

INNLEDNING

Staten Israel ble født i synd, skriver Ronald Bleier i dette heftet av Vardøger. Det juridiske grunnlaget for denne staten ble lagt gjennom FNs vedtak om deling av det britiske mandatområdet Palestina i 1947. Ifølge FN-resolusjonen skulle det opprettes to stater, en jødisk og en palestinsk. Den jødiske staten ble straks opprettet, den palestinske staten eksisterer ikke til dags dato.

Som blant andre Bleier og Kimmerling påviser, har Israel aldri akseptert de grensene som ble fastsatt i FNs delingsplan. For sionistene var delingsplanen bare et midlertidig kompromiss. Gjennom krigen i 1948 «sørget de jødiske militære styrkene for å erobre et territorium på om lag 20.000 km² (altså langt mer enn de 14.000 km² staten Israel var blitt tildelt gjennom FNs delingsresolusjon)», skriver Kimmerling. Samtidig ble 700.000 palestinere fordrevet fra det territoriet FN hadde tildelt Israel og fra landområdene som ble annektert av Israel i 1948. Kimmerling viser at dette var en tilsiktet politikk, i samsvar med «sionismens ideologiske målsetting om å tilegne seg et så stort og kontinuerlig territorium som mulig, rensset for arabisk befolkning. Dette ble ansett som en nødvendig betingelse for å etablere en eksklusiv jødisk nasjonalstat.»

Israels kolonisering av Palestina har fortsatt, gjennom etablering av stadig nye bosettinger på Vestbredden og i Gaza som ble erobret under krigen i 1967, gjennom byggingen av «sikkerhetsmuren» osv. Samtidig har den etniske rensingen tiltatt i styrke. Under statsminister Sharon blir denne politikken kombinert med det Kimmerling kaller *politicide*, dvs. politisk utryddelse av det palestinske folket: Palestinernes selvstendighetsbestrebelse skal knuses, deres muligheter, evne og vilje til å danne en uavhengig stat skal ødelegges. Kimmerling: «... politisk utryddelse består av en blanding av militære, politiske, sosiale og psykologiske virkemidler. De vanligste teknikkene er beslaglegging av jord og kolonisering av denne, begrensninger av folks mobilitet og frie bevegelse (portforbud, avstengninger, vei-sperringer). Videre iverksettes drap, lokale massakre, massearrestasjoner, oppsplittelse eller eliminering av leder- og elitegrupper.»

Men Kimmerling tror ikke sionistene vil nå sitt mål om et rent jødisk stor-Israel, selv med massiv vestlig støtte: «De harde fakta er ... at det palestinske folket eksisterer. Mulighetene er null for at en slik politisk utryddelse kan gjennomføres – altså at landet etnisk renses for palestinere – uten at det får fatale konsekvenser for Israel.»

Staten Israel kan takke FN for sin eksistens. Likevel har neppe noen annen stat brutt så mange FN-resolusjoner som Israel. (Israels brudd på folkeretten og FN-resolusjoner blir grundig dokumentert i artiklene av Bleier, Kimmerling og Overrein i dette heftet.) Det mest bemerkelsesverdige ved dette er at vestlige land, særlig USA i senere år, mer eller mindre stilltiende

har akseptert Israels ekspansjonspolitik, eller iallfall ikke har villet bruke sanksjoner for å stanse den. Når det gjelder å respektere folkeretten og FN-resolusjoner, har vestlige land tildelt Israel en unntaksstatus som etter hvert skader disse landene selv fordi den internasjonale rettsorden undergraves.

Israel og USA har blitt stadig mer opptatt av å hindre at FN skulle spille en sentral rolle i fredsforhandlinger om Midtøsten. Det er ikke vanskelig å forstå. FN har kritisert Israels handlinger i en nesten endeløs rekke av resolusjoner, både i Generalforsamlingen og Sikkerhetsrådet. Da Israel okkuperte resten av Palestina i 1967, bygde stadig flere jødiske bosettinger, annekterte Jerusalem og erklærte byen som Israels hovedstad i strid med delingsplanen og innførte et terrorregime over den palestinske befolkningen på de okkuperte områdene, måtte resultatet bli fordømmelser fra FN. FNs eksistens står på spill dersom man ikke i det minste skulle rette verbal kritikk mot Israels mange rettighetsbrudd.

De som har prøvd å sette FN på sidelinjen, har argumentert med at konflikten i Midtøsten må løses gjennom politiske forhandlinger mellom partene. Men Israel og PLO som to internasjonalt anerkjente rettssubjekter kan ikke inngå avtaler i strid med folkerettslige bestemmelser.

Da Israel i 1967 okkuperte Vestbredden, Gaza og Øst-Jerusalem, krevde Sikkerhetsrådet (resolusjon 242) med USAs stemme, at denne okkupasjonen skulle opphøre. Rett etter oktoberkrigen i 1973 ble en lignende resolusjon (338) vedtatt i Sikkerhetsrådet. Palestinernes rett til en egen stat var ikke nevnt i 242 – det ble bare henvisning til at flyktningproblemet måtte løses. Dette i kombinasjon med at 242 impliserte en anerkjennelse av staten Israel innafor våpenhvile-grensene fra 1949 («den grønne linje»), gjorde at PLO ikke godtok denne resolusjonen. USA og andre stater stilte senere som betingelse for å ha kontakt med PLO at organisasjonen godtok 242 og 338. Dette gjorde PLO i 1988 etter vedtak i Det palestinske nasjonalrådet, og USA godtok deretter PLO som forhandlingspartner. Dette åpnet så for Oslo-prosessen som la resolusjonene 242 og 338 til grunn for forhandlingene.

Det er nå gått 37 år siden 6-dagerskrigen og resolusjon 242. Staten Israel har om mulig blitt enda mer aggressiv i sin politikk. Og USA har valgt å støtte et stadig mer ekstremt Israel. I april 2004 erklærte president Bush at «i lys av nye realiteter på bakken, inklusive allerede eksisterende større israelske befolkningssentra, er det usannsynlig at resultatet av forhandlingene om en endelig løsning vil bli en hel og full rettet til våpenhvile-linja fra 1949.» Bush sa samtidig at flyktningene ikke kunne regne med å vende tilbake, følgelig at det ikke gjelder noen tilbakevendingrett i det palestinske tilfellet.¹

Disse erklæringene betyr at resolusjon 242 og 338 ikke lenger er USAs grunnlag for forhandlinger. USA godtar både bosettingene og at Israel vil komme til å annektere viktige deler av Vestbredden og Øst-Jerusalem. Det som en gang var et krav til PLO fra USAs side, er i dag noe USA distanserer

seg fra. PLO på sin side ville i dag se det som et framskritt om 242 ble satt ut i livet. Dette forteller en god del om utviklingen i Midtøsten siden 1960-tallet.

Tilsidesettingen av FN i forhandlingsprosessen begynte på 1970-tallet da Camp David-avtalen mellom Israel og Egypt ble inngått uten FNs medvirkning. På 1990-tallet i Madrid- og den seinere Oslo-prosessen ble det ført forhandlinger der representanter for palestinerne for første gang deltok. FN ble planmessig holdt utenfor disse forhandlingene. Under Madrid-prosessen, som gikk i regi av USA og Sovjetunionen, gjorde USA det klart i et brev fra oktober 1991 til den palestinske side at Sikkerhetsrådet ikke skulle behandle spørsmålet parallelt med forhandlingene. FN skulle kun få være tilstede med en observatør. Da Israel under Oslo-prosessen økte antallet bosettinger på Vestbredden og i Jerusalem, ble dette fordømt av et overveldende flertall både i Sikkerhetsrådet og i FNs generalforsamling fordi det skapte «nye fakta» og styrket Israels forhandlingsposisjon ytterligere i forhold til palestinerne. USA nedla veto mot slike fordømmelser i Sikkerhetsrådet med den begrunnelse at FN ikke var det «riktige forum», og at «partene selv skal ta seg av disse svært viktige spørsmålene» (fra USAs begrunnelse for veto, mars 1997).²

Stikk i strid med Norges offisielle politikk som er å være en varm støttespiller for FN-systemet, har også Norges stemmegivning i Midtøsten-spørsmål gjennom en årrekke bidratt til å underminere FNs autoritet. Man kan spørre hva som er begrunnelsen for en slik holdning som både Ap og borgerlige regjeringer har stått for. I desember 2001 stemte Norge avholdende i Generalforsamlingen på et forslag som slo fast at Arafat var en «unnværlig og berettiget part i fredsforhandlingene», og som krevde internasjonale observatører inn på okkupert territorium. Forslaget ble vedtatt med 124 land for. Avisa *Klassekampen* spurte UDs pressetalsmann om begrunnelsen for at Norge avholdt seg og fikk som svar:

«Hvis FN skal kunne yte et bidrag i denne konflikten, må organisasjonen snakke med en stemme. Når vi vet på forhånd at sentrale aktører som USA, ikke stiller seg bak teksten, er det ikke noe poeng i å støtte resolusjonen. Da blir dette mer symbolikk enn realitet» (*Klassekampen*, 22.12.2001).

Med en sjelden grad av tydelighet blir det her sagt at Norge ikke har noen selvstendig utenrikspolitikk i Midtøsten-spørsmålet. Regjeringens linje er å avvente hva USA bestemmer seg for. Denne såkalte «realismen» var imidlertid standpunktet til bare et fåtall land, mens 124 land altså så det som viktig å opprettholde viktige folkerettsprinsipper også når verdens sterkeste makt ikke gjør det.

Logikken bak Israels og USAs ønske om å sjalte ut FN er at det skapes en forhandlings situasjon som gir spillerom for de nakne maktrelasjonene mellom partene. På grunnlag av ulikheten i makt mellom Israel og

palestinerne, håper man så at det blir forhandlet fram en løsning som glatter over og legitimerer over et halvt hundre års urett mot palestinerne. *Deretter* vil man gå til FN og be om «verdenssamfunnets» godkjenning av en slik løsning. Israel og USA ønsker kun en fred der Israels overlegne makt-posisjon, ja i realiteten militære kontroll over en lutfattig palestinsk ministat, fortsatt skal bestå, en fred der palestinerne for all framtid har gitt opp krav (for eksempel om flyktningenes tilbakevending) som har en klar folkerettslig begrunnelse.

Oslo-prosessen la opp til en fred av denne typen. Faktisk var Arafat villig til å la Israel beholde 70% av Vestbreddens areal, mot et palestinsk selvstyre over områder hvor 90% av palestinerne levde (ifølge Oslo II). Bosettingene skulle fortsette, og Israel ville ut fra Osloavtalene ha rett til militært nærvær for å sikre bosettingene. I tillegg ville Israel ha full militær kontroll inn og ut av de palestinske selvstyrte områdene, de ville ha rett til å bygge et veinett som forbinder jødiske bosettinger, men som samtidig kutter forbindelsen mellom palestinske områder. Avtalen var dessuten på viktige punkter så vag at det muliggjorde vidt forskjellige tolkninger, noe som kom den sterkeste part, Israel, til gode.³ I tillegg til alt dette, sto det ikke et ord om en framtidig palestinsk stat i avtalene.

Bidragene i dette heftet av Vardøger søker å gi en grundig analyse av de viktigste aspektene ved konflikten mellom Israel og Palestina og Vestens rolle i denne konflikten. Etter lesningen av disse analysene, vil sikkert mange spørre: «Hva kan vi gjøre?». Selvsagt er det viktig å holde fram med solidaritetsarbeidet for Palestina. Men det vil neppe påvirke politikken til staten Israel. Denne staten er imidlertid langt mer økonomisk sårbar enn apartheid-staten i Sør-Afrika var. Vest-Europa er Israels viktigste handelspartner. En effektiv europeisk handelsboikott vil derfor merkes hardt. Skal en slik boikott komme i gang, må noen land gå først. Og en boikott blir ikke effektiv uten at fagbevegelsen og andre viktige folkelige organisasjoner i hvert land står bak den.

Redaksjonen

NOTER

- 1) Se *New York Times*, 15.04.04.
- 2) John Quigley, «The Role of Law in a Palestinian-Israeli Accommodation», *Case Western Reserve Journal of International Law*, vol 31, 1999, s. 356-57 og s. 359. Samtlige FN-resolusjoner vedrørende Israel-Palestina-konflikten er å finne på <http://domino.un.org/UNISPAL>.
- 3) Om Oslo-prosessen se Charles D. Smith, *Palestine and the Arab-Israeli Conflict*, Fourth edition, Boston/New York 2001, særlig s. 457-76; og Hilde Henriksen Waage, 'Peacemaking is a Risky Business' – *Norway's Role in the Peace Process in the Middle East, 1993-96*, PRIO, Oslo 2004.

Baruch Kimmerling

JEG ANKLAGER

Baruch Kimmerling, professor i sosiologi ved Det hebraiske universitetet i Jerusalem, har publisert et stort antall bøker og artikler om forholdet mellom Israel og Palestina. Denne artikkelen ble publisert på hebraisk 2. april 2002 i det israelske venstreorienterte uketidsskriftet *Kol Ha'ir*, (Byens stemme), som i et opplag på om lag 75.000 inneholder stoff om politikk og kultur. Oversettelsen her er foretatt etter den engelske oversettelsen – <http://www.aids.org.au/kimmerling.htm> – som imidlertid feilaktig daterer teksten til 1. februar 2002. [Red.]

Jeg anklager Ariel Sharon for å drive fram en prosess som ikke bare vil føre til at det flyter mer blod på begge sider. Den kan dessuten lede til en regional krig og etnisk rensing av araberne fra «Israels land».

Jeg anklager hver eneste Arbeiderpartiminister i denne regjeringen for å samarbeide om å gjennomføre høyresidens ekstremistiske, fascistiske «visjon» for Israel.¹

Jeg anklager de palestinske lederne, i første rekke Yasir Arafat, for en kortsiktighet så ekstrem at de er blitt støttespillere for Sharons planer. Om det blir en Nakba,² i så fall den andre i historien, vil disse lederne måtte telles blant årsakene.

Jeg anklager de militære lederne som ansjoret av de nasjonale lederne oppildner den offentlige mening mot palestinerne, under dekke av angivelig profesjonelle militære vurderinger. Aldri før i Israels historie har så mange uniformerte generaler, pensjonerte offiserer og tidligere medlemmer av den militære etterretningen, forkledd som «akademikere», deltatt i offentlig hjernevask. Hvis det opprettes en undersøkelseskommissjon for å etterforske katastrofen i 2002,³ må også disse etterforskes, på like linje med de sivile kriminelle.

Jeg anklager lederne for Israels elektroniske media for å gi militære talsmenn midlene de trenger for å drive en aggressiv, krigshissende agitasjon og nesten total overtakelse av den offentlige diskusjon. De militære kontrollerer ikke bare Jenin og Ramallah, men også Israels radio og tv.

Jeg anklager de personer, uansett militær grad, som gir ordre med det svarte flagget høyt hevet,⁴ og alle dem som følger deres lovstridige ordre. Filosofen Yeshayahu Leibovitz har rett: okkupasjonen har ruinert alt det gode ved Israel og ødelagt den moralske infrastrukturen det israelske samfunn er tuftet på. La oss stoppe denne narrenes frammarsj. La oss bygge samfunnet på nytt, fritt for militarisme, undertrykkelse og utbytting av andre folk, og kanskje det som verre er.

Jeg anklager alle som ser og vet alt dette for ikke å gjøre noe for å forhindre den kommende katastrofen. Grusomhetene i Sabra og Shatilla⁵ blekner mot det som senere har skjedd og det som kommer til å skje. Vi må ikke bare gå til bytorgene, men også til kontrollpostene. Vi må snakke til soldatene i stridsvognene og til de som frakter troppene – slik russerne snakket til sine soldater da de fikk ordre om å ta tilbake kontrollen over Den røde plass – før innmarsjen i palestinske byer går over til å bli en morderisk bykrig.

Og jeg anklager meg selv for å vite alt dette, og likevel ikke gråte mye, mens jeg altfor ofte forholder meg taus.

Oversatt av Lars Mjøset

NOTER

- 1) Kimmerlings anklage ble publisert 2. april 2002. Da hadde Det israelske arbeiderpartiet deltatt i Sharons samlingsregjering siden februar 2001. Partiet gikk først ut av regjeringen i oktober 2002. See B. Kimmerling, *Politicide*, London 2003, s. 152. [O.a.]
- 2) Nakba er betegnelsen på fordrivelsen av palestinere i 1948, se Kimmerlings artikkel, «Israels fordrivelse av palestinere – før og nå», i dette nummer av *Vardøger*. [O.a.]
- 3) Dette refererer til den israelske operasjonen «Defensive Shield», som i mars og april 2002 rullet inn over Den palestinske selvstyremyndighetens områder i Gaza og på Vestbredden. I flyktningeleiren Jenin og to naboleire reagerte israelske styrker den 2. til 5. april 2002 på palestinsk motstand og etterlot 50 døde palestinere, et ukjent antall sårede og ødelagte bygningsmasser som gjorde 5000 mennesker hjemløse. Se Kimmerling, *Politicide*, s. 156-7. [O.a.]
- 4) Dette viser til Kfar Qassem massakren i 1956, der israelske soldater under Sinai-krigen drepte 49 arabiske landarbeidere som kom tilbake fra arbeid og ikke hadde fått vite at det var innført portforbud i landsbyen deres. Denne saken kom opp for Israels høyesterett, og dommen – formulert av høyesterettsdommeren Benjamin Halevi – avviste doktrinen om at soldater under alle omstendigheter måtte adlyde selv de ordrer som hadde «illegalityens svarte flagg» klart vaiende i bakgrunnen. Dommen har aldri fått praktisk betydning i israelsk rettspleie fordi man åpenbart mener at ingen i Israels væpnede styrker noen gang senere har gitt ordrer som kan betegnes som «utvetydig illegale». Se Kimmerling, «Jurisdiction in an Immigrant-Settler Society», *Comparative Political Studies*, 35:10, 2002, s. 1126. [O.a.]
- 5) Dette viser til massakrene av mellom 700 og 2000 menn, kvinner og barn, samt voldtekt og skader på mange andre i fangeleirene Sabra og Shatila i Beirut 16-17. september 1982, utført av den libanesiske kristne falangist-militsen, på oppdrag fra de israelske invasjonsstyrkene, under ledelse av Ariel Sharon, som den gang var forsvarsminister i Begin-regjeringen. Den etterfølgende undersøkelseskommissjonen (Kahan-kommisjonen), fant i februar 1983 at Sharon var personlig ansvarlig for disse ugjerningene. Se Kimmerling, *Politicide*, s. 94-101. [O.a.]

Perry Anderson

NASJONALISME, KOLONISERING OG STORMAKTS- POLITIKK I ISRAELS KONFLIKT MED PALESTINERNE*

Den andre intifadaen mot den mest langvarige offisielle militære okkupasjon i historien – en okkupasjon som nå er i sitt trettiåttende år – brøt ut i desember 2000. Konflikten om Palestina går selvsagt mye lenger tilbake. De første sammenstøtene mellom arabere og jøder fant sted på 1920-tallet. Siden 1948 har Israel utkjempet fem kriger, og to borgerkriger har brutt ut i nabostater som bivirkninger av dette. Uansett hvilke kamper som utspiller seg i Midt-Østen, er den vestlige opinionen samlet i enighet. Det finnes ikke noe internasjonalt spørsmål der det råder så sterk enighet og der det avleveres så mye frasemakeri som når det gjelder Palestina-spørsmålet. Den respektable opinion applauderer samstemt en «fredsprosess» som angivelig har utfoldet seg de siste tiårene. Det påstås at bare voldsbruk kan true dette framskrittet. Den rådende oppfatning er at alle parter har interesse av at opprøret på Vestbredden og i Gaza stanses umiddelbart. Dette syn er resultatet av den massive formørkelse som omgir forholdene mellom Israel og Palestina. Det er umulig å skjære igjennom alle disse dunkelhetene i en liten gjennomgang som denne. Men vi kan gjøre noen få grunnleggende overveielser.

Den jødiske nasjonalismens særtrekk

Konflikten mellom jøder og arabere i Palestina er uttrykk for et sammenstøt mellom to former for nasjonalisme. Det 20. århundre var fullt av slike sammenstøt. Særtrekket ved akkurat denne konflikten ligger i asymmetrien mellom de to partene. Palestinsk nasjonal bevissthet utviklet seg sent. Den sprang ut av en bredere arabisk identitet etter den katastrofe som det palestinske samfunnet ble utsatt for da det ble overmannet av bevæpnede jøder i 1948 – *Nakbaen*. Den jødiske nasjonalismen – som tvang fram sitt palestinske motstykke – hadde derimot fått sin organisatoriske form allerede ved inngangen til det 20. århundre. Den sionistiske bevegelsen som Theodore Herzl grunnla, var en variant av den etniske nasjonalismen som oppsto på 1800-tallet i Sentral- og Øst-Europa, der den også hadde flest tilhengere. Den var et typisk eksempel på hvordan regionens splittede eller undertrykte folk ble vekket til mobilisering i perioden før og etter første verdenskrig. Det var imidlertid to særtrekk ved jødernes posisjon. For det første bebodde de ikke noe felles territorium (og de snakket intet felles språk), de var spredt rundt i lommer over hele kontinentet. For det andre var de bærere av en meget

gammel religiøs tradisjon som ga dem et alternativt grunnlag – formidlet eller direkte – for å utvikle en identitet koblet til et hellig hjemland hinsides Europa. Da sionismen formulerte målet om å etablere en jødisk stat i Israels land, kunne den mobilisere reserver av teologisk og kulturell energi mer enn sterk nok til å kompensere for mangelen på et territorielt eller lingvistisk grunnlag.

Likevel kunne hindringene synes uoverstigelige: å etablere en nasjonalstat tusenvis av mil unna ens tidligere hjemsteder, i et område bebodd av andre, behersket av en omfattende stat som representerte en annen religiøs tro. Oppgaven ville også vært umulig hadde det ikke vært for en ytterligere faktor, en faktor som gjør at sionismen er noe mer enn bare en blant mange av den tidens nasjonalistiske bevegelser. Sosiologisk sett var Europas jøder skarpt delt i to grupper. I Øst-Europa – og særlig i Polen og Russland – var de fleste fattige og undertrykte, utsatt for ydmykelser og farer fra hele spektret av fordommer som preget den kristne antisemittismen. De var verre stilt enn selv de aller mest undertrykte nasjonalitetene i regionen. De vesteuropeiske jødene, derimot, omfattet ikke bare mange medlemmer fra de velstående middelklassene – *Besitz-* og *Bildungs-*borgerne – men sågar også familier som kontrollerte noen av kontinentets største formuer. I Europas østlige områder fant man Chagalls eller Martovs *shtetl* (de tradisjonelle jødiske landsbyene i Polen), i de vestlige så man Disraelis karriere eller Rotschild- og Warburg-familienes finansimperier. Antisemittismens skygge falt på alle jøder, hvor rike eller mektige de enn måtte bli, og sveiset på den måten sammen alle trinnene på den sosiale rangstigen, selv de aller øverste og de aller nederste. Dette ble helt tydelig i forbindelse med Dreyfus-saken, episoden som utløste sionismen. Men under 1800-tallets «Belle Époque» hadde likevel de europeiske jødene toppsjikt en tilgang til det imperialistiske Europas herskende sirkler som var hinsides hva noen annen undertrykt nasjonalitet kunne drømme om på den tiden. Uten dette paradoksale dobbelte feste, ovenfra og nedenfra, kunne sionismen aldri ha nådd sine mål.

Sionismen – en unik form for europeisk oversjøisk kolonialisme

Den sionistiske bevegelsen fikk sitt gjennombrudd under første verdenskrig med Balfour-deklarasjonen i 1917. Deklarasjonen ga britisk støtte til etableringen av et jødisk hjemland i Palestina, i etterkant av tidligere franske forsikringer. Londons beslutning om å støtte sionismen var et utvetydig resultat av strategiske beregninger i spillet mellom de imperialistiske maktene. Det nære målet var å mobilisere den jødiske opinionen i Russland og Amerika til støtte for de alliertes krigsinnsats i en vanskelig periode – etter Februar-revolusjonen og før USA gikk med i konflikten – samtidig som man markerte motstand mot Frankrikes opplegg i Palestina. Men bak beslutningen lå også en dypere ideologisk orientering innen den protestantiske kulturen –

med dens sterke bånd til Mosebøkene – som støttet tanken om jødernes tilbakevending til Det Hellige Land.¹ Denne varianten av kristen sionisme, med fornem stamtavle tilbake til 1600-tallet, var en avgjørende bakgrunn for det skjold som det britiske imperiets elite var villig til å etablere for å beskytte opprettelsen av jødiske bosettinger i Palestina, etter at man i Versailles-forhandlingene hadde sikret seg kontroll over området. I 1918 bodde det omtrent 700.000 arabere og 60.000 jøder i Palestina. Tjue år senere besto befolkningen av 1,07 millioner arabere og 460.000 jøder.

Sionismen fikk dermed sitt spesielle tvedelte preg. Det som hadde vært en europeisk etnisk-nasjonalistisk bevegelse ble i tillegg til en form for europeisk oversjøisk kolonialisme. Disse to aspektene vokste sammen og ble uatskillelige. Nybyggerkolonien sionismen etablerte i Palestina før andre verdenskrig var noe helt for seg selv. Til forskjell fra de engelske kolonistene i Nord-Amerika eller Australia, sto Yishuv ikke overfor et jeger/samler-folk spredt over et stort område.² Yishuv ble etablert i et område tett befolket med bønder som ikke bare kunne jages eller utryddes. Til forskjell fra de franske kolonistene i Algerie, eller tidligere nederlandske kolonister i Sør-Afrika, kunne de heller ikke utbytte den lokale arbeidskraften i stor skala, ettersom de ikke tok sjansen på å utvikle et *pied-noir*-samfunn der de selv kom i mindretall.³ Oppgaven de hadde satt seg – opprettelsen av en etnisk homogen nasjonalstat omgitt av fiender – kunne bare gjennomføres ved opprettelse av et separatistisk fellesskap bundet sammen av ideologisk overbevisning og uten noe klasseskille. Løsningen var *kibbutzisme*: i teorien inspirert av sosialismen, i praksis den eneste tilgjengelige løsning på problemet med kolonisering uten lokal arbeidskraft, uten tilgjengelig land og uten omfattende risikokapital.⁴ I Sør-Afrika var apartheid en mystifikasjon, ettersom det aldri kom til noen full atskillelse av rasene, og begrepet ble aldri annet enn en formildende betegnelse på de hvites mest ekstreme former for utbytting av de svarte. Men for mellomkrigstidens sionister var noe som liknet apartheid en midlertidig målsetting.

Den jødiske enklaven i Palestina utmerket seg også på en annen måte. Fra starten var den et nybyggersamfunn uten noe hjemland – en koloni som aldri sprang ut fra noen metropol. I stedet hadde den en stedfortreder-imperialisme å støtte seg på. Den britiske imperiemakten var en absolutt betingelse for jødisk kolonisering. Uten det britiske politiets og armeens pansrede kraft ville den arabiske majoriteten – 90 prosent av befolkningen – ha stoppet den sionistiske opptrappingen mens den ennå var i startfasen etter første verdenskrig. Sionismens vekst var helt avhengig av det britiske imperiets voldsbruk. Da den arabiske befolkningen til slutt innså hvilket omfang den jødiske inntrengningen hadde fått, reiste den seg mellom april 1936 og mai 1939 i et massivt opprør. Dette var den første og største intifada i historien. London satte inn 25.000 soldater, samt skvadroner med fly for å knuse opprøret. Det ble den største kolonikrig det britiske imperiet førte i hele mellomkrigstiden.

Nedkjempelsen av opprøret ble støttet og tilskyndet av Yishuv, og jøder utgjorde flertallet i Wingates døds-skvadroner.⁵ Da andre verdenskrig brøt ut hadde den britiske imperialismen brukket ryggen på det palestinske politiske samfunnet, og ryddet veien for sionismens triumf i etterkrigstiden.

Den sionistiske nybyggerkoloniens spesielle autonomi overfor det britiske imperiet

Selv om de jødiske kolonistene hadde ryddet seg en plass innen det britiske imperiet, var de aldri fullstendig ett med det. Koloniseringens historie er full av spenninger mellom oversjøiske nybyggere og deres baser i den gamle verden, fra teselskapet i Boston og *cabildoene* i Buenos Aires til Ian Smith og OAU.⁶ Til forskjell fra alle andre slike forhold, var Yishuvs forhold til Whitehall fritt for ethvert sentimentalt innslag av slektskap eller kultur. Hvor anglofile meglere som Weizmann enn hadde framtrådt i London, så hadde nybygger-samfunnets hardhudede ledere en rent instrumentell holdning til forholdet mellom britisk kolonialisme og jødisk nasjonalisme.⁷ Det oppsto spenninger så snart London, som ønsket å dempe den arabiske misnøyen, forsøkte å legge bånd på den jødiske immigrasjonen samtidig med at nazistenes forfølgelser tiltok i Tyskland. Men andre verdenskrig førte til at den væpnede fløyen innen hovedstrømningen blant Arbeiderparti-sionistene fikk kjempe under britisk kommando. Dermed fikk de militær erfaring og utstyr, og klarte å sikre seg Churchills støtte for en uavhengig jødisk stat i Palestina så snart kampene var over.⁸ Den mer radikale, og mye mindre, Irgun-fraksjonen av sionismen, ledet av Begin, ventet ikke på fred, men gjorde opprør mot England i 1944. Dette gjorde Ben-Gurion rasende, og hans styrker slo ned opprøret i samarbeid med britene. Da immigrasjonskontrollen ble oppretholdt etter 1945, samtidig som man fikk full kunnskap om de europeiske jødene grusomme skjebne under nazismen, ble Hagana tvunget til å gå over til å støtte Irguns strategi.⁹ I et år sto britene overfor et fullt utviklet nybyggeropprør. Selv om Arbeiderparti-sionistene, presset av briteres motaksjoner, avblåste kampen i august 1946, ville Irgun og LHI aldri gi seg.¹⁰ Våren 1947 hadde Storbritannia overlatt sitt mandat til FN.

Etableringen av staten Israel i 1949

Da som nå kan man i stedet for FN lese USA. Selv om USA i 1947 ikke hadde like omfattende kontroll over det New York-baserte FN som i dag, var kontrollen likevel mer enn tilstrekkelig til å bestemme utfallet av forhandlingene om Palestina. I Washington var Truman overbevist kristen sionist. En undersøkelseskommissjon ledet av en svensk dommer med Ralph Bunche som sidemann, og godt avlyttet av sionistiske mikrofoner, avla rapport om at Palestina skulle deles. Jødene, med 35 prosent av befolkningen, skulle få 55 prosent av territoriet. Araberne, med 65 prosent av befolkningen, skulle få 45

prosent av landet. Innenfor den foreslåtte jødiske staten var det omtrent like mange arabere som jøder. Innen den arabiske staten var det praktisk talt ingen jøder. Delingsforholdet ble begrunnet med forventningen om at immigrasjon til Israel over tid ville skape solid jødisk flertall i det territoriet de var tildelt. Sovjetunionen kunne ha blokkert dette opplegget helt på egen hånd, men Moskva var utvilsomt imponert av Irguns antiimperialistiske kampanje, og støttet dem: det var den avgjørende innsats som Begin med sine gjentatte angrep på England utførte for sionismen. Blant mindre land innen FN var det omfattende motstand mot planen. Men motstanden ble overvunnet av amerikansk bestikkelse og utpresning, som sikret to tredjedels flertall i FN's generalforsamling.¹¹ Arkitekten bak dette utfallet var Truman, som med all mulig rett kalte seg selv den moderne Cyrus.¹²

Nyhetene om FN-resolusjonen utløste et spontant palestinsk opprør. I løpet av seks måneder ble opprøret knust av Yishuv, mens britiske styrker innringet området og sikret at ingen arabisk hær var i stand til å gripe inn. Staten Israel ble erklært da de engelske styrkene ble trukket ut. Arabiske styrker gikk til forsinkt invasjon. Men de israelske forsvarsstyrkene (IDF) var allerede overtallige og bedre bevæpnet. De arabiske styrkene ble jaget på flukt tidlig i 1949. Det eneste unntaket var de jordanske styrkene, og her lå betingelsen for jødernes triumf. Den virkelige planen for deling var satt i verk før den falske planen. Tolv dager før FN-resolusjonen hadde sionistlederne foreslått en hemmelig avtale med Hashimitt-monarkiet i Jordan.¹³ Jordan skulle få Vestbredden i bytte mot ellers frie hender for Israel. Partene var nemlig på forhånd helt enige om å undergrave enhver mulighet for en palestinsk stat.¹⁴ Jordan var en av Englands klientstater, og England nikket godkjennende til opplegget. Da kampene brøt ut la Kong Abdullah punktlig beslag på byttet sitt og lot sine allierte klare seg selv. Israel kom ut av krigen med kontroll over et mye større territorium enn hva FN hadde tiltenkt landet, mens Jordan annekterte Vestbredden.

Legitimeringen av staten Israels fordrivelsespolitikk overfor palestinerne

Gjennom to bølger av åpne kamper mellom november 1947 og mars 1949, og særlig i løpet av den første, ble omtrent halvparten (rundt 700.000 personer) av den arabiske befolkningen drevet ut av Palestina som følge av jødiske angrep. Fra midten av 1930-tallet og framover hadde sionismen operert med den implisitte forutsetning at araberne måtte tvinges vekk fra de områdene man hadde sett seg ut. En arabisk befolkning ble ansett som uforenlig med den homogene nasjonalstaten som skulle etableres. Det var allerede da klart at det ikke var mulig å kjøpe dem ut. Underhånden la de sionistiske lederne ikke skjul på denne logikken.¹⁵

Da sjansen bød seg, grep de den. En del arabere bestemte seg for selv å flytte lokalt. Men bak flyttebeslutningene lå frykten for drapene og fordriv-

elsene under den sionistiske generalstabens krig. Massakrering, plyndring og ydmykelser var politiske instrumenter som spredte terror innen de berørte befolkningsgruppene. Den jødiske uavhengighetskrigen utløste en massiv etnisk rensningsoperasjon, noe Israel som stat helt siden dengang har basert seg på. Forvisningene fant sted under typiske *Nacht und Nebel*-betingelser – under dekke av militært mørke – slik nesten alle slike forbrytelser ble begått i det 20. århundre. Seierherrene lirt av seg en eiendommelig serie av formildende formuleringer for å tilsløre palestinernes skjebne.¹⁶ Ikke bare mennesker ble ryddet av veien. Jord og eiendom ble overtatt i et tempo og i et omfang ingen nybyggere i kolonihistorien noen gang hadde oppnådd. Tidlig i 1947 eide jødene 7 prosent av jorden i Palestina. Mot slutten av 1950 hadde de tilegnet seg 92 prosent av jorden innen den nye statens grenser, et bytte som innebefattet boliger og bygninger av alle slag.¹⁷ En rest bestående av 160.000 arabere var tilbake som interne flyktninger innenfor Israels grenser.

Når det gjelder omfanget av terroren, kan ikke Nakba sammenliknes med Shoah.¹⁸ Nazistenes utryddelse av Europas jøder var en avskyelighet av en helt annen dimensjon, og avstanden mellom de to har gjerne vært brukt for å rettferdiggjøre eller bagatellisere fordrivelsen av palestinere – selve Israels fundament. Ennå i dag er det jødeutryddelsens kappe som dekker over den sionistiske statens handlinger, ikke bare i den israelske befolkningens eller den jødiske diasporaens øyne, men i hele den vestlige opinion. Historisk sett var det imidlertid liten eller ingen forbindelse mellom de to. I 1947 var Haganas og Irguns stridsmenn fullt klare over hva som hadde skjedd med de jødene som ble sittende fast i Nazi-Europa. Men de ville ikke ha handlet annerledes om så hver eneste av deres landsmenn hadde vært reddet. De sionistiske målsettingene var formulert lenge før Hitler kom til makten, og de ble ikke endret da det skjedde. Ben-Gurion uttalte en gang at heller enn å få alle jødiske barn i Tyskland trygt til England, var han villig til å ofre livet til halvparten av dem dersom det var prisen for å få den andre halvparten til Palestina.¹⁹ Skjebnen til araberne, barn eller voksne, var selvfølgelig av mye mindre betydning. Målsettingen om å opprette en jødisk nasjonalstat i Midt-Østen åpnet ikke for noen annen løsning enn den man realiserte med makt gjennom Nakba. Etter det har jødeutryddelsen tjent som påskudd eller formildende omstendighet, men den hadde ingen umiddelbar betydning for utfallet. I Europa og USA sørget referansen til jødeutryddelsen for at den sionistiske uavhengighetskrigen fikk sympati utenfra, men dette var aldri en avgjørende faktor for dens suksess.

All etnisk nasjonalisme – og all nasjonalisme er i en eller annen forstand etnisk – inneholder spirer til potensiell vold mot andre nasjonaliteter. Det er ikke forskjellige kulturelle særtrekk, men historiske situasjoner som bestemmer hvorvidt disse spirene bærer frukt. Den jødiske nasjonalismen oppsto gjennom en kombinasjon av deterritorialisert desperasjon og sosio-politiske privilegier. Som de fleste nasjonale bevegelser mobiliserte den høye idealer

og hengivent mot blant sine tilhengere. Men bare gjennom hemmelig kolonialistisk samforståelse og voldelig fordrivelse kunne den nå mål som andre bevegelser, i mer gunstige posisjoner, oppnådde relativt enkelt og fredelig. For å gjennomføre dette trengte sionismen kadre med et uforsonlig lynne, og så visst odlet den fram slike. I den moderne nasjonalismens galleri plasserer den seg i avdelingen for de spesielt ubarmhjertige, en plass den deler med mange andre. Det er ingen grunn verken til å lovprise dens suksess, som i stor grad var en funksjon av imperialistiske staters makt, eller til å forskjønne dens atferd, hvis konsekvenser er virksomme den dag i dag. Men måten de strebet etter å oppnå sine mål på var ikke ekstraordinær. De bedrev helt ordinær etnisk rensing.

Israels politiske økonomi

Den situasjonen som avtegnet seg etter den sionistiske seieren var mindre ordinær. Juridisk sett ble Israel en republikk basert på blodsbånd og tro – konfesjonelle og biologiske kriterier ble spleiset sammen i definisjonen av aktuelle eller potensielle borgere med fulle rettigheter: de individer som enten er født av en jødisk mor, eller kan dokumentere tilknytning til Mosaisk tro, helt uavhengig av geografisk bosted. Loven om tilbakevending garanterer alle som innfrir disse teologisk-etniske kravene opphold i Israel, samtidig som den blokkerer de palestinske flyktingenes mulighet til å vende tilbake til sine hjem. Gjennom de neste 50 år ble ytterligere over 5 millioner jødiske immigranter absorbert av Israel, mens araberne ble redusert til et sjikt med permanent underordnet status, uten rett til å kjøpe jødisk land eller eiendom, til å gjøre militærtjeneste eller til å organisere seg uten politiske begrensninger, mens den sionistiske staten direkte eller indirekte etablerte kontroll over mer enn 90 prosent av jorda. Den faglige landsorganisasjonen Histadrut, en gren av det regjerende Arbeiderpartiet, kontrollerte på sin side et kompleks av foretak – banker, fabrikker, tjenesteytende virksomheter – og syssel-satte omtrent en fjerdedel av arbeidsstyrken. Militærutgiftene har konsekvent ligget på det høyeste nivået i verden, mellom 25 og 40 prosent av BNP, og har ført til rask oppbygging av et atomvåpenarsenal.

Seksdoblingen av Israels jødiske befolkning og etableringen av et nytt språkfelleskap basert på innflyttere fra de forskjelligste deler av verden var, etter enhver målestokk, et oppsiktsvekkende stykke sosial ingeniørkunst. Til gjengjeld for nederlaget i 1948-49 bestemte den ene araberstat etter den andre seg for å forfølge eller forvise sine jødiske befolkningsgrupper, og Israel ønsket dem sjenerøst velkommen til et nytt hjemland, i slående kontrast til den skjebne som ble palestinske flyktninger i araberlandene til del. Etter Sovjetunionens sammenbrudd hadde Israel få problemer med nok en gang å suge opp en ny massiv immigrasjonsbølge. Dette var imponerende bedrifter. Men økonomisk sett var denne strukturen aldri levedyktig på egen hånd. Den

er blitt holdt oppe av omfattende bistand utenfra. Over en periode på tretti år etter uavhengigheten var de innenlandske skattene aldri i nærheten av å dekke statsutgiftene.²⁰ The Jewish Agency trakk inn penger fra diasporaen, og Vest-Tyskland bidro med omfattende krigsskadeerstatning. Men slike kilder var i seg selv ikke nok til å holde Israel unna konkurs. Det var USA som gjorde det mulig å holde det sionistiske fortet intakt. Ingen har noen gang laget en nøyaktig beregning av de totale verdier som har strømmet inn i form av unilaterale overføringer fra den amerikanske staten. Mye har vært stukket vekk i en krattskog av teknisk bistand. Men, som Avi Shlaim har skrevet om det siste tiåret, er det liten tvil om at «aldri i menneskehetens historie har så få mennesker skyldt så mye til så mange».²¹ To andre lojale samfunnsforskere har i et mer teknisk språk valgt å karakterisere Israel som en «renteniststat».²² Landets konsolidering og ekspansjon var fullstendig avhengig av en strøm av våpen og finansielle overføringer fra Washington. Det ble USA som overtok den imperialistiske taktstokken som England ga fra seg i 1948. Siden den tid har sionismen hatt ryggdekning fra USA, slik den tidligere støttet seg på britisk makt.

Israels forhold til USA ble dypere og sterkere enn forholdet til England var. Ikke bare er USA uten sammenlikning rikere og mektigere enn England var selv i det britiske imperiets glansdager, for ikke å snakke om da imperiet var på hell i mellomkrigstiden. Det jødiske sjiktet i USA har med egne krefter blitt den mest vellykkede av alle immigrantgrupper, og øver en innflytelse på staten som er hinsides hva noe tilsvarende jødisk sjikt i Europa kunne drømme om tidligere. Amerikansk sionisme er forskanset i forretningsliv, regjering og media, og har siden sekstitallet fått et fast grep om offentlig meningsdannelse og offisiell politikk overfor Israel. Bare helt unntaksvis er dette grepet blitt svekket. Om man vil typefeste dette forholdet, har de jødiske kolonialistene på denne måten skaffet seg noe i nærheten av en metropolstat – eller en stat i staten – noe de opprinnelig manglet. Omvendt har Israel fungert som en pålitelig erstatning for USA i mange regionale operasjoner. Denne aksen har styrket seg for hvert tiår som har gått. Amerikansk økonomisk støtte til Israel ble tredoblet på 1990-tallet. Det finnes ingen bedre illustrasjon på hvor intimt dette forholdet er blitt enn den kostbare affæren som avsluttet Clintons presidentperiode: Presidenten benådet en belgisk-født multimillionær med langvarige og nære forbindelser til Israel, og det på innstendig personlig anmodning fra Israels stats- og utenriksministere, med støtte fra borgermesteren i Jerusalem og en tidligere sjef for Mossad.²³

Erobringen av Vestbredden og Gaza

Opprettelsen av Israel var et sjokk for araberverdenen, og bidro til framveksten av en ny og heftigere nasjonalisme i Egypt, Syria og Irak på 1950-

tallet. Sionistene i Arbeiderpartiet anså logisk nok dette som en potensiell trussel. De konspirerte med Frankrike, på den tiden engasjert i Algeriekrigen, og med England, som reagerte på nasjonaliseringen av Suez-kanalen. De tre maktene angrep Egypt i 1956. USAs president Eisenhower stoppet dette angrepet, oppmerksom på faren for at Egypts president Nasser kunne bli drevet over i Sovjetunionens armer, og irritert over at USA ikke var konsultert. Israel lærte leksen. Elleve år etter (1967) hadde de sikret seg USAs velsignelse da de i en seks-dagers preventiv lynkrig tilintetgjorde Egypts luftstyrker, tok Sinai og Golanhøydene, annekterte Øst-Jerusalem og okkuperte Vestbredden og Gaza. Forsøket på arabisk motangrep i 1973 ble kvalt av en massiv amerikansk sjø- og luftoperasjon med jager-bombefly, trosskutt og stridsvogner. Seks år senere, overtalt av USA, sviktet Egypt sine allierte og overlot palestinerne til sin egen skjebne: de undertegnet en separat fredsavtale mot å få Sinai tilbake. Dermed hadde Israel eliminert faren på sørfronten og kunne gå til aksjon i nord. De invaderte Libanon i 1982, ødela de palestinske basene der og skaffet seg slik en buffersone.

Isaac Deutscher bemerket i 1967 at Israel var på god vei til «sich totsiegen» – å seire seg til døde.²⁴ Men en vanskelighet lot seg ikke bringe av veien. Erobringen av Vestbredden og Gaza la over en og en halv million palestinere inn under israelsk militær okkupasjon. Dette var for mange til at de kunne omgjøres til susterangs borgere etter 1950-talls-modellen, og også for mange til at de kunne utstøtes som flyktninger etter 1948-modellen, i hvert fall så lenge man ikke ville føre en mer langvarig krig. Lynkrigen i 1967 gikk altfor raskt til at noen omfattende utrensning var mulig: i løpet av de seks dagene fikk man bare iverksatt «tilbakevirkende overføring» – «*retroactive transfer*» – av 120.000 arabere, slett ikke mange nok til å endre den negative demografien i Judea og Samaria. I en mer begrenset forstand hadde Deutscher rett. Konsekvensene førte til en splittelse innad i den israelske eliten. I 1949 hadde Arbeiderparti-sionistene vært nær ved å følge opp Ben-Gurions forslag om å gå til direkte annektering av Vestbredden, men hadde vaklet og forspilte sjansen. Deretter klamret de seg til troen på at hashimitt-regimet i Jordan, den mest underdanige nabo Israel vel kunne håpe på å ha, var i stand til å holde oppsyn med denne sonen, som en slags politimann på kontrakt. Likud-sionismen, derimot, holdt fast på ideen om at *Eretz Israel* per definisjon omfattet Judea og Samaria.²⁵ Den første muligheten forsvant da Jordan ga opp sine krav på Vestbredden og anerkjente palestinernes nasjonale identitet. Den andre muligheten kunne bare virkeliggjøres dersom konflikten på nytt flammes opp i omfattende krigshandlinger for så å føre til nye fordrivelser.²⁶ Noe slikt var imidlertid ikke nært forestående. Resultatet var et strategisk ufore. I mellomtiden kunne begge sider falle tilbake på et program for skrittvis utbredelse av jødiske bosettinger i de okkuperte områdene, slik at man på kryss og tvers snevret inn

de palestinske bosettingenes område i en stadig strammere skruestikke, i påvente av en eller annen mer definitiv løsning. [Jfr. fig. 1, s. 22. O.a.]

Utviklingen i de okkuperte områdene

Men tjue år med militær okkupasjon og jødiske nybyggeres anneksjoner av jord nørte etter hvert opp under folkelig motstand. Den intifadaen som brøt ut i desember 1987, begynte som den palestinske befolkningens spontane, ubevæpnede sivile motstandsbevegelse i Gaza og på Vestbredden. Kamphandlingene som oppsto ble utført med ulike våpen: steiner, stokker og kniver mot rifler og maskingevær. En ny ungdomsgenerasjon markerte seg i dette opprøret, samtidig som en bred nasjonal bevissthet ble vekket til live i de okkuperte områdene. Israels kontroll over de erobrede territoriene var aldri virkelig i fare, men den israelske undertrykkelsen var heller ikke i stand til å stanse revolten. Det som stanset intifadaen var USAs seire – i Den kalde krigen og i Gulf-krigen. Med Sovjetunionens sammenbrudd og nedkjempelsen av den siste stat i Midtøsten med vilje til å stå mot Washington, var den palestinske saken isolert. Det amerikanske diplomatiet hadde frie hender til å rydde opp i denne tradisjonelle ustabilitetens avkrok. Madrid-konferansen og Oslo-avtalen var den lokale parallellen til utvidelsen av NATO inn i Øst-Europa og til Balkan-krigen. USA knyttet sammen de løse endene som lå tilbake etter det globale oppgjøret.

For dette formål måtte to betingelser oppfylles: Israel måtte være med på initiativet og palestinerne måtte føye seg. Det siste var lettere å få til enn det første: Etter å ha hyllet Saddam var Arafat snart på knærne for Clinton. Washington hadde få problemer med Arafat, en av de minst kompetente ledere noen nasjonalistisk bevegelse noen gang har produsert. De smigret ham inn i en rolle som passet deres løsning. Flattert over oppmerksomhet fra Det hvite hus var Arafat myk som leire fra første stund. Men Israel var vanskeligere å overbevise, og ytte motstand så lenge Shamir var statsminister. Men da Arbeiderpartiet igjen kom til makten i Jerusalem var de klare til å slutte opp. Den israelske etterretningstjenesten hadde overbevist partiet om at Arafat nå var den beste mulighet til med ett å få kontroll over Vestbredden og Gaza. Resultatet var Oslo-avtalene av 1993 og 1995: symbolsk gjensidig anerkjennelse mellom Israel og PLO, begrenset tilbake-trekning av De israelske forsvarsstyrkene (IDF) fra Gaza og deler av Vestbredden, og etablering av en «selvstyremyndighet» (PNA). Til gjengjeld forpliktet Arafat seg til å sette en stopper for ytterligere angrep på den israelske okkupasjonen. Dette var tenkt som starten på en «fredsprosess» i retning av en uspesifisert endelig avtale en gang i framtiden. På veien mot dette målet skulle prosessen smøres av sjenerøse euro-amerikanske donasjoner til Den palestinske selvstyremyndigheten, og av samarbeid mellom dens sikkerhetstjeneste og Mossad, under overoppsyn av CIA. Dette, kunne Arafat fortelle sitt folk, var kongeveien til en uavhengig palestinsk stat.

Fra Oslo-prosessen til Camp David

Det er sjelden at noen internasjonal avtale er blitt møtt med en så enstemmig applaus som Oslo-avtalen: historiske håndtrykk på plenen utenfor Det hvite hus, Nobelpris til alle deltakerne, et skred av gratulerende og selvrosende kommentarer i artikler og bøker over hele verden. Realitetene i felten – *realities on the ground* – ga liten grunn til feiring. Fra første stund, som Benny Morris har skrevet, «var Israels okkupasjon, som alle okkupasjoner, bygget på brutal makt, undertrykkelse og frykt, samarbeid og svik, rundjuling og torturkamre, samt daglige skremser, ydmykelses og manipulasjoner.»²⁷ Den fredsprosessen som var stablet på beina, endret ikke noe av dette. Hvilke endringer førte den til? Etter åtte år har den israelske militærmaskinen fortsatt total kontroll over 60 prosent av Vestbredden, og «delt» kontroll av ytterligere 27 prosent. Land er konfiskert gjennom bygging av et nytt nettverk av veier utelukkende forbeholdt israelere, et nettverk som sirkler inn de gjenværende enklavene som Den palestinske selvstyremyndigheten kontrollerer. Antallet jødiske nybyggere, som monopoliserer 80 prosent av alt vann i de okkuperte områdene, er nesten doblet. Den palestinske befolkningens inntekt per hode falt med en fjerdedel de første fem årene etter Oslo-avtalen, og har senere brutt ytterligere sammen. I tillegg til disse plagene må palestinerne nå også holde ut det tyranni og den korrupsjon som Arafats «politistat uten stat» representerer i de områdene der den har kontrakt på å undertrykke sine landsmenn på Israels vegne.²⁸

Under slike betingelser var intet sikrere enn at det folkelige opprøret ville ta seg opp igjen, og gjøre seg gjeldende utenfor det diskrediterte samarbeidsregimet. Fra midt på 1990-tallet kom stadig flere radikale islamske angrep på israelske mål. For å bryte ned drivkraften bak disse angrepene forsøkte Baraks Arbeiderpartiregjering å trekke Arafat inn i en total og endelig avtale, som skulle gi ham nominell uavhengighet og et sete i FN. Prisen skulle være at Israel fikk annektere nybyggerkoloniene på Vestbredden og ved Jerusalem, fikk strategisk kontroll over hele territoriet under palestinsk flagg, og at palestinerne ga avkall på flyktningenes rett til å få tilbake sine hjem i Israel. Dette var ensbetydende med å gi opp enhver ambisjon om gjenopprettelse av grensene fra 1967. Arafat ble skremt av den motstand som reiste seg mot forslaget, og var også bekymret for sin egen framtid i fall han skrev under. Han bøyde unna i siste øyeblikk.²⁹ To måneder senere eksploderte den andre intifadaen. Denne gangen er prosessen atskillig mer voldelig og har mye bredere basis. I tillegg til militante fundamentalister har den trukket inn dissidentgrupper innenfor Al-Fatah selv, og sågar avdelinger av Den palestinske selvstyremyndighetens eget maktapparat. Men styrkeforholdet har ikke endret seg. Om IDF-styrkene mobiliserer hele sitt maktpotensial, kan de hogge hodet av motstanden når det måtte være.

Saids sammenlikning med kampen mot apartheid

Fra første stund har Edward Said vært den klareste og modigste kritiker av Oslo-avtalene. I sin profetiske bok *The End of the Peace Process* samler han det han har skrevet om sitt hjemland gjennom de siste fem årene. Han avkler her hykleriet og usannhetene som er hausset opp i bestrebelsene på å få palestinerne til å forsone seg med sin egen underkastelse, samtidig som han overhodet ikke lar seg rive med av den fåfengte palestinske flommen av retoriske kompensasjoner eller gjengjeldelser som så typisk oppstår i en slik situasjon. Den prinsipielle konklusjon Said trekker av den nære historien bygger på en analogi med Sør-Afrika. Han legger vekt på at ANC ble grundig nedkjempet innenlands, i den grad at organisasjonen var nesten fullstendig ødelagt. Men gjennom vedvarende kampanjer i utlandet lyktes ANC likevel i å frata regimet legitimitet og isolere det moralsk, i den grad at de sørafrikanske hvite selv til slutt – under press fra alle tenkelige former for internasjonal boikott – måtte be om forhandlinger, og til slutt rigge ned sitt eget maktapparat. Den palestinske motstanden bør gå fram på samme måte, sier Said, motstanden bør «etablere likhet mellom oss og israelerne, som så langt er oss så overlegne at den moralske dimensjonen blir vårt eneste kampområde.»³⁰ Det faktum at PLO over lang tid har vært ute av stand til å gi den vestlige offentligheten innsikt i den israelske okkupasjonens realiteter, i motsetning til hva ANC lyktes med i mange år, er i følge Said den avgjørende strategiske svakheten ved palestineres respons.

Dette argumentet henter sin styrke fra forskjellen – som så visst er slående nok – mellom de to bevegelsenes evne til å formidle innsikt i hvilke overgrep deres folk utsettes for, og fra det bevegede eksempel som Saids eget forsvar utgjør. Argumentets begrensning ligger i strukturforskjellen mellom de undertrykte objektive situasjoner i de to nybyggerstatene Sør-Afrika og Israel. Afrikaner-regimet var en minoritet som knapt hadde støtte fra noen metropol: med unntak av Nederland kunne ikke dette regimet håpe på mer enn rene forretninger med Vesten, eller byråkratisk sympati bak lukkede dører. Ingen politiker utenfor Sør-Afrika kunne åpent støtte apartheid. Videre fantes det i USA store befolkningsgrupper som umiddelbart identifiserte seg følelsesmessig med Sør-Afrikas svarte befolkningsflertall, ofrene for det hvite regimet. Innen det amerikanske politiske systemet utgjorde afro-amerikanere en uoverkommelig hindring mot støtte til Pretoria, selv under de mest reaksjonære presidentene. Med den palestinske saken forholder det seg helt motsatt.³¹ Selv om det nå finnes et betydelig antall arabiske immigranter i USA, er de for det aller meste arbeidere, de er fattige, splittede og marginale innen det sosiale hierarkiet. Israel, derimot – hvis befolkning er mer enn det dobbelte av den på Vestbredden og Gaza – nyter godt av massiv jødisk lojalitet innen USAs middelklasse, og bred sympati over hele det politiske spektrum i Europa. Selv med den beste moralske vilje i verden er det få

muligheter til at det sørafrikanske scenariet skal gjenta seg i Midt-Østen. Mer enn noen gang er det i dag avgjørende å arbeide aktivt for å isolere Israel og for å styrke solidariteten med palestinernes sak. Men det er illusorisk å tro at den internasjonale opinionen alene vil ha særlig direkte innflytelse på sionismen. Det finnes *historiske situasjoner* der kraften i moralske argumenter kan være avgjørende: slavehandelens opphør og apartheids fall vitner om det. Men et slikt utfall får man enten i situasjoner der de mektige materielle interesser som vanligvis bestemmer utfallet av politiske stridigheter er fraværende, eller i situasjoner preget av balanse mellom interesser, der de moralske overbevisningene blir utslagsgivende. Ingen slike betingelser foreligger i dagens Midt-Østen.

Framveksten av en postsionistisk posisjon i Israel

Det er ikke dermed sagt at det ikke er sprekker i den selvtilfredse samstemmighet. Said har selv pekt på en slik sprekk. Han påpeker at i USA er kritikk av Israel «det siste tabu», slik kritikk er mye mer risikabel og mye sjeldnere enn kritikk av USA selv.³² Gjennom mange år hadde amerikansk sionisme få problemer med å kvele ethvert seriøst meningsavvik: slikt ble karakterisert som «selvhat» hvis kritikken var jødisk, eller «antisemittisk» om den kom fra hedninger. I Europa er meningsforskjellene større, men spennvidden er ikke stor. For brorparten av den distingverte jødiske intelligentsia – som for konservative, liberale og sosialdemokratiske politiske posisjoner generelt – beskytter erindringen om nazistenes folkemord Israel mot alt annet enn periodevise bekymringer eller beklagelser, som raskt skrinlegges når det oppstår noe som anses som en unntakstilstand. Reaksjonene på Gulf-krigen er en test på denne følsomheten. Fra alle sider beklages palestinernes ulykkelige skjebne. De som er villige til å snakke ærlig om «fredsprosessen» kan telles på en hånd.

Men, som Said har bemerket, i Israel selv formuleres hjemlige sannheter som er den rene blasfemi i diasporaen. Det er i Israel sionismens nybyggerdynamikk er grundigst utforsket: man har dokumentert mekanismene bak og omfanget av de palestinske fordrivelsene, avdekket samarbeidet med suksessive hegemoniske stormakter, protestert mot tillatelse av tortur, og fordømt statens konfesjonelle preg. Det er i *Ha'aretz*, ikke i *New York Times*, *Guardian*, *Le Monde* eller *La Repubblica* at Loven om tilbakevending er blitt sammenliknet med Nürnberglovene.³³ Framveksten av en «postsionistisk» forskningstradisjon og en – ennå liten – flik av den offentlige mening er en av de mest lovende utviklingstendensene de siste årene.³⁴ Men konteksten der disse har vokst fram advarer oss mot all overdreven optimisme.

Den politiske situasjonen i Israel, sammenliknet med USA

Siden 1990-tallet har Israels politiske scene blitt gradvis mer lik den amerikanske, selv om det fortsatt finnes et par europeiske elementer. Økonomisk sett har nyliberalismen meiet ned de fleste tradisjonelle landemerker som ble etablert på 1950-tallet. Arbeiderpartiet har konkurrert med – og ofte utkonkurrert – Likud i sin iver etter å deregulere og privatisere. Hjørnesteinen i Histadruts industrielle imperium, Israels største konglomerat, ble snappet opp og solgt videre av Disney, dets farmasøytiske kompleks ble oppløst under Rabin. Landets største bank – en gang i tiden også en Histadrut-institusjon – ble privatisert under Netanyahu. Sharon-regjeringen legger for tiden planer om å privatisere jordeiendom, selvsagt bare for jøder og passende utlendinger. I løpet av et tiår har den offentlige sektorens andel av BNP falt fra 53 til 38 prosent, og de offentlige finansieringsordningenes andel av samlet investeringsfinansiering fra 85 til 15 prosent. I dagens Israel er de sosiale utgiftene lavere enn de er i USA. Innen den utviklede kapitalistiske verden er Israel et av de to landene som har størst ulikhet.³⁵

Men akkurat som i USA er det slik at konvergens – ja ofte nær sagt identitet – mellom de to hovedpartienes synspunkter på økonomiske og sosiale spørsmål, går sammen med skarpt atskilte velgergrunnlag og kontrasterende ideologiske profiler. Nyansene i entusiasmen på kapitalismens vegne er bagatellmessige.³⁶ Men ellers, og enda mer enn i USA, er det slik at jo likere politikken substansielt sett blir, desto mer skingrende blir de sekundære meningsforskjellene. Det er med Arbeiderpartiet og Likud som med Demokrater og Republikanere: tilhengernes følelser mobiliseres gjennom en *kulturkamp* som mangler ethvert forhold til de faktiske motsetninger, som for å tilsløre for de motsatte partene den dypere enhet som binder dem sammen. I ennå sterkere grad enn i USA utgjør storparten av den akademiske verden og intelligentsiaen et politisk korrekt – *bien-pensant* – «sentrum-venstre» miljø.³⁷ Men i en populærkultur dominert av kommers og religion, er dens politiske påvirkningskraft – som i USA – ubetydelig. To forskjeller gjør at det israelske tilfellet fortsatt atskiller seg fra den amerikanske modellen. Valgsystemet er bygget på proporsjonal representasjon, og dette gir de mange sektene innen jødedommen egen representasjon i parlamentet. Det er faktisk normalt at de innehar vippeposisjonen i Knesset. Likud har således mindre religiøs ballast enn Det republikanske partiet. Det har også en atskilling mindre velstående velgerskare, siden partiets hovedstøtte ligger hos fattigere sefardiske immigranter fra Nord-Afrika og Midt-Østen, grupper som foraktes av de høyere utdannede ashkenaziene fra Øst-Europa som utgjør Arbeiderpartiets tradisjonelle base.³⁸ Således foreligger det en klasseforskjell mellom de to israelske partiene, en forskjell motsatt av den amerikanske. På vippen i velgerskaren står russiske immigranter, som er hauker i sikkerhetsspørsmål, men også kritiske til de religiøse elitene. Det

resulterende systemet beskrives syrlig av en israelsk observatør: «De viktigste spillerne i det sosiopolitiske drama som i dag utspiller seg i Israel heller mot høyre: de kapitalistiske overklassenes sosiopolitiske liberale høyre – som i Israel kalles 'venstre' – og de arbeidende underklassenes etno-religiøse fundamentalistiske høyre – i Israel betegnet som 'folket'.»³⁹

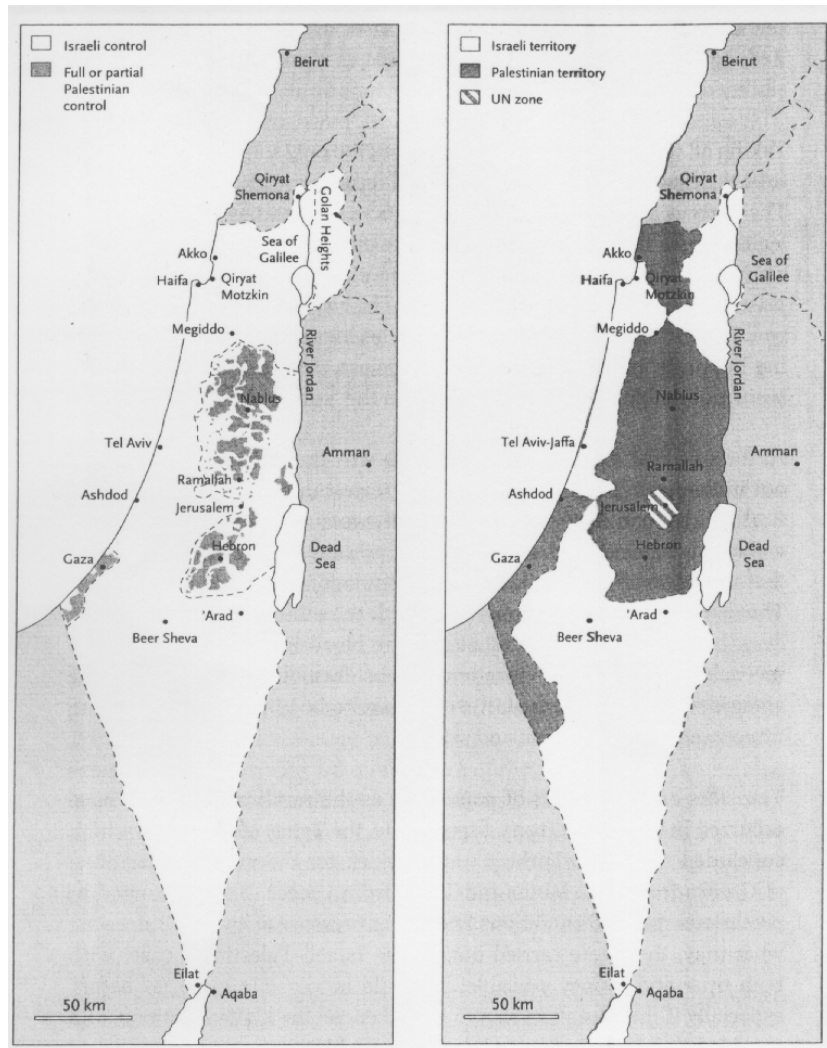
Forskjellen mellom Arbeiderparti- og Likud-sionismen i dag

Det er den lite lovende kontekst for dagens debatter om sionismens framtid. Her er forskjellene mellom de to hovedpartiene fortsatt substansielle, om enn taktiske. De har sine røtter i den langvarige motsetningen mellom Arbeiderpartiets og revisjonistenes tradisjoner. Arbeiderpartiets sionisme har alltid traktet etter utenlandske beskyttere av det ene eller det andre slaget, og partiet har vært villig til å gjøre tidsbegrensede tilpasninger av politikken for å tekkes disse. Den har et pragmatisk perspektiv: betegnelser teller mindre enn realiteter. Den revisjonistiske tradisjonen har mer intellektuelt særpreg. Den ønsker i større grad å satse på egne krefter og er mindre fleksibel: betegnelser er fortsatt en nøkkel til realiteter. Således tror Arbeiderpartiet at det å gi palestinerne et par bantustans, vingestekket annenhver kilometer av israelske nybyggere og soldater, vil dempe Washingtons bekymringer og eliminere et problemområde for Israel med få faktiske kostnader. Likud, derimot, husker sionismens egen historie. De holder på at appetitten kommer med spisingen, og at det som i dag er en ren nomenklatur godt kan tenkes å bli en eller annen form for realitet i morgen. Ingen av sidene er på noen måte villig til å overveie reell nasjonal selvstendighet for palestinerne. Med en gang de stilles overfor den faktiske folkeviljen på Vestbredden og i Gaza, slår de seg umiddelbart sammen, slik vi i dag har Sharon-Peres-regimet.⁴⁰ Bak denne enheten sprer det seg – over hele det politiske spektrum – en hellig union av vantro og indignasjon over avvisningen av Israels «konsesjoner» i Camp David.⁴¹

Postsionismen og Israels delingsforslag

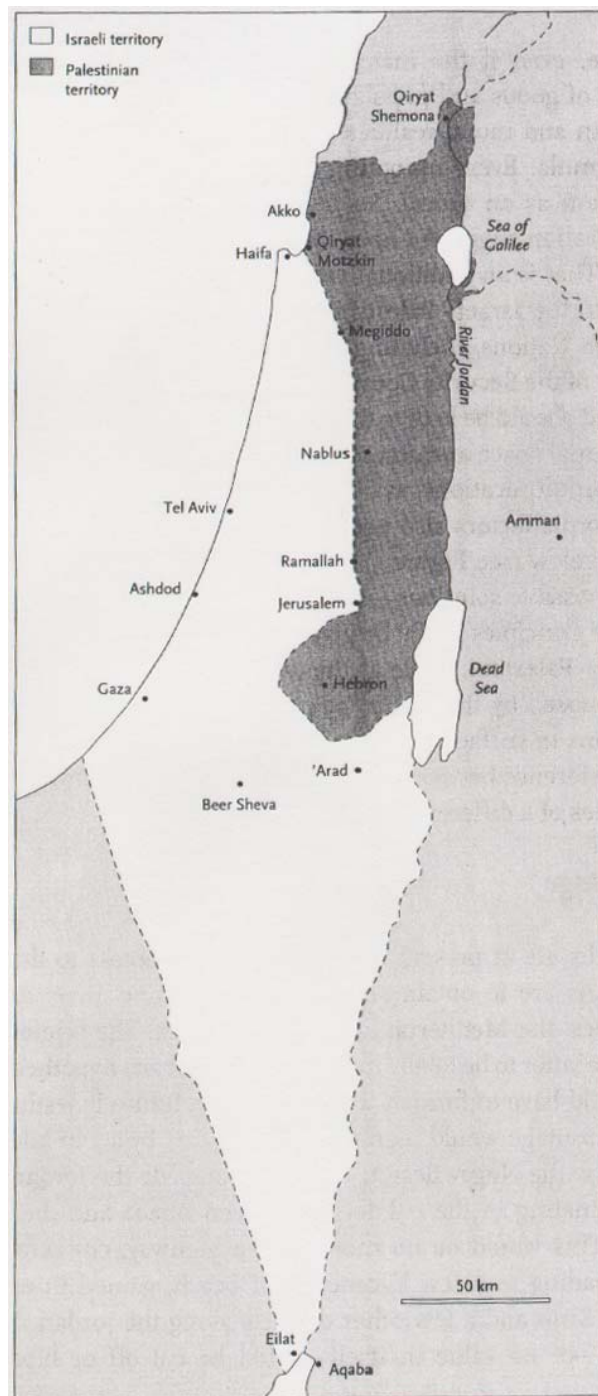
Det er i denne konteksten en bør vurdere både hvilket mot og hvilken feighet «postsionismen» representerer.⁴² Den imponerende intellektuelle ytelse representert av arbeidene til Benny Morris, Avi Shlaim, Gershom Shafir, Baruch Kimmerling og Tom Segev er nå bredt anerkjent. En etter en er den offisielle sionistiske mytologiens konstruksjoner plukket fra hverandre. Men den fryktløse forskningen og de kompromissløse vurderingene som har særpreget deres undersøkelser av fortiden bråstopper plutselig når de kommer til samtiden, så snart det stilles politiske spørsmål. De analytiske løver blir til lam når det er spørsmål om aktuell politisk strategi. Ikke en av dem hadde alvorlige innvendinger mot Oslo, enn si mot Camp David. Mer enn en av

Figur 1: Venstre kart: Den nåværende oppdeling av Palestina
Høyre kart: FNs delingsplan av 1947

(Reprodusert fra *New Left Review*, juli/august 2001, s. 64)

Figur 2: Guy Mandrons delingsforslag

(Reprodusert fra *New Left Review*, juli/august 2001, s. 66)

dem hadde varme følelser for Barak. Ingen av dem har foreslått noe alternativ til hykleriet omkring «fredsprosessen».⁴³

Hva skulle et alternativ gå ut på? Historisk eksisterte det innen Yishuv en retning som argumenterte for at en binasjonal stat, likt delt mellom arabere og jøder, kunne yte palestinerne rettferdighet. Denne ikke-sionistiske tradisjonen, som man særlig finner blant jøder av tysk opprinnelse, hadde sitt intellektuelle sentrum ved Det hebraiske universitet i Jerusalem, og fant sitt politiske uttrykk i den kommunistiske bevegelsen. Selv om Edward Said har forsøkt å gjenreise den, er den i dag praktisk talt utryddet i Israel. Hvor ønskelig den enn måtte være, var en slik løsning alltid dømt til å strande mot en virkelighet bestående av to motstridende etniske nasjonalismer, hver med krav på å hevde sin egen rett til selvbestemmelse.

Da er det bare deling som står tilbake. Alle forslag til løsning av konflikten har krevet en deling av Palestina. Hva er det israelske forslaget, som post-sionismen ennå har til gode å ta avstand fra? Det bygger på fire aksiomer, som bestemmer størrelsen, plasseringen, sikkerheten og økonomien til den residuale palestinske enhet som skal stå tilbake som kandidat til å få selvstyre, eller nominelt betegnes som stat. Størrelsen skal være mindre enn en femtedel av landet – Israel akter å beholde de 78 prosent av Palestina de la beslag på i 1948-9, pluss Jerusalem og en bit av nybyggerkoloniene på Vestbredden, som for tiden antakelig utgjør ytterligere 5 til 6 prosent. Enheten skal bestå av to atskilte enklaver, uten noen av de store byene fra før krigen, og uten noen naturlig havn. Dens sikkerhet skal bare holdes i hevd av innenriks politistyrker, ingen forsvarsstyrker skal være tillatt. Økonomisk sett skal Israel ikke betale krigsskadeerstatning for plyndringen av arabisk eiendom, beregnet av FN til en verdi på rundt 120 milliarder pund sterling.

Et alternativt delingsforslag

Disse uforskammet urettferdige forslagene, som utgjør kjernen i «fredsprosessen», har knapt vekket annet enn mumlende protest innen diasporaen, der etnisk solidaritet nær sagt universelt dominerer over moralske prinsipper. Ennå mindre kritikk har de møtt i selve Israel. De kan imidlertid tas som et referansepunkt som en akseptabel løsning bør måles mot. For ti år siden foreslo Guy Mandron, en fransk offiser med en viss forståelse for de israelske herskernes militære perspektiver, en deling av Palestina.⁴⁴ Dette forslaget fortjeneste var i det minste at det tok hensyn til to av kriteriene for en rettferdig avtale. Forslaget tok høyde for at en framtidig palestinsk stat måtte utgjøre et eneste, sammenhengende territorium. Dette territoriet skulle i like stor grad som sin israelske motpart være mulig å forsvare med våpenmakt. Et blikk på Mandrons kart gir et sunt sjokk: det viser den enorme avstanden mellom et forslag som innfrir de to kriteriene og det «tilbud» som i dag foreligger. Avstanden blir enda mer slående når man innser at dette er en plan

som ikke på noen måte endrer nettofordelingen av land mellom de to foreslåtte statene, og som heller ikke gir den palestinske siden noen større by eller havn. Mandron forsøker ikke å rettferdiggjøre sin fastholdelse av det eksisterende forholdet mellom hver parts territoriale andel, og han bemerker at man kan tenke seg andre utgangspunkter [jfr. figur 1 og 2, s. 22-23. O.a].

I dag er det om lag seks millioner jøder i Israel og om lag seks millioner palestinere, spredt omkring innen selve Israel, i de okkuperte områdene og i flyktningeleirer i nabostatene. En rettferdig deling av land mellom disse om lag like store folkegruppene forutsetter at de får ressurser på omtrent samme nivå. En rettferdig delt territoriell konfigurasjon måtte likne på Mandrons skjema, uten de «kompensasjonene» han gir Israel, inkludert Haifa, for to tredjedeler av befolkningen der var arabisk i 1947. Dette gir med andre ord et palestinsk territorium i form av en blokk, som ikke inkluderer Gaza, men omfatter Vestbredden og Øst-Jerusalem/Galilea og kyststripen fra Libanon til Haifa, som et bånd langs Israel og i kurve ut over det – to L-formede stater lagt mot hverandre (jfr. figur 2, s. 23). Krigsskadeerstatning for de arabiske eiendommene som ble røvet innen Israel i 1950 er siste vesentlige betingelse for en overenskomst. Disse erstatningene bør fordeles til de palestinerne som ikke kan vende tilbake til sine hjem bak de nye grensene, og til de palestinere som velger å bli igjen innenfor staten Israel.

Postsionistisk resignasjon

Det er nok bare å luften disse betingelsene, så ser man for seg de sørgmodige skuldertrekkene fra både den liberale sionismen og postsionismens gode brorskap: «Dette er vel og bra, men det er ikke i nærheten av praktisk politikk». Oversatt: Vi har det vi kontrollerer. Ikke en eneste stemme i denne delen av folkemeningen viser noen som helst tilbøyelighet til å oppgi en kvadratcentimeter av de 78 prosentene av landet som med lås og slå holdes unna fornyet arabisk besittelse. Ingen av dem har selv den aller vageste idé om at det å skille seg at med en liten bit av de gjenværende 22 prosent ville være noe annet enn en «smertefull innrømmelse».⁴⁵ Hør på Benny Morris:

«har gjort sin del – anerkjent PLO, anerkjent nødvendigheten av at Palestina deles mellom en jødisk stat og en mindre palestinsk stat. Dette er en veritabel revolusjon i israelsk tenkning sammenliknet med den holdning israelerne hadde til dette spørsmålet i årene mellom 1948-1992. Barak har sågar gått lenger, han har gått med på å dele Jerusalem. Men Israel kan ikke godta tilbakevendingsretten uten at staten står i fare for å bli ødelagt.»

Hør på Tom Segev, som gjerne innrømmer at:

«Det Barak tilbyr synes mye mindre sjenerøst enn hva det så ut til så lenge vi ikke så på detaljene (sic!). Landet vi tilbyr viser seg å være en serie små øyer uten noe sammenhengende territorium, atskilt av israelske

bosettinger og veier under oppsyn av israelsk politi. Så sannheten er: vi tilbød dem egentlig ikke særlig mye.»

...for så å fortsette med urokkelig ro:

«Jeg har innsett at konflikten var uunngåelig, krigen var uunngåelig, og nå når bosettingene er på plass så er fortsatt konflikt uunngåelig, og det blir ingen fred denne gangen. Jeg har alltid vært motstander av bosettingene, men nå er de der... De er fakta – du kan ikke evakuere hele byer.»

Hør på David Grossman, hyllet for sin medfølelse med palestinerne vanskjebne:

«Barak la alt på bordet. Han gjorde det på gal måte, men jeg tror de fleste israelere nå vet hva vi må gi opp for å etablere reell fred. Det ser for meg ut til at valget av Ariel Sharon viser at de fleste israelere ikke er modne nok til å gi disse konsesjonene. Og når jeg hører hva palestinere sier, er jeg ikke sikker på at de er villige til å gi de konsesjonene de må gi, nemlig gi opp kravet om tilbakevendingsrett.»⁴⁶

Eller, som Jerome Slater, den progressive sionismens siste stemme, erklært tilhenger av «forsoning» med palestinerne etter Oslo-modellen, fintfølede har formulert det i sin forklaring av hvorfor de ikke kan få lov til å vende tilbake:

«Når tiden går skapes det ikke bare en ny praktisk virkelighet, det skapes også en ny eller i det minste mer kompleks moralsk virkelighet. Dette dreier seg ikke om at 'makt gir rett', men heller om at det som startet som makt kan utvikle seg til rett, eller i det minste til rettigheter.»⁴⁷

Sammenliknet med slik argumentasjon er den revisjonistiske tradisjonen mer rett fram og konsistent. Hvorfor skal ikke makten få litt mer tid til å bringe arbeidet til ende! Hvis det er i orden å ta fire femtedeler av landet, hva er da galt med å gjøre jobben helt ferdig og ta det hele? Gud delte det da ikke, men ga oss hele landet. Den intellektuelle misère som «fredsprosessen» representerer, en «fredsprosess» som postsionismen hjelpeløst klammer seg til, er ikke noe svar på Eretz Israels argumentasjon.

Dystre framtidsutsikter for palestinerne

Likegyldig hvor tapper den palestinske motstanden mot israelske militær-maskinen har vært, er palestinerne for svake til å kunne ha særlig håp om å vinne rettferdighet på egen hånd, i dag eller i morgen. Før eller senere, og antakelig før heller enn senere, vil sionistene i Arbeiderpartiet få sjansen til å tre Camp Davids jerngitter ned over dem. Det rotfestede instinktet til Arafats regime er, i arabisk formulering, å «haste» mot normalisering.⁴⁸ Sterkt avhengig av amerikanske belønninger og vant til å bli instruert av CIA, holdes dette regimet bare tilbake av frykt for folkelig gjengjeldelse. Så lenge intifadaen fortsetter, utenfor dens kontroll, vil Den palestinske selvstyre-

myndigheten (PNA) forsøke å vinne tid. Men intet opprør varer evig. Befolkningen er under ubøyeelig blokade og under ild fra snikskyttere, og kan meget vel rammes av utmattelse, simpelthen fordi man foretrekker enhver form for fred framfor fortsettelse av en så ulik krig. Hvem vil klandre dem? Nok en gang får vi se følelsesladde scener på plenen utenfor Det hvite hus, vi får høre et kor av gratulasjoner fra det «internasjonale fellesskapet», idet en sønderlemmet mikrostat, hvis elite er overrislet med nådige overføringer framstår et eller annet sted vest for Jordan. Israel vet hvordan de skal drive en arabisk underavdeling. Arafat som Major Haddad, PNA som SLA⁴⁹ i forstørret variant. Det gjenstår selvfølgelig å se hvorvidt palestinerne kan holdes nede for alltid. Det er slutt på den tid da midianittene og amalekittene kunne utryddes uten at det var spor tilbake i noens hukommelse.⁵⁰ I sin samstemmighet er Israel klar over dette, og derfor er demilitarisering den aller mest urokkelige betingelse av alle dem man stiller til en palestinsk statsdannelse. Den møtes knapt noen gang med dissens. Israel derimot forblir fullt væpnet. En slik palestinsk stat må være demilitarisert, hvordan ellers kan beslagleggerne av 78 prosent av landet – hvor godt de enn er voktet av sine egne krisghunder – noen gang sove trygt om natten? Dette kravet, som hver eneste rett-tenkende israeler er enig i, er en innrømmelse av den opprinnelige, uopprettelige forbrytelsen.

Hva kan endre på betingelsene?

Er det ingen andre muligheter i sikte? Israels makt føyer seg bare for en sterkere makt. Men dets egen makt har en akilleshæl. Israel forblir en stat som fremdeles er grunnleggende avhengig av USA både for sitt forsvar og sin økonomiske velstand. Landets lykke har alltid vært en funksjon av utenlandsk beskyttelse, det kan ikke overleve om denne trekkes tilbake. Hvis sionismen noen gang skulle miste amerikansk støtte, ville dens uforsonlighet raskt forvitte. Den offentlige opinionen i Israel er i dette henseende kanskje ikke så rigid som det ser ut til. Betingelsen for rigiditet har lenge vært opinionens klokkeetro på den amerikanske gunst. Dersom Washington skulle dra teppet vekk under føttene på Jerusalem, ville det ikke ta lang tid før uventede stemningsskifter gjorde seg gjeldende. Men kunne USA noen gang komme til å overveie et slikt svik? Svaret ligger, som det har gjort siden 1950-tallet, i den arabiske verden. Så lenge begge de sentrale arabiske maktene – Egypt med sin befolkning og Saudi-Arabia med sin olje – forblir USAs klientstater, er det ingen grunn til å nekte Israel noe av det de ber om. Men hvis dette endrer seg, vil også palestinerne skjebne endre seg umiddelbart. USA har investert enorme midler for å holde liv i det møllspiste Murbarak-diktaturet i Kairo, et regime som er hjertelig foraktet av de egyptiske massene. USA har heller ikke skydd noe middel for å beskytte det føydale plutokratiet i Riyad, der detvagler seg over et hav av rettsløse

immigranter. Hvis noen av disse konstruksjonene bryter sammen – i beste fall begge – vil regionens maktbalanse endre seg.

Den arabiske verdens dystre politiske historie de siste femti årene gir liten grunn til å tro at noe slikt vil skje på kort sikt. Det finnes heller ikke noen garanti for at nye regimer ville gjøre det bedre enn Nasser og de andre feilslåtte framstøtene på hans tid. Men ingen fastfrosset tilstand varer evig, ikke en gang i Midt-Østen. Oppstår det et reelt brudd i det regionale maktsystemet så vil den amerikanske kompassnålen skjelve. Genuint uavhengige regimer ved Nilen eller i Mekka ville raskt sette båndene til sionismen i nytt perspektiv. Blod er muligens tykkere enn vann, men olje er tykkere enn begge. Palestinernes fangenskap er en konsekvens av Midt-Østens generelle underordning. Den dagen araberverdenen lar være å haste i retning Washington – om den noen gang kommer – vil Israel være tvunget til å gulpe opp sine uforholdsmessig store gevinster. Skjer ikke det, er det lite sannsynlig at sionismen forsvinner.

(Juli 2001)

Oversatt av Lars Mjøset

NOTER

- *) Mellomtitler og forklarende fotnoter i denne artikkelen er ved oversetteren/redaksjonen.
- 1) Blant dem som gikk inn for eller spådde at jødene på denne måten ville gjenreise landet Israel var Milton, Locke, Newton, Priestley, Fichte, Browning, såvel som George Eliot, et mer kjent tilfelle. Blant politikerne finner man Shaftesbury, Palmerston, Milner, Lloyd George. I opplysningstidens tradisjon finner vi Napoleons oppfordring til jødene – under Syria-kampanjen i 1799 – om å gjenreise farsarven. Se Sharifs grundige studie av dette forsømte temaet, Regina Sharif, *Non-Jewish Zionism*, London 1983, passim. Blant eliter innen politikk og byråkrati gikk kristen sionisme ofte sammen med antisemittisme, siden konsekvensen var at lokale jøder kunne forventes å flytte til Det hellige land. Om dette, se Tom Segev, *One Palestine, Complete: Jews and Arabs under the British Mandate*, New York 1999, s. 33-36 et seq.
- 2) Yishuv – som betyr *skiftende sand* – er betegnelsen på de jødiske bosettingene som ble etablert i Palestina under det engelske mandatet 1920-1947. [O.a.]
- 3) På fransk ble betegnelsen *ped noir* (svarte føtter) brukt om europeere bosatt i Algerie: disse var i betydelig mindretall i forhold til lokalbefolkningen. [O.a.]
- 4) Dette er konklusjonen Shafirs grunnleggende arbeid: Gershon Shafir, *Land, Labor and the Origins of the Israeli-Palestinian Conflict, 1882-1914*, Cambridge 1989, som følger den gradvise framveksten av den «eksklusive jødiske sysselsettingens» logikk i perioden før første verdenskrig. Hans analyse av tiden deretter finnes i Shafir, «Zionism and Colonialism – A Comparative Approach», i Ilan Pappé, red., *The Israel/Palestine Question*, London 1999, s. 81-96.

- 5) Orde Charles Wingate var en britisk offiser som ble dekorert for sin organisering av nattpatroljer til forsvar for jødiske bosettinger i Palestina under stridighetene der 1936-39. [O.a.]
- 6) Dette ble allerede påpekt av Maxime Rodinson, *Israel: A Colonial-Settler State?* New York 1973, s. 64-65. [«Teselskapet» i 1773 var en av begivenhetene som forsterket spenningen mellom England og dets kolonier i Nord-Amerika. Et åpent rådmøte arrangert av cabildoen (byråd, styringsenheten i de spanske koloniene) i Buenos Aires i 1810, utløste de søramerikanske uavhengighetskrigene. Ian Smith erklærte Rhodesia (nå Zimbabwe) uavhengig av England i 1965 for å sikre det hvite mindretallets dominerende posisjon. OAU betegner *Organization for African Unity* som ble opprettet i mai 1963 av de den gang 30 uavhengige statene i Afrika. – O.a.]
- 7) Noen tørre kommentarer om hvor dypt Weizmanns forståelse for engelskmennene stakk, finnes i David Vital, *Zionism: the Crucial Phase*, Oxford 1987, s. 163. Jabotinsky, bemerker han – s. 365 – var mindre sentimental og mer klarsynt.
- 8) Churchills gjennomgående sionisme var basert på rasemessige snarere enn religiøse overbevisninger. Overfor Peel-kommisjonen i 1937 ga han utvetydig uttrykk for sin sosialdarwinistiske overbevisning i det han brukte en velkjent metafor fra dyreriket på de palestinske araberne, nemlig misunnelig egoisme: «Jeg er ikke enig i at hunden som har vent seg til et spesielt teppe har evig rett til det teppet, selv om den har benyttet det svært lenge. Jeg godtar ikke den retten. Jeg er eksempelvis ikke enig i at det er gjort mye galt mot indianerne i USA, eller mot den fargede befolkningen i Australia. Jeg godtar ikke påstanden om at noe galt er gjort mot disse folkene, siden det er en sterkere rase, en rase av høyere kvalitet (*higher grade race*), en mer verdensvant rase (*more worldly-wise race*), for å si det på den måten, som har kommet inn og tatt deres plass». Se Martin Gilbert, *Winston S. Churchill*, comp. vol. 5, part 3, Boston 1983, p. 616.
- 9) Irgun var en ytterliggående jødisk undergrunnsorganisasjon grunnlagt i 1931, som fra 1937 foretok angrep og gjengjeldelser mot arabere i Palestina, og senere også mot de britiske myndighetene. Dens første leder, Menachem Begin, ble senere israelsk statsminister. Irgun ble offisielt oppløst i 1948, men fortsatte å gjøre sin innflytelse gjeldende i det sterkt nasjonalistiske partiet Herut og senere i koalisjonen Likud. – Hagana (hebraisk for *selvforsvar*) var en hemmelig jødisk organisasjon for væpnet selvforsvar, grunnlagt som et ledd i sionistenes beskyttelse av de jødiske jordbrukskoloniene mot arabiske angrep. I 1946 forsøkte britene forgjeves å oppløse organisasjonen. Ved staten Israels opprettelse i 1948 ble Hagana kjernen i den regulære hæren. [O.a.]
- 10) LHI var en søsterorganisasjon til Irgun, også betegnet som «Stern-gjengen». [O.a.]
- 11) Liberia var en annen nybyggerstat etablert på amerikansk initiativ, og rent bortsett fra andre hyggelige hint, fikk denne staten beskjed om at den ville bli utsatt for en gummiblokkade, dersom den våget å stemme mot FN-planen. Fillipinene ble brakt inn i folden av intet mindre enn de høyesterettsdommerne Murphy og Frankfurter. Bernard Baruch ble sendt i vei for å true Frankrike med at all amerikansk bistand ville bli innstilt om landet stemte mot deling. Den kubanske ambassadøren rapporterte at et latinamerikansk land – muligens Cuba selv, som Truman noen dager tidligere hadde pekt ut som mål for prioritert press («Cuba synes ennå ikke å ville spille med oss») – ble betalt 75.000 dollar for sin stemme. Se Michael Cohen, *Palestine and the Great Powers 1945-1948*, Princeton 1982, s. 294-99. Cohen bemerker at den sympati

- jødene hadde vunnet etter Holocaust ikke var nok til å få FN-resolusjonen vedtatt: «det var på grunn av mer mundane faktorer at man i tolvte time fikk de nødvendige ekstra stemmene».
- 12) Cyrus den store var Persias grunnlegger og keiser 580 til 529 fvt. Han utga et dekret om nasjonenes rettigheter, senere kjent som den første menneskerettighetsdeklarasjonen. [O.a.]
  - 13) Hashimittene er en arabisk høvdingsætt av Quraish-stammen, samme slekt som profeten Muhammed tilhørte. de var sjerifer i Mekka og beskyttere av de hellige steder i Hedsjas fra 900-tallet til 1924. Dynastiet ble videreført av kongehusene i Irak (fram til 1958) og Jordan. [O.a.]
  - 14) Se redegjørelsen hos Avi Schlaim, *Collusion Across the Jordan: King Abdullah, the Zionist Movement and the Partition of Palestine*, New York 1988, s. 220-16. Abdullah fikk kontant betalt for sitt samarbeid etter å ha påpekt overfor en av emissærene fra the Jewish Agency at «den som vil bli full skal ikke telle glassene», og betydningen av dette var – i følge Schlaim – at «den som vil bygge en stat må gjøre de nødvendige investeringer», s. 78-82. [The Jewish Agency for the Land of Israel flyttet til Palestina og fungerte som forlengelsen av The World Zionist Organization (WZO) under det Britiske mandatet for Palestina i 1920. Etter staten Israels opprettelse ble en del av dets oppgaver overtatt av staten, men The Jewish Agency fortsatte å spille en sentral rolle. – O.a.]
  - 15) Private intensjoner og offentlige uttalelser var sprikende fra starten av. Så tidlig som i 1895 noterte Herzl i dagboken sin: «Vi skal forsøke å inspirere den ubemidlede befolkningen på den andre siden av grensen ved å skaffe dem sysselsetting i transittlandene, mens vi nekter dem sysselsetning i vårt land... Både ekspropriasjons-prosessen og flyttingen av de fattige må utføres diskret og ad omveier». I 1938 fortalte Ben-Gurion eksekutivkomiteen i The Jewish Agency at han ikke så noe galt i ideen om «tvungen overføring» av den arabiske befolkningen. Han fastslo: «Jeg er tilhenger av å dele landet, for når vi blir sterke etter at staten opprettes, så dropper vi oppdelingen og sprer oss over hele Palestina.» I 1944 advarte han kolleger om at det ville være politisk uklokt å diskutere slik «overføring» åpent, «for det kunne skade vår anseelse i verdensopinionen», ved å «gi inntrykk av at det ikke er plass i Palestina uten at araberne kastes ut», noe som vil tvinge «araberne til å stritte mot» i protest. Eliahu Dobkin, en Arbeiderpartikollega, la uten blygsel til: «Landet kommer til å bli sittende med en stor [arabisk] minoritet, og denne må kastes ut. Det er intet rom for å følge våre indre tilbøyeligheter (i denne saken)»: se Benny Morris, «Revisiting the Palestinian exodus of 1948», i E. Rogan & A. Shlaim, red., *The War for Palestine. Rewriting the History of 1948*, Cambridge 2001, s. 41-47.
  - 16) Disse dekonstrueres i Gabriel Peterberg, «Erasures», *New Left Review*, 10, July/August 2001, s. 31-46.
  - 17) Baruch Kimmerling, *Zionism and Territory: the Socio-Territorial Dimension of Zionist Politics*, Berkeley 1983, s. 143.
  - 18) Nakba (nevnt over) er palestineres betegnelse på fordrivelsen i 1948, mens Shoah er jødernes betegnelse på nazistenes jødeutryddelser. [O.a.]
  - 19) Se Benny Morris, *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict 1881-1999*, London 1999, s. 62. Ben-Gurion uttalte dette i 1938, en måned etter Krystallnatten.
  - 20) Eksempelvis lå totale offentlige utgifter på over 70 prosent av BNP i hvert eneste år mellom 1980 og 1985. «Skatter alene kan ikke finansiere utgifter av et

slikt omfang, men takket være amerikansk bistand og andre utenlandske overføringer som ikke innebar gjeld, var ikke dette egentlig nødvendig. Under Libanon-krigen i 1982 ble det mobilisert nok utenlandske ressurser til at regjeringen kunne bruke 71,5 prosent av BNP, mens bare 56,6 prosent var finansiert innenlands.» Yakir Plessner, *The Political Economy of Israel*, Albany 1994, s. 177.

- 21) Avi Shlaim, *The Iron Wall – Israel and the Arab World*, London 2000, s. 487. Shlaim refererer ikke til tiden etter uavhengigheten, bare til 1990-tallet!
- 22) Gershon Shafir og Yoav Peled, «Introduction: the Socioeconomic Liberalization of Israel», i Shafir & Peled, red., *The New Israel – Peacemaking and Liberalization*, Boulder 2000, s. 6. «I de senere årene har eksterne midler i form av gaver, bidrag og vederlagsfrie overføringer kommet opp i rundt 6 milliarder dollar årlig», i følge landrapporten fra Economist's Intelligence Unit, *Israel 2000*. Rapporten bemerker (s. 37) at ut over disse storstilte gaver uten krav om tilbakebetaling, har landets «nære allianse med USA vært et avgjørende aktivum for den israelske økonomien. Det har gitt den israelske regjeringen tilgang til langsiktig offisiell kreditt, og, under en paraply av offisielle garantier, tilgang til det innenlandske amerikanske obligasjonsmarkedet.»
- 23) Milliardæren Marc Rich har de siste vel tjue årene bodd i Sveits og vært etterlyst av USA på grunn av en rettsfølgelse for skatteunndragelser på nesten 50 millioner dollar i forbindelse med oljehandel i USA på 70-tallet. Rich var altså i stand til mobilisere staten Israels hjelp for på nytt å få adgang til USA uten å ble rettsforfulgt. Gjennom Rich sin tidligere kone hadde det kommet omfattende pengestøtte til Det demokratiske partiet. [O.a.]
- 24) Isaac Deutscher, «The Arab-Israeli Conflict» (intervju med Peter Wollen), *New Left Review*, 1/44, Juli/August 1967, s. 30-45.
- 25) Eretz Israel er den sionistiske bevegelsens betegnelse på det land som skal gjenerobres, det territoriet som Gud i følge Bibelen har lovet til Israels folk. [O.a.]
- 26) Jfr. drøftingen i Kimmerlings artikkel i dette nummer av *Vardøger*. [O.a.]
- 27) Morris, *Righteous Victims*, s. 341.
- 28) Denne formelen ble preget av Beverly Milton-Edwards, «Internal Security and Citizenship under the Palestinian National Authority», i Nils Butenschon, Uri Davis og Manuel Hassassian, red., *Citizenship and the State in the Middle East*, Syracuse 2000, s. 354. Den mest kraftfulle generelle beskrivelse av situasjonen i de okkuperte områdene er Edward Said, «Palestinians Under Siege», *London Review of Books*, 14.12. 2000. Se også den imponerende oppsummeringen hos Allegra Pacheco, «The Oslo Process, Unfair and Unreal, Was Never Going to Work», *International Herald Tribune*, 6.10.2000.
- 29) Se Malley & Aghas artikkel i dette nummeret av *Vardøger*. [O.a.]
- 30) Edward Said, *The End of the Peace Process: Oslo and After*, London 2000, s. 195-199.
- 31) Vi sammenlikner her de to bevegelsenes objektive muligheter når det gjelder å bevege den offentlige mening i Vesten. Strukturforskjellene mellom de to undertrykkelses-situasjonene er selvsagt ennå mer avgjørende. Den afrikanske arbeiderklassen ble utbyttet som landets hovedsaklige arbeidsstyrke, og de hadde dermed en grunnleggende historisk hevarm som palestinerne derimot alltid har manglet fordi de har vært holdt utenfor den israelske industrien. De politiske konsekvensene av denne kontrasten utforskes i en slående komparativ

studie av Mona Younis, *Liberation and Democratization: The South African and Palestinian National Movements*, Minneapolis 2000. Dette er et grunnleggende arbeid for forståelsen av den aktuelle situasjonen.

- 32) Edward Said, «America's Last Taboo», *New Left Review*, 6, November/Desember 2000, s. 45-53.
- 33) Nazi-Tysklands såkalte Nürnberglover om riksflagget (med hakekorset), riksborgerskapet og «beskyttelsen av det tyske blod og den tyske ære» ble vedtatt på den nasjonalsosialistiske partidagen i Nürnberg i 1935. De to sistnevnte kalles som regel jødelovene. Riksborgerloven fastslo at bare personer av tysk eller tysk-beslektet blod kunne være tyske borgere. Loven til «beskyttelse av det tyske blod og den tyske ære» forbød alle ekteskapelige og ikke-ekteskapelige forbindelser mellom jøder og «arier». [O.a.]
- 34) «Postsionisme» er en løs og i noen henseende misvisende term. Den viser grunnleggende sett til en avvísning av den israelske statens offisielle mytologi, og en forpliktelse overfor den historiske sannheten, hvilke konsekvenser dette enn måtte få for historien om den nasjonale frigjøringen. Dette medfører ikke nødvendigvis noe politisk brudd med sionismen, altså med konvensjonell støtte til den eksisterende jødiske staten i Midt-Østen. Innen postsionismens rekke finnes det et spektrum av synspunkter på hvorvidt israelsk status quo er akseptabelt. Radikale kritikere utgjør fortsatt en minoritet. For en oversikt over forskjellige posisjoner, se Laurence Silberstein, *The Postzionism Debates*, London 1999.
- 35) Se Shafir & Peled, *The New Israel*, s. 111-2, 194, 223, 233-4.
- 36) Yossi Beilin, Israels Peter Mandelson, som var en sentral person bak Oslo-avtalen, forklarte nylig: «Jeg synes ikke det er rettferdig å si at vi i Arbeiderpartiet har gitt oss inn på den kapitalistiske veien – vi er sosialdemokrater som har tatt opp en Tredje Vei, lik den Anthony Giddens har gått inn for og etter Tony Blairs modell», *Tikkun*, September/Oktober 2000, s. 11. I larmen fra arbeidet med å bygge ut ytterligere botsetninger og strategiske veier på Vestbredden tok Barak seg tid til å levere ut eksemplarer av Giddens bok til alle medlemmene i regjeringen sin.
- 37) Selvbedraget innen dette miljøet er treffende karakterisert i Yitzhak Laor, «The Tears of Zion», *New Left Review*, 10, Juli/August 2001. – Et livlig angrep fra høyresiden på Israels kulturelle establishment finnes i Yoram Hazony, *The Jewish State: the Struggle for Israel's Soul*, New York 2001. Forfatteren, som er en av Netanyahu's rådgivere, gir et løyelig bilde av det han anser som et lokalt forræderi av de lærde – *trahison des clercs* – uthuling av sionistisk tro innen de intellektuelle hovedstrømningene, under demoraliserende innflytelse fra et mindretall tysk-utdannede filosofer og historikere (Buber, Scholem, Prawer, Talmon, o.a.), som hadde undergravet denne troen fra starten av. Det «forræderiske» kulturelle landskap Hazony har så mye imot har vel utelukkende en smertestillende betydning, men hans bredere beklagelse av en almen spissborgerlighet, der ideer av ethvert slag er lagt ut på tilbud, synes treffende. Arbeiderpartiets tradisjonelle kultur – blandingen av machoholdninger og søt sentimentalitet (på jiddisk: «schmaltz») som så typisk inkarneres av en person som Amos Oz – bidrar lite til å avkrefte hans kritiske bemerkninger, og Hazony gjør ikke noe unntak for Begin og hans kolleger heller.
- 38) *Sefardiske* jøder er de jødene som ble fordrevet fra Spania og Portugal i 1490-årene og senere slo seg ned særlig i Nord-Afrika, Italia, Balkanlandene og

- Tyrkia. *Ashkenazim* er betegnelsen på tyske og polske jøder (av det hebraiske ord Ashkenas som betegner Tyskland). [O.a.]
- 39) Uri Ram, «The Promised Land of Business Opportunities: Liberal Post-Zionism in the Global Age», i Shafir og Peled, *The New Israel*, s. 236.
  - 40) Andersons artikkel ble publisert midt i 2001. Arbeiderpartiet trakk seg fra Sharons samarbeidsregjering i oktober 2002 [O.a.]
  - 41) Se Malley & Aghas artikkel i dette nummeret av *Vardøger*. [O.a.]
  - 42) Det finnes en radikal strømning innen postsionismen. Den avviser selve sionismens premisser, og må derfor adskilles fra den dominerende strømmingen. Ikke alle de som forbindes med denne fløyen godtar prefikset. Historikeren Ilan Pappé foretrekker å snakke om «a-sionisme». Gitt presset fra de rådende omstendighetene kan vi forvente ytterligere politisk differensiering innen det postsionistiske feltet.
  - 43) Her må det anmerkes at Anderson ikke dokumenterer denne påstanden for B. Kimmerlings del. Det bidraget *Vardøger* har oversatt av Kimmerling tyder på at han i stor grad gjennomskuer det hykleriet Anderson omtaler. [O.a.]
  - 44) Forslaget er publisert på nytt i Guy Mandron, «Redividing Palestine?», *New Left Review*, 10, July/August 2001, s. 61-70.
  - 45) Benny Morris, *Righteous Victims*, s. 651.
  - 46) Sitert fra *Tikkun*, henholdsvis mars-april 2001 (Morris), januar-februar 2001 (Segev), og mai-juni 2001 (Grossman). Shlaim, som presterte den mest overstrømmende av alle lovprisninger av Barak – han hyldet hans maktovertakelse som «mer enn et jordskjelv. Det var en soloppgang etter tre mørke og forferdelige år» – skriver nå: «Oslo-avtalene slo ikke feil: det var Ehud Barak som undergravet dem. Avtalene handler om å identifisere og dyrke fram fellesinteresser.» I hans øyne utgjør det følgende «fordelaktige betingelser» (sic): «Israel annekserer omlag 10 prosent av Vestbredden der hoveddelen av nybyggerne holder til» og gir plass for «en demilitarisert palestinsk stat, med Abu Dis som hovedstad, like utenfor Jerusalems kommunegrenser». Se *London Review of Books*, 16.9.1999 og 25.1.2001.
  - 47) Jerome Slater, «Can Zionism be Reconciled with Justice for the Palestinians? », *Tikkun*, 15:4, 2000, s. 25.
  - 48) Om termen «de som haster» (engelsk «scurriers», arabisk «muharwalluun» – de som haster etter å normalisere forholdet til den sionistiske fienden), preget av den syriske poeten Nizar Qabbani etter håndtrykket mellom Rabin og Arafat på plenen utenfor Det hvite hus, en term som senere har fått status av en generell formulering i den arabiske verden, se Shlaim, *The Iron Wall*, s. 578, og «A History of Disappointment», *London Review of Books*, 22. juni 2000.
  - 49) Major Sa'ad Haddad var en kristen militaleder i Libanon, finansiert av Israel. Under Israels invasjon i Libanon ble hans militia SLA (South Lebanon Army) gitt status som en ekstra libanonesisk militærstyrke. Se Shlaim, *The Iron Wall*, s. 417. [O.a.]
  - 50) Midianittene var et nomadefolk, beskrevet i Det gamle testamentet. Det hadde kontakt med israelittene i det 13. til det 11. århundre fvt. Den israelske høvdingen Gideon fordrev dem til Vest-Palestina. Deretter nevnes de ikke lenger i Det gamle testamentet. Amalekittene beskrives i Det gamle testamentet som Israels stadige fiender. De angrep israelittene ved utvandringen fra Egypt (13. århundre fvt), de ble beseiret ved Sinai-fjellet og deretter dømt til utslettelse av israelittene. [O.a.]

Baruch Kimmerling

ISRAELS FORDRIVELSE AV PALESTINERNE – FØR OG NÅ*

Historikeren Benny Morris har gjort en stor innsats for å undergrave de mange historiske mytene som har gitt det sionistiske prosjektet legitimitet. Hans arbeid har rørt ved et meget sentralt og smertefullt punkt i den nære israelsk-jødiske fortiden, nemlig fordrivelsen av 700.000 arabiske palestinere fra det området som senere ble Den jødiske staten. Forbudet mot å la dem vende tilbake etter krigen, skapte et flyktningproblem fra 1948 og framover. Morris har også kartlagt ugjerninger begått av jøder i løpet av den krigen, hvilket spilte en viss rolle i arabernes «frivillige» flukt fra sine landsbyer og nærmiljøer. Han har dessuten gitt en meget betimelig og utførlig diskusjon av hvor sentral ideen om «overføring»¹ (altså etnisk rensing) har vært i sionistisk tenkning.

De fleste av hans lesere har tolket hans beskjefteigelse med disse spørsmålene som uttrykk for sterk moralsk indignasjon, men dette er en feilslutning. Leser man hans bidrag grundig, framtrer et svært forenklende og endimensjonalt syn på den jødisk-arabiske konflikten. På tross av alle hans «oppdagelser» om israelernes moralsk forkastelige atferd, har han grunnleggende sett alltid vært tilbøyelig til å støtte den offisielle israelske tolkningen av begivenhetene.² Når det gjelder fordrivelsen av palestinere, er hans konklusjon at den ikke foregikk ut fra en overordnet plan eller som følge av en konsekvent politikk. [Men forskning som var publisert før Morris' utgivelser gir grunn til å tro noe annet.³]

Plan D og israeliseringen av territoriet

Tidlig på 1970-tallet studerte jeg ved Det hebraiske universitetet i Jerusalem og startet et forskningsarbeid som jeg håpet ville føre til en doktorgrad i sosiologi. Tema var den sionistiske ideologien om retten til å ta land i besittelse og denne ideologiens forhold til andre politiske doktriner. I de tidligste stadiene av forskningsarbeidet gjorde jeg en oppdagelse som sjokkerte meg: Under krigen i 1948 hadde jødiske militære og paramilitære tropper foretatt en omfattende rensing av den nye statens landområder (begrepet «etnisk rensing» var ukjent i den perioden). Min videre forskning, som bygget bare på israelske kilder, viste at om lag 350 arabiske landsbyer var blitt forlatt. Dette utgjorde et areal på 3,6 millioner mål.⁴ I en prosess som gikk gjennom flere stadier, ble disse landområdene overført til enten Den jødiske staten eller Det jødiske nasjonalfondet (JNF).⁵ Jeg fant også at Moshe

Dayan, som på den tiden var landbruksminister, opplyste at de om lag 700.000 araberne som «forlot» området hadde eiet omtrent 4,4 millioner mål land.

Et annet funn var at i perioden 1882-1948 lyktes jødiske selskaper (inkludert JNF) og privatpersoner i å kjøpe opp bare ca. 7 prosent av de totale landområdene i britisk Palestina. Resten ble tatt med våpenmakt og nasjonalisert under og etter krigen i 1948. I dag er bare 7 prosent av Israels territorium eiet av privatpersoner, og halvparten av dette eies av arabere. Israel er det eneste «demokrati» i verden som har nasjonalisert nesten hele sitt territorium. Det er til og med nedlagt forbud mot å leie ut noe av dette til ikke-jøder. Forbudet sikres gjennom et komplisert system av juridiske avtaler med JNF, herunder «Grunnlov om Israels landområder», «Israels landlov», «Loven om administrasjon av Israels landområder» (1960), i tillegg til paktene mellom staten Israels regjering og henholdsvis World Zionist Organization (WZO) i 1954 og JNF i 1961.

Den gjenværende brikken i forskningsarbeidet var om denne avfolkingen var en «naturlig» konsekvens av krigen. Den israelske staten har alltid hevdet dette, men den anklager også araberne ledere for å ha oppfordret til masseflukten. Alternativet er at avfolkingen var en tilsiktet jødisk politikk i den hensikt å sikre kontroll over så mye territorium som mulig, befolket av en så liten arabisk befolkning som mulig. Videre forskning viste at den militære strategien bak krigen i 1948 var den såkalte «Plan D» (*Tochnit Daleth*). General Yigal Yadin, sjefen for den operative delen av Israels forente væpnede styrker, lanserte denne planen den 10. mars 1948. Planen ble utarbeidet fordi man forventet militære sammenstøt i forbindelse med realiseringen av FNs delingsplan. Man regnet med at det jødiske statsbyggende fellesskapet som var blitt konsolidert i kolonitidens Palestina, ville bli utfordret av det arabiske fellesskapet, og at denne arabiske mobiliseringen ville bli støttet av militære styrker fra de arabiske nabostatene. I forordet til planen fastslo Yadin:

«Siktemålet med denne planen er å kontrollere Den jødiske statens område og forsvare dens grenser [som bestemt i FNs delingsplan] og de klyngene av [jødiske] bosettinger som ligger utenfor grenselinjene. Disse skal beskyttes mot regulære og irregulære fiendtlige styrker som opererer fra baser utenfor og innenfor Den jødiske staten.»

For å nå disse målene foreslo planen blant annet følgende tiltak:

«Aksjoner mot fiendtlige [arabiske] bosettinger lokalisert innenfor eller i nærheten av våre forsvarssystemer [dvs. jødiske bosettinger og områder] i den hensikt å hindre at disse blir brukt som baser for aktive væpnede styrker. Det vil bli snakk om følgende typer aksjoner: ødeleggelse av landsbyer (ved ildspåsettelse, sprengning og minelegging) – særlig av bosettinger som vi ikke kan oppnå [permanent] kontroll over. Følgende instruksjoner gjelder når man skal ta kontroll: landsbyen omringes og

gjennomsøkes, de som gjør motstand elimineres og befolkningen fordrives ut over statens grenser.»

Man kan trekke samme konklusjon om Plan D som man kan trekke om mange av den jødiske nybyggerstatens øvrige strategier: det som først kunne se ut som en ren og begrenset militær doktrine, viste seg å innebære vidtgående tiltak som førte til en fullstendig demografisk, etnisk, sosial og politisk forvandling av Palestina. Helt i tråd med denne doktrinens ånd, sørget de jødiske militære styrkene for å erobre et territorium på om lag 20.000 km² (altså langt mer enn de 14.000 km² staten Israel var blitt tildelt gjennom FNs delingsresolusjon). Dette området ble nesten fullstendig rensset for arabiske innbyggere. På det land som slik kom under jødisk kontroll etter 1948-krigen, hadde det før bodd om lag 800.000 arabere. Etter våpenstillstanden var det færre enn 100.000 arabere igjen, og de var under jødisk kontroll. Avtalen om våpenhvile mellom Israel og Jordan førte videre til at ytterligere 50.000 arabere kom under Israels myndighetsområde, fordi flere landsbyer ble lagt inn under israelsk kontroll.

Den militære doktrinen som lå til grunn for Plan D reflekterte klart den lokale sionismens ideologiske målsetting om å tilegne seg et så stort og kontinuerlig jødisk territorium som mulig, rensset for arabisk befolkning. Dette ble ansett som en nødvendig betingelse for å etablere en eksklusiv jødisk nasjonalstat.⁶

Det britiske koloniregimet – mellom 1921 og 1948 – var en politisk og militær paraply. Under denne kunne det sionistiske prosjektet utvikle sitt grunnleggende institusjonelle, økonomiske og sosiale kompleks. Men koloniregimet sikret også det arabiske kollektivets grunnleggende interesser. Da den britiske paraplyen ble fjernet, kom de arabiske og jødiske fellesskapene i en null-sum-aktig situasjon. Med støtte fra sin befolkning besluttet de arabiske lederne å avvise delingsplanen. De var ikke bare sikre på at de hadde absolutt rett til å kontrollere hele landet som på den tiden hadde to tredjedels arabisk flertall. De var også sikre på at de hadde kapasitet til å oppnå slik kontroll. Det jødiske fellesskapet og dets ledere innså derimot på den ene side at de ikke hadde nok av verken maktmidler eller befolkning til å kontrollere hele det palestinske territoriet, enn si til å fordrive eller beherske dets arabiske flertall. Derfor ga de sin offisielle aksept til delingsplanen, men satte alle sine krefter inn i bestrebelsene på å vri planens betingelser i sin favør, altså ytterligere utvide grensene i forhold til hva planen bestemte, og samtidig å redusere antallet arabere innenfor disse grensene.

På den tiden da jeg arbeidet på min avhandling, var det vanskelig å finne avgjørende beviser på at «Plan D» – på tross av dens vidtgående politiske konsekvenser og betydning – noen gang ble akseptert på «politisk nivå», enn si noen gang ble diskutert på det nivået. Min intuisjon sa meg at mange politiske og nasjonale ledere meget vel visste at visse ordrer og visse planer var det best ikke å diskutere eller å legge fram offentlig. Senere har Benny

Morris' funn bekreftet denne intuisjonen.⁷ Det er iallfall klart at den måten de militære operasjonene ble gjennomført på i 1948, ikke etterlater noen tvil om at Plan D uttrykte den doktrinen som de jødiske militære styrkene baserte seg på under krigen. Det er heller ikke noen tvil om hvilken «ånd» og hvilke oppfatninger som lå bak den.

Vinteren 1974 leverte jeg min doktoravhandling. Den ble godtatt av bedømmelseskomiteen våren 1975. Deretter prøvde jeg i mange år å få den publisert, uten hell. Mine eldre kolleger ved Det hebraiske universitetet forklarte meg, med et snev av medfølelse, at «alle som bodde i dette landet gjennom den perioden, vet akkurat hva som skjedde, men avhandlingen er ennå ikke publisert. Kanskje kan den publiseres om en hundre års tid...» Andre foreslo velvillig at jeg skulle begynne å forske på andre ting. Jeg insisterte imidlertid, og til slutt fant jeg ut at Instituttet for internasjonale studier ved California-universitetet i Berkeley var villig til å publisere avhandlingen. Boken kom ut i 1983 under tittelen *Zionism and Territory: The Socio-Territorial Dimensions of Zionist Politics*. Det var en «tørr» faglig tekst, og tiltrakk seg ingen offentlig oppmerksomhet. Opplaget var lite, men boken ble vel kjent og bredt sitert innen en liten sirkel av eksperter.

Barak-regjeringen reder grunnen for Sharon

Etter staten Israels opprettelse i 1948, har landet i regionalt perspektiv blitt en militær, økonomisk og teknologisk supermakt. I likhet med mange andre nybyggerkolonier er landet født i synd, på ruinene av en annen kultur som ble utsatt for politisk utryddelse og delvis etnisk rensing. Men den sionistiske staten lyktes ikke i å utrydde den rivaliserende bofaste kulturen, noe immigrantene i mange andre nybygger-samfunn klarte. Som vist, hadde staten i 1948 ikke makt til å klare det. De postkoloniale følelsene var på den tiden blitt så sterke at slike aksjoner ikke lenger ble akseptert av det internasjonale samfunnet. Til forskjell fra utfallet i Algerie, Zambia eller Sør-Afrika, var imidlertid palestinerne ute av stand til å kaste ut det folket som koloniserte dem. Den jødiske staten i Midt-Østen viste seg levedyktig, den utviklet sitt eget vitale samfunn og sin egen kultur. Hvordan den skulle utvikle seg over tid og oppnå indre normalisering, var imidlertid avhengig av at den ble anerkjent som en legitim enhet av de andre folkene i regionen. Fredsavtalen med Egypt i 1979 var i så måte sionismens nest største seier. Dens største seier var Oslo-avtalen der sionistbevegelsens fremste offer og motstander anerkjente at Den jødiske staten hadde rett til å eksistere i Palestina.

[Akkurat som Sadats traktat med Begin var et forsinket resultat av Israels seier i krigene som ble ført i 1967 og 1973, skjedde denne revolusjonerende vendingen i den palestinske politiske tekningens hovedstrømninger i kjølvannet av USAs seier i Gulf-krigen i 1991. Den videre utviklingen, med

mordet på statsminister Yitzhak Rabin i november 1995, og Likuds valgseier i 1996, forverret imidlertid nok en gang forholdet mellom de to partene.^{8]}

Det israelske Arbeiderpartiets Ehud Barak, ble valgt til statsminister i 1999. Som sine forgjengere var han en mann med solid militær bakgrunn. Valgseieren ga et visst håp om forbedring av forholdet til palestinerne etter tilbakeslagene under Likud-regjeringen under ledelse av Benjamin Netanyahu. Men Barak bestemte seg for å fryse gjennomføringen av alle de interimavtalene som Israel hadde inngått med palestinerne i tråd med Oslo-Wye-avtalene, blant annet delvis tilbaketrekking av israelske tropper fra Vestbredden, palestinsk kontroll over tre landsbyer nær Jerusalem, og frigivelse av alle fanger innsatt før 1993. I stedet gikk han inn for å forhandle fram en omfattende, permanent avtale. Han lot være å gjenoppta samtaler med palestinerne før dette ble helt nødvendig, da Clinton mot slutten av sin presidentperiode ble opptatt av å pynte på sitt ettermæle med en fredsavtale i Midt-Østen.

Sommeren 2000 spiret det allerede gjensidig mistillit mellom Arafat og Barak. De sentrale forhandlingene i Camp David ble forberedt med en lang rekke samtaler på alle nivåer, men disse var uproduktive. Arafat var på forhånd grunnleggende i opposisjon til Baraks opplegg – frysingen av de skrittvisе tiltakene og ideen om å forhandle fram en avsluttende, omfattende avtale – og han hadde fortsatt ikke noe som helst positivt resultat av Oslo-avtalene å vise til overfor en stadig mer urolig palestinsk befolkning. Men siden Israel satt med alle kortene, hadde ikke Arafat noe annet alternativ enn å delta i Camp David.

Palestinerne var uten forhandlingskort, for sett fra deres side hadde de allerede gjort den endelige innrømmelse: i Oslo-avtalene hadde de anerkjent Israels rett til å eksistere som stat i 78 prosent av det historiske Palestina. De hadde håpet at i etterkant av fredsavtalene med Egypt og Jordan, og med referanse til den arabiske tolkningen av FNs sikkerhetsråds resolusjoner 242 og 338 (som krever tilbaketrekking fra territoriene okkupert i 1967) kunne det være mulig å etablere seg på det gjenværende territoriet, eventuelt etter noen mindre justeringer av grensene. Selv om Israel senere løste litt på sine krav, var det imidlertid fortsatt forhandlinger i gang om annektering av ytterligere ca. 12 prosent av Vestbredden i den hensikt å skape tre bosettingsområder. Dette ville dele Den palestinske staten inn i atskilte kantoner, og kommunikasjonen mellom dem ville bli svært vanskelig. Palestinerne omtalte de områdene de derved ville stå igjen med som bantustans. Men de enklavene Afrikanerne lot de svarte sørafrikanerne få overta, var faktisk atskillig bedre utrustet enn de som ble foreslått i Baraks «sjenerøse» forslag.

Det er således ikke overraskende at Arafat, som var klar over at USA og Israel samordnet sine posisjoner, bare meget uvillig deltok ved toppmøtet.⁹ Deborah Sontag har påpekt at «palestinerne følte at de ble slept av gårde til Marylands grønnskledde åser for å utsettes for dobbelt press fra en israelsk

statsminister og en amerikansk president som, på grunn av sine forskjellige politiske timeplaner og bekymring om eget rykte, begge hadde en personlig følelse av at alt hastet veldig.»¹⁰ Palestinerne sa at amerikanerne gjentatte ganger viste til at den israelske statsministerens koalisjon var ustabil, og de hevdet at det etter hvert så ut til at toppmøtets hensikt like mye var å redde Barak som å skape fred. Av disse grunnene bestemte de fleste palestinske delegatene seg på forhånd for å følge en fåfengt «bunkersstrategi», der de automatisk avviste ethvert forslag.

Under samtalene gikk Barak med på å være «fleksibel» om de israelske forslagene på forskjellige felter, og han var nær ved å godta en territoriell innrømmelse på over 92 prosent. Men hvert forslag, og hvert tema, ble diskutert for seg. Man la vekt på at intet var avtalt før det var enighet om alt. Israelerne ga således atskilte tilbud til palestinerne på mange forskjellige felter, hovedsaklig fordi de var sikre på at alt ville bli direkte avvist likegyldig hva som skjedde, mens palestinerne – det var i det minste hva pressen rapporterte under forhandlingene – ikke kom med noen motforslag. Til slutt kunne Barak kombinere alle de atskilte forslagene og hevde at han hadde gitt palestinerne et sjenerøst tilbud ingen noen gang hadde sett maken til.

Da toppmøtet brøt sammen, og Baraks regjering gikk i oppløsning, kom Baraks skjebnesvangre erklæring om at det ikke fantes «noen partner» på den palestinske siden. Det var bare et spørsmål om tid før sammenbruddet i Camp David førte til væpnet konflikt.

Sharons strategi for politisk utryddelse

Etter sju år med resultatløse samtaler som ikke brakte noen framskritt for palestinerne sak, samtidig om den jødiske (israelske) koloniseringsprosessen i de okkuperte palestinske områdene ble intensivert, var det ikke spørsmål om, men bare *når* og i hvilken form raseri og vold ville bryte ut. Palestinerne var ikke uvitende om asymmetrien i maktforholdet mellom dem og Israel, og valgte således en ny linje. Tidligere hadde linjen vært å oppnå uavhengighet og å få slutt på okkupasjonen. Slike diplomatiske bestrebelser var framfor alt avhengige av jødernes og amerikanernes velvilje. Nå gikk palestinerne over til å føre en uavhengighetskrig, næret delvis av religiøse følelser. I slik strid er folk beredt til å betale en høy personlig og kollektiv pris for å nå det de anser som sitt overordnede mål.

I så måte var Sharons provokatoriske besøk på Tempelhøyden i 2000 bare gnisten som satte fyr på det bålet som Peres, Netanyahu og Barak etter tur hadde båret favner av knusktørr tennved til. Barak hadde redet grunnen for Sharons valgseier på 52 prosent i februar 2001, en seier uten historisk sidetykke. At dette var et vendepunkt ble bekreftet av parlamentsvalget i januar 2003, da høyre-blokken sikret seg 69 av Knessets 120 plasser,

samtidig som Sharon ble første statsminister som oppnådde gjenvalg siden Menachem Begin i 1981.

Under Sharon er Israel blitt en stat som konsentrerer all sin kapasitet om å oppnå et hovedmål: politisk utryddelse av det palestinske folket.¹¹ Slik utryddelse har som sitt endelige mål å ødelegge et bestemt folks utsikter – ja, selve deres vilje – til legitim selvbestemmelsesrett og suverenitet over det land de anser som sitt hjemland. Det er faktisk en reversering av den prosess som Woodrow Wilson gikk inn for ved slutten av første verdenskrig, og som siden er blitt et akseptert internasjonalt prinsipp. Slik politisk utryddelse består av en blanding av militære, politiske, sosiale og psykologiske virkemidler. De vanligste teknikkene er beslaglegging av jord og kolonisering av denne, begrensninger av folks mobilitet og frie bevegelse (portforbud, avstengninger, veisperringer). Videre iverksettes drap, lokale massakre, massearrestasjoner, oppsplittelse eller eliminering av leder- og elitegrupper. Daglig undervisning og utdanning forstyrres eller forhindres. Dessuten gjennomføres fysisk ødeleggelse av offentlige institusjoner og infrastruktur, private boliger og eiendom. Resultatene er utsulting, omskolering, sosial og politisk isolasjon, og delvis – eller hvis mulig – fullstendig etnisk rensing, selv om dette ikke kan skje som en enkelt, dramatisk aksjon.

Siktemålet med de fleste av disse framgangsmåtene er å gjøre livet så uutholdelig at et så stort flertall som mulig av den rivaliserende befolkningen – og særlig dens eliter og middelklasse – skal forlate området «frivillig». Typisk nok utføres alle slike tiltak med referanse til «lov og orden». Et nøkkelement er å oppnå makt til å definere situasjonen slik at ens egen side defineres som lovens håndhever, mens de andre framstår som kriminelle og terrorister. Et alternativt mål kan være å etablere et marionettregime – slik som i de sørafrikanske bantustans – som adlyder alle ordrer, men samtidig nærer en illusjon om at det undertrykte etniske fellesskapet har selvråderett.

Den israelske demografiske diskursen

Benny Morris har altså nylig skapt nok en kontrovers gjennom offentlig å uttale seg om muligheten for en ny runde med etnisk rensing.¹² Det er umulig å forstå denne kontroversen uten å forstå dens demografiske bakgrunn. Dette er et komplekst saksområde. Kort oppsummert er det slik at om dagens befolkningsutvikling fortsetter, kommer jødene en gang i løpet av de neste 40 til 50 år ikke lenger til å utgjøre flertallet av befolkningen – selv ikke innen Israels grenser fra før 1967. Dette er nesten uunngåelig fordi den arabiske befolkningen er yngre og har en mye høyere fødselsrate. Fortsatt immigrasjon fra den jødiske diasporaen kan ikke snu denne trenden. Dette faktum skaper engstelse innen alle deler av det israelske politiske miljøet.

Den radikale løsningen på dette dilemmaet er «overføring» av de arabiske befolkningsgruppene. «Moderate» versjoner av disse forslagene går ut på å

bytte territorier med tilhørende befolkning. I disse scenariene tenker en seg at israelske områder med stor arabisk befolkning (som nedre Galilea) gis til Den palestinske staten i bytte for at jødiske bosettinger i de okkuperte områdene inkorporeres i Israel. Mer ekstreme løsninger på dette dilemmaet reiser krav om tvangsflytting av palestinere, ikke bare fra de okkuperte områdene, men også fra selve Israel. En slik løsning har hittil bare versert i ekstreme miljøer, men har de siste årene blitt noe mer respektabel.

Tidligere ble «overførings»-løsninger foreslått åpent bare av Meir Kahanes tilhengere. Men i 1990 ble et annet parti som delvis støttet ideene om «frivillig overføring», nemlig General Rehavam Ze'evi's Moledet-parti, partner i den israelske koalisjonsregjeringen. Termen «frivillig» ble lagt til ene og alene for å hindre at noen kunne anklage partiet for å gå inn for å begå en forbrytelse. I dag er Modolet (som nå deltar i en parlamentarisk blokk som ledes av Benny Elon, en annen tilhenger av «overføring») igjen med i regjeringen.¹³ I 2002 valgte Det nasjonale religiøse partiet en ny leder, General Effie Eitam, som krevde at fiendtlige arabere skulle overføres til andre land dersom en ny krigssituasjon ga anledning til dette. Det viser seg at de fleste overførings-scenarier, selv det som nylig ble skissert av Benny Morris, bygger på forutsetningen om en «Armageddons krig», en krig som kan utgjøre et skalkeskjul for massiv etnisk rensing.¹⁴

USAs angrep på Irak våren 2003 skjerpet denne atmosfæren av forventning. Under slike omstendigheter, der den israelske regjeringen er en av Irak-krigens mest entusiastiske støttespillere, er det ingen overraskelse at en gruppe israelske akademikere publiserte en «hysterisk advarsel» mot den mulige hensikt å begå en slik ugjerning under dekke av en regional krig.¹⁵

Så lenge den palestinske væpnede motstand og terror fortsetter, viser meningsmålingene uten unntak at en stadig stigende andel av israelerne ønsker å kaste ut palestinerne fra de okkuperte områdene og sågar Israels arabiske borgere fra Israel. For eksempel viser spørreundersøkelser foretatt av Asher Arian for Jaffe-senteret for strategiske studier ved Tel Aviv-universitetet, at i 1991 støttet 38 prosent av den jødiske befolkningen tvungen «overføring» av palestinere fra de okkuperte områdene, mens 24 prosent foreslo å fordrive også de israelske araberne. I 2002 hadde disse andelen økt til henholdsvis 46 og 31 prosent.

Den alternative løsningen er å bruke den tiden man har til å trekke seg tilbake fra de okkuperte områdene og til å oppnå en grunnleggende forsoning mellom jødene og Israels arabiske borgere. Man må sørge for at de sistnevnte blir integrert på fullstendig likeverdig basis som individer og som etnisk gruppe i den israelske staten. Tilhengerne av denne løsningen hevder at det store flertallet av arabiske borgere i Israel anser seg forpliktet overfor den israelske staten, dens verdier og dens kultur og at de verdsetter dens potensielt demokratiske preg. Videre hevder de at denne alternative løsningen er nødvendig for å redde Israel fra å bli nok en paria-stat (som Sør-Afrika under

Apartheid-regimet). Benny Morris' nylige bidrag til denne kontroversen er å slutte seg til en løsning som ligger på den mer radikale enden av spekteret av mulige strategier for å takle det såkalte «demografiske problemet».¹⁶

Sharon og Bush-administrasjonens «Veikart»

De harde fakta er imidlertid at det palestinske folket eksisterer. Mulighetene er lik null for at en slik politisk utryddelse kan gjennomføres – altså at landet etnisk renses for palestinere – uten at det får fatale konsekvenser for Israel. [På den annen side er Israel nå en regional stormakt. Det som ovenfor ble kalt sionismens største seiere, Oslo-avtalene, var en palestinsk tilpasning til USAs side etter Golfkrigen i 1991.¹⁷] Parallelt til dette ble Bush-administrasjonens nye «veikart» lansert under opptrappingen til invasjonen i Irak. Målet med denne planen er å få en slutt på all væpnet motstand mot Israel. I bytte for dette skal palestinerne – innenfor foreløpige grenser – få opprette en enhet som kalles «Palestinsk stat».¹⁸ Dette skal følges av tilbaketrekning av israelske styrker fra Den palestinske selvstyremyndighetens (PNAs) territorier, samt valg til et nytt Palestinsk Råd, hvilket igjen skal lede til forhandlinger med Israel om en permanent avtale, noe man planlegger å nå fram til i 2005.

Den såkalte «kvartetten» – bestående av USA, EU, FN og Russland – skal overvåke planens iverksettelse. Planen lar alle kontroversielle tema – blant annet grensdragning, flyktningenes tilbakevendingsrett og Jerusalems status – stå ubesvart. Strategien passer med Sharons taktikk, nemlig å kjøpe tid til å fortsette sin utryddelsespolitikk – en taktikk basert på den antakelse at palestinernes terrorangrep kommer til å fortsette, hvilket vil gi opphav til like voldsom militær respons fra Israels side.¹⁹

Hvor effektiv Sharons tilnærming er, kom klart fram i en meningsmåling i desember 2002. Mer enn sju av ti palestinere og israelere ga uttrykk for at de gjerne ville inngå en avtale dersom palestinerne ga avkall på voldsbruk samtidig som israelerne aksepterte opprettelsen av en palestinsk stat innen grensene fra 1967. Færre enn en av fem av ti palestinere og israelere – prosentandelene var bemerkelsesverdig like for begge gruppene – støttet ideen om å vinne tilbake det historiske Palestina eller å fastholde okkupasjonen av territoriene (Gaza, Vestbredden). Men de aller fleste som utgjorde henholdsvis det israelske og det palestinske flertallet trodde overhodet ikke at den andre siden var beredt til å gi avkall på voldsbruk eller til å gi de nødvendige konsesjoner. Således fortsatte de fleste palestinere å støtte intifadaens voldelige metoder, mens en tilsvarende andel israelere fortsatte å støtte det israelske militærets voldelige gjengjeldelser.

Som den veltrente kartleser han er, fant Sharon Bush-planen svært nyttig. En tale han holdt i november 2002 skisserer en klar visjon om hvordan konflikten kan styres: iverksettelse av Veikartet ville gjøre Israel i stand til å

skape et sammenhengende territorium på Vestbredden, et område som ved en kombinasjon av tunneler og bruer ville gi palestinerne muligheten til å reise fra Jenin til Hebron uten å passere en eneste israelsk veisperring eller kontrollpost. Så lenge palestinerne fortsatte å gjøre «ærlige og reelle bestrebelser på å bekjempe terroren», ville Israel iverksette tiltak som «skaper territoriell kontinuitet mellom palestinske befolkningsentra», og dermed trekke seg tilbake fra byer som Jenin, Nablus og Hebron. Gjennomføringen av nødvendige reformer innen PNA ville så lede over i Bush-planens neste fase: etablering av en palestinsk stat, innen «provisoriske» grenser.

Hensikten er åpenbar. «Den palestinske staten» kommer til å danne seg som tre enklaver rundt byene Jenin, Nablus og Hebron, uten territoriell sammenheng. Planen om å knytte enklavene sammen med tunneler og bruer innebærer sterkt israelsk nærvær i de fleste andre områdene på Vestbredden. For riktig å understreke poenget, la Sharon til:

«Den palestinske staten vil bli fullstendig demilitarisert. Den vil få anledning til å holde seg med lett bevæpnet politi og indre styrker som kan sikre orden i det sivile liv. Israel kommer til å fortsette å kontrollere alle bevegelser inn og ut av den palestinske staten, kontrollere luftrommet, og sørge for at den palestinske staten ikke får anledning til å alliere seg med noen av Israels fiender.»

Sharon vet meget vel at det vil være fullstendig umulig for noen palestinsk leder å avslutte konflikten i bytte for så begrenset selvstyre og territorium. Men bare det at han nevner kodeordene «palestinsk stat» – en formulering som har vært bannlyst fra høyresidens vokabular – gir ham et skinn av moderasjon i utlandet og plasserer ham i sentrum av det hjemlige politiske spektrum. Slike faktorer sikrer ham dessuten nærmest ubegrensede mengder tid til å fortsette sitt politiske utryddelsesprogram, et program som hele veien har hatt Arbeiderpartilederen Ehud Baraks uforbeholdne støtte.

I kjølvannet av den anglo-amerikanske invasjonen av Irak – hvis mest slående resultat var at ikke ett eneste masseødeleggelsesvåpen ble funnet – forsøker Washington nå å polere sitt image som fredsskaper ved å fremme Veikartet igjen. Mens massemedia i Vesten har vært opptatt av *hudna*, eller avtalen om våpenhvile mellom lederne for Hamas, Islamsk Jihad og Den palestinske selvstyremyndigheten (PNA), er det få som har merket seg den presise ordlyden i Israels erklæring av 26.05.2003, der man «sluttet seg til» planen om Veikartet. Her heter det at «Israels regjering beslutter at alle Israels kommentarer, som omtalt i Bush-administrasjonens erklæring, kommer til å bli implementert fullt ut i løpet av den fasen der Veikartet gjennomføres.» Det man aksepterte var med andre ord ikke selve Veikartet, men de fjorten betingelsene og reservasjonene. Hver og en av disse var helt atskilt fra innholdet i det opprinnelige dokumentet. Dermed kan Sharon erklære at han har antatt sin egen versjon av Veikartet, samtidig som Bush får

anledning til å gjøre kjent at man har tatt et «positivt skritt», noe han markerte ved å reise til Aqaba for å bli fotografert.

Politiske løsninger må basere seg på riktig oppfatning av konfliktenes historiske røtter

Israels betingelser er imidlertid basert på en feilaktig oppfatning av konfliktenes grunner og logikk. Man antar at voldens røtter ligger i «palestinsk terrorisme», heller enn i Israels mangeårige okkupasjon og ulovlige kolonisering av palestinske landområder og Israels utbytting og trakassering av et helt folk. Således heter det i Israels første «betingelse»: «I planens første stadium og som en betingelse for framgang gjennom det andre stadiet, skal palestinerne fullføre oppløsningen av terroristorganisasjonene ... og deres infrastruktur, beslaglegge alle ulovlige våpen og overføre dem til en tredjepart». Om forfatterne av dette dokumentet hadde anlagt et mer presist perspektiv på de historiske og politiske årsaksforholdene, ville de ha foreslått umiddelbar avslutning av okkupasjonen og tilbaketrekning av Israels militære styrker til grensene fra før 1967 som første – og ikke siste – stadium av prosessen. Under slike betingelser kunne det gi mening å kreve at den suverene palestinske staten la ned sin motstand mot en okkupasjon som ikke lenger var i kraft, og tok aksjon – gradvis, men med beslutsomhet – mot terroristorganisasjoner som kunne true dens autoritet eller stabilitet.

En av de avgjørende manglene ved Oslo-avtalen var troen på at Den palestinske selvstyremyndigheten kunne fungere som et slags kontraktørregime som arbeidet for å befeste Israels sikkerhet, mens alle andre saker kunne gjøres til gjenstand for endeløse forhandlingsrunder der hver eneste konsesjon ville være en følge av israelsk velvillighet. En slik tilnærming viste seg umulig. Dessuten viste Oslo-prosessen sammenbrudd at den lange perioden preget av «tillitskaping» mest av alt førte til gjensidig mistillit og ga all verdens muligheter til de kreftene som ønsket å sabotere enhver avtale. Et minimumskrav til en realistisk fredsplan er å gi palestinerne mulighet til å oppnå et av deres avgjørende mål: en suveren stat som dekker 22 prosent av det historiske Palestina. En eksplisitt formulering av dette målet ville skape større symmetri mellom partene og stimulere dem til å arbeide i retning av løsninger på tilleggsspørsmål slik som Jerusalem, flyktninger, fordelingen av vannressurser, osv.

Sist, men ikke minst, inneholder Veikartet – som en betingelse for en avtale – to motsatte krav til palestinerne: på den ene side skal de opprette et autoritært regime i stand til å bekjempe avvikende terroristorganisasjoner; på den annen side skal de demokratisere sitt politiske system. Igjen er det avgjørende – om ikke dette simpelthen skal bli stående som et hyklerisk påskudd for å unngå enhver avtale – at det omtalte årsaksforholdet snus på hodet. For hvis en forhandlingsløsning fikk bred folkelig oppslutning, kunne

den i seg selv være det beste middel til å få fart på demokratiseringen av alle de partene som er involvert. Uten tilpasninger som dette, som et minimum, synes Veikartet bare å vise vei i retning av fortsatt politisk utryddelse av det palestinske folk under «Den amerikanske hundreårsfredens» paraply.

Etterskrift sommeren 2004: Sikkerhetsgjerd og tilbaketrekingsplan

I løpet av 2003-04 ble det, som en reaksjon på press fra grasrota, bestemt å bygge et «sikkerhetsgjerd» eller en mur for å beskytte israelerne mot selvmordsbombere. Etter noe nøling tok Sharon opp dette forslaget og innarbeidet det i sin tilbaketrekingsplan. Betrakter man gjerdets lokalisering, skjønner man at det bare er nok en bit av en større plan for å trekke opp Israels framtidige grenser og å inkorporere flertallet av bosettingene, samtidig som man deler den palestinske befolkningen inn i fire atskilte bantustans.

Spørsmålet om grenser har i øyeblikket skapt en viss forvirring i Israel. Grunnen til dette er Sharons program om å evakuere bosettingene i Gaza samt noen få, små og isolerte bosettinger på Vestbredden. Dette programmet skapte panikk på høyresiden. For første gang siden 1967 hadde nemlig en av deres ledere forpliktet seg til å gi opp bosettinger i det historiske Palestina. Politikere i sentrum, samt ikke-radikale grupper på venstresiden ønsket planen velkommen – men ikke uten en mistenkelig mine – fordi de så den som en sprekk i det tabuet som hittil hadde forhindret enhver fjerning av bosettinger. De håpet også at dette kunne bli starten på en tilbaketrekning fra alle de okkuperte områdene.

Det er imidlertid hevet over tvil at oppløsning av 17 bosettinger på Gazastripen ikke vil gjøre slutt på okkupasjonen der. Israel legger opp til å beholde kontroll over Gazas luftrom, over de tilhørende havområder, samt over alle grensepasseringer. Antakeligvis vil dessuten Israels hær og sikkerhetsstyrker fortsette å operere der. Det virkelige resultat av Sharons plan vil være å forvandle Gaza-stripen til en enorm konsentrasjonsleir, overvåket av israelerne. En slik palestinsk «selvstendighet» kunne så tjene som modell for deler av Vestbredden. Likevel har ikke en gang Sharons egen regjering godkjent dette opplegget, og det er ikke garantert parlamentarisk flertall, selv ikke om det får Arbeiderpartiets nølende støtte.

I et slikt perspektiv er tilbaketrekningen fra Gaza og sikkerhetsgjerdet komplementære politikker på et høyere plan. Denne planens ytterste mål er å sikre kontroll over en maksimal andel av det palestinske territoriet samtidig som man minimerer antallet arabiske innbyggere.

For å nå dette målet vil grensemuren hegne inn alle de vesentlige bosettingsblokker (ca. 60 bosettinger), inklusive mange som ligger langt inne på det palestinske territoriet, slik som Kiryat Arba og Ariel. Når muren er bygget ferdig, vil det bety en de facto annektering av om lag 20 prosent av Vestbredden. I tillegg til dette ser det ut til at Israel ønsker å holde på

Jordandalen helt opp til en smal stripe som ligger om lag 6 mil vest for Jordanelva.

Israels høyesterett avsa i slutten av juni 2004 en dom om gjerdet, men kjennelsen gjelder bare en svært liten del av det. Denne delen ligger i Jerusalem, og er spesielt problematisk for palestinerne. De inngjerdede områdene inneholder en stor ansamling av arabiske bosettinger i en enklave atskilt fra andre palestinske territorier. Dette motsier sågar den «sikkerhetslogikken» som har som erklært formål å holde araberne utenfor Israel.

Enten den blir permanent eller ikke, vil en slik «grense» som denne muren utgjør, ikke bare gjøre palestinernes dagligliv uutholdelig, den vil også hindre dannelsen av en levedyktig palestinsk stat. Kanskje var dette dens viktigste skjulte formål, å tvinge araberne vekk fra landet ved hjelp av «frivillig» etnisk rensing. Intet palestinsk lederskap – med eller uten Arafat – vil godta en slik «grense», og den voldelige syklusen vil fortsette. Den eneste akseptable grensen for palestinerne etter at de selv har gitt opp kravet om 78 prosent av det historiske Palestina, er grensen fra før 1967. Dette skulle være gjenytelsen for oppgivelsen av kravet om tilbakevending til hele Palestina. Sharons opplegg med unilateral nydannelse av grensen ved å bygge gjerder er selve oppskriften på fortsatt gjensidig nedslakting.

Oversatt av Lars Mjøset

NOTER

- *) Denne artikkelen er satt sammen av to forskjellige artikler som Baruch Kimmerling nylig har publisert. Innledningen, samt avsnittene «Plan D og israliseringen av territoriet» og «Den israelske demografiske diskursen» stammer fra «Benny Morris's Shocking Interview», et innlegg publisert på nettstedet www4.alternativenews.org 27.01.2004. Resten av artikkelen – bortsett fra etterskriftet, som er skrevet spesielt for dette nummeret av *Vardøger* – er utdrag fra en artikkel publisert (på hebraisk) i *Ha'aretz*, april 2003: Artikkelen (her oversatt fra den engelske oversettelsen, «From Barak to the Road Map», *New Left Review*, 23, Sept/Oct 2003) tar utgangspunkt i en biografi over Ehud Barak. Kimmerling tolker denne biografien i lys av Baraks behov for å pynte på sitt ettermæle etter at hans konklusjon etter Camp David-forhandlingene – om at palestinerne ikke var noen troverdig forhandlingspartner – var blitt trukket i tvil. (Dette behandles i artikkelen av Malley og Agha som publiseres annetsteds i dette nummeret av *Vardøger*.) Som Kimmerling innledningsvis gjør rede for, har han selv som sosiolog og Morris som historiker kommet til samme konklusjoner etter å ha utforsket den etniske rensingen som ligger til grunn for dannelsen av staten Israel. Morris' forskningsinnsats omtales også i Perry Andersons artikkel i dette nummer av *Vardøger*, som imidlertid også sterkt kritiserer disse «post-sionistenes» politiske tafatthet. (Men Anderson tar feil når han slår Kimmerling i hartkorn med Morris.) I den senere tid har Benny Morris gått fra tafatthet til en form for oppgitt politisk kynisme. I intervjuet «Den sterkestes overlevelse», først publisert på hebraisk i *Ha'aretz*, 08.01.2004 (en engelsk oversettelse er publisert som «On Ethnic Cleansing», *New Left Review* 26, Mars/April 2004), antyder han mulighetene for nye etniske rensings-

prosesser. Kimmerlings andre bidrag er en kritikk av synspunktene i dette intervjuet. Vårt utvalg konsentrerer seg imidlertid om de avsnittene som inneholder historisk substans, de gir således en sammenfatning av den bredere analysen som Kimmerling gir i sin bok *Politicide. Ariel Sharon's War Against the Palestinians* (Verso, London 2003). [O.a.]

- 1) «Overføring» oversetter den engelske termen «transfer». [O.a.]
- 2) Dette gjelder særlig Benny Morris, *The Birth of the Palestinian Refugee Problem*, Cambridge 1988, revidert, oppdatert utgave 2004, og B. Morris, *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict 1881-2001*, New York 1999, men i mindre grad: B. Morris, *Israel's border wars, 1949-1956: Arab Infiltration, Israeli Retaliation, and the Countdown to the Suez War*, Oxford 1993.
- 3) Denne setningen er lagt til av oversetteren som overgang. [O.a.]
- 4) 3,25 millioner dunum. Dunum er et tyrkisk landmål som brukes generelt i Midt-Østen. Oversatt til amerikanske flatemål går det 4,5 dunum på 1 acre (Kimmerling, *The Invention and Decline of Israeliness*, s. 27). Siden 1 acre er 4047 dekar (m²), dvs. knapt 4,1 mål, så er 1 dunum noe mer enn 1 norsk mål, om lag 1,1 mål. [O.a.]
- 5) Dette fondet er en gren av WZO, Verdens sionistorganisasjon, med oppgave å reise finansiell støtte til staten Israels opprettelse og opprettholdelse. [O.a.]
- 6) Se også Perry Andersons og Arne Overreins artikler i dette nummer av *Vardøger*. [O.a.]
- 7) Se referansene i note 1, og dessuten B. Morris, «Revisiting the Palestinian exodus of 1948», i: E. Rogan & A. Schlaim, (eds.), *The War for Palestine*, Cambridge 2001, samt intervjuet fra 8.1.2004, «On ethnic cleansing», s. 40 der han påpeker at fra april 1948 sto Israels første statsminister Ben Gurion for et budskap om overføring. [O.a.]
- 8) Denne overgangen er lagt til av oversetteren, og det forutgående avsnittet står i Kimmerlings original i begynnelsen av avsnittet «Sharon og Bush-administrasjonens 'Veikart'» (se under), men i vår sammenklippede oversettelse passer det bedre her. – Utviklingen det vises til, er grundig analysert i Kimmerling, *Politicide*, del II, s. 105-138. [O.a.]
- 9) Jfr. Malley og Aghas artikkel oversatt i dette nummer av *Vardøger*. [O.a.]
- 10) Deborah Sontag, i *New York Times*, Juli 2001. [O.a.]
- 11) For sitt formål har Kimmerling konstruert begrepet *politicide*, som er en vri på det engelske ordet *genocide*. Det dreier seg altså ikke om fysisk, men politisk «mord», om å ta livet av ethvert element av politiske selvstendighetsbestrebelse. Begrepet er her oversatt med «politisk utryddelse». [O.a.]
- 12) Benny Morris, «Den sterkeste overlevelse», se innledende merknad. [O.a.]
- 13) Dette ble skrevet i januar 2004. I juni 2004 ble denne blokkens ministre kastet ut av regjeringen for å sikre flertall for Sharons tilbaketrekkningsplan. Om denne planen, se etterskrift til slutt i denne artikkelen. [O.a.]
- 14) Se Morris, «On ethnic cleansing», s. 44-45. [O.a.]
- 15) Publisert i *The Guardian*, 2. Oktober 2002. [O.a.]
- 16) I den delen av artikkelen («Benny Morris's Shocking Interview») som ikke er oversatt her, påpeker Kimmerling at selv på rent kyniske, geopolitiske premisser er det en meningsløs strategi å kaste ut alle israelske arabere (som er ca. 20

prosent av befolkningen i Israel), da disse er den beste garanti mot eventuelle arabiske forsøk på å bruke masseødeleggelsesvåpen mot Israel. [O.a.]

- 17) De to siste setningene er lagt inn som overgang av oversetteren. Et avsnitt som opprinnelig sto her, er flyttet opp som innledning til avsnittet «Barak-regjeringen reder grunnen for Sharon». [O.a.]
- 18) Den opprinnelige planen var at den skulle være på plass ved slutten av 2003, men denne fristen skyver man nå på. I en halvoffisiell erklæring har Det israelske utenriksdepartementet slått fast at etableringen av en palestinsk stat er utsatt til 2005. Man la her til at denne statens grenser ikke kommer til å falle sammen med «den grønne linjen», nemlig grensene slik de var ved våpenhvilen i 1948. Dette var en indirekte avvisning av den såkalte Geneve-planen, som har vært mye diskutert i forbindelse med Veikartet. [O.a.]
- 19) Kimmerling, *Politicide*, s. 208. I boken går Kimmerling nærmere inn på dette. Han skriver at «den skrekk selvmordsbomberne skapte, ble brukt for å vinne innenlandsk og internasjonal legitimitet for ubegrenset bruk av israelsk militær makt og senere til gradvis å oppløse Den palestinske selvstyremyndigheten (PNA) og å gjøre Oslo-avtalene hensiktsløse» (s. 137). Intifadaene, de palestinske opprørene, og særlig den siste, al-Aksa-intifadaen som startet 29.9.2000, beskriver han som «en krig mellom to fellesskap» – en krig «som tilslører forskjellene mellom front og baktropper, sivile og militære, som har satt i gang en kjedereaksjon som fører ut i økende voldsbruk. Slike konflikter kjennetegnes også av at enhver empati for den andre sidens aspirasjoner, følelser, holdninger og lidelser forsvinner. Hvis symbolet på den første intifadaen var steinkastende palestinske barn, så er – for begge sider – selvmordsbomberne symbol på den andre. De to gruppens reaksjon på selvmordsbomberne avspeiler hver sides manglende evne til å forstå motstanderen. Israels jøder ser fenomenet som det endelige bevis på palestinernes ondsinnede, nidkjære og primitive natur og konkluderer med at det er umulig å innlate seg i konstruktive forhandlinger med folk som sender sine barn ut for å drepe både seg selv og uskyldige mennesker. (...) Samtidig ignorerer den israelske offentligheten akademiske forskere, som kulturforskeren Idit Zertals påpekning av at også jødene har en dødsethos, selv om den ikke manifesterer seg i selvmordsbombing. (Man gjør ofte narr av selvmordsbomberne og spotter deres motiver gjennom påstander om at slik atferd kan forklares seksuelt. Selvmordsbomberne skal angivelig ofre seg for å vinne de sytti jomfruene som stilles til rådighet for martyrer når de ankommer himmelen. Et slikt motiv eksisterer faktisk i det folkelige Islam, men forklaringen er altfor enkel og ser bort fra at noen av bomberne er ikke-troende eller kvinner og at motivasjonen er politisk-nasjonalistisk, religiøs, eller en blanding av begge.) Denne mangelen på forståelse har gjort mesteparten av den israelske befolkningen helt blind for den fattigdom, de livslange plagene og ydmykelsene, håpløsheten, og den evigvarende vold og myrderier som har tatt så mange palestinske liv og ledet så mange palestinske ungdommer til så desperate handlinger – handlinger som ikke er så ulike de Bibelen tilskriver Samson etter at han ble fanget av Filistinerne. Samme mangel på empati har også gjort palestinere blinde for jødisk sorg og raseri når selvmordsbombere massakrerer uskyldige sivile, følelser som forsterkes når mange palestinere offentlig uttrykker sin glede hver gang en aksjon er vellykket. Ofte blir begravelsene av ofrene på begge sider til ville politiske demonstrasjoner og hatsritualer» (s. 161-2). [O.a.]

Ronald Bleier

TERROR FRA FØRSTE STUND

Store deler av historien om terrorismen i dagens Midt-Østen er fortrent til det orwellske hukommelsesmørke som følge av de siste 50 års meget effektive kampanje for å undertrykke informasjon som er ufordelaktig for Israel.

Sprengte en buss, et tog, en båt, en kafé eller et hotell; snikmyrde en diplomat eller en fredsmegler; drepe gisler, sende brevbomber, massakrere forsvarsløse landsbyboere – dette er terrorisme slik vi kjenner den. I det moderne Midt-Østen begynte det med sionistene som grunnla staten Israel.¹

Arvesynden

Israels arvesynd er sionismen, ideologien som sier at en jødisk stat skal erstatte det tidligere Palestina. Problemets rot er Sionismens ekskluderende struktur som innebærer at bare jøder betraktes som førsterangs borgere. For å kunne etablere og befeste en jødisk stat i 1948, fordrev sionistene over 700.000 palestinere fra deres hjemland og tillot aldri dem eller deres etterkommere å vende tilbake. I tillegg ødela israelske styrker mer enn 400 palestinske landsbyer og gjennomførte nærmere 40 massakrer. I 1967 ble 350.000 palestinere tvunget på flukt til Vestbredden og Gaza av israelske styrker, i tillegg til at 147.000 syrere ble fordrevet fra Golanhøydene. Siden 1967 har Israel stilt hele den palestinske befolkningen på palestinsk territorium under militær okkupasjon.

Virkningene av landsforvisningen av palestinere og andre arabere er tydelig også i dag. De ødelagte livene til millioner av mennesker som er direkte rammet er tegn på Vestens krigføring mot arabiske land og muslimer overalt.

Etter manges mening var Sionismens arvesynd og virkningene den hadde for folk i Midt-Østen, en avgjørende drivkraft bak hendelsene 11. september 2001. De utløste den pågående «krig mot terrorisme» som er i ferd med å ødelegge vårt politiske system.

Snikmordet på en fredsmegler

En av de mest beryktede ugjerningene utført av israelske terrorister skjedde under krigen i 1948. Da snikmyrde jødiske styrker, som var del av undergrunnsbevegelsen LHI (også kjent som Stern-gruppen), svensken grev Folke Bernadotte, utnevnt av FN som fredsmekler. Bernadotte ble drept den 17. september 1948, dagen etter at han la fram sin andre fredsplan. Den

inneholdt blant annet repatriering av og erstatning til de palestinske flyktingene.

Drapet på Bernadotte satte søkelyset på et av de alvorligste politiske stridsspørsmål mellom USA og Israel, nemlig skjebnen til de palestinske flyktingene. På den tida hadde jødisk/israelske styrker allerede drevet mer enn en halv million palestinere fra hjemmene deres. Internasjonale protester satte søkelys på virkningen for fredsprosessen i Midt-Østen og på flyktingenes lidelser. Også skjebnen til hundretusener av jøder som bodde i den arabiske verden, hovedsakelig i Irak, Marokko, Jemen og Egypt, var uvisst på grunn av Israels fordrivingspolitikk.

Dagen før drapet beskyldte Israels utenriksminister Moshe Sharett offentlig Bernadotte for «ensidighet rettet mot staten Israel og favorisering av araberstatene». Stephen Green trekker fram bevis som viser at den israelske regjeringen var direkte involvert i snikmordet. Natten drapet skjedde var de tsjekkiske konsulatene i Jerusalem og Haifa travelt opptatt med å utstede 30 visa til Stern-gruppens medlemmer «som var blitt pågrepet på grunn av delaktighet i planlegging og gjennomføring» av drapet. «Mellom 18. september og 29. september ble de fleste, om ikke alle, fløyet til Praha i Tsjekkoslovakia». «Omfanget, presisjonen og hvor hurtig evakueringen eller flukten ble gjennomført» førte til at utenriksdepartementet i USA «mistenkte Stern-gruppen for ikke å være de eneste involverte». USA lurte på om «operasjonen kunne ha vært planlagt og forberedt i Tsjekkoslovakia, og at en spesialstyrke var blitt fløyet til Israel fra Praha».² Historikeren Howard Sachar hevder dessuten at «Yehoshua Cohen, en venn av Ben Gurion, antas av mange å være leiemorderen som utførte drapet.»³

Åtte måneder seinere, i mai 1949, avslørte Israel i FN at de fleste medlemmene av Stern-gruppen som var tatt inn til avhør, ble løslatt i løpet av to måneder. De som ikke ble løslatt, ble holdt internert inntil det ble gitt et generelt amnesti den 14. februar 1949.⁴ Ingen ble stilt for retten for drapet.

Mordet på Bernadotte skapte store overskrifter i internasjonale media, og for en stakket stund var oppmerksomheten rettet mot de palestinske flyktingene. Men enden ble at presset for å repatriere flyktingene løp ut i sanden. Etter manges mening var drapet en suksess med tanke på Israels ute-stengingspolitikk, ettersom ingen av Bernadottes etterfølgere lyktes i å presse Israel til å komme med noen innrømmelser. Hadde Bernadotte levd, kunne han ha lykkes der andre mislyktes. I alle fall var drapet en advarsel til alle med planer om å følge i hans aktive fotspor.

Sprengningen av en offentlig bygning

Et av de mest beryktede eksemplene på jødisk/sionistisk terrorisme i etterkrigsperioden 1945- 1949 var sprengningen av Kong David hotellet den 22. juli 1946. Bombeattentatet skjedde på et tidspunkt da sionistene raste over at

det britiske Arbeiderpartiet etter en knusende valgseier sommeren 1945, ikke gjorde nok for å liberalisere den forrige regjeringens politikk når det gjaldt jødisk immigrasjon.

Britene insisterte på å opprettholde en restriktiv immigrasjonspolitik. Det førte til at de tre største fraksjonene av de jødiske kampenhetene sluttet seg sammen i en felles motstandsfront, «*United Resistance*». De tre enhetene var Jewish Agency's⁵ Hagana, med David Ben Gurion som leder, LHI, eller Stern-gruppen, ledet av Nathan Yellin-Mor, og Irgun, ledet av Menachem Begin som i boka si *The Revolt*, skrøt av at han var «Terrorist nummer 1». I slutten av oktober 1945 ble de enige om å samarbeide om å «kjemp militært mot britisk herredømme».⁶

Angrepene de gjennomførte sammen, inkludert Tognatten, Flyplassnatten, Bronatten, var så vellykkede at de til slutt utløste en kraftig gjengjeldelsesaksjon. Umiddelbart etter Bronatten, den 17. juni 1947, lette den britiske hæren etter terrorister, noen ble arrestert og jøder ble drept og såret i sammenstøtene. En mer omfattende operasjon, kjent som «Svart Sabbat», ble innledet to uker seinere. Tusener av jøder ble arrestert. Britiske tropper ransaket Jewish Agency i Jerusalem, beslagla viktige dokumenter, arresterte medlemmer av Jewish Agency sin ledelse og foretok ettersøkning og arrestasjoner i mange kibbutzer.

Som et direkte resultat av «Svart Sabbat»-operasjonen bestemte kommandoen for Hagana den 1. juli å gjennomføre tre operasjoner rettet mot britene. Palmach (elitestyrken til Haganah) skulle rette et angrep mot en britisk militærleir for å få tak i våpen. Irgun skulle sprengre Kong David hotellet som var tilholdsstedet til mandatstyret og den britiske militærkommandoen. (LEI's oppgave, å sprengre David Brothers bygningen som lå vegg i vegg, ble ikke gjennomført).

Samtidig kom det en inntrengende henstilling fra Chaim Weizmann, president i Den sionistiske verdensorganisasjonen, om umiddelbar stans i den militære kampen mot britene. Den øverste politiske ledelsen bestemte seg for «å etterkomme Weizmanns oppfordring». Moshe Sneh, Haganas kontakt overfor Irgun og LHI, motsatte seg imidlertid på det sterkeste Weizmann's henstilling, og han underrettet ikke Begin om komiteens vedtak, men ba ham bare om å utsette operasjonen.⁷

Kong David hotellet ble jevnet med jorden ved hjelp av 50 kg dynamitt plassert inntil bærepillarene i «La Regence», hotellets restaurant. Utløsningsklokkene ble innstilt på 30 minutter. Etter at terroristene hadde forlatt restauranten ringte de bombetrusselen inn til hotellresepsjonen og til avisa *Palestine Post*. Det franske konsulatet som lå ved siden av hotellet ble også varslet om å åpne vinduene for å redusere virkningene av trykkbølgene fra eksplosjonen, noe konsulatet gjorde.⁸ Omtrent 25 minutter seinere ødela en enorm eksplosjon hele hotellets sørfløy, alle sju etasjer. De offisielle dødstallene var 91: 28 briter, 41 arabere, 17 jøder og fem andre.

Dagbøkene til Sharett

Moshe Sharett's karriere omfattet lederskapet i Jewish Agency sin politiske avdeling (1933-1948), Israels første utenriksminister (1948-1956) og landets andre statsminister (1954-1955). Etter at han døde i 1979 utga sønnen dagboka til Sharett på hebraisk. Boka dekket perioden fra oktober 1953 til november 1957. Den ville knapt vakt oppmerksomhet utenfor Israel om det ikke hadde vært for Livia Rokach.

Livia var datteren til Israel Rokach, innenriksminister i Moshe Sharett's regjering. Hun flyttet seinere til Roma der hun kalte seg «en italiensk forfatter av palestinsk opprinnelse». Tidlig på 1980-tallet oversatte hun utdrag fra dagboka til Sharett, og føyde dem inn i boka *Israels Hellige Terrorisme: en studie basert på Moshe Sharett's personlige dagbok og andre dokumenter*. («Israel's Sacred Terrorism: A Study Based on Moshe Sharett's Personal Diary and Other Documents»). Til tross for trusler om rettslige skritt fra Israels utenriksminister, ble boka utgitt i USA av Association of Arab American University Graduates (AAUG). Israel tok aldri rettslige skritt mot boka av frykt for, som Knesset-medlem Uri Avneri sa, «å stanse utgivelsen av boka ville være en generaltabbe ettersom det ville gi boka mye mer publisitet».⁹

I boka anklager Rokach staten Israel for helt fra starten å ha brukt sin militære overlegenhet kynisk og med kald beregning til å dominere regionen under dekke av et påstått sikkerhetsbehov. Hun forklarer at Israels ledere var misfornøyde med grensene etter våpenstillstanden i 1949, selv om Israels territorium ble utvidet fra de av FN vedtatte 50% av det palestinske området, til 78% som et resultat av krigen i 1948. Den israelske regjeringen forsto at det var nødvendig å omdanne den ferske staten til en regional stormakt for å kunne underlegge seg resten av Palestina og deler av territoriet til de arabiske nabolandene. Rokach konkluderte på bakgrunn av Sharett's dagbok at den politiske klassen i Israel aldri på alvor hadde ment at araberne utgjorde en trussel mot staten Israels eksistens. Hun skriver at Israel forsøkte med overlegg å provosere fram konfrontasjoner og krig med de arabiske landene for å kunne dominere Midt-Østen. Målsettingen kunne ikke nås på grunnlag av det tidligere dogmet om jødisk moralsk overlegenhet, men «forutsatte uvegerlig bruk av åpenlys vold i stor skala». Ifølge Rokach skulle «terrorisme og hevsnå glorifiseres som den nye moralen... til og med som hellige verdier i det israelske samfunnet». En slik omskolering av Israels befolkning ville ikke uten videre skje av seg selv, men nødvendiggjorde at en generasjon av befolkningen og dens støttespillere levde i frykt og angst. De innså også at: «Jødiske liv måtte ofres for å skape provokasjoner som rettferdiggjorde etterfølgende represalier. En vedvarende daglig propaganda, kontrollert av sensuren, ble rettet mot den israelske befolkningen for å gi den inntrykk av at fienden er et uhyre.»¹⁰

Sent på året 1953 bestemte Israels statsminister Ben Gurion seg for å ta to år fri fra all regjeringspolitikk. Tilbaketredelsen ble «fremstilt som en åndelig øvelse», men Rokach slår fast at det ble gjort av strategiske årsaker. Den «moderate» Sharett skulle erstatte Ben Gurion for å berolige Vesten når det gjaldt Israels hensikter. «På kort sikt var formålet med dette trekket å hale ut forhandlingene mellom araberstatene, som presset på for å styrke seg militært, og Vesten som var tilbakeholdne med å bevæpne dem.» Tidspunktet for Ben Gurions frivillige tilbaketredelse viser at allerede kun fire år etter krigen i 1948-49 hadde sikkerhetsstyrkene ønsket ut en strategi for destabilisering av regionen. Dens *modus operandi* var den politiske militærstrategien kjent under den falske betegnelsen «gjengjeldelse». Poenget med gjengjeldelsepolitikken var å provosere fram konflikt og spenning i området, destabilisere de arabiske regimene ved å vise at de ikke kunne beskytte innbyggerne mot israelske angrep, og dermed legge grunnlaget for en storkrig.¹¹

Massakrering av landsbyboere

Et eksempel på Sharett's dokumentasjon av Israels «gjengjeldelse» er den beryktede Kibya-saken. Om natten den 12. oktober 1953 ble en håndgranat kastet inn i en jødisk bosetting øst for Tel Aviv. En kvinne og to barn ble drept. Ben Gurion og andre planla en voldsom hevnaksjon mot en jordansk landsby man påsto hadde utført angrepet. Sharett argumenterte mot gjengjeldelsesangrepet, og den 14. oktober 1953 skrev han:

«Jeg sa til (Pinchas) Lavon (en trofast tilhenger av hevnpolitikken, og som kort tid etter ble forsvarsminister), at dette (angrepet) ville være en stor feiltagelse. Ved å vise til tidligere hendelser minnet jeg om at det aldri var bevist at represalier og hevnaksjoner tjente det uttalte formålet. Lavon smilte ... og holdt fast på sin plan... Han fortalte meg at Ben Gurion ikke delte mitt synspunkt.»¹²

To netter seinere drepte Ariel Sharons *Enhet 101*, seksti mennesker i den jordanske grensebyen Kibya. Sharett fikk rapport om at:

«...tretti hus var tilintetgjort i en landsby. Denne voldelige gjengjeldelsen er uten sidestykke i omfang og kraft. Jeg vandret fram og tilbake på gulvet, hjelpeløs og svært nedtrykt over følelsen av ikke å kunne gjøre noe. Jeg var simpelthen forferdet over beskrivelsen Radio Ramallah ga av ødeleggelsene i den arabiske landsbyen. Ti hus var jevnet med jorden og et titalls mennesker var drept. Jeg kan se for meg raseriet som vil bryte ut i de arabiske og vestlige hovedstedene i morgen.» (15. oktober 1953)
«Jeg må understreke at da jeg motsatte meg aksjonen, trodde jeg ikke i min villeste fantasi at jeg protesterte mot en av disse aksjonene som var blitt rutine. Hadde jeg hatt den minste mistanke om at en slik massakre skulle finne sted, ville jeg laget et helvete.» (16. oktober 1953)

Bombing av en buss

I tillegg til den israelske gjengjeldelsespolitikken overfor araberne, vier Rokach et kapittel til en mulig israelsk «falsk flagg» eller «svart propaganda» operasjon der egne jødiske borgere av Israel ble ofret med overlegg. I kapitlet med tittelen «Hellig terrorisme» gjengir Rokach detaljene fra en hendelse i mars 1954 da angripere drepte ti passasjerer i en buss på vei fra Eilat til Beersheva i veikrysset Ma'aleh Ha'akrabim. Fire passasjerer overlevde. Til denne dag er omstendighetene rundt denne hendelsen en gåte. Hvem angrep bussen? Rokach skrev at den israelske dekkhistorien var «for utrolig» til at utenforstående kunne tro på den, og bemerket:

«Oberst Hutcheson, den amerikanske lederen av den jordansk-israelske våpenhvilekommisjonen tok det ikke på alvor. I oppsummeringen av kommisjonens undersøkelse uttalte faktisk oberst Hutcheson offisielt at det 'fra vitneforklaringene til de overlevende ikke er bevist at alle drapsmennene var arabere.'»

Detaljene omkring operasjonen var så uklare at selv amerikanske medier gjenga den jordanske versjonen «som gikk ut på at Ma'aleh ha'akrabim massakren ble utført av israelerne.» Selv om Sharett både privat og offentlig var tilbakeholden med å støtte den jordanske versjonen, så tror Rokach at innerst inne må Sharett ha hatt sin «ikke-uttalte tvil.»¹³

Selv om Sharett klarte å hindre Israels militærapparat i å hevne bussmassakren med voldsom kraft, så fant de militære snart en unnskyldning for å sette i gang et massivt angrep på byen Nahalin nær Betlehem. Dusingvis av sivile ble drept, og en annen palestinsk landsby på Vestbredden ble «fullstendig ødelagt». De arabiske nabolandene «var overbevist om at den israelske opptrappingen av provokasjonene, terrorismen og hevngangrepene betydde en forberedelse til krig. De tok derfor sine forholdsregler for å hindre enhver infiltrasjon inn i Israel.» Den israelske generalen Moshe Dayan fortalte en journalistvenn i mai 1954 at «Situasjonen langs grensen er bedre enn på lenge og alt i alt tilfredsstillende.» Men fredelige grenser ansporet til flere fiendtlige anfall fra israelsk side, og Rokach forklarer hvordan de militære benyttet en ny taktikk ved å bruke små sabotasjegrupper som snikmyrder i arabiske landsbyer. Ariel Sharons beryktede *Enhet 101* spilte en avgjørende rolle.¹⁴

Med Ariel Sharon som dagens statsminister gjentar det samme seg, med bruk av terror til politiske formål. Som Rachel Corrie, den amerikanske jenta som ble knust av en israelsk bulldoser i Gaza, skrev i et brev til foreldrene: «Sharons snikmyrding-for-fred forhandlings/landtyveri strategi, fungerer svært godt nå og skaper bosettinger overalt (og eliminerer sakte, men sikkert enhver meningsfull mulighet for palestinsk selvstyre.»¹⁵

Bombingen av britisk, amerikansk og egyptisk eiendom

En av de historisk viktigste «falsk flagg»-planene dokumentert av Sharett er den beryktede Lavon-affæren som er en av de få operasjonene den israelske regjeringen ble tvunget til å innrømme. I juli 1954 plasserte ca. 10 egyptiske jøder under ledelse av israelske agenter bomber på britisk og amerikansk eiendom og på offentlige egyptiske bygninger i Kairo og Alexandria. Spioneringen ble tatt og avslørt den 27. juli da et av medlemmene ble tatt i Alexandria etter at en bombe eksploderte i lomma hans.

I rettsaken som fulgte ble to av de tiltalte dømt til døden og henrettet mens tre israelske kommandosoldater unnslopp og en fjerde begikk selvmord. En ren skandale utviklet seg etter hvert i Israel da det ble snakk om hvem som hadde gitt ordre til operasjonen. I 1954-55 foregrep Sharett det kommisjonen kom fram til, nemlig at sjefen for militærstaben Moshe Dayan, lederen for Forsvarsdepartementet Shimon Peres og etterretningssjefen oberst Benjamin Givli var gjerningsmennene. Sharett betrodde seg til dagboka 10. januar 1955:

«(Folk) spør meg om jeg er overbevist om at 'han (forsvarsminister Pinchas Lavon) ga ordren? '... men la oss anta at Givli har handlet uten ordre...ligger ikke det moralske ansvar like fullt på Lavon, som hele tida har prediket den samme galskap og fortalt hærledelsen den djevelske lekse om hvordan Midt-Østen skal settes i brann, hvordan skape uenighet, forårsake blodige konfrontasjoner, sabotasjehandlinger ... (og begå) desperate handlinger og selvmord.»

På tidspunktet for bombingen var det intense forhandlinger mellom Kairo og London om tilbaketrekningen fra kanalsonen. Det samme var forhandlingene mellom Kairo og Washington om våpenleveranser og annen hjelp i forbindelse med en mulig allianse mellom USA og Egypt. Stephen Green tegner et enda mer kynisk bilde av israelske toppolitikere som bakmenn bak terrorangrepet som hadde til hensikt å sabotere statsminister Sharett's pågående og suksessrike forhandlinger med Egypts president Gamal Nasser.¹⁶

I våre dager er det vanlig, nærmest standard rutine, å ofre israelere på politikens alter ved å provosere palestinske angrep gjennom drap på profilerte ledere og aktivister. Et eksempel på dette var så åpenbart at en ledende israelsk journalist forutsa de israelske tap som ville bli resultatet av en israelsk «måltrettet henrettelse.» Den 23. november 2001 drepte israelere Mahmud Abu Hunud, en av topplederne i Hamas. To dager seinere forklarte den israelske journalisten Alex Fishman i en førstesides artikkel at det forut for henrettelsen av Humud hadde vært en «hemmelig» og ikke anerkjent «gentlemens agreement» mellom Hamas og palestinske selvstyremyndigheter om at «Hamas i nærmeste fremtid skulle avstå fra» selvmordsbombing i Israel. Som Fishman skrev: «Den som bestemte at Abu Humud skulle likvideres, visste på forhånd» at overenskomsten med Hamas ville bli

«smadret ... Saken ble inngående diskutert både blant Israels militære og politiske ledere...»¹⁷ Nøyaktig som Fishman hadde forutsagt, slo Hamas straks tilbake, og mindre enn en uke seinere, 1. og 2. desember, drepte selvmordsbombere i Jerusalem og Haifa 25 israelere. Konsekvensen av denne opptrappingen av volden var forutsigbar og bidro til å øke spenningen og dramatisk svekke støtten til fredsforhandlinger i Israel og USA.

Angrep på en leir i Gaza

Rokachs *Israels Hellige Terrorisme* inneholder tidligere ukjent dokumentasjon av Israels forberedelser til det overraskende angrepet som Israel, Frankrike og England foretok mot Egypt i oktober 1956. I den operasjonen erobret de allierte Suez kanalen, Øst Sinai og Gaza-stripen. Den felles invasjonen skjedde på et tidspunkt da USA forsøkte å stabilisere området. Men Israels interesser var nøyaktig de motsatte. De besto i å skjerpe spenningen og gjøre det vanskelig eller umulig for Egypt å få de våpen landet trengte for å avskrekke Israel fra å gå til krig.

En viktig begivenhet som bidro til krigen i oktober 1956 var et massivt raid mot en egyptisk militærleir i Gaza, «det blodigste sammenstøtet mellom Egypt og Israel siden krigen i 1948.»¹⁸ Angrepet fant sted omtrent halvannet år tidligere, på et tidspunkt da det var «relativt fredelig etter at den egyptiske administrasjonen hadde innført strenge forholdsregler på Gaza-stripen.» Om natten den 28. februar sendte Israel 50 fallskjermssoldater som drepte 39 egyptere og i tillegg såret 30. Sharett gikk god for operasjonen, men var «sjokkert» over tapet av menneskeliv, som han skrev 1. mars 1955:

«Antallet (egyptiske ofre)... endrer ikke bare operasjonens størrelsesorden, men innholdet i den; den endrer den til en hendelse egnet til å skape alvorlige politiske og militære komplikasjoner og usikkerhet. Militære talsmenn har etter påbud fra forsvarsministeren gitt en feilaktig fremstilling til pressen... Hvem kan tro på oss?»

Det er en utbredt oppfatning at Gaza-raidet ble et avgjørende vendepunkt i Nassers forhold til Israel. Fra da av benyttet den egyptiske presidenten enhver anledning til å fortelle besøkende diplomater at angrepet «var et sannhetens øyeblikk», da han «endelig innså omfanget av det israelske problem», og han bestemte seg like etter til å be Sovjet om våpen for å kunne forsvare landet sitt.¹⁹

Etter Gaza-raidet instruerte Sharett ambassadene om å gå offensivt ut til tross for at han kjente bakgrunnen for angrepet. Han håpet på denne måten å slå tilbake det «generelle inntrykket av at mens vi klager over å være isolert og at sikkerheten er truet, så setter vi selv i gang angrepene og avslører oss som så blodtørstige og maktglade at vi gjennomfører massemyrderier.»²⁰

Sharett var svært opptatt av USAs påtrykk for å redusere spenningen i området. Han forsto, som det fremgår av tiltredelsestalen hans av 12. mars

1955, at USA tolket Gaza-raidet som «uttrykk for en beslutning fra vår side om å angripe på alle fronter. Amerikanerne...er redd det vil føre til ny storbrann i Midt-Østen som vil ødelegge deres planer. Derfor ønsker de fra oss en absolutt forsikring om at liknende aksjoner ikke vil gjentas.» Ben Gurion hadde imidlertid kommet tilbake etter sitt «friår» for å bli forsvarsminister i Sharett's regjering nettopp for å hindre at Israel bandt seg til forsikringer om ikke å gjenta slike represalier. Noen dager etter at han på nytt var blitt medlem av regjeringen, foreslo han da også at Israel gikk videre og okkuperte Gaza-stripen som var kontrollert av Egypt på det tidspunktet, og denne gangen for godt. Sharett forhindret at forslaget ble vedtatt.

Men israelerne ville ikke godta USAs initiativ om en sikkerhetsavtale, slik Sharett skrev:

«Vi trenger ikke (sa Dayan) noen sikkerhetsavtale med USA, en slik pakt vil kun være en hindring for oss... Sikkerhetspakten vil bare kneble oss og nekte oss friheten til å handle i overensstemmelse med våre behov i framtida. Er vi bundet til en avtale vil det hindre oss i å gjennomføre voldelige gjengjeldelsesaksjoner som er så livsviktig... de gjør det mulig for oss å opprettholde et høyt spenningsnivå i befolkningen og i det militære.»²¹

Sharett gjenga den 26. mai 1955 Dayans oppfatning med sine egne ord:

«Og fremfor alt – la oss håpe på en ny krig med de arabiske landene så vi endelig kan bli kvitt problemene og skaffe oss rom. (For en forsnakkelse: Ben Gurion selv sa det kunne lønne seg å betale en araber en million pund for å starte en krig).»

I tillegg til å skape økt spenning håpet Israel på å kunne isolere Nasser-regimet og hindre ham i å få våpen og annen hjelp fra Vesten. Det israelske sanksjonsprogrammet var så vellykket at «etter år med kontakter og forhandlinger» mottok Egypt ikke annet enn en «personlig gave til general Neguib, en pyntepistol som kunne bæres ved seremonielle anledninger.»²²

En rasende general, president Eisenhower, som ikke var kjent med de tre landenes planer om krig mot Egypt, tvang de allierte til å stanse angrepet og til slutt oppgi territoriet de hadde erobret. Eisenhowers aksjon gjorde det klart at han mente USA hadde interesse av et stabilt Midt-Østen og et Israel som holdt seg innenfor grensene fra 1949.²³ Umåtelig populær som han var, Eisenhower var stor sett i stand til å motså presset fra den jødiske lobbyen i Kongressen og Representantenes Hus. Hans relative uavhengighet var faktisk det siste eksemplet på noe sånt i USAs historie.

Kontroll av Libanon

Sionistledernes interesse for Libanon går tilbake til november 1918 da de antydte overfor britiske mandatmyndigheter at de ønsket at Israels nordgrense skulle omfatte hele Litanielva som inntil da hadde tilhørt Libanon. Forslaget

framhevet «viktigheten av å kontrollere alle vannressursene helt opp til utspringene.»²⁴ På Fredskonferansen i 1919 vant imidlertid Frankrike fram med kravet om at de daværende grensene i Libanon skulle bestå, inkludert Litani elva i hele sin lengde og vannreservoarene for elvene Habani og Wazzani. Israel slo seg aldri til ro med denne løsningen og den første og alle etterfølgende regjeringer begynte planleggingen for en marionettregjering i Libanon. Sharett's dagbok forteller den 27. februar 1954 om et møte mellom Ben Gurion, Sharett, forsvarsminister Pinchas Lavon og Dayan, der Ben Gurion argumenterte for at «tida er inne ... til å presse Libanon, det vil si maronittene²⁵ i landet, til å opprette en kristen stat.» Da Sharett svarte at de kristne i Libanon sto «svakt» og var ute av stand til å fyre opp under en revolusjon, skrek Ben Gurion: «Vi må sende folk og bruke penger.» Da Sharett svarte at det ikke fantes penger, var Ben Gurions svar:

«Pengene må finnes, om ikke i statskassa så i Jewish Agency. For et slikt prosjekt er det verd å ofre ett hundre tusen, en halv million, ja en million dollars. Hvis dette gjennomføres vil det bety en avgjørende endring i Midt-Østen, en ny tidsepoke vil begynne.»²⁶

I et annet møte på høyt nivå i Libanon i mai 1954 utformet Moshe Dayan retningslinjer for hvordan kontrollen av Libanon skulle gjennomføres. Ifølge Dayan trengte Israel kun å finne en libanesisk offiser, «sågar bare en major» som kunne være en marionett og med Israels hjelp «innsette en kristen regjering... Så kan Israels hær gå inn i Libanon (og) området fra Litani og sørover vil bli fullt og helt innlemmet i Israel og alt vil bli OK.»²⁷

For å gjennomføre disse planene måtte Israel vente i nesten 15 år, men, som professor Naseer Aruri skriver:

«Legg merke til hva som faktisk hendte senere, i løpet av 1960-, 70- og 80-årene: Israels krig mot de tre araberstatene i 1967 ga Israel ikke bare eiendomsretten over Øst-Palestina (Vestbredden), Gaza, Sinai og Golan-høydene i Syria, men ga også Israel anledning til å ta utspringet for elvene Jordan og Barnia. Dessuten ødela Israel Jordans Øst-Ghor kanal og Kaled-demningen i Yarmukelva som renner inn i Nahariva-bassenget i Israel. I 1978 gjennomførte Israel «Litani operasjonen» og tok kontroll over så vel Wazzanielva, som renner inn i Jordan, som nesten hele Hasbanielva. Og i 1982, etter «Operasjon Fred for Galilea», kom hele Latanielva under israelsk kontroll.»²⁸

De første regjeringene i Israel så på Libanon som et opplagt bytte, dels på grunn av de viktige vannressursene og dels fordi landet ble oppfattet som politisk svakere enn de arabiske nabolandene. Men de israelske planene for Libanon måtte utsettes til etter 1967. Langt inne i 1960-åra forklarer Rokach hvorfor:

«Israel var avhengig av våpenleveranser fra Frankrike og kunne ikke åpenlyst trosse Frankrikes ønsker. Avslutningen på Frankrikes kolonikrig mot Algerie og De Gaulles voksende utålmodighet med Israels arrogante

holdning, førte til brudd i det fransk-israelske samarbeidet i 1967, og ble erstattet av en eksklusiv samarbeidsavtale mellom USA og Israel.»²⁹

Borgerkrigen i Libanon (1975-1990) kostet rundt 100.000 mennesker livet og ødela en levedyktig ikke-religiøs regjering og et sivilt samfunn som fortsatt er preget av stormangrepet. Kristne ble satt opp mot libanesiske muslimer og situasjonen ble ytterligere vanskeliggjort ved de 350.000 palestinerne og PLOs nærvær i landet.³⁰ Israels bidrag til krigen var omfattende. Israelske angrep på Libanon startet så tidlig som i 1968 og fortsatte til 1982, men også senere. «Før den libanesiske hæren gikk i oppløsning i 1976 var det gjennomsnittlig 1,4 israelske voldsepisoder på libanesiske territorium hver dag fra 1968 til 1974.»³¹ Ifølge forfatteren Rosemary Sayigh, «fortsatte angrepene å øke og var en vesentlig grunn til borgerkrigen i 1975/76.» Korrespondenten til London-avisa *The Guardian*, Irene Beeson, rapporterte at «150 eller flere byer og landsbyer i Sør Libanon .. er gjentatte ganger blitt brutalt ødelagt av de israelske militærstyrkene siden 1968.» Hun fortalte historien om landsbyen Khiyam som var blitt bombet siden 1968. Da Israel invaderte Libanon ti år seinere, var bare 32 av de 30.000 innbyggerne tilbake. «(D)e var blitt massakrert med kaldt blod» av libanesiske marionettstyrker som Israel hadde innsatt i sør.³²

Destabilisering av araberstatene

Israels strategiske plan med å pulverisere araberstatene ved å bryte dem ned i små sekteriske enheter ble satt åpenlyst fram i en artikkel av Oded Yinon, en israelsk strateg. Oded pekte på den «virkelige borgerkrigen» som den gang fant sted mellom sunni-majoriteten og den regjerende sjiaske Alawiminoriteten i Syria. Han understreket splittelsen mellom Sunnier og sjiaer i Irak: «Sekstifem prosent av befolkningen har ingenting de skal ha sagt i politikken, en elite på kun 20 prosent har makten.» Han foretok en tilsvarende analyse av Jordan og Saudi-Arabia og skrev at hele regionen «fra Marokko til India og fra Somalia til Tyrkia... er bygget som et korthus, uten mulighet til å holde stand overfor de alvorlige problemene.» Oded så fram mot Libanons oppløsning i fem provinser som kunne tjene som et forvarsel for hele Midt-Østen, men han bemerket at Iraks oppsplitting

«er enda viktigere for oss enn oppsplittingen av Syria. ... I Irak er en oppdeling i provinser etter etnisitet eller religion som i Syria under Det ottomanske riket, en mulighet. Dermed kunne det være tre (eller flere) stater rundt de tre viktigste byene: Basra, Bagdad og Mosul, og sjia-områdene i sør ville blitt adskilt fra sunniske og kurdiske grupper i nord.»³³

Det er tydelig at USAs seneste krig mot Irak har bidratt til at Israels storslåtte drøm om regionalt hegemoni har rykket nærmere. Når det gjelder Israels målsettinger så har USA begynt å iverksette det Israel Shahak, den avdøde israelske forfatteren og regjeringskritikeren kalte «den nøyaktige og detalj-

erte planen for Midt-Østen til det sittende sionistregimet. [Planen] er basert på oppsplitting av hele området i *småstater*, og oppløsning av *alle* nåværende arabiske stater.» (Uthevelser i originalen.) Shahak merket seg også «den sterke tilknytningen til nykonservativ tenkning i USA.»³⁴

De nykonservative, spesielt fanatikerne som står Israels Likud-parti nært, får mye mediaoppmerksomhet for tida fordi de har fått nøkkelposisjoner i George W. Bushs administrasjon, og de er i stor grad talerør for administrasjonen, av og til moderert av utenriksminister Colin Powell. Mange av dagens nykonservative er tidligere liberalere

«som beveget seg til høyre da demokratene gikk til venstre med McGowerns anti-krigs politikk. Og bekymring for Israel overskygget det meste for dem som gikk til høyre. Som statsviteren Benjamin Ginsberg formulerer det: 'En viktig faktor som trakk dem ubønnhørlig til høyre var tilknytningen til Israel og den økende frustrasjonen med et demokratisk parti som i 1960-årene ble mer og mer motstander av USAs militære beredskap og viste økende forståelse for spørsmål i Den tredje verden (for eksempel palestineres rettigheter).' Hos Reagans sterkt høyreorienterte antikommunist, med tro på USAs militære slagkraft og villighet til å intervensere politisk og militært i andre lands affærer ... fant de nykonservative en politisk bevegelse som kunne garantere Israels sikkerhet.»³⁵

Det doble herredømme til Israels statsminister Menachem Begin og president Ronald Reagans høyreorienterte regimer førte til den brutale israelske invasjonen i Libanon i 1982, som krevde livet til mellom 17.000 og 19.000 libanesere og palestinere – de fleste sivile.³⁶ Påskuddet for invasjonen var trusselen mot Israels sikkerhet som følge av PLOs lynangrep og bombardement over grensen. Men selv den gang var observatører raske med å slå fast at det hadde vært rolig på grensen i elleve måneder som følge av en våpenhvile forhandlet fram av Reagan-administrasjonens utsending Philip Habib. Måneder med fred hadde faktisk gjort Israel desperate for å finne et påskudd til å starte krigen. Hvis Israels sikkerhet ikke var grunnen til den israelske invasjonen, hvordan skal den da forklares? Nok en gang avslører skriftlige bevis at det israelske felttoget mot Libanon hadde politiske og ikke sikkerhetsmessige hensikter.

I boka si om hendelsene rundt 1982-invasjonen i Libanon *The Fateful Triangle*, vier Noam Chomsky ti sider til «Årsakene til invasjonen av Libanon». Han starter med å fastslå at et opplagt formål var «å spre flyktningene en gang til og ødelegge organisasjonen som representerer palestinsk nasjonalisme...» Ifølge en erfaren israelsk diplomat er «medlemmer av PLO politisk døde.» Den israelske politiske kommentatoren Yoel Macus skrev at Israel gikk til krig for å bryte ned «støtten til PLO fra et overveldende flertall av befolkningen – og den voksende internasjonale anerkjennelsen.»³⁷ Seint i

1970-åra forlot PLO den «væpnede motstanden» og begynte å få status som en lovlig politisk organisasjon som representerte Palestinas folk.

Chomsky redegjør for noen av grunnene til den velkjente israelske «panikken» hver gang de fornemmer «trusselen om en fredelig politisk løsning» som kan være vanskelig å overholde. Som en konsekvens av den israelske bombekampanjen i 1981 fremmet Saudi-Arabia en fredsplan, og senere tok Syria et fredsinitiativ. Den mest illevarslende utviklingen fra Israels synspunkt var imidlertid at PLO etterlevde våpenhvilen så samvittighetsfullt, til tross for mange israelske provokasjoner. Ifølge Yehoshua Porath, en fremtredende israelsk vitenskapsmann, var Arafats suksess når det gjaldt å disiplinere mange PLO fraksjoner

«en veritabel katastrofe ifølge den israelske regjeringen, ettersom den tydet på at PLO 'om ikke lenge ville akseptere et vidtgående fredsforslag' og Israel kunne i så fall ikke lenger unngå en politisk løsning ved å påstå at PLO ikke er annet enn en 'bande mordere.' [Den israelske regjeringen håpet at] et vingestekket PLO, som manglet logistikk og territorium, ville ta opp igjen terrorismen... og drepe mange israelere...»³⁸

En kasestudie av ulike interesser

Israels to ukers bombing av Libanon i juli 1981, en forsmak på krigen i 1982, er et ekstremt tilfelle av israelsk ekstremisme. Episoden er også et lærerikt eksempel på forskjellen mellom USAs og Israels politiske mål i Libanon. USA var interessert i et stabilt Libanon for å skape fred med sine arabiske allierte og slå tilbake Sovjetunionens utfordringer i regionen. Direkte i strid med de amerikanske målsettingene med politikken var statsminister Begin og forsvarsminister Sharon fast bestemt på å destabilisere Libanon og innsette en kristen marionettregjering.

Det meget følsomme spørsmålet om delt lojalitet dukker opp så snart målsettingen for USAs og Israels Midt-Østen politikk er forskjellig, og når elementer i USA foretrekker Israels interesser fremfor USAs. Ved slike anledninger er betegnelsen delt lojalitet virkelig misvisende ettersom det gir inntrykk av en balansert tilnærming. I virkeligheten foretrekker Israels støttespillere i USA Israels interesser fremfor Amerikas. Forfatteren Stephen Greens kapittel om den to ukers bombekampanjen i 1981 behandler ikke delt lojalitet spesielt. Ikke desto mindre trekker han fram den rollen *New York Times* (og mange av de andre store mediene) spilte når det gjaldt å bidra til et komplott for å forbigå i stillhet alt som ikke tjente Israels interesser.

Det israelske felttoget mot Libanon som begynte i 1968 tok et langt skritt fremover i 1978 med invasjonen av Libanon, betegnende nok kalt «Operasjon Litani», og som besto av 25.000 israelske soldater inkludert to stridsvognsdivisjoner og en panserbrigade. Operasjonen resulterte i tusener av døde palestinere og libanesere.³⁹

I 1979 kunngjorde Israel en ny preventiv sikkerhetspolitikk basert på angrep for å komme fienden i forkjøpet: Israel ville heretter slå til etter forgodtbefinnende mot mistenkelige PLO-innretninger og ville ikke vente til PLO hadde aksjonert på Israels territorium. Da volden ble trappet ytterligere opp, foretok den libanesiske presidenten Bashir Gemayel en smart manøver i 1981 ved å angripe Syria og dermed sette Israel i en katepine. Etter at det israelske luftvåpenet som ventet kom ham til hjelp, så stilte syrerne opp SAM-6 antilufttrakter og SCUD, dvs. taktiske ballistiske raketter, i utkanten av Damaskus. Forfatter Green forklarer at de «israelske kampflyene allerede hadde elektronisk utstyr levert av USA» som kunne ødelegge SAM rakettenes og «SCUD-rakettenes var så unøyaktige at de ikke utgjorde noen alvorlig trussel mot israelske befolkningssentra eller militære installasjoner.» Dette hindret ikke statsminister Menachem Begin fra å true med «å ødelegge de sovjetiske rakettenes», og dermed åpne for en mulig krig mellom supermaktene.⁴⁰

På dette tidspunktet var USAs politikk preget av forvirring og motsetninger. På den ene siden sendte president Reagan sin spesialutsending Philip Habib for å mekle i konflikten. På den annen side reiste utenriksminister Alexander Haig til regionen for å fortelle Israel om en «grunnleggende endring i holdning» som tillot Israel større «fleksibilitet» til å fortsette med «luft- og bakkeangrep mot palestinske geriljabaser på libanesiske territorium.»⁴¹

Israelerne startet angrepet mot Libanon for alvor 10. juli 1981, rett etter at Menachem Begin var gjenvalgt som statsminister og Ariel Sharon var utnevnt til forsvarsminister. Ifølge USAs ambassadør Robert Dillon kunne angrepet ikke kommet på et verre tidspunkt. Hans hemmeligstemplede telegram til Utenriksdepartementet den 16. juli hadde mer karakter av høylytt protest mot USA enn hva som var vanlig når Israel angrep Sør Libanon, kanskje fordi ambassadør Habib var i Libanon og Israel og utenriksrådgiver Robert McFarlane var i Tel Aviv.⁴²

Den 16. juli trappet Israel dramatisk opp angrepene, ødela fem broer i Sør-Libanon, Ayn al-Hilwah flyktningeleiren nær Sidon og det amerikanske eide og amerikanske drevne oljeraffineriet Medreco ved Zahrani. *New York Times* nevnte ikke det amerikanske raffineriet med ett ord i omtalen av angrepene 16. juli. Neste dag fortsatte israelske fly ødeleggelsene av Beiruts sentrale områder. Green siterer fra Dillons rapport:

«Ødeleggelsene var omfattende. Fakhani-Tariq Al-Jadidah området i nærheten av flyktningeleiren Shatila ble hardest rammet. Mange bygninger ble fullstendig jevnet med jorden og ødeleggelsene minnet om 2. verdenskrig. PLO-kontoret som var målet for angrepene, ble øyensynlig flyttet til underetasjen i bygningene.»⁴³

Ambassadør Dillon anslo tapstallene i Beirut alene til 438 døde og 2479 sårete mellom 1. april og 17. juli 1981. Nok en gang var det amerikanske

raffineriet truffet. Tre lagertanker var truffet «og raffineriet var stengt». Israelske fly angrep hver eneste dag fram til 23. juli, og infrastruktur som broer, veier, kraftstasjoner og vannforsyningsanlegg sto høyt på lista over angrepsmål. Det amerikanske Medreco raffineriet ble truffet på nytt den 18. og 22. juli, og ble satt ut av spill i to uker, noe som førte til bensin- og oljemangel i Beirut og Sør-Libanon. «Israel som brukte våpen fra USA utkjempet nå total krig mot land og folk i Libanon.» Green konstaterer:

«*New York Times* (*NYT*) nevnte de israelske angrepene mot Medreco raffineriet 19. og 23. juli. Men ingen av artiklene nevnte at raffineriet var eid og ble drevet av amerikanerne. Ikke en eneste gang ble det avslørt i den omfattende dekningen *NYT* hadde av bombingene av Libanon at amerikanerne eide raffineriet.»⁴⁴

Green fortsetter sin oversikt over dekningen i avisreportasjene ved å peke på at mens det var «høylytt kritikk av Israel i Europa og i FN», begynte *NYT* å skrive detaljert om falske israelere, med navn, alder og omstendigheter, men nevnte ikke en eneste av de hundrevis av sivile libanesere som døde eller de tusener som ble såret. Green spør også om hvorfor israelerne ofret så mye sprengstoff på å ødelegge libanesisk infrastruktur, og hva det hadde å gjøre med PLO-angrepene i Nord-Galilea.⁴⁵

Green svarer faktisk på spørsmålet selv når han registrerer at på det tidspunkt Israel angrep var ambassadør Philip Habibs oppgave utvidet fra å forsøke å avdramatisere «den syrisk-israelske rakettkrisen» til «å avslutte borgerkrigen i Libanon og bidra til et stabilt Libanon.» Samtidig hevder han at det åpenbare formålet med de israelske angrepene var «destabilisering av regjeringen og økonomien i Libanon. Slik handlet Israel i direkte strid med USAs uttalte politikk.»⁴⁶

Hvorfor hindret *New York Times* sine lesere i å få kunnskap om at Medreco-raffineriet, som Israel angrep med overlegg ved fem anledninger i juli 1981, var eid og ble drevet av amerikanerne? Var avisa engstelig for den negative reaksjonen som kunne vokse fram blant annonsørene og leserne hvis det kom på trykk noe ufordelaktig om Israel? Spilte det en rolle for undertrykkelsen av ufordelaktig informasjon om Israel at *NYT* var eid av jøder og/eller at avisa støttet sionismen? Selv om det er umulig å besvare slike spørsmål, så viser episoden medias delaktighet i støtten til Israels politikk, i strid med USAs interesser og antagelig i strid med de fleste amerikaneres ønske om et stabilt Libanon og et fredelig Midt-Østen. Betegnende nok ble utenriksminister Alexander Haig tvunget til å gå av som en følge av den israelske invasjonen i Libanon fordi han satte Israels ønske om å «bekjempe terror» foran Amerikas interesser i å redusere fiendtlighetene i Midt-Østen.

Et veikart til hva?

Det at Alexander Haig måtte gå av i 1982 er et belegg for at Reagan-administrasjonens uansvarlighet når det gjaldt å ikke ha alvorlige innvendinger mot Israels mangel på måtehold i Libanon, hadde sin grense. USAs administrasjon var på den tida tilstrekkelig fleksibel og fornuftig til å trekke seg tilbake når det var nødvendig, og den var i stand til å fokusere på det enkle faktum at et fredelig Midt-Østen var i USAs interesse. I dag mangler åpenbart en slik forståelse. Fraværet av Sovjetunionen som en motvekt mot USAs interesser i Midt-Østen har gitt det nåværende regimet i USA frie hender til å alliere seg fullt og helt med Sharon-regjeringens undertrykkende og brutale politikk.

Statsminister Ariel Sharon har brukt sin politiske kløkt til å forene det israelske folk til støtte for dramatiske begrensninger i palestinerne muligheter til et normalt dagligliv. Til tross for den «fredsprosessen» som nå verserer, og som er gitt det upassende navnet «veikartet», har palestinerne aldri tidligere vært så truet av Israel. Gjennom en kombinasjon av ydmykelse og effektiv bruk av den israelske lobbyen i USA og fullstendig servilitet fra Kongressens side, har Ariel Sharon for eksempel ikke måttet stå til rette for bulldoser-mordet i mars 2003 på den amerikanske kvinnen Rachel Corrie. Hun var en av tre internasjonale fredsaktivister som ble meid ned av den israelske hæren.

Palestinerne kan ikke gå på skole, ikke arbeide eller drive vanlig økonomisk virksomhet. De møter endeløse kontrollpunkter, «målrettede snikmord», stridsvogner, skarpskyttere, F-16 jagere og Apache helikoptre i befolkningssentra. «Sikkerhetsmuren» som bygges på Vestbredden legger beslag på store arealer med palestinske olivenlunder, gårder, fabrikker, og rammer hundretusen av palestinere i hundre landsbyer eller lokalsamfunn som er inneklemt mellom muren og Israels grense fra 1967, eller tett på denne.⁴⁷ Alt dette foregår mens verden er opptatt av «Veikartet» som mange observatører ser på som en avledningsmanøver og et PR-stunt.⁴⁸

Det er åpenbart at den israelske regjering fortsatt vil gjøre alt den kan for å hindre gjenoppbyggingen av den palestinske infrastrukturen som ble ødelagt av Israels militære styrker (IDF) på Vestbredden under angrepene våren 2002. Hvilken fremtid har palestinerne uten gjenoppbygging, uten levedyktig økonomi? En antydning om hva israelerne har i mente for palestinerne er det utilslørte snakket om «forflytning» også blant medlemmer av Sharons regjering.⁴⁹ Sharon vet han ikke bør komme med slike uttalelser som statsminister. Men i 1988, da han var handelsminister og medlem av det indre kabinett under den første intifada, advarte han mot at det palestinske opprør vil «uunngåelig føre til krig med araberstatene og den nødvendige fordrivning av arabere fra Vestbredden, Gaza og Galilea.»⁵⁰

Mange observatører fryktet for at Irak-krigen ville være et passende skalleskjul for en masseutdrivning av mange av de over 3,5 millioner palestinere som lever i de okkuperte områdene. Men Israel ble ikke angrepet og amerikanerne rykket fram til Bagdad så raskt at det ikke ga muligheter for massefordrivning. Ikke desto mindre er tiden på israelernes side og de er mestre i å skape og utnytte anledninger. Etter at de ble tvunget av president Eisenhower til å trekke seg tilbake fra Sinai og Gaza i 1956, ventet de til den politiske scene var klar i 1967. Nok en gang er tiden på deres side ettersom «krigen mot terror» fortsetter og USAs politiske ledelse hele tida truer Iran og Syria, begge høyt på lista over Israels fiender.

Utsiktene til fred er små og blir stadig mindre. Et tegn på vanskelighetene som ligger forut er kommentaren til sikkerhetsrådgiver Condoleeza Rice i Tel Aviv 2. mai 2003. Rice sa at «Israels sikkerhet er nøkkelen til en trygg verden.» Som en iakttaker av høyresidas innflytelse på USAs politikk bemerket: uttalelsen går lengre en selv de «nykonservatives påstand om at Israel og USA har de samme sikkerhetsinteresser.»⁵¹
(Juli-august 2003)

Oversatt av Arnulf Kolstad

NOTER

- 1) Når det gjelder historisk oversikt over sionismens erobringer og okkupasjoner, se Norman Finkelstein, *Image and Reality of the Israel-Palestine Conflict*. W.W. Norton & Co, 2003; for dokumentasjon av sionistiske terroristaksjoner, som for eksempel. brevbomber, kidnapping, bombing av kaféer, teatre og markeder, se Issa Nakhleh, *Encyclopedia of the Palestine Problem*, Intercontinental Books, 1991, s. 65-230
- 2) Stephen Green, *Taking Sides: America's Secret Relations with a Militant Israel*, W. Morrow, New York 1984, s. 38-40.
- 3) Baylis Thomas, *How Israel Was Won: a concise history of the Arab-Israeli conflict (1900-1999)*, Rowman & Littlefield Pub., 1999, s. 93, note 39.
- 4) Green, *Taking Sides*, op.cit., s. 40.
- 5) *Jewish Agency* er en sionistisk organisasjon som ble opprettet av Sionistkongressen i 1922. Samme år ble den anerkjent av Folkeforbundet som «rådgivende samarbeidsorgan» for mandatmakten Storbritannia i spørsmål som hadde betydning for et «jødisk nasjonalt hjem» i Palestina. Da staten Israel ble opprettet i 1948, medvirket Jewish Agency ved dannelsen av den første regjeringen. Jewish Agency er en pengesterk organisasjon. Dens midler skaffes til veie ved bidrag fra jøder utenfor Israel over hele verden. (O.a.)
- 6) Skrevet av professor Yehuda Lapidot på Irguns nettside: <http://www.etzel.org/english/index.html>.
- 7) Følgelig hadde Hagana, ifølge Irguns fremstilling, offisielt trukket tilbake godkjenningen da angrepet fant sted den 22. juli.
- 8) Ifølge Irgun ble det gitt 22 minutter til evakuering etter at den første telefonbeskjeden kom kl. 12.10.

- 9) R. Curtiss i *The Washington Report on Middle East Affairs*, www.wrmea.com/backissues/031885/850318011.html.
- 10) Livia Rokach, *Israel's Sacred Terrorism*, Første gang utgitt i USA av AAUG (Association of Arab-American University Graduates) Press i 1980, s. 5-6.
- 11) Rokach, *ibid.* s. 11
- 12) Rokach, *ibid.* s. 13
- 13) Rokach, *ibid.* s. 13
- 14) Rokach, *ibid.* s. 29
- 15) Rachel Corrie i en E-post til familien, sitert i Harper's *This Happens Every Day*, juni 2003.
- 16) Green, *Taking Sides*, *op.cit.*, s. 94-123
- 17) «A dangerous liquidation», i *Yediot Achronot*, 25. november 2001.
- 18) Donald Neff, *Warriors at Suez: Eisenhower takes America into the Middle East*, New York, Linden Press/Simon and Schuster, 1981, s. 33.
- 19) Ehud Ya'ari, i Rokach, *Israel's Sacred Terrorism*, *op.cit.*, s. 62.
- 20) Rokach, *op.cit.*, s. 39-40
- 21) Rokach, *op.cit.*, s. 47.
- 22) Rokach, *op.cit.*, s. 47.
- 23) D. Neff, *Warriors at Suez*, *op.cit.* s 365-68 og 371-76.
- 24) Nasser Aruri, Forord til Rokach, *op.cit.*, s. xiv.
- 25) Maronittene er en kristen-katolsk befolkningsgruppe i Libanon, Syria, Kypros og Egypt, oppkalt etter sin leder på 400-tallet. Deres antall er anslått til ca. 1 million, og ca. halvparten av dem bor i Libanon. (O.a)
- 26) Rokach, *op.cit.*, s. 22.
- 27) Rokach, *op.cit.*, s. 26.
- 28) Nasser Aruri, Forord til Rokach, *op.cit.*, s. xiv-xv.
- 29) Rokach, *op.cit.*, s. 59, note 6.
- 30) Rosemary Sayigh skriver i *Too Many Enemies: The Palestinian Experience in Lebanon*, London, Zed Books, 1994, at 110 000 palestinere ble drevet på flukt fra Nord-Palestina i 1948, og PLO ble tvunget til å flytte fra Jordan til Libanon i 1970-71.
- 31) Noam Chomsky, *The Fateful Triangle*, Boston, MA, South End Press, 1983, s. 191.
- 32) Chomsky, *ibid.*, s. 191.
- 33) Oded Yinon, *A Strategy for Israel in the Nineteen Eighties*, utgitt på hebraisk i *Kivunim*, februar 1982, av The World Zionist Organization, Jerusalem, og på engelsk som *The Zionist Plan for the Middle East*, av AAUG (The Association of Arab-American University Graduates), med Forord av Israel Shahak. Den finnes på: www.geocities.com/roundtable_texts/zionistplan.html.
- 34) Shahak, Forord til *The Zionist Plan*, *op.cit.*
- 35) Stephen Sniegoski, *The War in Iraq: Conceived in Israel*, februar 2003, på: www.thornwalker.com/ditch/conc_toc.html
- 36) Benny Morris diskuterer anslagene over antall drepte i: *Righteous Victims: A history of the Zionist-Arab Conflict 1881-2001*, Random House, 2001, s. 747, fotnote 247.

- 37) Chomsky, *The Fateful Triangle*, op.cit., s. 198-9.
- 38) Chomsky, *The Fateful Triangle*, op.cit., s. 200.
- 39) Stephen Green, *Living by the Sword: America and Israel in the Middle East 1968-1987*, s. 155.
- 40) Green, *ibid.* s. 155-6
- 41) David Shipler, *The New York Times*, 18. april 1981, sitert i Green, *Living by the Sword*, *ibid.* s. 157.
- 42) Gradert telegram av 16. juli 1981 fra utenriksdepartementet, sitert i Green, *Living by the Sword*, *ibid.* s. 158.
- 43) Green, *ibid.* s. 161.
- 44) Green, *ibid.* s. 162.
- 45) Green, *ibid.* s. 163.
- 46) Green, *ibid.* s. 164.
- 47) Neve Gordon, «Can bad fences make good neighbours», *Guardian Weekly*, 29. mai-4. juni, 2003
- 48) Se Jeffrey Blankfort, *AIPAC Hijacks the Roadmap: How Israel's U.U. Lobby is Stacking the Deck*, 27. mai 2003, på www.counterpunch.org/blackfort05272003.html
- 49) Benny Elon, Israel's turistminister skrev i *Jordan Times* 7. februar 2004; «Vi skal ikke være redde for å ta opp igjen ideen om forflytting og diskutere åpent de mulighetene det gir.»
- 50) Sitert i Ralph Schoenman, *The Hidden History of Zionism*, Santa Barbara, Verita Press, s. 10.
- 51) Stephen Sniegowski, i en e-post til artikkel i *Jewish Press*: «Rice: Israel's Security Is Key to World Security», 18. mars 2003 (www.jewishpress.com/news_article.asp?article=2380).

Erich Follath

ATOMSPØKELSET I DIMONA

I Jerusalem er dette spørsmålet fortsatt en statshemmelighet. Men ekspertene verden rundt er enige: Israel er den eneste staten i Midtøsten som har atombomben. «Operasjon Samson» var en triumf for ærgjerrige politikere, vitenskapsfolk og spioner, og den fikk dramatiske følger.

Den som gransker historien bak Israels hemmelige atomvåpenpotensial og dets eventyrlige tilblivelse, kan ikke komme forbi tre figurer: Shimon Fredsføleren (politiker), Rafi Skruppelløs (spionen) og Mordechai Tvileren (vitenskapsmannen).

Den første fikk Nobelprisen i 1994 og har i 50 år tilhørt eliten i det israelske establishment. Den andre oppnådde høy status og ære innenfor sikkerhetstjenesten, men falt i politisk unåde på midten av åttitallet på grunn av noen tvilsomme aksjoner. Den tredje sitter på syttende året som israelsk landsforræder i en spesiell sikkerhetsavdeling i Ashkelonfengslet.

Karrierene til Shimon Peres, 80 år, Rafi Eitan, 77 år, og Mordechai Vanunu, 49 år, speiler sentrale etapper i jødestatens historie – dens framgang, dens nederlag og dens indre spenninger. De er alle tre knyttet til et tabu som offisielt gjelder fortsatt, men som undergraves litt etter litt av uavhengige historikere og journalister.¹

Shimon Peres kommer fra Wiszniewo i dagens Hviterussland. Han var tretten år da han flyttet med sine foreldre til Palestina. I den britiske mandat-tiden sluttet han seg til den jødiske undergrunnsorganisasjonen Hagana², men alltid satset han mer på forhandlinger enn på terror mot okkupasjonsmakten. Ærgjerrig og moderat, men likevel en glødende patriot, gjorde han rask karriere. Allerede i 1953 ble han generaldirektør i Forsvarsministeriet, nummer to i sikkerhetsspørsmål og direkte underordnet David Ben-Gurion.

Den legendariske regjeringssjefen og statsgrunnleggeren var besatt av angsten for et nytt Holocaust. Hans skrekkscenario var fanatiske arabere som ville drive jødene til randen av utslettelse. Ben-Gurion var på jakt etter et våpen mot hjelpeløsheten, et våpen som hadde effekt selv om fienden syntes overmektig: «Aldri mer skal vi la oss føre til slaktebenken som lam.» Han var begeistret for ny teknologi og lest alt om atomteknologien muligheter. Han ville ha atombomben. I 1956 skrev han i et brev til en venn: «Det som tre jøder, Einstein, Oppenheimer og Teller, har gjort for amerikanerne, kan jødiske vitenskapsfolk også gjøre for sitt eget folk.»

Ben-Gurion ba nå Peres gjøre alt som var mulig for å realisere denne drømmen, det ultimate sionistiske prosjektet. Ben-Gurion manglet antennen som skulle til for å oppfatte mulig angst blant palestinerne som i århundrer hadde levd i «Landet uten folk» og som i masser var blitt fordrevet fra sine hjem.

Så hemmelig var denne operasjonen at navnet til Peres ikke finnes i den statlige atomkommisjonen eller i dens offentlige meddelelser. Ikke engang regjeringsmedlemmene visste om den topphemmelige «Operasjon Samson», oppkalt etter den sagnomsuste israelske supermannen og filisterskrekken fra bibelsk tid.

Peres gjorde seg ingen illusjoner om at noen av de tre atommaktene på den tiden ville gi atomteknologien til jødestaten. Storbritannia og Sovjetunionen var i alle fall utelukket, og USA var kun villig til å levere en liten reaktor for energiproduksjon. I samme slengen advarte amerikanerne Israel mot kjernefysiske ambisjoner.

Peres luktet det gyllne tidspunktet et annet sted. Han vendte seg til Paris. På den tiden startet Frankrike sitt atomvåpenprogram. Høsten 1956 hadde franskmennene av strategiske grunner ikke noe i mot å støtte Israel med vitenskaplig hjelp i bytte mot etterretningsinformasjon. Israel og Frankrike hadde de samme interessene i kampen mot arabiske stormaktsinteresser. I en samordnet kampanje stormet britiske, franske og israelske styrker Suezkanalen og Sinaihalvøya. En takknemlig Guy Mollet lovet Peres knowhow for å realisere en stor atomreaktor et sted i Negev-ørkenen kalt Dimona. Reaktoren hadde kapasitet til å produsere plutonium, stoffet som Bomben er laget av. Dette skjedde i form av en hemmelig avtale i begynnelsen av 1957.

Da den offisielle israelske atomkommisjonen fikk se byggeplanene for Dimona-anlegget, utløste det intens diskusjon. Seks av syv vitenskaplige kommisjonsmedlemmer la ned vervene sine. Med denne planen var det erklært for dem at Israel hadde bestemt seg for å bli en atommakt. Deres kommentarer spente fra «galskap» til «eventyrlig risikofylt». Alle kommisjonsmedlemmene, også de som la ned sine verv, måtte forplikte seg til å tie om saken under trussel om straff. Verden skulle ikke få vite hva som gikk for seg på en bortgjemt ørkenfleck, 30 km sydøst for Beer Sheva.

Ben-Gurion overrasket Peres med lovord. Kanskje kan vi gå ut fra at denne politikeren likevel hadde det vondt, preget som han er av forfengelighet. Han kunne ikke synliggjøre sitt diplomatiske mesterstykke som «Bombens far». Hemmelighetstvungen begrenset hans virkekrets til en liten gruppe vitenskapsfolk, politiske strateger og etterretningsfolk og gjorde ham dessuten til en fremmed for det militære establishment. Som sivilist uten militær fortid, oppnådde Peres aldri generalenes og soldatenes respekt. Også de israelske velgerne ga ham den ene nesestyveren etter den andre. På en eller annen måte luktet de at denne mannen ofte taler usant. Kanskje gjør han det av gode grunner og med magebesvær, men likevel.

Rafi Eitan er sydd over en annen lest. Han får ikke sjelekvaler av å lyge, skjule og svindle. Dette er så å si hans livseliksir. Allerede i kampene mot britene forfalsket han dokumenter og kjempet med brutal beslutsomhet i spissen for Palmach – en elitestyrke i undergrunnsorganisasjonen Hagana. Senere kjempet han i selvstendighetskrigen mot araberne. Denne mannen, som hadde vokst opp i en kibbutz, lot seg på begynnelsen av 1950-tallet verve til den nye statens etterretningstjeneste.

Av utseende er han langt fra å være noen James Bond: liten, nærsynt, med en absurd stor brystkasse og biceps. Han er døv på venstre øre etter et bombeuhell. Han er hard mot venner og skruppelløs mot fiender. I kaldblodige operasjoner bak fiendens linjer har han etter eget utsagn ofte kvalt arabiske motstandere «med bare nevene og likt det». Hans agentkolleger kaller ham Rafi Hamasiach: Rafi den Ekle. Dette sier de med respekt, men muligens er de noe frastøtt av hans iskalde vesen.

Eitan ble helten i Mossads berømte kommandooperasjoner. Omkring 1960 var han sentral i bortføringen av naziforbryteren Adolf Eichmann fra Argentina. Etter at forbryteren var dømt av israelsk rett, lot ikke mesterespionen anledningen gå fra seg. Han førte personlig Eichmann til bøddelen. Vendt mot sin bøddeltjener var Eichmanns siste ord: «Jeg håper du snart følger etter.»

Tre år senere var Rafi Eitan igjen engasjert i en bortføringsoperasjon. Denne gangen dreide det seg ikke om personer, men om spaltbart materiale for atombomben. I 1962 hadde Frankrike brutt samarbeidet med Israel. I motsetning til Frankrike hadde ikke Israel tilgang på urangruver i vennligsinnede afrikanske stater, og framfor alt disponerte ikke landet tilstrekkelige mengder anriket uran. Dette «varme» materialet kunne ikke skaffes på en legal måte. Et Mossad-team ble satt inn for å etablere hemmelige leveringskanaler. De søkte etter svake punkt i det internasjonale overvåknings-systemet, og de søkte etter sympatisører.

To ganger lyktes Rafi & Co under dramatiske omstendigheter. Første gang var nøkkelen til suksessen et lite amerikansk firma lokalisert i Apollo, Pennsylvania. Firmaet tilhørte en svært begavet vitenskapsmann, Zalman Shapiro. Han var en glødende sionist, beundrer av Israel og sønn av en ortodoks rabbiner som hadde mistet deler av familien i Holocaust. Hans firma, Nuclear Materials and Equipment Corp. (Numec), var leverandør av et raskt stigende antall kommersielle atomreaktorer. Dessuten sto firmaet for mellomlagring av en stor mengde anriket uran på oppdrag av den amerikanske regjeringen.

Det lyktes Mossad-teamet å sluse bort noe av dette kostbare materialet og transportere det til Israel. Direktøren for Numec, Shapiro, meldte ikke tapet. Det gikk måneder før USAs atomenergikommisjon slo fast ved en rutinekontroll at 100 kilo uran var forsvunnet. Shapiro hadde ingen forklaring på dette tapet, og det fantes ikke tilstrekkelig fellende bevis for reise tiltale mot

han. Kort tid etter stengte Numec portene. I en undersøkelsesrapport for Den amerikanske kongressen heter det kryptisk: «Betydelige mengder anriket uran er ledet på avveier, kanskje med aktiv medvirkning av en mann i bedriften eller av en gruppe som har benyttet hjelp fra en slik mann.»

Det andre kuppet Mossad gjennomførte, var enda mer eventyrlig enn det første. Med falske papirer kjøpte Eitan 200 tonn uranoksid fra et firma i Brussel, Société Générale des Minéraux. Den tyske forretningsmannen og bedriftseieren Herbert Schulzen ble – kanskje uten selv å vite det – brukt av israelerne som mellommann. I forbindelse med denne handelen betalte hans bedrift i Wiesbaden, Asmara Chemie GmbH, en garantisum på 8,5 millioner tyske mark til en sveitsisk bank.

Et italiensk firma figurerte som sluttbruker av vareleveransen. Alle transaksjonene foregikk innenfor EU og virket derfor tilforlatelige. I Brussel var det ingen som ante at den italienske fargemiddelbedriften aldri før hadde vært bort i uran, og at bedriften undertegnet papirene i den tro at den kun var et mellomledd og forøvrig følte seg lokket av formidlingshonoraret. Overvåkningsfunksjonærene i Euratom godkjente handelen.

Men de «varme» varene kom aldri til den angitte destinasjonshavna Genova. Toppagent Eitan hadde planlagt det annerledes. Han hadde kjøpt en skrotet fraktskute på 1000 tonn, «Scheersberg A», av et rederi i Hamburg. «Scheersberg A» tok ombord lasten i Amsterdam for deretter å forsvinne sporløst i Middelhavet. I ettertid rekonstruerte de pinlig berørte funksjonærene i Euratom seilassen. I rom sjø et eller annet sted i nærheten av Kypros ble uranbeholderne lastet over i et «legalt» israelsk skip og transportert til Haifa. Derfra ble lasten transportert til Dimona for produksjon av enda flere atom-bomber. Rafi den Ekle ble utnevnt til nestkommanderende for etterretnings-tjenesten.

I slutten av 1968 dukket «Scheersberg A» opp i Sør-Tyrkia. Besetningen var sporløst borte. I loggboken fantes ingen opptegnelse om reisen fra Antwerpen. Urankjøper Schulzen forsikret at han bare utførte handelen på oppdrag fra en ukjent kunde og at han «følte seg brukt av etterretnings-tjenesten». Var det hele Mossads verk? Eller var CIA og BND på en eller annen måte aktive støttespillere på Israels side for å lette jødestatens vei til atommakt?³

Som pensjonist har Eitan på det sterkeste benektet muligheten for slik hjelp de få gangene han har snakket med journalister. I virkeligheten brukte CIA flere år på å kartlegge det israelske atomprogrammet. Da John F. Kennedy fikk vite om den virkelige funksjonen til «tekstilfabrikken» i Dimona, ble han svært bekymret. I begynnelsen av sin regjeringstid var JFK mer sympatisk innstilt overfor Israel enn noen amerikansk president før ham. Til sine venner sa han: «Takket være jødene i New York ble jeg valgt til president og jeg må gjøre noe for dem.» Men hans angst for spredningen av atomvåpen var sterkere.

Kennedy forlangte ultimativt av Ben-Gurion at Dimona skulle kontrolleres av eksperter. Ben-Gurion vegret seg, men innså at det ikke var mulig å unngå en slik kontroll. Det lyktes Israels hemmelige tjenester å lure de amerikanske vitenskapsfolkene trill rundt. Deres besøk kom ikke uanmeldt.

I 1967 hadde Israel skrudd sammen sin første primitive atombombe. Dette var det ikke mulig å holde hemmelig selv overfor amerikanerne. På spørsmål fornerte israelerne Det hvite hus med en bevisst tvetydig og diffus standardformel som diplomaten Shimon Peres senere har brukt ofte, og som i dag er offisielt uttrykt politikk: «Vi vil ikke være de første som introduserer atomvåpen i Midtøsten.»

Etter Egypts og Syrias overraskelsesangrep under Jom-Kippur feiringen i 1973 var den militære situasjonen kritisk. Fra etterretningskilder vet vi i dag at statsminister Golda Meir ba forsvarsminister Moshe Dajan om å gjøre 13 atombomber stridsklare, og de ble transportert til en luftvåpenenhet. Noen dager rundt 9. oktober 1973 var verden på randen av en atomkrig. Men enda før atomvåpnene ble armert, var de konvensjonelle israelske stridskreftene i ferd med å få overtaket. De 13 bombene ble transportert tilbake til sine underjordiske bunkere i ørkenen.

Ikke noe skremmer de israelske politikerne mer enn at fiendtlige arabiske stater får tilgang til atomvåpen. På syttitallet så Jerusalem med stigende uro på den raske utviklingen av atomteknologien i Irak. Med hjelp fra Frankrike hadde Saddam Hussein bygd en høyst mistenkelig atomreaktor i Tuweitha, sør for Bagdad. Israels statsminister, Menachem Begin, så bare en måte å stanse Saddam på: Han ga ordre om å ødelegge «Osirak»-anlegget. Tidlig om morgenen, 7. juni 1981, sendte Begin åtte F-16 kampbombe-fly på vingene med 1000-kilos bomber, eskortert av seks F-15 jagerfly. Den irakske reaktoren, 900 kilometer fra den israelske grensen, lå igjen som en rykende ruinhaug. Før irakerne skjønnte hva som hadde truffet dem, landet flyene uskadd på hjemmebasen i Eilat.

Den kaldblodige operasjonen var en triumf for Mossad som planla det hele, men et nederlag for Peres. Den forsiktige politikeren satt på den tiden i opposisjon og var en av få politikere som kjente aksjonsplanene. Peres rådet på det sterkeste fra å gjennomføre operasjonen og argumenterte dels med risikoen som pilotene ble utsatt for og dels med følgene for relasjonene til de arabiske statene. Men etter et kort stormvær av protester, som også USA sluttet seg til («brudd på folkeretten»), roet det hele seg fort ned.

Som det eneste landet i Midtøsten med en «bombe i kjelleren», spilte Israel fra nå av stadig mer selvbevisst rollen som David med en atombombe i slynga. Dette gjaldt ikke minst hauken av en forsvarsminister: Ariel Sharon – dagens statsminister. I et regjeringssmøte i begynnelsen av felttoget mot Libanon i 1982 foreslo Sharon i fullt alvor å bruke atomvåpen mot Syria. Sharon begrunnet dette med at Syria gjorde seg klar til å angripe Golanhøydene.⁴ Samtidig var det mange strateger i Jerusalem som mente at

fiendene ikke tok Israels evne til førsteslag med atomvåpen alvorlig nok. Hvordan spre kunnskap om Israels kjernefysiske kapasitet uten å kaste over bord den strikte hemmeligholdspolitikken?

Så begynner den mest mysteriøse affæren i den ellers så mysteriøse historien om det israelske atomvåpenprogrammet. Denne historien flettes nå sammen med navnet til en marokkansk jøde: Mordechai Vanunu. Han vokste opp i en middelklassefamilie i Marrakech. Faren var dagligvarekjøpmann og moren syerske. Mordechai var en av seks søsken. Som de andre søsknene vokste han opp trespråklig. Han behersket arabisk og fransk bedre enn hebraisk. Den sefardiske jødefamilien lot seg lokke til Det hellige land med et løfte fra «Jewish Agency» om etableringslån. De ble tildelt et beskjedent hus i ørkenbyen Beer Sheva, og de fant etter hvert ut at det nye livet helst var mer karrig enn det de la bak seg hjemme i Marokko. Mordechai fullførte skolegangen til og med videregående (gymnas) i strengt ortodokse skoler.

I følge en attest fra det militære fullførte han militærtjenesten som «svært god underoffiser», men han gjennomførte verken piloteksamen eller opptaksprøven til sikkerhetstjenesten Shin Bet. Han skrev seg inn ved universitetet i Tel Aviv med fysikk som studiefag, men avbrøt studiet etter ett år. Som mange andre jøder av orientalsk herkomst, hellet han sterkt mot høyre i det politiske landskapet.

Mordechai ønsket å tjene penger raskt og søkte seg jobb i «atomforskningscenteret» i Dimona. Der besto han noen intensivkurs i fysikk, kjemi, matematikk, engelsk – og i sikkerhetskontroll. Han ble tildelt tjenestebevis nummer 320 og fikk tilgang til «Machon 2». Dette er i hovedsak et underjordisk bygningskompleks på åtte etasjer, og den nyansatte Vanunu oppdaget at dette komplekset var et anlegg for plutoniumutvinning. Alle ansatte måtte underskrive en tausheterklæring.

Vanunu ble nattevakt, en jobb der han kontrollerte samtlige avdelinger i Machon 2. I ni år gjennomførte han denne sløvende rutinejobben på en pålitelig og diskret måte. Han skrev seg dessuten inn ved universitetet i Beer Sheva for å ta et filosofikurs med fordypning i Nietzsche, og samtidig skiftet han politisk side. Sharons krig i Libanon i 1982 og Israels brutale okkupasjonspolitikk på Vestbredden drev ham ut på den ekstreme venstrefløyen. Vanunu ga opprørske intervju i studentavisa og deltok i kurs arrangert av de israelske kommunistene. Det er vanskelig å tro at den allestedsnærværende sikkerhetstjenesten ikke skal ha oppdaget dette.

I desember 1985 ble 180 arbeidere i Dimona-anlegget oppsagt av «økonomiske grunner». Vanunu var blant de oppsagte. Allerede før han fikk oppsigelsesbrevet, meldte han seg inn i kommunistpartiet («yrke: student»). Men den ensomme ulven fant ingen venner i partiet, og et kjærlighetsforhold til en jordmor gikk i vasken. Vanunu bestemte seg for å legge ut på en reise jorden rundt i retning Østasia. Han tok med seg kamera. Dessuten hadde han med i bagasjen lyseksponert film med sensitive bilder tatt mens han var

sikkerhetsvakt i det høyst hemmelige anlegget og angivelig uten at noen hadde merket det.

Han kom til Sydney etter å ha reist via Athen, Moskva, Bangkok og Katmandu. I Sydney livnærte han seg som drosjesjåfør. Han ble venn med presten i Den evangeliske kirken, St. John. De pasifistisk anlagte bibelstundene styrket Vanunus motstand mot det israelske atomvåpenprogrammet. «Det er umoralsk», sa han og viste noen av sine nye brødre bilder fra Dimona. Raskt dukket det opp en journalist som overtalte ham til å delta i et avsløringskupp, og som satte ham i forbindelse med *Sunday Times* i London. Avisen sørget for å fly ham til den britiske hovedstaden.

Avisoppslaget kom den 5. oktober 1986 og ble en verdenssensasjon. Politikere trykket på for å få en bekreftelse. Offentliggjøringen av de autentiske bildene og Vanunus beretning ga grunn for å anta at Israel disponerte 100 til 200 atombomber.

Allerede før avsløringene ble offentliggjort, hadde den israelske regjeringen bestemt seg for å sette Vanunu ut av spill. Det skulle skje ved hjelp av en honningfelle. På oppdrag av Mossad tok en vakker blondine kontakt med ham i London og lokket ham med på en flytur med British Airways til Roma, der de skulle feriere sammen. I Roma forsvant Vanunu. 40 dager senere innrømmet den israelske regjeringen at de hadde «forræderen» i sin varetekt. Rykter vil ha det til at han ble neddopet i Roma og bortført ombord i et skip. En rett i Jerusalem dømte ham til 18 års fengsel. Rettsprosessen foregikk bak lukkede dører. Mesteparten av fengselsstraffen skulle sones i isolat.

Det er fortsatt en gåte hvordan overvåkningsfolkene i Dimona kunne feile så totalt. Eller er det slik at den israelske sikkerhetstjenesten bestemte seg for å styre atomvekteren Vanunu med lange og slakke tøyler? Den britiske atomvåpeneksperten Frank Barnaby mener: «Den mest troverdige forklaringen er at Mossad avslørte Vanunu og bestemte seg for å gi ham anledning til å fortelle om sine brisante funn.»

De tre aktørene i dette kjernefysiske dramaet: Shimon Fredsføleren, Rafi Skruppelløs og Mordechai Tvileren har i dag helt ulike fremtidsutsikter.

Shimon Peres har begynt å snakke bemerkelsesverdig ofte om Israels kjernefysiske opsjon: «Vi har ikke tilegnet oss en spesiell våpenteknisk mulighet for å gjenta et nytt Hiroshima, men derimot for å oppnå noe som ligner Oslo-avtalen.» Selv med sine åtti år har mannen som til enhver tid kan brukes til det meste, håp om en sentral politisk posisjon. Men konjunktorene er ikke på hans side. Tiden tilhører haukene.

Rafi Eitan har trukket seg tilbake til privatlivet som en bitter mann. Han har forsøkt seg som forretningsmann. En tid arbeidet han som eiendomsmegler på Vestbredden. En periode var han forhandler av akvariefisk med kontor på Cuba (hvor han traff Fidel Castro flere ganger). Eitan ble aldri sjef for

Mossad. Hans rekruttering av vitenskapsmannen Jonathan Pollard som spion for Israel i USA, har gjort ham til persona non grata i Amerika.

For kort tid siden foreslo Sharon-vennen Eitan i israelsk radio at PLO-leder Arafat burde stilles for retten i Israel anklaget for krigsforbrytelser, slik man i sin tid gjorde det med Eichmann. På nettsidene til forsteina konspirasjonsteoretikere blir Eitan presentert som hjernen bak 11. september, og en som på oppdrag av Mossad planlegger nye monstrøse aksjoner.

Mordechai Vanunu blir sluppet ut av Ashkelonfengslet den 21. april.⁵ Et amerikansk ektepar som har adoptert ham, og en anglikansk prest planlegger en stor feiring for ham i USA dit han ønsker å emigrere. Fansen har foreslått ham til Nobels fredspris.

Ennå er det høyst usikkert om han virkelig blir satt fri. Forsvarsministeren vil holde ham bak lås og slå ved å bruke en lov skreddersydd for palestinske terrorismistenkte. I alle fall vil han ikke la Vanunu gå fri uten garantier for at han holder tett om sine erfaringer fra Dimona og om hvordan han ble kidnappet. Til sine adoptivforeldre har «forræderen» sagt: «Jeg tror på ytringsfriheten. Den er det største demokratiske godet.»

Oversatt av Olav Fagerlid

NOTER

- 1) Avner Cohen, *Israel and the bomb*, Columbia University Press, New York 1998; Yoel Cohen, *The Whistleblower of Dimona; Israel, Vanunu and the Bomb*, Homes & Meier Publishers, New York 2003.
- 2) Hagana (hebraisk: «forsvar» eller «selvforsvar») var en sionistisk militær organisasjon som ble aktiv i Palestina 1920. Formålet med den var å slå tilbake angrep fra palestinske arabere mot jødiske bosettinger i Palestina. Organisasjonen kom tidlig under påvirkning av den israelske «landsorganisasjonen» Histadrut. Medlemmene av Hagana arbeidet på deltid, og de var til dels dårlig utstyrt. Likevel forsvarte Hagana de jødiske bosettingene effektivt gjennom flere år. I 1949 ble den underjordiske kommandostyrken *Palmach* (hebraisk akronym for: «sjokkgrupper») opprettet som en profesjonell arm til Hagana. Etter andre verdenskrig gikk Hagana over til terroristiske aksjoner. Da staten Israel ble dannet i 1948, kom Hagana fram i lyset og ble omdannet til den nye statens armé (IDF). Da kontrollerte Hagana ikke bare de bosatte områdene som var blitt tildelt Israel ved FNs delingsresolusjon i 1947, men også arabiske byer som for eksempel Acre og Jaffa. [O.a.]
- 3) BND, Bundesnachrichtendienst, var etterretningstjenesten for den gang Vest-Tyskland. O.a.
- 4) Dette bygger på opplysninger fra statsviteren Yoel Cohen.
- 5) Artikkelen ble publisert i *Der Spiegel*, 26. januar 2004. [O.a.]

Lars Mjøset

ISRAELS ORGANISKE NYBYGGERSTAT

Betrakter man den israelsk-palestinske konfliktens historie i etterkrigstiden, er det lett å ha sympati med den palestinske siden. Betrakter man det jødiske folkets historie gjennom de siste 150 årene, er det lett å forstå sionismens idé om å bygge en selvstendig jødisk stat. Men til sammen har disse to historiske utviklingslinjene skapt tragedie. Tragedien er satt sammen av en rekke onde sirkler. Det er mulig å lokalisere historiske vendepunkter som har utløst disse sirklene og skjerpert konflikten. Sirklene kan følges fram til i dag, og de påvirker ikke bare situasjonen i Midt-Østen, men hele verdenssituasjonen.

Denne artikkelen belyser den israelske statens særtrekk i sammenliknende og historisk perspektiv. Analysen benytter samfunnsvitenskapelige begreper hentet fra studiet av nasjonalisme, statsdannelse, kolonisering og økonomisk utvikling. Det empiriske materialet er hentet fra arbeidene til vestlige og særlig israelske historikere og samfunnsforskere.

Den organiske staten

Midt på 1800-tallet var den liberal-demokratiske staten under utvikling i Vest-Europa. Stemmeretten ble gradvis utvidet til forskjellige lag av folket: klasser, etniske og religiøse grupper ble inkludert gjennom kompromiss. Men i andre stater ble folket oppfattet som en organisk helhet, og politiske rettigheter ble knyttet ene og alene til dette folket.

I nybyggerkolonier som USA og Australia ble folket definert eksklusivt som europeiske settlere. De amerikanske og australske urfolkene ble forsøkt utryddet. Nybyggerne påsto at de kunne forurense den europeiske rasen. Urfolkene ble så kraftig desimert og marginalisert gjennom statlige overgrep at de mistet all kapasitet å bygge en egen stat. Områdene ble befolket på nytt gjennom innvandring av en rekke etniske grupper fra Europa. Statens organiske elementer ble svekket, og USA regnes i dag blant de liberale demokratiene.

Den organiske oppfatningen av folket rådet også i de statene som var under utvikling i tilknytning til de svekkede russiske, østerriksk/ungarske og ottomanske imperiene, samt i Tyskland, på slutten av 1800-tallet.

Når staten knyttes eksklusivt til et folk, ligger det nær for de statsbyggende elitene å sikre oppslutning fra folkeflertallet ved å spille på eksisterende etniske eller religiøse skiller: mindretallsgrupper defineres som «de andre», de man ikke har tillit til, de som helst bør uteslutes fra territoriet. Konflikter mellom grupper og klasser innad i folket dempes ned av en

dominerende nasjonal bevegelse. Flere organiske stater utviklet autoritære regimer. Folket skulle representeres av et parti som utviklet sterke eliter og til slutt diktatorer, som truet demokratiet. Jo lenger utviklingen i retning autoritært styre gikk, desto mer omfattende ble eksklusjonen av minoritetsgrupper og politiske opponenter.¹

Mens nybyggerstatene ble opprettet i den nye verden og fortrenget en helt fremmedartet kultur, ble de europeiske organiske statene opprettet i folkerike områder preget av en viss kulturell homogenitet – i den gamle verden. Overgrepene rammet grupper som i lang tid hadde levd innen det aktuelle territoriet, og som delte den etablerte kulturen. I Øst- og Sør-Europa rammet disse eksklusjonsprosessene framfor alt jødene, som tidligere ofte hadde vært keiserens klienter, noen av dem hadde hatt privilegier og dominerende posisjoner. Men store jødiske grupper levde også i fattige slumområder. Jødene ble stemplet som «de andre» Dette påvirket jødernes identitet som etnisk gruppe: frykten for forfølgelse, uviljen til å stole på de som for jødene ble «de andre»: flertallet i de organiske statene. I denne konteksten modnet ideen om en egen jødisk stat.

Sionistisk kolonisering gjennom nybyggere og arbeidere

Theodor Hertzl, den politiske sionismens grunnlegger, uttrykte opprinnelig de østerriksk-ungarske jødernes ønske om å bli fullt integrerte europeere. Men påvirket av den forverrede situasjonen i Øst-Europa, og av Dreyfussprosessens i Paris, tok han opp idéen om en egen jødisk stat: den skulle opprettes for å vise at jødene kunne være gode europeere. De fattigste jødiske massene fra Øst-Europa skulle bygge den og slik siviliseres til å bli akseptable i europeernes øyne. Diskrimineringen av jøder i Europa ville da miste sitt grunnlag.

En første bølge (*aliya*) på omlag 25.000 jødiske nybyggere etablerte seg i Palestina mellom 1882 og 1903. Noen var religiøst motiverte ortodokse jøder, andre var sionister. World Zionist Organization (WZO, grunnlagt 1897) ble under Hertzl til en moderne internasjonal massebevegelse, som arbeidet for å sikre jødiske nybyggere formell rett til å slå seg ned i Palestina. WZO ble kjernen i et nettverk av organisasjoner, med styrende organer, egen bank, og et organ (The Jewish National Fund) som skulle kjøpe eiendom i Palestina.

En andre (1903-1914) og tredje innvandringsbølge (1918-1923) fulgte, hver på ca. 35.000 immigranter. I denne perioden økte også den jødiske emigrasjonen til USA: I 1875 befant 87% av verdens 7,7 millioner jøder seg i Europa (og langt de fleste i Øst-Europa og Tyrkia), i 1939 var Europas andel av verdens 16,7 millioner jøder nede i 57%, og USAs på 33%.² De fleste jødiske emigranter fra Øst-Europa etablerte seg altså enten som borgere av

vestlige liberal-demokratiske stater, mens en liten andel valgte å følge opp sionismens program om å befolke sitt hjemland i Palestina.

Det palestinske territoriet var ulikt alle andre mål for europeisk kolonisering. Det lå i et av verdens tørreste regioner, det var ikke økonomisk attraktivt, hadde ikke særlig fruktbar jord, naturressurser eller potensielle markeder. Eneste unntak var råvarer som oliven og sitrusfrukt. Jødene var religiøst-kulturelt motiverte nybyggere. Men de måtte livberge seg: organisere produksjonen av passende jordbruksprodukter på en måte som «ga deres medlemmer en kvasi-europeisk levestandard eller lønn».³

La oss sammenlikne to motsatte varianter fra koloniseringens historie: nybyggerstatene i den nye verden bygget opp befolkningen på nytt og skaffet slik sysselsetning for store masser av innvandrere fra den gamle verden. Men i de folkerike områdene (Asia, delvis Afrika) som ble sent kolonisert og som ikke var atskilt fra den gamle verden av noe verdenshav, var det umulig for europeerne å marginalisere urbefolkningen. Engelske og franske koloniherrer i Egypt og Algerie brukte den lokale befolkningen som arbeidskraft på fruktbare jordbruksområder. Innvandringen var primært begrenset til koloni-administrasjon, et sjikt av rike jordbrukere, samt diverse handelsmenn og eventyrere.

Den jødiske innvandringen til Palestina var derimot uten direkte støtte fra noe moderland. Den ble sett som en gjenerobring av moderlandet, uavhengig av hvor fruktbart det var. Innvandrene hadde støtte fra den sionistiske verdensbevegelsen, som hadde begrensede ressurser og var uten militære styrker. Videre var programmet masseinnvandring, så innvandrene måtte livnære seg i konkurranse med lokalbefolkningen. Skulle den jødiske statsbyggingen bli like vellykket som settlerkoloniene i den nye verden, måtte den ha så lite som mulig med lokalbefolkningen å gjøre. Man måtte te seg i den gamle, relativt tett befolkede verden som om man var i den nye verden! Problemene for den jødiske koloniseringen lå i at jordeiendommen var dyr, at lokalbefolkningen var stor og at den lokale arabiske arbeidskraften var billig.

De første innvandrene valgte en tradisjonell kolonialistisk løsning. De etablerte sitrusplantasjer og brukte lokale arabiske sesongarbeidere under innhøstningen. Bosettingene var spredt innimellom enheter med arabisk familiejordbruk. Neste bølge av nybyggere kunne ikke etablere seg slik. Bare et fåtall fant arbeid i en voksende tradisjonell jødisk landsbyøkonomi (handel, tjenester, håndverk). Bølgen besto framfor alt av arbeidere fra Øst-Europa. Skulle de sysselsettes, måtte det være på de jødiske plantasjene. Men de var dyrere arbeidskraft enn den lokale arabiske. De måtte ha både husrom og forpleining etter sin vante europeiske standard. De var mindre produktive enn araberne i manuelt jordbruksarbeid, og de utfordret arbeidsgivernes makt, for de var oppvokst med europeiske prinsipper for fagorganisering.

Dilemmaet førte til en allianse mellom en «nybyggerbevegelse uten nybyggere og en arbeiderbevegelse uten arbeid».⁴ De sionistiske politiske kreftene overbeviste mange plantasjeiere om at de burde ansette jødisk arbeidskraft, som slik ble subsidiert av den sionistiske bevegelsen. Frykten for fiendtlige sammenstøt med de arabiske folkegruppene fikk betydning, for jo viktigere det ble å forsvare jødiske bosettinger desto lettere var det å overtale plantasjeierne til å gi forrang til jødisk arbeidskraft. Koloniseringen endret helt preg: man fikk flere tettere befolkede bosettinger forbeholdt jødene, arabisk arbeidskraft var utestengt. Mange av disse utviklet seg til kibbutzer: relativt selvbergede jordbruksfelleskap, eller til andre typer kollektivbruk og produsentkooperativer.

Polariseringen mellom jøder og arabere under Yishuv

Under første verdenskrig var det for England og Frankrike viktig ikke bare å få USA som alliansepartner, men å få dette store og rike landet til å bidra med mange ressurser. Den engelske regjeringen mente at sionistene kunne påvirke amerikanske politikere i denne retningen, og kunngjorde derfor (i Balfour-deklarasjonen, 2.11.1917) sin vilje til å støtte opprettelsen av en jødisk stat i Palestina. Samtidig lovet stormaktene arabiske nasjonalister å støtte deres bestrebelse på å etablere en forent arabisk stat til gjengjeld for samarbeid om troppestyrker som bidro til bekjempelsen av aksemaktene i Midt-Østen.

Da krigen var vunnet sto imidlertid stormaktene ved sin hemmelige Sykes-Picot-avtale fra 1916. De delte Midt-Østen opp i mandatområder og klientstater. England fikk Irak, Jordan og Palestina, Frankrike fikk Libanon og Syria. Englands geopolitiske interesse var sikker landeveisforbindelse fra Middelhavet til Den persiske gulf.⁵ Mens løftene til araberne var brutt, sto England ved løftet til jødene. Folkeforbundet bekreftet i 1922 jødernes rett til et hjemland i Palestina. De arabiske folkegruppene var splittet opp i et statssystem, men araberstatene var alle skeptiske til det stormaktsstøttede sionistiske prosjektet: tilsagnet om å sikre et hjemland skulle ikke anses som noen lovnad om en egen jødisk stat.

I Palestina prøvde de engelske kolonimyndighetene å skape en ramme for både palestinsk fastboende og jødiske nybyggere. Det jødiske fellesskapet i Palestina, som ble kalt Yishuv, utviklet etter hvert statsliknende strukturer som markerte jødiske interesser i forhold til arabere og engelskmenn. Samtidig hadde også palestinerne ideer om selv å styre sitt land, der de hadde et solid flertall.

I mellomkrigstiden utviklet det seg i flere henseende gjensidig avhengighet mellom det arabiske flertallet og det jødiske mindretallet. Men alliansen mellom den jødiske arbeiderbevegelsen og sionismen var etablert. Systemet med eksklusiv jødisk arbeidskraft spredte seg fra de relativt isolerte

jødiske bosetningene omkring Tel-Aviv. Arbeiderbevegelsen valgte en separatistisk, nasjonalt eksklusiv linje økonomisk politisk strategi.⁶ Histadrut – «Den jødiske arbeiderføderasjonen» – ble etablert i 1920. Histadrut var en fagorganisasjon i en nybyggerkontekst: Den arbeidet bredt for jødiske arbeideres sak og etablerte matforsyning, boligkomplekser, veibygging, kooperasjon, helseinstitusjoner, arbeidskontor, markedsføring, bygnings-, forlags- og bankvirksomhet. Den ga ut aviser og etablerte fabrikker. Innen Yishuv var det nær sammenheng mellom de sionistiske partiene, de lokale sionistiske representasjonene og Histadrut i allianse med arbeiderpartiet Mapai. Dette er opphavet til *arbeidersionismen*, som preger både Yishuvs og Israels historie.

De ledende elitene i Yishuv hadde sin erfaringsbakgrunn fra Øst-Europas organiske stater. De bygget også opp væpnet forsvar. Paramilitære grupper hadde sitt utspring i nybyggernes konflikter med araberne. Noen kjempet etter hvert også mot de engelske myndighetene, basert på anklager om at disse favoriserte araberne og begrenset jødisk innvandring. Etter lokale britiske lover var de illegale. Allerede i 1920 dannet Histadrut sin militære arm, Hagana, som i praksis måtte aksepteres av britene. Hagana etablerte det første spirene til land-, luft og sjøstyrker, forkledd som «sportsklubber». Som en gren av fagbevegelsen kunne Hagana øve et betydelig press på folk, for Histadrut var områdets største arbeidsgiver. På landsbygda var det obligatorisk medlemskap for beboere i kibbutzer og plantasjer.⁷

En ond sirkel foldet seg ut. Utviklingen av Yishuv provoserte arabiske arbeidere til opprør (1921, 1929, 1936-8). Dermed kunne de jødiske innflytterne lettere definere arabiske arbeidere som nasjonale fiender. Britene hadde en krevende jobb med å styre de to partene. Mellomkrigstidens palestinsk/jødiske sammenstøt ble den formende erfaringsbakgrunn for en generasjon unge jødiske menn, født i Palestina (slike jøder kalles *sabra*). De ivrigste av dem dannet en krigerkaste som skulle få stor betydning i staten Israel, først som militære, så som politikere.

Etter den arabiske generalstreiken (1936-8) og under 2. verdenskrig ble det krise i sitrus-sektoren, og dermed mistet den arabiske arbeidsstyrken sitt feste i jødisk økonomisk aktivitet.⁸ Systemet med eksklusiv bruk av jødisk arbeidskraft ble da endelig konsolidert.

WZO's hovedlinje var å oppnå en frivillig avtale med de palestinske araberne. Tidlig på 1920-tallet hevdet den revisjonistiske grenen av sionismen at denne linjen var ensbetydende med å oppgi sionismen. Alternativet var å gjennomføre nybyggingen bak en «jernmur», som Jabotinsky kalte det, en militær styrke helt uavhengig av og overveldende sterk i forhold til den lokale arabiske befolkningen.⁹ Bare om palestinerne mistet enhver ide om at de kunne bli kvitt nybyggerne ville de gi seg inn på en avtale, innordne seg og bli jødernes gode naboer.

Dette ble hovedlinjen hos de ledende elitene allerede under Yishuv og i staten Israel: at jødene bare kunne forholde seg til araberne fra en overlegent sterk posisjon. Vi kaller dette Israels geopolitiske hovedmaksime. Den uttrykker en geopolitisk kynisme, der det jødiske fellesskapets styrke etablerer ugjenkallelige «facts on the ground», som blir utgangspunkt for nye offensiver.

Israel, stormaktene og det arabiske statssystemet

Fra 1918 til etter 2. verdenskrig utviklet det seg i Midt-Østen – i samspill med lokale etnisk-politisk tradisjoner og stormaktsinngrep – et regionalt statssystem. Stormaktenes motivasjon var geopolitisk: militære støttepunkter, kontroll med strategiske passasjer (som Suez-kanalen) og strategiske råvarer. Under ørkenen lå det råolje, det 20. århundres viktigste råvare, både for de militære elitene, de kapitalistiske industriherrene og folkemassene i de mer industrialiserte landene. Midt-Østen har 36% av verdens råoljeproduksjon, og ca. 70% av verdens petroleumsreserver. Etter 1. verdenskrig var det åpenbart at de vestlige stormaktene, England, Frankrike og etterhvert USA, ville sette alt inn på å skaffe seg privilegert tilgang til disse oljekildene.

Araberstatene fikk selvstyre etter hvert som de europeiske stormaktene trakk seg ut. De utviklet alle post-koloniale stater, styrt av eliter basert på oljeinntekter og/eller på forskjellige geopolitiske allianse. De fostret opp store, unge, fattige og undersysselsatte befolkninger og holdt disse i sjakk med autoritære, militariserte metoder. Ingen av de vel 20 araberstatene er i dag demokratier. Midt-Østen importerer mer våpen enn noen annen region i verden. Mer enn 20 grensekriger har rast. Panarabiske og panislamske bevegelser har feilet og regional økonomisk integrasjon likeså.

Ikke bare olje koblet dette arabiske statssystemet til stormaktene, også jødernes stat ble en sentral faktor. Utgangspunktet var Englands oppgivelse av koloniherrdømmet i Palestina like etter 2. verdenskrig. Uten Yishuv i Palestina, hadde man også der fått en stat av de fastboende, palestinerne. Men i Palestina ledet engelsk avkolonisering over i forsert jødisk kolonisering. De israelske statsbyggerne spilte på sine stormaktskontakter, satset på sin militære styrke, la beslag på mer land enn FN ga dem, fordrev 700.000 palestinere til de arabiske nabolandene, og satte over natten de gjenværende araberne i mindretall. Nesten 400 av de opprinnelig 500 arabiske byer og landsbyer ble ødelagt under krigen og utover på 1950-tallet. Palestinerne ble nektet å vende tilbake, til tross for FN-vedtak, mens den nye statens befolkningspolitikk var å få så mange jøder som mulig til å innvandre.

Ved staten Israels grunnleggelse i mai 1948 etablerte man IDF – Israel's Defence Forces – som en fusjon av Yishuv-militsene. Dette var «jernmuren» skulle sikre det organiske fellesskapet. IDF gikk umiddelbart i forsvar da Den arabiske liga (Egypt, Jordan, Syria, Libanon, Irak) angrep i 1948. Som

tidligere militsfolk drev disse styrkene «forsvar» i en utvidet forstand: de ble ledet til å sikre et territorium så fritt for palestinere som mulig.¹⁰

Staten Israel var dermed plantet som en europeisk nybyggerstat i et arabisk regionalt statssystem. Konflikten mellom arabere og jøder innad i mandatområdet var blitt til en konflikt mellom Israel og araberstatene, særlig det fattige, tett befolkede Egypt i sør, Jordan og Syria (buffer mot Saudi-Arabia og Irak) i øst/nordøst og Libanon i nord.

Israels geopolitiske hovedmaksime var å forholde seg til araberstatene ut fra en overlegen styrkeposisjon. Denne ble nå bygget opp, økonomisk og militært. Det varte ikke lenge før det lille landet kom på offensiven. På 1950-tallet var Frankrike og England Israels viktigste geopolitiske partnere. Sammen førte de krig mot Egypt da Nasser-regimet nasjonaliserte Suezkanalen i 1956. Men den kalde krigens to supermakter USA og USSR grep her inn og avvirket Israels okkupasjon av Sinai. På 1960-tallet lyktes imidlertid Israel å sikre seg USA som sin sentrale partner.

Krigene i 1967 (6 dagers krigen) og 1972 (Yom Kippur) konsoliderte Israel som en regional stormakt. Den første startet som en defensiv krig, men samspillet mellom militær manøvrering og politisk etterrasjonalisering førte til at Israel utvidet sitt territorium på sørfronten med Sinai-halvøya, inklusive Gaza-stripen, på østfronten med Vestbredden og gamlebyen i Jerusalem, og mot nordøst de syriske høydene. Yom Kippur-krigen i 1973 startet som et egyptisk-syrisk overraskelsesangrep for å vinne tilbake det tapte. Araberlandene vant i første omgang, men Israel mobiliserte alle reserver og slo tilbake. De to partenes selvsikkerhet ble jevnere fordelt, hvilket åpnet for forhandlinger, og fredsavtale med Egypt (Camp David 1978) og Israels tilbaketrekning fra Sinai (1983).

Israel kriget med sine arabiske naboer som landet ville, på tvers av de vestlige landenes og FNs ønsker om forhandlinger for å dempe denne destabiliserende konflikten i verdens viktigste oljeproduiserende område. Hvordan kunne et lite land oppføre seg så egenrådig og gjøre sine sikkerhetsbehov så absolutte?

Israels lidelseskapital

Israel er verken befolkningsmessig (3 til 6 millioner mellom 1948 og i dag) eller ressursmessig noen stormakt, og med etterkrigstidens transportmidler og geopolitiske konstellasjoner er landeveien fra Middelhavet til Irak heller ikke lenger av sentral betydning. Staten Israel var i 1948 bare en stormakt i et henseende: den var – og er ennå – en kulturelt-religiøs stormakt, en stormakt når det gjelder å representere opplevd menneskelig lidelse.

I 1948 var det ikke mer enn tre år siden det tyske naziregimet falt ved avslutningen av den 2. verdenskrig. De europeiske jødeforfølgelsene hadde under dette regimet nådd sitt grusomste klimaks med Holocaust, det

industrialiserte massedrapet i Hitlers konsentrasjonsleire. Dette var en nær historisk erindring med enormt potensiale for å mobilisere sympati i etterkrigstidens vestlige verden.

De jødiske nybyggerne i Yishuv hadde hatt sikkerhet for slike europeiske trusler gjennom 2. verdenskrig. Deres trusselbilde var arabisk. Men sionistenes ide om å bygge en egen jødisk stat var oppstått for å sikre jødene i forhold til det europeiske trusselbildet som Holocaust hadde aktualisert for alle verdens jøder. Med innplantingen av staten Israel i det arabiske statssystemet ble det europeiske trusselbildet koblet til Yishuvs arabiske trusselbilde. Når araberne motsatte seg etableringen av staten Israel ble de straks forstått som «de andre», som i full kontinuitet med tidligere, europeiske trusler, også ønsket å utrydde jødene.

Rent faktisk satte de jødiske nybyggerne seg i en helt ny situasjon, der de – med egen stat og egne militære styrker – spilte en helt annerledes aktiv og aggressiv rolle overfor de andre. Dette faktum ble fortrent i det de europeiske og arabiske trusselbildene fløt sammen. Enhver forståelse av at palestinerne bare ville gjøre det samme som jødene nå hadde gjort (danne sin egen stat) for dunstet.

Dermed rådde de israelske statsbyggerne over en *lidelseskapital*. omsettbart i en rekke fordeler, særlig i politisk sympati og håndfaste overføringer fra angrende, sympatiserende stater og fra jødisk diaspora i de rikeste delene av verden, Vest-Europa og USA. Sympatien kom ikke bare fra den religiøst motiverte politiske høyresiden, for i Vest-Europa sympatiserte alle sosialdemokratiske partier (ikke minst det norske) med Histadrut og Mapais bragder. Denne lidelseskapitalen gir staten Israel handlingsfrihet til å bryte FN-vedtak og til å følge en helt ut kynisk geopolitisk interessestrategi i sitt forhold til det arabiske statssystemet – og det sågar på en måte som etter hvert kom til å vanskeliggjøre de rike, vestlige landenes forhold til araberlandene, særlig de oljeproduserende blant dem.

Israels arabiske trusselbilde fikk to varianter. De israelske elitene nærer kanskje et håp om at palestinerne skulle la seg integrere i de arabiske nabolandene. Men palestinerne hadde – akkurat som jødene – utviklet en nasjonal identitet og et program om å danne sin egen stat. Fordrivelsen i 1948 bare pustet på disse gløerne. De forviste palestinerne holdt seg i flyktningleirene og fastholdt minnet om sine eiendommer i Israel. De mobiliserte militært, og fikk etablere egne enheter innen de arabiske statenes militære styrker. Israels arabiske trusselbilde var derfor at de sterkt militariserede arabiske nabostatene, med støtte fra de oljerike statene skulle eliminere den jødiske staten fra det arabiske statssystemet, «drive det jødiske folket på sjøen», og gi landet til palestinerne, siden staten Israel ikke lot dem få vende hjem.

Israels kriger fram til 1973 var en respons på denne trusselen. Israel viste seg om en regional stormakt og noen av araberlandene var villige til å slutte

fred med Israel. Noen palestinske grupper valgte politisk terrorisme i frustrasjon over denne utviklingen, mens PLO etter hvert prøvde å spille mer på internasjonale koblinger gjennom FN-systemet. Israels arabiske trusselbilde endret seg: Israels jøder fryktet terrorangrep og at internasjonal krefter (gjennom FN) skulle støtte dannelsen av en selvstendig palestinsk stat.

Den israelske sikkerhetsstaten

Staten Israel ble ikke bare en militær stormakt, men fikk også en sterkere økonomisk utvikling enn nabolandene. Man bygget opp en solid økonomi på kollektivistisk basis, hjulpet av innvandrernes mange koblinger til den vestlige og europeiske verden. Landet ble en utviklingsstat, på linje med suksesshistorier som Taiwan. I løpet av 1980-tallet nådde Israel opp blant verdens 30 rikeste land, mens Egypt ikke en gang lå blant de 100 rikeste og alle nabolandene lå under femtiende plass. I dag ligger Israels nasjonalprodukt pr. innbygger et sted mellom Portugals og Spanias.

Histadrut hadde ikke lenger noen militær kapasitet, men forble – sammen med de sionistiske representasjonene – en sentral faktor. Brorparten av befolkningen hadde enten medlemskap i fagbevegelsen eller innskudd i helseforsikringssystemet som Histadrut organiserte. Økonomien var dominert av den statlige sektoren, samt av Histadruts fabrikker, forretninger, banker og sosialpolitiske organer.

Gjennom 1950- og 60-tallet var den israelske samfunnsutviklingen preget av balanse mellom jødisk religion, sosialisme, nasjonalisme og liberalisme. Den sionistiske ideologien ble sekularisert, orientert mot det vestlige, moderne, egalitære, ytelsesorienterte. Men det sammensatte trusselbildet sto fast. Brorparten av Israels jødiske befolkning samlet seg bak et av den moderne historiens aller sterkeste sikkerhetsimperativer: det var ikke noe valg, bare et sterkt militært forsvar sto mellom Israel og utslettelse. Dette er betegnet som en «sivil militarisme».¹¹ Militære og strategiske vurderinger har alltid førsteprioritet. Samfunnet er permanent forberedt på krig, alle må delta, de som ikke kan utskrives må være forberedt til å bidra på hjemmefronten. Et stort flertall av folket har erfaringer fra aktive krigshandlinger. Hver eneste jødiske familie har minst en IDF-soldat i sine rekker, enten utkalt eller reservist. Tjenestested er ikke langt fra bosted.

Statens geopolitiske hovedmaksime populariseres i den sivile militarismen: fienden forstår bare maktens språk, verdikonflikter kan kun løses ved krig, den internasjonale orden er et rent anarki, soldater må være konstant årvåkne, staten er alltid truet, sikkerhetshensyn har alltid prioritet ved fordeling av ressurser, politikere treffer beslutninger – men må respektere de militæres profesjonelle råd.

Blant de mekanismer som reproducerer den sivile militarismen er verneplikten den viktigste. IDF uttrykker statens *organiske* side. Retten til å

forsvare landet omfatter ikke alle landets borgere. Ortodokse, ikke-sionistiske jøder slipper militærtjeneste, formelt sett fordi de studerer til å bli rabbinere. Viktigere er det at Israels arabiske mindretall (20%) ikke avtjener verneplikt. Utelukkelsen er ikke lovfestet, men en administrativ praksis. Det lar seg forstå når IDF's primære oppgave er å bekjempe arabere.¹² Det befester et grunnleggende trekk ved Israels sosiale struktur, der jødene er førsterangs og araberne bare annenrangs borgere. En rekke sosiale rettigheter i Israel er nemlig avhengig av avtjent verneplikt.

Det sies at i Israel er de sivile – araberne da unntatt – «soldater på elve måneders perm». IDF er i det henseende den sterkeste arven fra Yishuvs organiske fellesskap, syntetisert med sosialistisk asketisme. Militærvesenet er anti-hierarkisk og egalitært, forfremmelse er ene og alene basert på ytelse, det er få ritualer. De beste skal i første linje.¹³ Ved siden av Nord-Korea er Israel det land i verden som har lengst verneplikt.¹⁴ Alle menn kalles til første-gangstjeneste i tre år når de fyller 18 år. Kvinner plikter å tjene i to år. Deretter utkalles alle menn til repetisjonstjeneste en måned hvert år til de blir 39, deretter to uker per år til de blir 55. Kvinner uten barn har en kortere tilsvarende tjeneste hvert år til de blir 29. Til sammen betyr dette at en jødisk mann som fyller 55 år har bidratt med mellom seks og sju år av sitt liv i militærtjeneste.

Israels sivile militarisme er ikke en påtvunget militarisme, der militære eliter inntar staten og setter demokratiet til side. Sivile eliter leder staten, men militære og politiske nettverk er helt sammenfiltret. Gjennom etterkrigstiden har disse elitene kommet fra Israels krigerkaste, de fremste har i altoverveiende grad en militær bakgrunn. Offiserer pensjoneres ved fylte 50 år, og da forventes det at de går inn i en ny karriere. Mange går inn i politikken.

Militariseringen har gjort Israels økonomi svært avhengig av våpenproduksjon. Landet er en av verdens største våpeneksportører. Kulturelt sett har militærvesenet vært en viktig institusjon for nasjonal sosialisering: det preger media, populærkultur og sosiale omgangsformer. Videregående skole i Israel sies å være en eneste lang forberedelse til militærtjeneste.

Trass det israelske samfunnets velstand og økonomiske dynamikk – den israelske krigerkysten har ikke hatt vansker med å få resonans for sin geopolitiske kynisme.

Den israelsk/palestinske konflikten og den internasjonale situasjonen

Yom Kippur-krigen i 1973 viste den rike vestlige verden at Israel/Palestina-konflikten var koblet til den generelle verdenssituasjonen. Olje var en nøkkelfaktor for disse landene. På 1950- og 60-tallet hadde tilgang og pris vært stabile, sikret av vestlige, multinasjonale oljeselskaper. På 1960-tallet økte imidlertid de arabiske produsentlandene sin makt ved å danne OPEC-kartellet. OPEC satte i gang oljeembargo mot USA og andre stater som

støttet Israel i Yom Kippur-krigen. Dette førte til oljeprissjokket i 1973/4 som utløste dyptgående krisetendenser i verdensøkonomiens kjerneområder.

De økonomisk-politiske koblingene som her trådte i kraft kan stiliseres som følger:¹⁵ Oljeprisen bestemmes i Den persiske gulf i samspillet mellom Irak, Iran, Kuwait og Saudi-Arabia. I Saudi-Arabia er det billig å holde ledig kapasitet og landet har 25% av verdens kjente oljereserver. Landet er slik den regulerende enhet i oljemarkedet. Siden USA ønsker en stabil oljepris er Saudi-Arabia en sentral alliansepartner, med betydelig forhandlingsmakt.

USA kan bidra til at Saudi-Arabia får beskyttelse mot indre og ytre fiender. Men som et arabisk land ønsker det at USA, Israels støttespiller, skal påvirke israelerne til å etablere en akseptabel fredsløsning med palestinerne. Hvis ikke vil Saudi-Arabia ikke tilpasse sitt salg av olje til konjunktursvingningene. Forsures forholdet mellom USA og Saudi-Arabia øker antakelig oljeprisen. Det har man historisk erfaring for: Den steg kraftig under OPECs embargo i 1973. Den steg også i 1979 da Saudi-Arabia ikke ville kompensere for bortfallet av iransk oljeeksport i protest mot Camp David-avtalen mellom Israel og Egypt. Også USAs aktuelle «Veikart» ble tegnet for å tekkes Saudi-Arabia.

USA kan påvirke Israel gjennom diplomati. Men Israels lidelseskapital gir landet handlefrihet til å fastholde sin geopolitiske kynisme i konflikten med palestinerne. Konflikten er slik blitt et av de springende punktene i verdenspolitikken: USA kan ikke forholde seg like kynisk til Israel som dette landet kan forholde seg til resten av verden. Verdens eneste supermakt får derfor kroniske vansker i sitt forhold til araberstatene.

Palestinerne — innenfor, utenfor og på okkupert land

Med sine okkupasjoner i 1967 samlet Israel hele mandatteritoriet Palestina under et styre. I Gaza og på Vestbredden bodde de tetteste konsentrasjoner av palestinere i Midt-Østen: flyktninger fra 1948 med etterkommere (600.000 på Vestbredden, 300.000 i Gaza).¹⁶ Israels ledende eliter hadde i 1948 gjort mye for å få palestinerne til å forlate landet. Når de nå, uten videre planlegging,¹⁷ sto på Gazastripen og Vestbredden, skulle man tro at de ville trekke seg fort ut, for å unngå å øke andelen palestinere under israelsk kontroll.

Men innad i landet brøt det ut en «messiansk» stemningsbølge, en religiøst betont entusiasme som gjorde retrett umulig. Det ble sett som Israels moralske rett å herske over hele jødernes opprinnelige hjemland.¹⁸ Zion var et gammelt navn på Jerusalem, nå «frigjort» av staten Israel. Religiøst motiverte grupper fikk større innflytelse i allianse med høyrepartiet Likud. Opposisjonen mot det tidligere dominerende sentrum (Mapai/Histradrut) økte: Staten skulle være religiøst basert, ikke sosialistisk. Med sine religiøse Halaka-lover ble disse gruppene nå den ledende sionistiske fraksjon.

Israel benyttet dermed ikke bare sin militære overlegenhet til å oppnå fredsavtaler, men til ny kolonialisering. Konflikten endret nå form. Den indre koloniseringen av territoriet fra 1949 var brakt til ende: midt på 1960-tallet var 93 % av det lagt under eksklusiv jødisk kontroll. Israel hadde alltid vært en stat av nybyggere og nå åpnet det seg nytt land, land mange mente de hadde religiøs rett til å benytte. Trusselbildet fikk nye elementer. Mellom 1948 og 1967 hadde konflikten primært gått mellom Israel og de arabiske nabolandene. Nå ble konflikten igjen – som før 1948 – en konflikt mellom jøder og palestinere. Men den var nå ikke en konflikt mellom et jødisk mindretall som etablerte selvbestaltede enklaver omkring i et palestinsk jordbrukslandskap. Før 1967 så verden Israel som et lite og beleiret land truet av store arabiske naboland. Nå sto Israel fram som en mektig overgriper. Men den religiøse høyresiden feiret denne situasjonen: Israel var ikke lenger en beleiret stat, men en triumferende stormakt. Den sekulære «Sabra-kibbutznik fighter-settler»-figuren ble erstattet av den uforsonlige nybyggeren med religiøst begrunnet rett til land.

Spenningen mellom liberale og organiske prinsipper gjennomsyrrer den israelske staten, og nå ble den organiske siden styrket. Israel utviklet allerede i perioden 1949-67 en samfunnsstruktur der sivile rettigheter er gradert etter etnisk-religiøse kriterier. Militærtjenesten er som vist forbeholdt jøder. Slik ufullstendig integrasjon og beskårne rettigheter rammer Israels palestinske minoritet på en rekke områder. De var lenge underlagt unntakslover og militære domstoler. Faren for at de igjen blir stigmatisert som «potensiell femtekolonne» stiger hver gang konflikten forverrer seg. De kan tilegne seg eiendom bare på 7% av Israels territorium. Resten var ved inngangen til 1960-tallet overført til Israels «Land Authority», som igjen leide det ut til The Jewish National Fund, en gren av WZO, en «eksklusivt jødisk» organisasjon som bare aksepterer jødiske kjøpere. Dette gjelder på tross av Høyesterettsdom som sier det motsatte!¹⁹

Det israelske arbeidsmarkedet er todelt: de beste og sikreste jobbene forbeholdes den jødiske befolkningen, mens de palestinske borgere er en reservearme som primært trekkes inn i økonomien i flaskehalssituasjoner, for å dempe på lønnspresset. Svært ofte ble arbeidstillatelse gitt til palestinere i den hensikt å skaffe klienter til Arbeiderpartiet. Deres muligheter innen Histadrut er begrenset, og velferdstilbudene er dårligere enn flertallets. Trass i alle disse skjevhetene er Israels arabiske borgere privilegert i forhold til sine forviste slektninger, særlig dem i flyktningleirene. Israels arabiske befolkning har fått del i Israels økonomiske vekst og er formelt sett inkludert i landets parlamentarisk demokratiske system.

I det tilbaketrekning viste seg umulig i 1967, måtte staten Israel forholde seg til en ny, større og annerledes palestinsk befolkning. Fra sommeren 1967 fikk de arbeide i Israel som dagarbeidere og sent på 1970-tallet var det nesten 100.000 slike gjestearbeidere. De har ingen borgerrettigheter, selv ikke de

annenrangs velferdsrettigheter israelske arabere har. De inntok de aller laveste posisjonene i Israels arbeidsmarked. Fra 1987 gikk systemet i oppløsning på grunn av den første intifadaen, det palestinske opprøret.

Opprinnelig hadde høyrealliansen Likud (med regjeringsmakt fra 1977) gått inn for formell annektering av de okkuperte områdene, men de innså at dette ville utløse krav om sivile og politiske rettigheter, og slik true jødernes flertallsposisjon. I stedet for å inkludere striden i sitt eget demokrati, har Israel fortsatt å være okkupant. Palestinerne i de okkuperte områdene holdes i sjakk gjennom maktbruk, for her er staten Israel klart overlegen. Dette er i strid med folkeretten, for Israel forskyver hele tiden «facts on the ground». Særlig Likud-regjeringene 1977-84 og 1990-92 gjorde mye for å umuliggjøre tilbaketrekning fra de okkuperte områdene. De gjennomførte bosettingskampanjer, bygget ut veier og annen infrastruktur. De gjorde mye for å slette den «grønne linjen» (våpenhvilegrensen fra 1949) fra befolkningens bevissthet, den forsvant fra kart og skolebøker. Termer som «arabisk flertall» i «okkupert territorium» ble forbudt i nyhetene.

Den aller viktigste faktoren er nybyggerne: I Camp David-avtalen (1978) hadde regjeringen garantert autonomi for de okkuperte områdene innen fem år. Etter 1992 har grenselinjen vært praktisk talt helt åpen. Staten deler ut palestineres kollektivt eide land (som ikke var registrert i noe eiendomsregister). Den beskytter settlerne militært, og bygger ut infrastruktur forbeholdt settlerne. Mer økonomisk motiverte settlere, som bare ønsker et billig og sentralt plassert sted å bo, følger med på lasset. I 2002 var det 300.000 jødiske innbyggere i 160 bosettinger på Vestbredden og Gaza.

Kombinasjonen av statsstøttede nybyggere, israelsk ekspropriasjon av sentrale ressurser som land og vann, IDF's hardhendte kontrollregime, samt tilbakeholdelse av politiske rettigheter, gir ikke palestinerne særlig håp om å nå fram med vanlige typer politisk deltakelse. Palestinerne på de okkuperte områdene kan få saker behandlet i det israelske rettssystemet. Men her figurerer hensynet til Israels sikkerhet som effektiv sperre mot endring av situasjonen. Israels høyesterett har eksempelvis tillatt «sivile bosettinger» av sikkerhetsgrunner.

PLO var dannet i 1964, og kom etter okkupasjonen i 1967 under sterkere innflytelse fra palestinske geriljagrupper. I frustrasjonen over at araberstatene så ut til å svikte palestineres sak, grep palestinske kommandogrupper til terrorvåpenet. PLO beveget seg imidlertid snart i mer diplomatisk retning og bestemte seg i 1977 for ikke lenger å kreve en stat som ekskluderte Israel, men en stat ved siden av Israel. Men dette ga liten politisk framgang. PLO kopierte den sionistiske strategien: men de kunne ikke reise til noe fjerntliggende territorium der de hadde en religiøst fundert tilknytning. De hadde heller ikke noen sterk diaspora eller noen religiøst-ideologisk sympati i store deler av den vestlige verden. Israels fordrivelse og okkupasjon har gitt palestinerne en betydelig lidelseskapital, en kapital som forøkes for hver gang

palestinerne fornødres i køer og ransaker ved kontrollposter, ved rasering av hus, ved sivile tap ved militære aksjoner, ved avstengning av veier eller ødeleggelse av olivenlunder. Men denne kapitalen lar seg primært omsette i politisk sympati fra araberstatene, fra fattige land i FN-systemet og særlig fra muslimske stater. Israels lidelseskapital – nå forøkt gjennom frykten for palestinsk terror – er fortsatt mest gangbar blant stormaktene, og i USA spesielt. Frykten for arabiske nabostater ble nå overlagret med frykten for palestinsk terror, og koblet til frykten for palestinsk statsdannelse på deler av Israels land. Israels arabiske trusselbilde ble enda mer sammensatt.

Avkolonisering?

Israels krigføring i Libanon på 1980-tallet jaget PLO ut av dette nabolandet og til Tunis. Den første Gulfkrigen svekket PLO-ledelsen ytterligere. Samtidig var forholdene i de okkuperte områdene i tiltakende grad uverdige. Intifadaen, det folkelige palestinske opprøret i de okkuperte områdene, overrasket både Israel og PLO. Dette og den internasjonale situasjonen ved slutten av Den kalde krigen førte til at deler av den israelske politiske eliten var villige til å tilnærme seg PLO. Var dette en avkoloniseringsprosess?

En sterkt svekket PLO-elite under Arafats ledelse ga sionismen dens største triumf, anerkjennelsen av staten Israel. PLO flyttet inn i de okkuperte områdene og fikk starte statsbyggingen i en situasjon totalt kontrollert av israelerne. PLO flyttet inn med hele sin administrasjon fra Tunis og ville ta monopol på velferd og omsorg for de okkuperte befolkningene, ofte i strid med de frivillige selvhjelpsorganisasjoner som allerede hadde etablert seg der. PLO-staten, hemmet av den post-koloniale statens klassiske problemer (korrupsjon og klientisme), kom i indre konflikt med det palestinske sivilsamfunnet. De ytre problemene lå i at det israelske kontrollsystemet varte ved.

Midt på 1990-tallet, da troen på Oslo-prosessen ennå var levende, hevdet noen samfunnsforskere at det israelske statsbyggingsprosjektet gikk mot slutten, at situasjonen var blitt «post-sionistisk». En avkoloniseringsprosess var under oppseiling, og den var likevel ikke til å snu.²⁰

Den israelske økonomien kom i alvorlig krise på 1980-tallet. Under denne krisen brøt store deler av dette arbeidersionistiske komplekset sammen, et kompleks som hadde vært intimt koblet til den ledende kriger-politikerkysten, til de statsstøttede koloniseringsframstøtene og til den sivile militarismen. Industriell restrukturering førte til et gjennombrudd for eksportorienterte high-tech-sektorer. Mens det militær-industrielle komplekset stagnerte, utviklet Israel en ny kunnskapsbasert nettverksøkonomi. De voksende profesjons og høyere middelklasse-gruppene bekymret seg over at konflikten med palestinerne gjorde at multinasjonale foretak definerte Israel ut av det «internasjonale investeringskretsløpet». Fred ville gi både sikkerhet

og tilgang til den globale økonomien. Når Israels statsintervensjonisme kom i krise svekket dette kanskje til og med troen på Israels geopolitiske hovedmaksime.

Hvor dypt disse kreftene stakk er det ikke plass til å diskutere her. Men om en postsionistisk konstellasjon var i emning, kom det en sionistisk reaksjon fra midt på 1990-tallet. Høyresiden i israelsk politikk slo tilbake og selv Baraks Arbeiderpartiregjering endte med å erklære at PLO ikke lenger var en verdig forhandlingspartner.

Troen på en irreversibel avkoloniseringsprosess var for god til å være sann. Israel må i dag betraktes som en fastlåst kolonialist. Betrakter vi en stilisert avkoloniseringsprosess med et moderland og en råvaremotivert kolonialisering i fjerntliggende områder, vil kolonimakten trekke seg ut det ikke lenger er noe å tjene på koloniheredømmet. Med Israels okkuperte områder har det seg annerledes, de er ikke utenfor kolonistens område. Snarere hevdes det på religiøst grunnlag at disse territoriene er selve statens kjerne. Da franskmennene trakk seg ut av Algerie, var det bare en minoritet som anså tapet av Algerie som «en fare for Frankrikes eksistens eller en ødeleggelse av den kosmiske orden», men slik ser mange jøder på tap av Vestbredden, Gaza og selv de syriske høydene (Golan).²¹

En fastlåst kolonialist med stormaktsprivilegier

Israel er en fastlåst kolonialstat som ikke kan eller vil oppgi sin erobring, selv om den er en økonomisk belastning. Samtidig har det lille landet en helt spesiell handlefrihet i forhold til den mest sentrale aktøren i det internasjonale systemet, USA: israelske styrker kan fortsette å forskyve «facts on the ground» i de okkuperte områdene i sin favør. USA er ikke i stand til å presse landet ved å true med reduksjon av overføringer eller annen økonomisk og militær støtte. For å tekkes Saudi-Arabia og de andre arabiske oljeprodusentene har USA nylig lansert «Veikartet», men dette tolker Sharon ut fra sine egne tilleggsbetingelser. Denne onde sirkelen har kommet så langt at elementene av «politisk utryddelse» blir mer og mer åpenbare. Dette er tragediens groteske klimaks: Næret av det sammensatte trusselbildet skjerpes de organiske trekkene ved den israelske staten i en slik grad at IDF brukes til å undergrave palestinernes krav om en egen statsdannelse med midler som minner om de jødene selv ble utsatt for i Øst-Europa.

Den regjerende israelske høyresiden bruker terrortrusselen til å holde den sivile militarismen ved like. Med terrorangrepene mot USA 11. september 2001 har Israels viktigste støttespiller, USA, lagt all sin makt bak krigen mot terror. Disse angrepene var primært knyttet til saudi-arabiske ekstremistgruppers frustrasjon over USAs vanskelige forhold til araberstatenes autoritære regimer. Det urovekkende er at det i USA dannes et trusselbilde som likner på Israels arabiske trusselbilde. Det kan styrke skjebnefellesskapet

mellom de to landene. Israel kan ufortrødent realisere sin geopolitiske hovedmaksime i forhold til palestinerne. Dermed irriterer de Saudi-Arabia, som kan miste motivasjonen til å styre oljeprisen i lys av USAs preferanser. USA kan komme til å bli mer aggressiv i forhold til araberstatene. Israel har spilt på parti med den amerikanske høyresiden når det gjelder å oppfordre til krig mot Irak: et pro-amerikansk styre i Irak vil forsure forholdet mellom Syria og Irak og dermed dempe presset på Israels nordflanke. Israel kan videre påstå at det er en kobling mellom palestinernes terror mot Israel og arabiske gruppers terror mot USA, selv om det faktisk ikke er det.²² I verste fall kan Israels onde sirkler bli til onde sirkler for større deler av det arabiske statssystemet, og i skyggen av slike eskalerende konflikter kan Israel gå enda hardere til verks mot palestinerne.

De internasjonale forholdenes utvikling avhenger av flere faktorer enn bare forholdene mellom USA, Israel og araberlandene, så en kan håpe at verden blir spart for en slik spredning av onde sirkler. Alternativet til «politisk utryddelse» er spillerom for palestinsk statsdannelse og aksept for integrasjon. Dette vil kreve en svekkelse av det sammensatte trusselbildet som nærer Israels sivile militarisme. Israels jødiske borgere må i større grad innse at konflikten kan forsones, framfor alt at den ikke er en fortsettelse av «fortidens jødeforfølgelser». De to trusselbildene – det arabiske og det europeiske – må skilles fra hverandre.

I så måte er prosesser i det israelske sivilsamfunnet av stor betydning: det finnes flere fredsbevegelser. Selv om de fleste israelske jøder aksepterer militærtjenesten, er det en voksende bevegelse for «selektiv militærnekting». Dette vitner om en svekkelse av den sivile militarismen, for her nekter tjenestepliktige – sågar en gruppe jagerflygere, blant Israels store krigshelter – å avtjene verneplikt i de okkuperte områdene. De nekter å ta del i den politiske utryddelsen som IDF er satt til å gjennomføre der, og for denne sivile ulydigheten kastes de i fengsel og fratras i verste fall velferdsrettigheter. Det finnes også israelske grasrotbevegelser for forsoning med palestinerne, både de som er israelske borgere og de som bor i de okkuperte områdene. Det er dette Israel vi må beundre, ikke det Israel som fraskriver seg ansvaret for det arabiske trusselbildet ved å la det flyte sammen med det europeiske trusselbildet. Det er palestinerne som er ofre nå, ikke staten Israel.

NOTER

- 1) Michael Mann, «The Dark Side of Democracy: The Modern Tradition of Ethnic and Political Cleansing», *New Left Review*, 235, May/June 1999, p. 29-30.
- 2) *Encyclopedia Americana*, 1978, Vol. 16, s. 128 f.
- 3) Gershon Shafir, *Land, Labor and the Origins of the Israeli-Palestinian Conflict, 1882-1914*, Berkeley 1996, s. 188.

- 4) Michael Shalev, «Jewish Organized Labor and the Palestinians: A study of State/Society Relations in Israel», i B. Kimmerling, ed., *The Israeli State and Society*, Albany 1989, s. 95.
- 5) Hans Bräker, *Es wird kein Friede sein. Der islamische Orient im Zangenriff von West und Ost*, München 1992, s. 116, s. 85.
- 6) Michael Shalev, «Time for theory», *Israel Studies*, 1:2, 1996, s. 15 f.
- 7) Martin van Creveld, «Conscription Warfare: the Israeli Experience», i Roland G. Foerster, ed., *Die Wehrpflicht*, München 1994, s. 230.
- 8) Shalev, «Jewish Organized Labor and the Palestinians», s. 102.
- 9) Avi Shlaim, *The Iron Wall*, London 2000, s. 13.
- 10) Jfr. Kimmerlings artikkel i dette nummer av *Vardøger*.
- 11) Baruch Kimmerling, «Patterns of Militarism in Israel», *Archives Europeennes de Sociologie*, 34:2, 1993.
- 12) Yoav Peled, «Ethnic Democracy and the Legal Construction of Citizenship: Arab Citizens of the Jewish State», *American Political Science review*, 86:2, 1
- 13) Dan Horowitz, «The Israeli Defense Forces: A Civilianized Military in a Partially Militarized Society», i R. Kolkowicz & A. Korbonski, eds, *Soldiers, Peasants, and Bureaucrats*, London 1982, s. 84.
- 14) Frank S. Rödiger, «Wehrstruktur und Rekrutierungssysteme — weltweit», i Eckardt Opitz/Frank S. Rödiger, hg., *Allgemeine Wehrpflicht*, Bremen 1994.
- 15) Øystein Noreng, *Olje på bålet*, Oslo 2003, s. 31-2.
- 16) Baruch Kimmerling & Joel Migdal, *The Palestinian People. A History*, Cambridge, Mass. 2003, s. 240 f.
- 17) Shlaim, *The Iron Wall*, op.cit., s. 245.
- 18) Ian Lustick, *Unsettled States, Disputed Lands*, Ithaca 1993, Kimmerling, *The Invention and Decline of Israeliness*, op.cit.
- 19) Uri Davis, *Apartheid Israel*, London 2003, kap. 5.
- 20) Shafir, «Preface» i Shafir, *Land, Labor and the Origins of the Israeli-Palestinian Conflict*, 1995-utgaven.
- 21) Kimmerling, *The Invention and Decline of Israeliness*, op.cit., s. 81.
- 22) Noreng, *Olje på bålet*, op.cit., s. 232.

Arne Overrein

PALESTINA-KONFLIKTEN OG FOLKERETTEN

Innledning

Med sitt vedtak om deling av det britiske mandatområdet Palestina den 29.11.1947 ga FN et juridisk grunnlag for staten Israel. Israel kan også takke FN og FNs daværende generalsekretær Trygve Lie for den passivitet de viste da jødiske styrker tok seg til rette i 1948 og erobret et langt større område enn det som var bestemt i FNs delingsvedtak. FNs delingsplan ble ødelagt i utgangspunktet. Det oppsto en stat innafor grenser som i dag anerkjennes som Israel legitime grenser, men som ikke hadde noe legalt grunnlag i delingsvedtaket eller andre FN-vedtak. Samtidig ble det land som var igjen av Palestina tilsvarende mindre. Det er disse områdene som i dag kalles de okkuperte territorier, dvs. Vestbredden, Øst-Jerusalem og Gaza. Det ble altså ikke dannet noen palestinsk stat på de områdene av Palestina som i 1948/49 ikke ble besatt av jødiske styrker. Dette skyldtes både palestinsk motstand mot selve delinga av landet og Jordans besettelse av Vestbredden – i hemmelig samforstand med Israel med det formål å blokkere en egen palestinsk stat. Under 6-dagerskrigen i 1967 ble disse områdene okkupert av Israel.

Palestinerne ble i åra 1947 til 1949 skjøvet ut i det ytterste mørke som et statsløst folk. Som Charles D. Smith oppsummerer det:

«For de palestinske araberne var krigene i 1948 ødeleggende – både de som fulgte uavhengigheten (dvs. Israels) så vel som den som foregikk før. Under krigen med de arabiske statene hadde israelerne en målrettet politikk om å jage bort arabere fra de territoriene de overtok og tvinge dem over til arabisk-kontrollerte områder.»¹

Flertallet av palestinerne ble redusert til en statsløs flyktningmasse spredd over en rekke land. FN og stormaktene sviktet også når det gjaldt kravet om at de palestinske flyktningene (rundt 800 000) skulle få vende tilbake til sine hjem etter at våpenstillstand var inngått mellom de stridende partene. Dette tross innsatsen til FNs mekler Folke Bernadotte og FNs vedtak (resolusjon 194) om at flyktningene skulle vende hjem snarest mulig. Israel nektet flyktningene å vende tilbake, lot jøder flytte inn i deres forlatte boliger, konfiskerte deres eiendommer og solgte dem deretter til jødiske immigranter. Denne plyndringen av arabisk eiendom utgjorde et ikke ubetydelig bidrag til den særegne «opprinnelige akkumulasjon» som ga et økonomisk grunnlag for staten Israel. Nye flyktningbølger oppsto etter 6-dagerskrigen i 1967 og etter Israels invasjon av Libanon i 1978 og i 1982. Bare fra Vestbredden flyktet

det etter Israels okkupasjon i 1967 over 400.000 palestinere, mange av disse flyktet da for andre gang. En beregning for året 1995 anslår at den totale palestinske befolkningen spredd på en rekke land totalt utgjorde 6,9 millioner mennesker. Av disse var 3,2 millioner flyktninger som mottok hjelp fra FNs hjelpeorganisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA), vel 2,1 millioner var enten interne flyktninger eller tilhørte palestinere som har etablert seg i andre land (diasporaen), og 1,6 millioner var palestinere som fortsatt bodde på sitt opprinnelige område fra før 1948.² Alle disse kategoriene av palestinere må omfattes av en endelig og rettferdig fredsordning.

Særlig i dagens situasjon der palestinerne som folk står med ryggen mot veggen, er det viktig å sette fokus på deres rettsstilling slik den framgår av FN-vedtak og folkerettens bestemmelser. I hovedsak vil jeg gå inn på følgende: selve rettsgrunnlaget for en palestinsk og en jødisk stat, grensdragningen for de to statene, de okkuperte territoriene, de palestinske flyktningene og spørsmålet om de jødiske bosettingene på okkupert territorium.

Retten til statsdannelse

Det viktigste palestinske kravet er retten til en egen stat. Folkeretten gir generelt sjølbestemmelse, herunder retten til å danne en stat – enten alene eller sammen med andre folk – til enhver gruppe som anerkjennes som folk. Men i tillegg bekreftet FN denne retten gjennom sitt delingsvedtak for mandatområdet Palestina av 1947. Denne resolusjonen er aldri tilbakekalt, men refereres til som en relevant resolusjon i seinere FN-resolusjoner. (For eksempel resolusjon ES-10/2 fra 25.04.1997 som fordømmer israelske bosettingspolitikk.) Fra 1970-tallet av ble palestinernes eksistens som folk uttrykkelig anerkjent i en rekke FN-vedtak og representanter for PLO fikk adgang til FNs generalforsamling. Parallelt med denne utviklinga ble Jordans ønske om å representere palestinerne tilbakevist av verdenssamfunnet og av landene i Den arabiske liga. Dette ønsket var overensstemmende med israelske oppfatninger om at Jordan – som er den stat som har det største antallet palestinske flyktninger – var en palestinsk stat og at palestinernes derfor ikke hadde noen rett til og ikke noe behov for en egen stat. For eksempel fastslo FNs generalforsamling i resolusjon 3236, november 1974 at det palestinske folket hadde umistelige rettigheter og at dette innbefattet

«a. Retten til sjølbestemmelse uten ytre innblanding

b. Retten til nasjonal uavhengighet og suverenitet.»³

Sikkerhetsrådet – som er avhengig av vetomaktene og dermed USAs stemme – har også støttet kravet om en palestinsk stat, for eksempel i resolusjon 1397, mars 2002 som slutter opp om «en visjon for regionen hvor to stater, Israel og Palestina, eksisterer side om side innafor sikre og anerkjente grenser.»

Bakgrunnen for denne økte støtten til de palestinske krav var både Israels 6-dagerskrig i 1967 med påfølgende okkupasjonsregime over et område bebodd av palestinere og en økende palestinsk motstandskamp (PLO ble dannet i 1964). Palestinerne var ikke lenger kun flyktninger med en diffus nasjonal status. Det eksisterte et palestinske folk, sjøl om en palestinsk stat ikke eksisterte. Palestinerne rett ligger altså i det elementære forholdet at et folk har rett til å danne en stat nettopp på det territoriet de bor. Denne staten kan enten være en stat som dannes kun av dette folket eller det kan være en stat som de danner i fellesskap med det jødisk folket, men da under forutsetning av likestilling mellom de to folkene. Det første alternativet er to-statsløsningen på konflikten. Det andre alternativet er en sekulær stat med toleranse og rom for ulike religiøse og etniske folkegrupper.

Israel har til denne dag ikke anerkjent palestinerne rett til å danne en egen stat. Oslo-avtalen inneholdt ingen slik israelsk innrømmelse. Det såkalte «Veikart for fred» – utarbeidet av USA – har som erklært *forutsetning* at Israel anerkjenner en palestinsk stat. Israel har offisielt gitt sin tilslutning til dette «veikartet», men alltid hatt så mange forbehold mot det at det i praksis er en sabotasje av veikartet.

Imidlertid har den massive internasjonale støtten til kravet om en palestinsk stat, bidratt til at Israels regjering under Sharon de siste åra også har brukt uttrykket «palestinsk stat» om det mål man tilstreber (se Kimmeling i dette *Vardøger*), dog uten at Israel har forpliktet seg gjennom en internasjonal avtale på dette. Med «stat» menes ifølge FN-vedtak og folkeretten en sjølstendig entitet, basert på et folks sjølbestemmelse. Statens innbyggere velger sin ledelse uten ytre innblanding, staten har sin egen utenriks- og forsvarspolitik osv.

Sharon tenker seg på sin side en palestinsk stat der Israel har vetorett når det gjelder statens ledelse, altså et marionett-regime kontrollert av Israel. Sharon vil i dag ikke forhandle med de palestinske myndighetene så lenge PLO og Arafat har den posisjon de har – noe han understreker med trusler om å drepe Arafat. Sharon vil «forhandle» i det øyeblikk palestinerne legger seg helt flate og godtar hans diktat. Videre tenker han seg en slik stat uten forsvarsstyrker, men med politistyrker som kun skal brukes mot palestinere. Israels styrker skal kontrollere alle internasjonale forbindelser inn og ut av staten, luftrommet over staten og havområdet utafor Gaza og ha en «preventiv» rett til å gripe inn mot den palestinske staten dersom mulige terrorangrep planlegges. Jødiske bosettinger skal fortsatt ekspandere og store deler av Vestbredden skal derved for alltid bli en del av Israel. I sitt møte med Sharon i april 2004 ga president Bush USAs støtte til denne linja. Vi er nå tilbake til situasjonen før 1988 der palestinerne ikke var godtatt som forhandlingspartner. I dag forhandler Israel og USA med hverandre om et opplegg som de deretter prøver å påtvinge Midtøsten.⁴

Sharons «palestinske stat» har ingenting med stat i den folkerettslige betydningen av ordet å gjøre. Fordelen – håper israelerne – med en slik løsning er, i tillegg til det nevnte, at Israel fraskriver seg det juridiske ansvaret som okkupantmakt i de områdene de rømmer. Dermed fraskriver de seg ansvaret for den humanitære tragedie, kaoset og volden som staten Israel har skapt i noen av de største palestinske befolkingskonsentrasjonene, særlig Gaza. Det de ønsker er kort sagt at palestinerne sjøl skal administrere dette kaoset, føre et strengt regime mot opposisjonelle palestinere og stå ansvarlig overfor verdenssamfunnet for den fortsatte humanitære tragedien. Men dette kan ikke godtaes ut fra folkerettslige standarder. I og med at Israel vil ha ansvar for grensekontrollen, all ytre sikkerhet og all indre sikkerhet som berører israelere og i tillegg en inngriperrett mot mulige terrorangrep, vil Israel fortsatt ut fra 4. Geneve-konvensjon, som dekker siviles rettigheter under okkupasjon, utøve «regjeringsfunksjoner» og dermed bli definert som okkupantmakt.⁵

Jødernes rett til å danne en stat i Palestina er et mer komplisert spørsmål. Da staten Israel ble proklamert den 14.05.1948 ble FNs delingsvedtak uttrykkelig påberopt som legalt grunnlag. Delingsvedtaket er uten tvil den sterkeste folkerettslige basisen for staten Israel. Men dette vedtaket gir på nøyaktig samme måte et rettsgrunnlag både for Israel og en palestinsk stat. FN vedtok at to stater skulle dannes på Palestinas territorium. Israel kan ikke ganske enkelt begrunne sin egen eksistens ut fra dette vedtaket, uten samtidig også å anerkjenne den samme retten til palestinere. Israels påberopelse av FNs vedtak av 29.11.1947 blir derfor en sjølmotsigelse, så lenge palestinernes tilsvarende rett ikke anerkjennes.

Israel har også anført to andre argumenter for sin eksistens. Det ene er at jødene har en historisk tilknytning til Palestina, noe som også nevnes i den israelske statsproklamasjonen i 1948. Til dette er å si at mange folk, deriblant jødene, har en historisk tilknytning til området. At den jødiske religion har en sterk tilknytning til Jerusalem er riktig, men det kan man også si om kristen og islamsk religion. FNs forslag om en internasjonalisering av Jerusalem var nettopp begrunnet i disse forholdene. Den sterkeste historiske forbindelsen har de palestinske araberne som bodde i området lenge før den islamske epoken og sammenhengende helt opp til 1948 utgjorde et klart flertall i Palestina. Derimot bodde det nesten ikke jøder i Palestina fra det 2. til seint i det 19. århundre. Det er anslått at i 1837 bodde det 8000 jøder der av en totalbefolkning på 350.000. For området innafor den grønne linje, dvs. dagens Israel, var jødene aldri i flertall før statsdannelsen i 1948. I 1882 var andelen jøder 5%, i 1918 9%, i 1945 31% , i 1948 81%, i 1951 89%, i 1967 86% og i 1986 82%.⁶ Tilknytningen som jødene har til Palestina er først og fremst et moderne fenomen. Den er skapt av en aggressiv nasjonal bevegelse som – med støtte fra Storbritannia og seinere USA – var villig til å bruke vold mot et annet folk som «tilfeldigvis» bodde i det området jødene

definerte som «sitt land». Bak det prosentvise hoppet fra 31 i 1945 til 81 i 1948 (slutten av året), skjuler det seg en tilsiktet fordrivelse av palestinerne, hvis interesser ble ofret på den sionistiske utopiens alter.

Det tredje argumentet som anføres for Israels eksistensrett, er det som er vanskeligst å akseptere for ikke-sionister og ut fra folkerettslige standarder. Argumentet er at jødene har fått landet av Gud, noe som kan leses ut av Det gamle testamentet – en hellig tekst for både kristne og jøder. Vi befinner oss da i den politiske teologiens tåkelandskap. Dersom Palestina er det «lovede land» som Gud har skjenket Israel, spiller det i og for seg liten rolle om jødene faktisk har bodd kortere eller lengre tid i dette landet. Eller om andre folk har bodd der i hundrevis av år. Gudsrett går her foran menneskerett.

Vi bør ikke undervurdere teologiens betydning. Ikke bare den israelske høyresida, men også Arbeiderparti-politikere har falt tilbake på denne argumentasjonslinja når de er blitt presset. I en uttalelse til *Le Monde* i 1971 sa daværende statsminister Golda Meir: «Dette landet eksisterer som et resultat av Guds eget løfte. Det ville være latterlig å stille spørsmål om godkjenning av dets legitimitet.»⁷ Israels rettsgrunnlag står ifølge denne tankegangen under en særlig himmelsk beskyttelse, høyt hevet over folkeretten. Denne formen for fundamentalisme forlot man i Europa på 16- og 17-hundretallet – nettopp som følge av religiøse borgerkriger. Her finnes det intet grunnlag for kompromisser med dem som ikke anerkjenner gammeltestamentlig teologi. Ingen felles rettsoppfatning slik FN og folkeretten forutsetter, kun uforenelige rettsnormer. Dette innrømmet Ben Gurion med følgende ord om de arabiske folk: «Vi har tatt deres land. Riktignok har Gud lovet oss det, men hva interesserer det dem? Vår Gud er ikke deres.»⁸ Israels kompromissløshet har iallfall hatt et resultat: den har framprovosert og vekket til live en islamsk politisk teologi på den palestinske og arabiske sida.

Delinga av Palestina – plan og virkelighet

FNs generalforsamling vedtok i november 1947 å «anbefale» deling av det britiske mandatområdet Palestina i en jødisk og en palestinsk-arabisk stat. Mandatsystemet var opprettet av Folkeforbundet etter 1. verdenskrig og gjaldt områder som de tapende makter i denne krigen måtte avstå, herunder samtlige arabisk-språklige områder som hadde tilhørt Det osmanske rike. I Folkeforbundets statutter (art. 22) ble det erklært som «sivilisasjonens hellige oppgave» og sørge for velstand og utvikling for disse folkene «som under den nåværende verdens særlig vanskelige betingelser, ennå ikke er i stand til å lede seg sjøl.»⁹ Denne retorikken kunne vanskelig skjule at mandatsystemet var en fortsettelse av tradisjonell vestlig kolonialisme. Storbritannia viste ingen interesse i å forberede palestinerne på å lede seg sjøl, men tok heller sikte på å hjelpe fram en jødisk stat som kunne bli en framtidig alliert i en fiendtlig arabisk verden. I Balfour-erklæringa (1917) hadde Storbritannia

lovet de sionistiske organisasjonene et nasjonalhjem i Palestina på et tidspunkt da Storbritannia ikke utøvde noe mandat og Palestina fortsatt var del av Det osmanske rike. Som Arthur Koestler seinere bemerket, handlet det om «en nasjons ensidige løfte om at en annen nasjon skulle få landet til en tredje».¹⁰ At araberne ikke godtok mandatet for Palestina og motsatte seg massiv jødisk immigrasjon er forståelig. På denne tida utgjorde palestina-araberne 90% av befolkningen. Både briter og sionister inntok en nedlatende holdning til araberne som de betraktet som en primitiv og lite kreativ jordbruksbefolkning. Fra 1918 til 1946 økte den jødiske befolkningen i Palestina fra 56.000 til 608.000. Totalt var det i Palestina i 1946 1.972.000 innbyggere. Det var altså likevel klar overvekt av palestina-arabere umiddelbart før FN vedtok deling av landet i to stater.

Da FN vedtok deling av mandatområdet i to stater, var hovedinnvendingen fra arabisk og palestinsk side, at FN ikke hadde kompetanse til å dele landet. FN skulle kun sørge for at befolkningen innen mandatområdet Palestina fikk overdratt suvereniteten over eget territorium. Ikke FN, men folket burde ha suveren myndighet til å bestemme territoriets videre skjebne.

Innvendingene mot deling berodde også på det faktum at det bodde palestina-arabere over hele mandatområdet, slik at det ikke var noen områder med kun jøder, og andre med kun palestinere. En deling ville føre til uoverskuelige konflikter. J. L. Magnes, som var jøde og rektor ved Det hebraiske universitetet i Jerusalem, ga i 1947 følgende forutsigelse:

«Vi er blitt bedt om å gi en uttalelse om hvorfor vi er imot en deling av Palestina... Vi tror en genuin segregering er en umulighet. Uansett hvor grensene for en jødisk stat trekkes, vil det alltid være en meget stor arabisk minoritet... Jo større den jødiske staten blir, desto mer umulig blir den arabiske statens økonomiske eksistens... Det er dem som sier at vi bør godta deling nå fordi 'grenser er ikke evige'... Med andre ord, det fradelte jødiske Palestina ville bli et bruhode for videre erobring av hele landet.»¹¹

Dette sitatet beskriver presist den erobningslogikken som fulgte av den sionistiske ideologien: Palestina var jødernes land, og jødene kunne derfor ikke nøye seg med kun en del av Palestina. En slik logikk fryktet den arabiske siden lenge før 1948. Historia etter 1948 viser at denne frykten har vært berettiget.

I FNs spesialkomite som utredet saken for generalforsamlinga var et flertall for en tostatsløsning, mens et mindretall gikk inn for en føderal stat bestående av en jødisk og en arabisk del, men under FNs overhøyhet i de tre første årene. Denne mindretallsløsningen gikk også inn for at den arabiske delen skulle være større enn det flertallet gikk inn for. Da det kom til avstemning den 29. november 1947, ble resultatet et knappest mulig 2/3 flertall for deling av Palestina. 33 land stemte for, 13 imot og 10 var avholdende. Avgjørende for dette resultatet var særlig USAs pro-sionistiske holdning. Denne var dels et resultat av sterkt jødisk press innad i USA, dels også i ønsket om å få de

mange jødene som ønsket innvandring til USA, men som USA nektet dem ifølge sin immigrasjonslov, til å velge Palestina i stedet.

I dette vedtaket (resolusjon 181, II) ble FNs sikkerhetsråd overdratt ansvaret for å iverksette delingsplanen og bedt om å betrakte «som en trussel mot freden, fredsbrudd eller en aggresjon ... ethvert forsøk på ved makt å endre den løsning som er trukket opp i denne resolusjonen.»¹² Det var nettopp makt som ble brukt da de sionistiske styrkene dannet staten Israel på et langt større område enn bestemt i resolusjonen. Det kom imidlertid aldri noen FN-intervensjon som sørget for at resolusjonen ble respektert. Da krig brøt ut mellom Israel og de arabiske nabostatene rett etter erklæringa av staten Israel 14.05.1948, var den etniske rensinga av palestinerne i full gang. Blant annet skjedde Deir Yassin-massakren 09.04.1948, der 300 menn, kvinner og barn ble drept, uten noen militær begrunnelse eller provokasjon av noen art. Den ble utført av den jødiske militsorganisasjonen Irgun. (Menachem Begin var Irguns leder – han ble i 1977 Israels statsminister og fikk fantastisk nok fredsprisen av den norske nobelkomiteen.) Den ble av jødene brukt som «eksempel» på hva som kunne skje dersom palestinerne ikke flyktet.¹³ Etter gjentatte krigsutbrudd og etniske rensinger ble en våpenhvilelinje – den såkalte grønne linje – forhandlet fram i 1949. Denne er i dag grensen mellom de okkuperte territoriene og Israel. Israel nektet enhver tilbaketrekking til FNs vedtatte delingslinje, sjøl om de gjentatte ganger lovet det, blant annet i forbindelse med at Israel ble medlem av FN i 1949. Etter at den grønne linje ble etablert, utgjorde Israel ikke lenger 14.500 kvadratkilometer, men nesten 21.000 kvadratkilometer av Palestinas territorium. Det vil si 79%. Det er på de resterende 21% som utgjør Vestbredden, Gaza og Øst-Jerusalem at det i dag forhandles om å opprette en palestinsk stat. Det er disse 21% som Israel ønsker redusert ytterligere gjennom bosettinger og den såkalte sikkerhetsmuren. PLO på sin side har anerkjent staten Israel innfor den grønne linje (ut fra resolusjon 242). Å snakke om palestinsk «uforsønlig-het» blir på denne bakgrunnen mildt sagt lite rimelig.

La oss se på hvordan territoriet var tenkt delt ifølge FNs delingsplan. (Jfr. også kartet på s. 22 i dette heftet.) Planen forutså at Jerusalem ikke skulle tilhøre noen av statene, men bli en internasjonalsert by med fri religionsutøvelse for jøder, muslimer og kristne. For øvrig skulle 43% av territoriet tilfalle den palestinske staten, mens 57% skulle gå til den jødiske. De områder med sterkest innslag av jødisk befolkning ble lagt inn under den jødiske staten. Til tross for dette var det som nevnt et klart flertall av palestinere i forhold til jøder. Over 2/3 av den totale befolkningen var palestinere. Også i den delen som var tiltenkt jødene, var det et flertall palestinere, nemlig 510.000 (herunder både muslimer og kristne) mot 499.000 jøder. Med andre ord ønsket FN i 1947 å opprette en jødisk stat med et flertall ikke-jøder. FN ville dele et mandatområde i to stater, hvor over 2/3 av befolkningen var uenig i en slik deling. En halv million palestinere som

utgjorde en folkegruppe som hadde vært knyttet til landet i hundrevis av år, skulle underordnes en jødisk stat som vesentlig besto av nyankomne immigranter. Det er vanskelig å kalle dette en rimelig deling. Like lite rimelig var denne delinga på bakgrunn av at kun 6% av jorda var på jødiske hender da FN gjorde sitt vedtak, mens 94% var i palestinsk eie. Dette ble vedgått av Israels første statsminister, David Ben Gurion. På et møte i Mapai 7. februar 1948 så han krigen som en måte å «løse» dette problemet på: «Krigen vil gi oss landet. Begrepene 'vårt' og 'deres' er begreper kun for fredstid og de mister all sin betydning i krigstid.» Med andre ord ble det her skissert en måte å plyndre og konfiskere arabiske jordeiendommer på. Det er ingen tvil om at den jødiske side benyttet seg av krigskaoset og krigssuksessen til å rense Palestina for arabere så langt det var mulig og at dette var drøftet og planlagt på forhånd. I sin tale på det samme møtet skisserte Ben Gurion også at det i de nærmeste månedene ville skje «store forandringer i landets befolkningssammensetning.»¹⁴

Det sionistiske prosjektet var et kolonialistisk prosjekt hvor kontroll over territoriet sto i sentrum. Til forskjell fra andre kolonialistiske prosjekter gjaldt det her å *fjerne* den opprinnelige befolkningen, ikke å beholde den som en underklasse i den sosiale strukturen. Derfor var det særlig viktig at jorda ikke var eid av arabere, men av jøder. Staten Israel har forbud mot salg og utleie av jord til ikke-jøder, slik at jorda blir «evig jødisk eiendom». Statens beslagleggelse av palestinsk jord i de okkuperte områdene og bygginga av jødiske bosettinger, er en logisk fortsettelse av denne kolonialismen.¹⁵

Det sto betydelige hindre i veien for å realisere en særskilt jødisk stat. I grunnen var ideen om en jødisk stat galskap i et land befolket av ikke-jøder. De jødiske lederne hadde lenge før 1948 forstått at det gjaldt å skape en stat der det ikke-jødiske innslaget var minst mulig. I alle fall kunne det ikke være i nærheten av 50% av befolkningen. Denne problematikken førte til diskusjoner, ideer og planer om «transfer» eller forflytning av den palestinske befolkningen for å gi plass til den sionistiske staten. Ideen om «transfer» av den arabiske befolkninga dannet et ideologisk og motivasjonsmessig bakteppe for det som skjedde i 1948. David Ben Gurion som ved siden av Weizman var den mest framtreddende sionisten, sa følgende i et brev til sin sønn i 1937:

«Vi må forvise araberne og ta deres plass... og viss vi må bruke makt, ... så har vi makt til vår rådighet.»

Ifølge det stenografiske referatet fra den 20. sionistiske verdenskongress i 1937 var den seinere israelske statsminister Golda Meir, imot deling av Palestina, men «for transfer, siden araberne har enorme territorier hvor de palestinske araberne kan bosette seg.» Disse synspunktene var vanlige i den sionistiske bevegelsen. «Transfer», dvs. tvangsforflytning, av den arabiske befolkningen syntes ikke – sett med sionistiske øyne – å ha vært et moralsk problem som åpnet for en avgrunn av rasisme, men kun et politisk-teknisk

spørsmål om hvordan jødene kunne bli så mektige og sikre seg støttespillere, slik at prosjektet kunne gjennomføres på en effektiv måte.¹⁶ Nettopp under den politiske konstellasjonen i 1947/48 med FNs delingsvedtak, med USA fast forankret på den sionistiske siden, med allmenn sympati overfor jødene etter nazistenes folkemord og med et stort antall av militante jødiske immigranter på vei mot Palestina, åpnet muligheten seg for å fordrive storparten av palestinerne og dannelsen av Israel som en ren jødisk stat.

Flyktingene og deres rettigheter

Trygve Lies innsats for Israel i hans år som FNs generalsekretær, er et av de mørkeste kapitlene i norsk pro-sionistisk politikk. Noe av det mest deprimerende i hans memoarbok (*Syv år for freden*, Oslo 1954) hvor to kapitler er viet Palestina, er hans holdning til den palestinske flyktingtragedien og hvordan det folket som i 1947 ifølge FNs egne dokumenter utgjorde 2/3 av befolkningen i Palestina, faktisk forsvinner både som politiske og menneskelige subjekter. Hans fokus er jødene og den stat som angivelig skal gjøre slutt på deres lidelser. Dannelsen av Israel er «en av historiens store begivenheter; den er slutten ikke på tretti års, men på to tusen års oppsamlet sorg, bitterhet og strid», skrev Lie i en offisiell rapport til FNs generalforsamling. Han registrerte under sin reise i Midtøsten i 1951 at det fantes 850.000 palestinske flyktinger og sier: «Teoretisk var det all mulig grunn til å hjelpe dem til å vende tilbake – i praksis var det uråd.» Han beklager seg over de arabiske statene som ikke vil føre dem tilbake til «et normalt liv» – på sine territorier. Han beklager at de ikke vil «anerkjenne at flyktingene for godt hadde etablert seg der de var.»¹⁷ For Trygve Lie var flyktingenes rett til å vende tilbake til eget land, kun teori. Samtidig har den organisasjon han var leder for siden 1948 gang på gang fastslått at palestinske flyktinger nettopp har denne rettigheten og med «dyp beklagelse» fastslått at Israel ikke innfrir denne retten. Lie inntok alt i 1954 det standpunktet som USAs administrasjon først inntok i april 2004, da president Bush hevdet at det var urealistisk at flyktingene noensinne kunne vende tilbake. Om Lie hadde vært kjøpt og betalt av sionistene, kunne han neppe vært mer pro-israelsk.

Man kan heller ikke unnskyldes Trygve Lie med at han var preget av den tids omstendigheter. En sammenligning med memoarboka til Folke Bernadotte, FNs meglingsmann i Palestina i 1948, med tittelen *Till Jerusalem* (Stockholm 1950) viser dette med all ønskelig tydelighet. Bernadotte avholder seg konsekvent fra egne private meninger i sin bok, men redegjør nøkternt for fakta og de forhandlinger han førte med partene. Det var Bernadotte som kort etter staten Israels dannelses forsøkte å få Israels regjering til å la de palestinske flyktingene få vende tilbake. Bernadotte argumenterte i forhandlinger med Israels regjering med at «det judiska folket, som själv lidit så mycket» burde forstå flyktingenes følelser og ikke

«behandla dem på samma sätt som det blivit behandlat.» Denne direkte sammenligninga mellom jødernes skjebne under nazismen og palestineres skjebne, var ikke enestående i debattene som ble ført i 1948, sjøl om det hører med til sjeldenhetene at en høytstående FN-representant henviser til dette. Han møtte en mur av avvisning. Og oppsummerte med at Israels regjering hadde «visat endast hårdhet och oförsonlighet mot dessa flyktingar» og hadde derved mistet en sjanse til å øke «judarnas goodwill ute i världen».¹⁸ Bernadotte påpekte også i en rapport til FN misforholdet mellom at palestinerne ble nektet å vende tilbake samtidig som Israel åpnet for massiv jødisk immigrasjon:

«Det ville være en hån mot prinsippene for elementær rettferdighet om disse uskyldige ofrene for konflikten ble nektet retten til å vende tilbake til sine hjem, samtidig som jødiske immigranter strømmer inn i Palestina og til slutt vil utgjøre en trussel om varig forflytning av de arabiske flyktingene som har vært bofaste i landet i århundrer.»¹⁹

Bernadotte ble myrdet i september 1948 av medlemmer av den jødiske terrororganisasjonen LEHI – et mord trolig utført i forståelse med de israelske myndighetene. (Jfr Bleiers bidrag i dette *Vardøger*-heftet.) Men FNs generalforsamling fulgte opp hans sterke innsats for flyktingene ved i desember 1948 å vedta resolusjon 194 som i punkt 11 fastslo flyktingenes rett til tilbakevending:

«beslutter at flyktinger som ønsker å vende tilbake til sine hjem og leve i fred med sine naboer skal ha adgang til å gjøre dette så raskt som praktisk mulig og at erstatning skal betales for eiendommen til dem som velger ikke å vende tilbake og for tap av eller skade på eiendom ... og at dette skal godtgjøres av regjeringene eller ansvarlige myndigheter.»²⁰

Det er dette vedtaket som i utgangspunktet fastslår palestineres rett til tilbakevending og som FNs generalforsamling i alle år har bekreftet. De arabiske land stemte mot resolusjonen i sin helhet i 1948 fordi den impliserte en anerkjennelse av Israel, men ble seinere dens sterkeste forsvarere. Denne resolusjonen vil være et sentralt grunnlag for en endelig fredsløsning i Midtøsten. Det er imidlertid ikke henvist til denne resolusjonen i de to viktige sikkerhetsråds-resolusjonene 242 (fra 1967) og 338 (1973) som dannet forhandlingsgrunnlaget for Oslo-prosessen. Resolusjon 194, pkt.11 er heller ikke nevnt i grunnlagsdokumentet for Oslo-prosessen, Declaration on Principles on Interim Self-governing Arrangements, fra 1993. I disse dokumentene er det kun vist til flyktingproblemet og at det må få en «rettferdig løsning». Israel – som deltaker i Oslo-prosessen – har sluttet seg til dette, men tolker begrepet «rettferdig løsning» på flyktingproblemet på sin egen måte, nemlig som «re-settlement», dvs. overføring av flyktingene til et annet land enn det de flyktet fra.²¹

Resolusjon 194 gir en individuell rett til alle som på grunn av konflikten i 1948, måtte forlate sine hjem og sin eiendom, inklusive deres etterkommere.

Tilsvarende har palestinere som forlot sine hjem i seinere kriger den samme retten. Retten til tilbakevending gjelder dessuten uansett hvilken statsmakt – Israel eller en eventuell annen stat – som behersker området de flyktet fra. Og den gjelder uansett om årsaken til at palestinerne forlot sine hjem var frivillig, slik Israel hevder, eller om den var et resultat av etnisk rensing, slik Israels kritikere og stadig flere historikere har hevdet. Retten til tilbakevending er en sjølstendig rett – den finnes blant annet i Menneskerettserklæringen av 1948 og i konvensjonen om sivile og politiske rettigheter fra 1966. Det er en rett som er blant de mest fundamentale, nemlig retten til å bo der man bor. Den gjelder i krig (for sivile) som i fred. Den er sjølsagt forenelig, men ikke identisk med det palestinske folkets rett til sjølbestemmelse gjennom sin egen stat og trenger ikke nødvendigvis en palestinsk stat for å bli realisert. Først etter at PLO begynte å vurdere en to-statsløsning på konflikten, dvs. en løsning der staten Israel fortsatt består, er denne distinksjonen mellom individers rett til tilbakevending og folkets rett til en stat, blitt viktig.

Israel har siden 1948 systematisk hindret at de palestinske flyktningene, spredd over en rekke land, skulle kunne vende tilbake. Dette er skjedd ved å ødelegge forlatte landsbyer og ved en rekke lover som legaliserer overtakelse av «forlatt» palestinsk eiendom og ved immigrasjonslover som tillater alle jøder, men ingen palestinere å bosette seg i Israel. Israel har både nektet tilbakevending og enhver kompensasjon for det tap palestinerne har lidd. Holdningene i det sionistiske toppsjiktet er at flyktningproblemet skal glemmes ved at flyktningene søker statsborgerskap i andre land. Tidligere statsminister Shamir sa i 1992 følgende: «Uttrykket 'tilbakevendingsrett' er en tom frase som er fullstendig meningsløs. Det vil aldri skje på noen måte eller i noen form. Det finnes bare en jødisk 'tilbakevendingsrett' til Israels land.»²²

Flyktningproblemet går til kjernen av Palestina-konflikten. Dimensjonen til dette problemet forstår vi først når vi husker at nærmere 3/4 av alle palestinere som lever i dag er enten flyktninger eller etterkommere av flyktninger.

De okkuperte territoriene

Israel gikk i juni 1967 til det de kalte en preventivkrig mot Egypt, Syria og Jordan. I denne krigen ble Vestbredden, Øst-Jerusalem, Gaza, Sinai og Golanhøydene erobret. Sinai ble tilbakeført til Egypt i 1979 etter fredsavtale mellom de to land. De øvrige områdene er fortsatt okkupert, og FN og verdenssamfunnet har i alle år fordømt denne okkupasjonen. Etter krigen i 1967 er en løsning av Palestina-konflikten blitt knyttet tett opp til en avslutning av okkupasjonen av disse territoriene, mens Israels ulovlige ekspansjon ut over de FN-vedtatte grensene fra 1947, er kommet i bakgrunnen.

Moderne folkerett inntar det standpunktet at ingen voldelig okkupasjon av et område skaper noen rett til området, dvs. suverenitet over området. Krig er kun tillatt som en forsvarskrig som følge av et angrep. En slik forsvarskrig gir heller ikke gyldig grunnlag for å erobre landområder fra fienden, noe Israel har påberopt seg som grunn for sine erobringer. Ifølge moderne folkerett bør en okkupasjon av et område avsluttes snarest mulig og makta over området føres tilbake til den egentlige suverenen som ut fra moderne forhold kun kan være befolkningen i området.²³ Okkupanten bør derfor snarest mulig inngå en fredsavtale med representanter for det okkuperte folket, i dette tilfellet vil det være PLO som legitim representant for palestinerne. Okkupanten kan ikke uthale en slik fredsløsning eller bruke sin overlegne maktposisjon som forhandlingskort, i håp om å få til en løsning der de okkuperte avstår fra sine grunnleggende rettigheter eller deler av sitt territorium. Okkupanten kan ikke annektere området slik Israel har gjort med Øst-Jerusalem eller skape forhold som reelt er en annektering. Nettopp dette har Israel gjort under okkupasjonen av de okkuperte palestinske områdene som nå har vart i 37 år – den mest langvarige okkupasjonen i moderne historie.

Så lenge okkupasjonen varer har folket i de okkuperte områdene rett til å føre videre et normalt samfunnsliv og okkupasjonsmakta har som øverste myndighet ansvar for dette. Kun sikkerhetshensyn kan begrunne avvik fra dette. Okkupantmakta kan altså ikke omskape samfunnslivet, terrorisere eller fordribe befolkningen, utbytte økonomien osv. med sikte på egen fordel. Ifølge 4. Geneve-konvensjon § 47 kan heller ikke en okkupantmakt lage en avtale med representanter for de okkuperte, som er slik at de okkupertes rettigheter blir redusert i forhold til rettighetene under 4. Genevekonvensjon. Det kan argumenteres for at Oslo-avtalene (I og II) mellom Israel og PLO inneholdt bestemmelser som godtok sider ved den israelske okkupasjon som er forbudt ifølge Geneve-konvensjonen. Det gjelder særlig de jødiske bosettingene, hvor Oslo II synes å godta at Israel fortsetter sin bosettingspolitikk fordi avtalen ikke inneholder noe verken om avvikling eller frys av bosettingene. Avtalen aksepterte også at Israel har politimyndighet over jødiske bosettere. Avtalen får dermed karakter av å legalisere noe som er forbudt ifølge Genevekonvensjonen og fordømt i en rekke FN-vedtak.²⁴ Poenget med § 47 i 4. Genevekonvensjon er nettopp å sikre at den svakere part, nemlig den okkuperte part, ikke skal inngå avtaler med den sterkere part som står i strid med alminnelige folkerettsbestemmelser.

Kort etter krigen i 1967 krevde sikkerhetsrådet i resolusjon 242 at Israels okkupasjon av territorier (ubestemt form) erobret i krigen skulle opphøre. Forut for resolusjonen hadde det vært strid i FN om hvorvidt det skulle stå the territories eller bare territories. Når det ble stående territories, åpnet det for at Israel tolket resolusjonen slik at landet kun var forpliktet til å gi tilbake en del av de okkuperte territoriene, for eksempel kun Sinai slik det faktisk skjedde i fredsavtalen med Egypt. (Dette er faktisk oppfatninga til sterke

krefter på Israels høyreside. Statsminister Begin mente at 242s krav om tilbaketrekking ikke gjaldt Vestbredden.) På bakgrunn av denne tvetydigheten kunne Israel slutte seg til 242 og være med på at 242, ble lagt til grunn for forhandlingene i Oslo-prosessen. Dette er imidlertid en urimelig tolkning av to grunner. Først fordi folkeretten, som sagt, fordømmer okkupasjon og all erobring som kilde til suverenitet og at en FN-resolusjon dersom det oppstår tolkningsstrid, må tolkes slik at den overenstemmer med dette generelle synet. Dernest fordi resolusjon 242 i sin innledning også slår fast «det utillatelige i erverving av territorier gjennom krig», hvilket rammer alle okkuperte områder i 1967-krigen. Det er denne rimeligere tolkningen som i dag er den rådende, men USA og Israel ser ut til å innta et annet syn.

Resolusjon 242 knyttet kravet om tilbaketrekking fra okkuperte områder sammen med en generell fredsavtale der alle land i området anerkjente hverandre innafor sikre grenser. Videre ble det i resolusjonen sagt at det palestinske flyktningproblemet måtte få en «rettferdig løsning». Men – det palestinske kravet om en egen stat ble ikke nevnt, til tross for vedtaket om en palestinsk stat fra 1947. Resolusjon 242 var med andre ord et kompromiss, der Israel og USA i virkeligheten fikk satt betingelser for at Israel skulle avslutte en okkupasjon som under normale forhold skulle vært avsluttet automatisk og betingelsesløst. Resolusjonen åpnet for kjøpslåing omkring Israels okkupasjon og dermed ble Israel til en viss grad premiært for sin aggressive handling, noe jurister i ettertid har påpekt.²⁵

Denne holdningen står i klar motsetning til USAs linje under Suezkrigen i 1956. Etter å ha erobret Sinai-halvøya fra Egypt ble Israel, av USA i samarbeid med Sovjetunionen, tvunget til å trekke seg tilbake uten betingelser. President Eisenhower truet med å stemme for en FN-resolusjon som stoppet all hjelp – både statlig og fra private – til Israel dersom landet ikke avsluttet okkupasjonen. Han valgte ikke å bry seg om et enormt press fra den jødiske lobbyen og gikk offentlig ut mot Israel i en fjernsynstale hvor han sa:

«Skal en nasjon som angriper og okkuperer fremmed territorium, ... tillates å sette betingelsene for sin egen tilbaketrekking? Dersom vi sier oss enig i at det er greit at en angriper oppnår sine mål ved et væpnet angrep, da frykter jeg at vi har skrudd klokka tilbake når det gjelder internasjonal orden.»²⁶

Eisenhower formulerte her grunnleggende prinsipper fra FN-pakten som – var de blitt fulgt av seinere amerikanske presidenter – ville ha brakt oss betydelig nærmere en løsning av Palestina-konflikten enn vi i dag er.

Når det gjelder okkupasjonen etter 1967, så har FN kritisert Israel i vedtak nesten hvert år. Kritikken har dreid seg om en rekke sider ved okkupantens praksis, blant annet annekteringen av Jerusalem som Israels «evige hovedstad», beslagleggelse av jord, økonomisk diskriminering av palestinerne, politivold, deportering av individer, ødeleggelse av boliger som kollektiv

straff, for bare å nevne noe. I den siste tida er Israels bygging av en mur langt inne på okkupert territorium fordømt av FN og også av Den internasjonale domstolen i Haag i juli 2004. Denne har erklært at den delen av muren som går inn på okkupert territorium er folkerettsstridig. En britisk parlamentarikerkomite som i februar 2004 avsluttet en undersøkelse av situasjonen i de okkuperte områdene, uttrykte i forbindelse med muren, forståelse for palestineres frykt om at «Israel har et annet motiv her – et ønske om å skape det endelige 'faktum på bakken' ved å redusere Vestbredden til en rekke av bantustans.» Videre konkluderte kommisjonen slik når det gjelder den generelle situasjonen i de okkuperte områdene:

«Faktum er at palestinerne i Gaza og på Vestbredden ikke har noen stat, verken de jure eller de facto; intet statsborgerskap; ingen rettigheter; ... og ingen fra verdenssamfunnet som tar ansvaret for å sikre at et okkupert folk i denne situasjonen blir behandlet så humannt som mulig.»²⁷

Det er imidlertid de jødiske bosettingene som utgjør den største faren for en framtidig annektering av hoveddelen av de okkuperte territoriene.

De jødiske bosettingene

Rett etter krigen i 1967 tillot den israelske Arbeiderparti-regjeringa at jødiske nybyggere fikk tildelt jord som Israel beslagla i de okkuperte områdene, for der å bygge rene jødiske lokalsamfunn. Jødiske bosettinger har siden den gang ekspandert stadig både i antall individer og i antall bosettinger. Dette til tross for internasjonal fordømmelse og pålegg fra FN om å stoppe denne aktiviteten. Bosettingene er som nevnt en fortsettelse av sionistisk kolonialisme og dypt ideologisk forankret i ideen om at hele Palestina tilhører jødene. Lederne for bosetterne mener på religiøst grunnlag at det er en jødisk rett å utvide Israels land til også å gjelde de okkuperte områdene. Av og til forkynner de at avvikling av etablerte bosettinger er ensbetydende med forræderi som ut fra en viss tolkning av den jødiske toraen fortjener dødsstraff. Staten Israel har på sin side som sagt stilt konfiskert jord til disposisjon for bosetterne og i tillegg gitt dem betydelig økonomisk støtte, skattelette osv. Bosetterne er underlagt israelsk lov, har stemmerett og andre rettigheter som vanlige israelske statsborgere, sjøl om de lever på et område som også Israel innrømmer er okkupert og som står under israelsk militært administrasjon. Som eksempel kan nevnes at Israels turistminister i Sharons regjering, rabbi Benjamin Elon, sjøl er bosetter med bolig på Vestbredden.²⁸

Antallet bosettere på Vestbredden og Gaza er i dag nærmere 240.000 og har i de seinere åra hatt en betydelig vekst. Det er ingen tvil om at bosettingspolitikken er en sentral del av Israel linje med å «skape fakta på bakken» som skal gjøre innlemming av størstedelen av de okkuperte områdene ugjenkallelig. Bosetternes tilstedeværelse og ekspansjon på palestineres eien-

dommer er sjølsagt en helt avgjørende årsak til den voldsutvikling vi har sett i de okkuperte områdene.

Folkerettens bestemmelser når det gjelder en okkupert makts mulighet til å overføre deler av sin egen befolkning til det okkuperte området, er så krystallklar at sjøl USAs presidenter har hatt som offisiell linje at bosettingene er illegale. Inntil George Bush i april 2004 i møte med Sharon uttalte at «i lys av nye realiteter på bakken, inklusive allerede eksisterende større israelske befolkningssentra, er det usannsynlig at resultatet av forhandlingene om en endelig løsning vil bli en hel og full rettet til våpenhvile-linja fra 1949.»²⁹

I den 4. Geneve-konvensjons § 49 står det: «Den okkuperende makt må ikke ... overføre deler av sin egen sivile befolkning til territoriet den okkuperer.» Det å overføre sin egen befolkning til okkupert område – vi kjenner denne problematikken blant annet i forbindelse med nazistenes planer om å kolonisere store deler av Øst-Europa under 2. verdenskrig – betyr sjølsagt en grunnleggende endring av samfunnsforholdene på et okkupert område, endringer som med sikkerhet vil ramme den opprinnelige befolkningen. Sikkerhetsrådet, med USAs stemme, har derfor gjentatte ganger fordømt all bosettingspolitikk, altså ikke bare krevd stopp i bygginga av nye bosettinger. I mars 1979 vedtok sikkerhetsrådet at «Israels politikk og praksis med å etablere bosettinger på palestinske og andre okkuperte områder (her siktes til Golan-høydene, AO) etter 1967 har ingen legal gyldighet og utgjør et alvorlig hinder for å oppnå en omfattende, rettferdig og varig fred i Midtøsten» (Resolusjon 446). FNs generalforsamling har også vedtatt handelsboikott av Israel når det gjelder varer som går til bosettingsaktivitet (Resolusjon ES-10/2, april 1997), uten at en slik boikott er blitt effektiv fordi mektige land som USA var imot dette. Norge stemte betegnende nok avholdende ved denne anledningen. Utallige ganger har Israel blitt oppfordret om i alle fall å stoppe bosettingsbygginga, for eksempel inneholder Veikart for fred også en slik betingelse. Men Israel har aldri vist politisk vilje eller interesse til å gjøre dette. Siden bosettinger ifølge folkeretten og FN-vedtak er ulovlige som sådan, burde kravet være avviking av alle bosettinger. For å få til dette må det legges et helt annet press på Israel enn det som USA og dets allierte hittil har vært villig til å gjøre.

Sluttbemerkning

Sjøl om FN i lang tid har vært maktesløse i Midtøsten, så er FNs og verdenssamfunnets kritikk av Israel ubehagelig. Det er neppe noe annet statsløst folk i verden som har sterkere støtte i folkeretten og i FN-vedtak enn palestinerne. Kosovoalbanerne, tsjetjernerne og kurderne – for kun å nevne noen kjente statsløse folk – ønsker seg sin egen stat, men ingen av dem har noen klar støtte for sine krav i form av FN-vedtak. Palestinerne anerkjennes

som folk, med rett til sjølbestemmelse og til å danne sin egen stat. De har verdenssamfunnets støtte for sitt krav om å få slutt på okkupasjonen av Vestbredden, Gaza og Jerusalem, og de har som flyktinger et rettighetskrav til å få vende tilbake til sine hjem og sine tapte eiendeler. Av disse grunner står palestinerne på mange måter i en særstilling. Man kan tenke seg at konflikten mellom palestinere og israelere ble «løst» ved et kompromiss der palestinerne godtok en oppstykket ministat som på alle måter var kontrollert av Israel og som verken hadde en sjølstendig økonomi eller en sjølstendig forsvarsstyrke. Oslo-avtalen pekte i denne retningen. Men en slik løsning ville være å bytte bort internasjonalt anerkjente rettigheter med noe som aldri kunne tilfredsstille det store flertallet av palestinerne. Palestinerne ville føle seg sveket av sine egne forhandlere og nye opprør ville bli følgen. For en forhandlingsløsning skal ikke bare godtaes av forhandlerne – det må også være en løsning som et flertall av palestinerne aksepterer. Og det må være en løsning innfor rammen av anerkjent folkerett. Derfor er det viktig at FN som folkerettens primære ivaretaker, står sentralt i en kommende forhandlingsløsning.

I det store og hele har FN beveget seg fra å være en støttespiller for Israel til å bli en skarp kritiker. Dette henger sjølsagt sammen med at Israel har tatt seg til rette på tvers av avtaler og løfter. Staten Israel og områdene under israelsk okkupasjon utgjør i dag hele det Palestina som FN vedtok skulle deles mellom palestinere og jøder. Dersom ikke FN skulle reagere på denne utviklinga, ville det innebære at rå maktbruk lønner seg og i det lange løp anerkjennes av verdenssamfunnet. Fordi FN har vært så involvert i Israels dannelse, ville en ikke-reaksjon overfor Israel være et for stort prestisjenederlag for FN og folkeretten. Dette er bakgrunnen for at kritikken mot Israel fortsatt vil ha overveldende oppslutning blant FNs medlemsland. (August 2004)

NOTER

- 1) Charles D. Smith, *Palestine and the Arab-Israeli Conflict*, Fourth edition, Boston/New York 2001, s. 203.
- 2) Se Lex Takkenberg, *The Status of the Palestinian Refugees in International Law*. Oxford 1998, s. 20-21. Takkenberg, som har arbeidet en årrekke i UNRWA-administrasjonen i Gaza, antyder at tallene er usikre. Hans tall for 1995 gir vel 2,9 millioner palestinere boende i Israel eller de okkuperte territorier til sammen. Ifølge *New York Times* for 15.07.2004 er antallet palestinere nå kommet opp i 4,9 millioner (med de palestinske myndighetene som kilde) mens antallet jøder på samme territorium er 5,4 millioner. Antallet Palestinere vokser sterkt, sjøl om tallet 4,9 millioner også må behandles med forsiktighet. Forøvrig viser Takkenbergs tall den klare forskjellen mellom Gaza, som praktisk talt en flyktingleir hvor 78% av palestinerne var flyktinger i 1995 og Vestbredden, hvor «bare» 41% av palestinerne var registrert som flyktinger i dette året.

- 3) Resolusjonen er opptrykt i H. Cattan, *Palestine and International Law*, 2nd Edition, London 1976, s. 324-25.
- 4) Om Sharons plan se *Neue Zürcher Zeitung* 20.04.2004.
- 5) Jfr. Takkenberg, *ibid.*, s.218ff.
- 6) For 1837-tallene se Henry Cattan, *The Palestine Question*, London 1988, s. 19. Prosent-tallene er hentet fra Uta Klein, «Nationale, ethnische und religiöse Konfliktachsen in der israelische Gesellschaft» i: *Nation, Ethnie, Minderheit. Georg Weber zum 65. Geburtstag*, Köln/Weimar/Wien 1997, s. 345. – Av en artikkel med tittelen «Zur Geschichte der orientalischen Frage» skrevet i 1854 påpeker Marx interessant nok at jødene spilte en helt underordnet rolle i det kaos av religiøs krangel som den gang utspant seg omkring de hellige steder i Jerusalem. Strid var det ikke bare mellom muslimer og kristne, men ikke minst mellom ulike kristne konfesjoner og sekter (særlig katolikker kontra gresk-ortodokse), noe som ble benyttet som foranledning for Krimkrigen mellom Frankrike/Storbritannia/Tyrkia (Det osmanske rike) på den ene og Russland på den andre sida. «Det finnes ikke en helligdom, ikke et kapell, ikke en stein fra Den hellige gravs kirke som ikke har blitt forsøkt utnyttet som årsak til strid mellom de ulike kristne menigheter», leser vi hos Marx som oppgir at det i Jerusalem på dette tidspunktet bodde 8000 jøder som levde under de verste forhold, undertrykket av muslimer og forhånet av de kristne. (Se *Marx-Engels-Werke* Bd 10, Berlin 1962, s. 174-76.) I denne epoken var det altså ikke jødene, men de kristne minoritetene ble «beskyttet» av vestlige stormakter (og av Russland). Forholdet mellom jøder og muslimer var relativt stabilt, mens forholdet mellom kristne og muslimer var konfliktfylt fordi det sto i direkte sammenheng med stormaktenes konflikt omkring Det osmanske rikets gradvise oppløsning og regionens videre skjebne. Faktisk var det ofte jøder og muslimer som sto sammen mot kristne under de mange lokale konfliktene som fant sted. «Hovedtrusselen mot de jødiske menighetene under store deler av århundret (det 19. århundre A.O.) kom fra de kristne som var deres konkurrenter innen handel.» (Charles Smith *ibid.*, s. 24)
- 7) Sitert etter Cattan, *Palestine and International Law*, s. 98.
- 8) I samtale med Nahum Goldmann i 1956. Se Nahum Goldmann: *Das jüdische Paradox*, Frankfurt M. 1983, s. 137.
- 9) Sitert etter E. Klöss (ed.), *Von Versailles zum Zweiten Weltkrieg. Verträge zur Zeitgeschichte 1918-1939*, München 1965, s 49.
- 10) Fra Koestlers bok *Promise and Fulfilment*. Her sitert etter Henry Cattan, *The Palestine Question*. London 1988, s. 14.
- 11) Magnes sitert etter Cattan, *The Palestinian Question*, s. 35. Juristen Hans Kelsen skrev noen år seinere i sin bok *The Law of the United Nations* (London 1951, s. 197): «Å bestemme at FN skal administrere et territorium med det formål å danne to stater på dette, er neppe innafor generalforsamlingens eller noe annet FN-organs kompetanse.»
- 12) Resolusjonen er opptrykt hos Cattan, *Palestine and International Law*, s.265-78. Her sitert s. 265-66.
- 13) Om Deir Yassin se Cattan, *The Palestine Question*, s. 44-45.
- 14) Opplysningene i dette avsnittet er hentet fra Cattan, *The Palestine Question*, s. 36 og 39. Se også kart, *ibid* s 388 og 389. Sitatene av Ben Gurion er fra N. G. Finkelstein, *Image and Reality of the Israel-Palestine Conflict*, London 2001, s. 70.

- 15) Cattan, *The Palestine Question*, s. 200-205.
- 16) Se for hele «transfer»-problematikken: Nur Masalha, *Expulsion of the Palestinians. The Concept of «Transfer» in Zionist Political Thought 1882-1948*, Washington 1993. Sitatet fra Ben Gurion, s. 66, fra Golda Meir, s. 75.
- 17) Alle sitatene fra Trygve Lie: *Syv år for freden*, s. 180, 181 og 182.
- 18) Sitatene fra Folke Bernadotte, *Till Jerusalem*, s. 224. I referatet fra FNs generalforsamling for 1948 framgår det at den franske delegaten gjorde en sammenligning mellom behandlingen av de palestinerne og jødernes skjebne under 2. verdenskrig. I FN-referatet står det: «It was unthinkable that the horrors perpetrated during the war against the Jewish population in Europe should be repeated or should be reproduced in respect of the Arab population.» Her sitert etter J. Quigley, «Displaced Palestinians and a Right of Return». *Harvard International Law Journal* vol. 39, 1998, s. 183.
- 19) Sitert etter Quigley, *ibid* s. 182.
- 20) Sitert etter Cattan, *Palestine and International Law*, s. 282, som gjengir hele resolusjonen. For en analyse av denne teksten og dens implikasjoner se Quigley, *ibid*.
- 21) Se Quigley *ibid*, s 192.
- 22) Sitert etter Takkenberg, *ibid*, s. 230.
- 23) Se generellt Eyal Benvenisti, *The International Law of Occupation*, Princeton 1993.
- 24) Se for dette Takkenberg, *ibid*. s. 218-28.
- 25) Cattan, *Palestine and International Law*, s. 205ff.
- 26) Se Cattan, *The Palestinian Question*, s. 97.
- 27) Se *Journal of Palestine Studies* vol. 33, spring 2004 hvor deler av rapporten er opptrykt. Her sitert fra s. 158 og 162.
- 28) *New York Times* 26.05.2004. Det må imidlertid tilføyes at ikke alle bosetterne er religiøse ekstremister. En betydelig del er russiske og andre immigranter fra de seinere år som primært har vært opptatt av de gunstige statlige støtteordningene ved bosetting på okkupert område.
- 29) *New York Times* 15.04.2004. I samme tale avviste Bush også at flyktingene kunne regne med å vende tilbake, følgelig at det ikke gjaldt noen tilbakevendingsrett.

Robert Malley og Hussein Agha

CAMP DAVID: FEILGREPENES TRAGEDIE

I beskrivelser av hva som skjedde under toppmøtet i Camp David i juli 2000 og de følgende månedene av israelsk-palestinske forhandlinger, hører vi ofte om Ehud Baraks enestående tilbud og Yasser Arafats kompromissløse avslag. Det sies at Israel fremmet et historisk og svært sjenerøst forslag som palestinerne avviste – og dermed enda en gang ga avkall på en mulighet. Kort sagt: Det er ikke særlig uenighet om at Arafat har skylden for at man ikke nådde fram til en endelig avtale.

Dette er en farlig form for ortodoksi fordi den har så bredt nedslag. Den har ført til at to generelle konklusjoner har festet seg. Den ene er at det ikke finnes noen partner i arbeidet for fred. Den andre er at det ikke finnes noen løsning på konflikten med Arafat.

Denne diagnosen er svært overfladisk sett i lys av hvor kompleks forhandlingsprosessen var. Den ser bort fra historien, dynamikken i forhandlingene og forholdet mellom de tre partene. Av denne grunn gir den oss ikke noe spor i retning av å forstå hvorfor palestinerne hverken så på det som mange mener var et sjenerøst israelsk tilbud som israelsk, sjenerøst eller noe tilbud i det hele tatt. Og enda verre: denne diagnosen fungerer faktisk som en skadelig hindring for utviklingen av amerikansk politikk fordi den setter fokus på en hendig syndebykk – Arafat – i stedet for å tilby en mer nyansert og realistisk analyse.

Baraks forhandlingstaktikk

Hver av partene kom til Camp David med svært forskjellige perspektiver, noe som ledet til svært forskjellige tilnærminger til møtene. Ehud Barak ble styrt av tre prinsipper. For det første en dyp antipati mot begrepet om gradvise steg som lå til grunn for Oslo-avtalen mellom PLO og Israel i 1993. Etter hans syn hadde tilbaketrekningen av israelske styrker fra deler av Gaza og Vestbredden i løpet av de syv foregående årene tvunget Israel til å betale en høy pris uten at de fikk nevneverdige fordeler og uten å gi noen kunnskap om rammene for palestineres endelige krav. Et annet aksiom for Barak var at hvis det palestinske lederskapet i det hele tatt var villig til å inngå et historisk kompromiss, ville det skje bare etter at man hadde funnet alle andre muligheter lite attraktive.

En analyse av israelsk politikk ledet fram til Baraks tredje prinsipp. Baraks team var overbeviste om at den israelske opinionen ville godta en avtale med palestinerne – selv en som innebar langtrekkende innrømmelser –

forutsatt at den var endelig og brakte ro og normale forhold til landet. Men Barak og hans gruppe av forhandlere mente også at den beste måten å presentere en avtale for den israelske opinionen på, var å minimere enhver politisk motstand underveis. Statsminister Yitzhak Rabin hadde betalt en enorm politisk (og fysisk) pris ved å ha distansert seg fra den israelske høyresiden og latt være å få med seg dens medlemmer i Oslo-prosessen. Barak var fast bestemt på å ikke gjenta dette feilgrepet.

Paradoksalt nok – en regjering som trodde den hadde et stort spillerom når det gjaldt betingelsene for en endelig avtale, følte seg også sterkt bundet med hensyn til de skrittene den kunne ta for å nå fram til en slik avtale. En fokusering på disse prinsippene hjelper oss å forstå den israelske regjeringens handlinger i denne perioden.

Til å begynne med avviste Barak en rekke foreløpige steg, selv de som Israel var forpliktet til gjennom inngåtte avtaler. Dette gjaldt blant annet en tredje delvis omplassering av tropper fra Vestbredden, overføring av tre av Jerusalems nabolandsbyer til palestinsk kontroll, og løslatelse av palestinere som var fengslet for handlinger utført før Oslo-avtalen. Han ønsket ikke å distansere seg fra høyresiden for tidlig eller å være (eller se ut til å være) en «godtroende idiot» ved å overlate forhandlingskort til palestinerne for så å bli tilbakevist i forsøket på å oppnå en permanent avtale. (...) Nettopp fordi han var villig til å gå langt i en endelig overenskomst (for eksempel når det gjaldt territorier eller med hensyn til Jerusalem), var han ikke villig til å bevege seg en tomme under innledningen av forhandlingene (når det gjaldt fanger, bosettinger, omplassering av tropper og landsbyene ved Jerusalem).

Baraks prinsipper kaster også lys over hans «alt-eller-ingenting»-tilnærming. I Baraks bevissthet måtte Arafat bringes til å forstå at det ikke fantes noen «tredje vei», ikke noe «tilbaketog til interimstilnærmingen», men bare en vei som enten ledet til en endelig avtale eller til konfrontasjon. For å skaffe støtte fra USA og de europeiske landene til denne planen, ba han dem om å true Arafat med konsekvensene av hans oppsetsighet. Skylden skulle bli lagt på palestinerne og forholdet til dem skulle bli nedprioritert. Under hele møtet i Camp David oppfordret derfor Barak USA til å unngå å nevne noen alternative løsninger, eller muligheten til å fortsette forhandlingene dersom toppmøtet ble en fiasko.

Baraks insistering på å holde et toppmøte og tidspunktet for dette møtet fulgte naturlig. Han var forberedt på å la sine forhandlere delta i foreløpige drøftinger, som faktisk fant sted flere måneder før Camp David. Men for ham var ikke dette veien til virkelig suksess. Bare ved å insistere på ett enkelt møte på høyt nivå kunne alle betingelsene for suksess være til stede: Dramaet knyttet til et ubetinget forslag om «alt-eller-ingenting»; utsiktene til at Arafat kunne miste USAs støtte, blottstillingen av ineffektiviteten i palestineres salami-taktikk (som besto i å sikre seg israelske konsesjoner som ble startpunkt ved nye forhandlingsrunder); og til slutt muligheten til å kunne

presentere alle fordelene og konsesjonene i avtalen for det israelske folket på ett brett.

Palestinernes skepsis

I Gaza og på Vestbredden ble Baraks valgseier mottatt med blandete følelser. Hans forløper, Benjamin Netanyahu, hadde unnlatt å iverksette mange av de tiltakene Israel hadde forpliktet seg til gjennom signerte avtaler. Bare av den grunn var hans fall velkomment. Men under sin valgkamp hadde ikke Barak vist noe tegn til å være villig til et større kompromiss med palestinerne. Arbeiderpartiet til makten betød også at Tel Aviv ble brakt til nåde igjen i Washington. Under Netanyahu hadde man i motsetning til dette sett en gradvis nedkjøling av USAs forhold til Israel og en tilsvarende oppvarming av forholdet til Den palestinske selvstyremyndigheten.

Palestinerne ventet på at Barak skulle gi dem tegn som kunne berolige dem, men hans første trekk viste seg å være alt annet. Hans brede regjeringskoalisjon (en blanding av fredsfor kjempere og hauker), hans stahet i flere spørsmål, for eksempel når det gjaldt Jerusalem, og hans uvilje mot å ta noen konfrontasjon med bosetterne: alt dette bidro tidlig til å skape en atmosfære av mistro. Utsettelse når det gjaldt å følge opp palestinske kjernes spørsmål – slik som iverksetting av Wye-avtalen fra 1998 (som Barak valgte å reforhandle) eller å starte forhandlingene om områdenes permanente status (som Barak utsatte ved å vente med å utnevne en forhandlingsleder) – var særlig irriterende gitt den utålmodigheten som fantes i de palestinske områdene.

Sett fra Gaza og Vestbredden var arven fra Oslo-avtalen et litani av utsatte eller aldri innfridde løfter. Seks år etter avtalen var det flere israelske bosettinger, og palestinerne hadde mindre bevegelsesfrihet og dårligere økonomiske forhold. Mektige palestinske grupper – de intellektuelle, gruppene ansvarlige for sikkerhet, media, forretningsfolk, «statsbyråkratene» og de politiske aktivistene som alle var vitale støttespillere for en avtale – var desillusjonerte med hensyn til fredsprosessen. De tvilte på Israels vilje til å overholde avtaler de selv hadde signert. Nå ble de dessuten desillusjonert av Baraks retorikk og handlinger.

Baraks tidlige beslutning om å oppnå en avtale med Syria framfor med palestinerne ble sett på som særlig bekymringsfull. Arafat betegnet den som et «tredobbelt slag». Palestinerne betraktet den som et redskap for å øve press og for å isolere dem, en uthalingstaktikk som betydde en ødsling av flere måneder, og som en offentlig ydmykelse for å sette dem på plass. I årenes løp hadde Syria gjort lite for å ta hensyn til Israels behov. De hadde ikke anerkjent staten Israel, de hadde ikke hatt bilaterale kontakter, de hadde ikke sluttet å støtte grupper som bekjempet Israel. I samme periode hadde PLO anerkjent Israel, utallige direkte forhandlinger hadde funnet sted, og de

israelske og palestinske sikkerhetstjenestene hadde arbeidet hånd i hånd. Til tross for alt dette ble Hafez al-Assad – og ikke Arafat – den første lederen som den nye israelske regjeringen gjorde kur til.

I mars 2000, etter det mislykkede toppmøtet mellom Clinton og president Assad i Geneve, var det klart at mulighetene i det syriske sporet var uttømt. Barak valgte da å fortsette for full damp med palestinerne, og han satte en tidsfrist på bare noen måneder for å nå fram til en permanent avtale. Men da var holdningen på den andre siden av forhandlingsbordet alt annet enn imøtekommende. Det var Baraks tidsplan, fastlagt på grunnlag av hans egen strategi, som ble forsøkt påtunget palestinerne etter at spillet med Syria hadde feilet. Men Arafat var ikke innstilt på å adlyde.

Bak nesten alle Baraks trekk trodde Arafat at han kunne se at hensikten var enten å tvinge ham til å inngå en urimelig avtale, eller å mobilisere resten av verden til å isolere og svekke palestinerne hvis de unnlot å gi etter. Baraks uttalte standpunkt om at alternativet til en løsning var en svært mye verre situasjon enn status quo, skapte en atmosfære av press som bare bekreftet Arafats mistanker. Og jo sterkere presset var, desto mer inngrodd ble palestinerne tro på at Barak forsøkte å lure dem.

De skrittene Barak tok for å holde på sine kort mens han forhandlet fram en historisk løsning, tolket palestinerne dessuten som forsøk på å svekke dem mens man samtidig prakket på dem en urettferdig avtale. I dette perspektivet var Baraks holdning til de midlertidige forpliktelsene basert på Oslo-, Wye- og senere avtaler særlig problematisk. De som hevder at Arafat ikke hadde noen interesse av en permanent avtale, har misforstått. Som Barak følte Arafat at tiden forlengst var overmoden for avtaler om de okkuperte områdenes permanente status. Men til forskjell fra Barak mente han ikke at dette rettferdiggjorde å unndra seg de midlertidige forpliktelsene.

For Arafat var de midlertidige og permanente spørsmålene uløselig knyttet sammen. Nettopp fordi de må holdes klart atskilt, er de «som hånd i hanske», sa han til president Clinton. Uoppfylte midlertidige forpliktelser gjorde mer enn å skape tvil om Israels vilje til å levere. De påvirket også direkte maktbalansen som ville råde når forhandlingene om de okkuperte områdenes permanente status begynte.

For å ta det enkleste eksempelet: Hvis Israel fremdeles holdt fast på land som skulle overgis til palestinerne i løpet av interimperioden, ville palestinerne måtte forhandle også om *disse* landområdene under forhandlingene om de okkuperte områdenes permanente status. Og mens Barak hevdet at de uoppfylte midlertidige forpliktelsene fort ville bli glemt hvis toppmøtet ble vellykket, fryktet Arafat at de like lett kunne bli oversett dersom det ble en fiasko. Med andre ord: Baraks «take-it-or-leave-it»-forslag innebar at det å avvise forslaget ikke bare var ensbetydende med å oppgi en løsning på de okkuperte områdenes permanente status, men også en videre tilbaketrekning av de israelske styrkene, palestinsk overtakelse av landsbyene

rundt Jerusalem, frigivelsen av fanger og andre midlertidige forpliktelser. Enda verre: det innebar å bli konfrontert med nye bosettinger i områder som Barak med selvsikkerhet antok ville bli annektert av Israel under en permanent avtale.

Baraks handlinger ledet på mange måter til et klassisk tilfelle av budskap med feil adresse. Den hjemlige opinionen han forsøkte å mobilisere, lyttet knapt til ham. Men den gruppen budskapet ikke var ment å nå fram til – palestinerne som han ønsket å overtale med sitt avsluttende tilbud – lyttet så altfor godt. For dem var hans mål å presse palestinerne, redusere deres forventninger og gjøre deres alternativer vanskeligere. Kort sagt, alt Barak betraktet som bevis på at han hadde seriøse hensikter, så palestinerne på som bevis på det motsatte.

Av disse grunnene fremstod Camp David for Arafat som hans verste mareritt. Det var et mediepreget toppmøte utformet for å øke presset på palestinerne for å få til en rask avtale, mens det økte de politiske og symbolske kostnadene hvis de ikke gikk med på dette. Og det er klart at både ideen om og tidspunktet for møtet var Clintons og Baraks, og bare det ga grunn til sterk mistanke. At USA sendte ut invitasjonene til tross for Israels manglende etterlevelse av sine tidligere forpliktelser og til tross for Arafats bønn om mer tid til forberedelser, bare forsterket hans oppfatning om en konspirasjon mellom USA og Israel.

Under sitt siste møte med Clinton før Camp David – den 15. juni – hevdet Arafat sin sak: Barak hadde ikke overholdt tidligere avtaler, det hadde ikke vært framgang i forhandlingene, og statsminister Barak hadde alle kort på sin hånd. Han fortalte utenriksminister Albright at det eneste tenkelige utfallet av å holde et toppmøte var å få alt til å eksplodere i ansiktet på president Clinton. Om det ikke holdes noe toppmøte, er det i det minste fremdeles håp. Toppmøtet er vårt siste kort, sa Arafat – vil du virkelig ødelegge det? Til slutt reiste Arafat til Camp David, for hadde han latt være å reise, ville ha vekket amerikanernes vrede. Men han reiste mer innstilt på å forsøke å overleve toppmøtet enn å dra fordeler av det.

USAs utfordring

Gitt mistroen og den taktiske klossetheten som karakteriserte de to partene, var USA konfrontert med en formidabel utfordring. På dette tidspunktet mente likevel tjenestemenn at det fantes en historisk mulighet for en avtale. Barak ivret for en avtale, han ville ha den gjennomført i Clintons regjeringsperiode og hadde omgitt seg med noen av Israels mest fredsvennlige politikere. For sin del hadde Arafat muligheten til å herske over den første palestinske stat, og han hadde spesielle bånd til Clinton som var den første presidenten i USA som hadde møtt ham og gjort avtaler med ham. Clinton var for sin del villig til å ofre så mye av sitt presidentskap nødvendig for å

oppnå en vellykket israelsk-palestinsk avtale. En beslutning om ikke å gripe denne sjansen ville ha skapt like mange beklagelser som beslutningen om å gripe den skapte gjensidige beskyldninger.

Hverken presidenten eller hans rådgivere var blinde for den økende mistroen mellom de to partene eller for Baraks taktiske feilgrep. De hadde blitt foruroliget av Baraks beslutning om å prioritere forhandlinger med den syriske presidenten, som stjal oppmerksomheten hans fra hans legitime, men mindre tiltalende palestinske motpart. I regjeringskontorene jamret man seg over Baraks manglende evne til å etablere et fungerende forhold til Arafat. Hans oppfordringer til amerikanerne om å «kle av» og «demaskere» Arafat, ble stort sett ignorert.

Da Barak trakk seg fra sin forpliktelse om å overføre de tre landsbyene nær Jerusalem til palestinerne – en forpliktelse statsministeren spesifikt hadde gitt Clinton myndighet til å meddele Arafat – var Clinton rasende. Som han sa det selv, dette var første gang han hadde kommet til å framstå som en «falsk profet» overfor en utenlandsk statsleder. Og, i et ekstraordinært øyeblikk i Camp David, da Barak trakk tilbake noen løfter, valgte presidenten å konfrontere ham og uttrykte alle sine oppsamlede frustrasjoner: «Jeg kan ikke gå til Arafat med innskrenkninger! Du kan selge dette, jeg kan ikke gjøre det på noen måte. Dette er ikke ekte. Dette er ikke seriøst. Jeg dro til Shepherdstown (under de israelsk-syriske forhandlingene) og fikk ikke vite noe av deg i løpet av fire dager. Jeg dro til Geneve (under toppmøtet med Assad) og følte meg som en tosk som utførte dine befalinger. Jeg vil ikke la dette skje her.»

Men til tross for alle disse tvilsomme taktiske vurderingene ga USA til slutt enten opp, eller de ga etter. Av respekt for hva Barak faktisk forsøkte å gjøre, samtykket man motstrebende i måten han gjorde tingene på. For det fantes et høyere mål, nemlig Baraks beslutsomhet når det gjaldt å nå fram til en fredsavtale med Syria og palestinerne. Så tidlig som i juli 1999, under sitt første møte med Clinton, hadde Barak presentert omrisset av sin visjon om en omfattende fredsløsning. Han beskrev sin strategi i detalj, en tidsplan, ja, til og med det (astronomiske) behovet for amerikansk finansiering som trengtes til israelsk sikkerhet, økonomisk bistand til syrere og palestinere og omplassering av flyktninger. Dette var ikke ordene til en mann med et komplott, men til en mann med et kall. (...)

Samtidig stilte Arafat mange betingelser for å delta på et toppmøte. For det første ønsket han flere forberedende møter for å sikre seg mot at Camp David skulle mislykkes. For det andre ba han om at den tredje israelske tilbaketrekkingen skulle gjennomføres før Camp David. Det kravet ble stoppet av USA og omgjort til et ønske om at USA skulle «garantere» tilbaketrekking selv om Camp David ikke førte til noen avtale (det han kalte et «sikkerhetsnett»). Et tredje palestinsk ønske – som Clinton fremmet uten at

det ble stilt som krav av Arafat – var at USA skulle forbli nøytrale hvis toppmøtet feilet og ikke legge skylden på palestinerne.

Den amerikanske regjeringen delte stort sett Arafats syn. I USAs øyne var palestinerne mest legitime bekymring at risikoen for fiasko var for stor uten videre forberedelser. I juni, under samtale om et mulig toppmøte, fortalte Clinton Barak at: «Jeg ønsker å gjøre dette, men ikke under betingelser som vil ødelegge Oslo-avtalen». Clinton var også enig med Arafat om behovet for å handle når det gjaldt de midlertidige spørsmålene. Han fikk Barak til å forplikte seg til å gjennomføre en tredje israelsk tilbaketrekking uavhengig av en endelig avtale, og i juni fortalte han Arafat privat at han ville støtte en «substansiell tilbaketrekking» selv om Camp David skulle feile. Overfor Barak beskrev Clinton grunnene for Arafats bange anelser. Han bad Barak om å sette seg i «Arafats sko» og å åpne toppmøtet med en rekke velvillige gester overfor palestinerne. Endelig forsikret Clinton Arafat rett før toppmøtet om at han ikke ville bli klandret hvis møtet ikke ble vellykket. «Det vil ikke bli rette noen anklagende pekefinger», lovet han.

Men selv om de hadde bifalt palestinerne innvendinger, gikk USA øyeblikkelig i gang med å se bort fra dem. Til slutt ble det hverken ekstra forberedelser før toppmøtet, en tredje israelsk tilbaketrekking, eller gjort noe med hensyn til de midlertidige spørsmålene. Og Arafat fikk skylden i klare vendinger. (...)

Presidentens beslutning om å se bort fra sine tidligere løfter til Arafat og legge skylden på palestinerne, indikerer hvordan de to partene ble betraktet under forhandlingene. Sett fra Washington var Camp David et eksempel på Baraks politiske mot og Arafats politiske passivitet; risikovilje på den ene siden, risikoaversjon på den andre. Presidentens høyeste prioritet etter Camp David var derfor å hjelpe statsministeren som hadde risikert sin politiske prestisje på hjemmebane gjennom sin vilje til å gi konsesjoner. Derav den anklagende pekefingeren. Og det siste Clinton ønsket å gjøre, var å insistere på en videre israelsk tilbaketrekking. Derfor fraværet av et sikkerhetsnett. Dette bringer oss til sakens kjerne – innholdet i selve forhandlingene og årsakene til den rådende oppfatningen om at et sjenerøst israelsk tilbud møtte en ubøyelig palestinsk avvisning.

Sjenerøse israelske tilbud?

Var det virkelig et sjenerøst israelsk tilbud, og i så fall, ble det kategorisk avvist av Arafat? Om det finnes én sak israelerne kan enes om er det at Barak forbrøt seg mot alle tenkelige tabuer og gikk så langt som ingen annen israelsk statsminister hadde gått eller kunne gå. Han entret statsministerposten med et løfte om å beholde Jerusalem som Israels «evige og udelelige hovedstad», men endte opp med å se ut til å gå med på palestinsk suverenitet – først over noen, så over alle de arabiske sektorene av Øst-Jerusalem. I

utgangspunktet var han steinhard i sin avvisning av at Israel skulle kunne bytte noe av den okkuperte Vestbredden mot land innenfor grensene før 1967, men også på dette punktet snudde han. Etter først å ha snakket om en palestinsk stat som grovt sett skulle dekke 80 prosent av Vestbredden, beveget han seg gradvis opp mot litt over 90 prosent før han gikk med på noe rundt 95 prosent.

Det er likevel vanskelig å si med sikkerhet hvor langt Barak faktisk var villig til å gå. Hans strategi var basert på troen på at Israel ikke burde avsløre sine sluttposisjoner – ikke engang overfor USA – om ikke sluttspillet var i sikte. Hadde man bedt hvem som helst i USAs fredsteam om å beskrive Baraks virkelige posisjoner før eller endog under møtet i Camp David – eller om man hadde stilt dette spørsmålet i dag –, ville det være vanskelig å få noe svar. Baraks største frykt var at han ville tilby israelske konsesjoner og betale prisen hjemme bare for å se palestinerne bruke disse posisjonene som et nytt utgangspunkt. Og hans tillit til amerikanerne var begrenset av hans frykt for at de kunne avsløre for palestinerne nettopp hva han hadde besluttet å holde skjult.

Som en følge av dette ble alle israelske posisjoner presentert som ubevegelige, en sluttlinje som representerte noe nær «grunnfjellet» av Israels interesser. Dette tjente som et middel til både å presse palestinerne til å gi konsesjoner og til å beskytte Israels forhandlingsposisjoner i tilfelle at palestinerne ikke gjorde innrømmelser. Rett før Camp David beskrev israelske forhandlere for sine amerikanske motparter det de utga for å være sine absolutte grenser: Annektering av mer enn 10 prosent av Vestbredden, suverenitet over deler av landstripen langs Jordan-elva og tilbakevisning av ethvert forslag om å bytte områder. Under åpningen av Camp David advarte Barak amerikanerne om at han ikke kunne akseptere palestinsk suverenitet over noen deler av Øst-Jerusalem, bortsett fra et «symbolsk fotfeste». Tidligere hadde han uttalt at dersom Arafat ba om 95 prosent av Vestbredden, ville det ikke bli noen avtale. Men samtidig antydet han at han var villig til å vise mer fleksibilitet hvis Arafat var villig til å «overveie» et sluttspill. Ekte og falske grunnfjell: Spenningen og usikkerheten var til stede hele tiden.

Gradvise forandringer av Baraks posisjoner kan også forklares av det faktum at hvert forslag så ut til å være orientert mindre mot hva Israel måtte beholde enn på hva landet kunne oppnå. Barak så ut til å mene at palestinerne ikke ville ha andre valg enn et ja når de ble konfrontert med en tilstrekkelig attraktiv avtale og et passende lite attraktivt alternativ. I sin konsekvens ledet hvert palestinske «nei» til det neste israelske anslag over hva palestinerne ikke kunne tilbakevise.

Den endelige følgen av Baraks fremgangsmåte er stort sett ikke blitt lagt merke til: Strengt tatt presenterte Israel aldri noe forslag. Israelerne stoppet alltid opp ett, om ikke flere steg før det kom så langt. Dette gjorde de fordi de var fast bestemt på å beskytte Israels posisjoner i tilfelle fiasko og å ikke la

palestinerne dra fordel av ensidige kompromisser. Ideene som ble fremmet i Camp David, ble aldri gitt skriftlig form, men kun overbragt muntlig. De ble generelt presentert som USAs og ikke Israels oppfatninger. Til tross for at han hadde krevet å få anledning til å forhandle ansikt til ansikt med Arafat i Camp David, nektet Barak i virkeligheten å holde direkte møter med ham om substansielle spørsmål, av frykt for at den palestinske lederen ville feste israelske innrømmelser til papiret. Forslagene var heller ikke særlig detaljerte. Om de hadde blitt skrevet ned, ville ikke de amerikanske ideene som ble presentert i Camp David, fylt mer enn noen få sider. Barak og amerikanerne insisterte på at Arafat skulle akseptere disse ideene som et generelt «grunnlag for forhandlingene» før forhandlinger i strengere forstand kunne begynne.

Ifølge dette «forhandlingsgrunnlaget» ville palestinerne få suverenitet over 91 prosent av Vestbredden; Israel ville annektere 9 prosent, og som en motytelse ville palestinerne få suverenitet over et område i Israel fra før 1967 tilsvarende 1 prosent av Vestbredden. Men ingen av områdene ble klart identifisert. Når det gjaldt det svært ømfintlige spørsmålet om flyktningene, nevnte forslaget bare en «tilfredsstillende løsning». Selv med hensyn til Jerusalem, der forslaget var mest detaljert, var mye uklart. Arafat ble fortalt at Palestina ville ha suverenitet over de muslimske og kristne kvartalene i Gamlebyen, men bare et løst definert «permanent tilsyn» med Haram al-Sharif, islams tredje helligste sted. Status for de resterende delene av byen ville variere mellom palestinsk suverenitet og funksjonell autonomi. Dessuten var Barak forsiktig ved ikke å akseptere noe. Hans erklæringer om hvilke posisjoner han kunne bifalle var betingete, utformet som en vilje til å forhandle på basis av amerikanernes forslag så lenge Arafat gjorde det samme.

Palestinernes feilgrep

Selv om de prøvde, viste de palestinske lederne seg helt ute av stand til å fremme sin sak. I Israel og USA blir de konsekvent beskrevet som kompromissløse og uten evne til å svare på Baraks storslagne anstrengelse. Men i egne øyne var det de som gjorde de viktigste innrømmelsene.

For til tross for alt snakket om fred og forsoning, hadde de fleste palestinere akseptert to-stats-løsningen med resignasjon heller enn entusiasme. De var villige til å godta Israels eksistens, men ikke denne statens moralske legitimitet. Kampen for et helt Palestina var over fordi den hadde endt med nederlag. Slik de så det, dreide ikke Oslo-prosessen seg om å forhandle betingelser for fred, men betingelser for kapitulasjon. Tar man inn over seg dette perspektivet, blir det lettere å forstå at palestinerne syn er at Oslo-avtalen er det historiske kompromisset – en avtale om å avstå 78 prosent av det palestinske mandatsområdet til Israel. Det forklarer hvorfor de

var så følsomme overfor israelernes språkbruk. Formuleringene om at Israel «tilbød» land, at de var «sjenerøse» eller «ga innrømmelser», framsto for palestinerne som dobbelt usanne, fordi de på samme tid bekreftet Israels og benektet palestinerne rettigheter. For palestinerne ble ikke områder gitt, men gitt tilbake til dem.

Selv i perioden som fulgte Oslo-avtalen, mente palestinerne at det var de som hadde bidratt med kreative ideer for å ta hensyn til israelske bekymringer. Mens de fordømte israelske bosettinger som illegale, aksepterte de også prinsippet om at Israel ville annektere deler av bosettingene på Vestbredden i bytte mot at israelske områder av tilsvarende størrelse skulle overføres til palestinerne. De holdt fast på de palestinske flyktingenes rett til å vende tilbake til de hjemmene de mistet i 1948. Men de var forberedt på å binde denne retten til en mekanisme som ga alternative valg til flyktingene, mens den la begrensninger på det antallet som kunne vende tilbake til selve Israel. Til tross for at de insisterte på at Israel skulle trekke seg tilbake fra alt land som ble okkupert i 1967, var de i motsetning til dette prinsippet åpne for en deling av Øst-Jerusalem som ville gi israelerne suverenitet over byens jødiske områder (det jødiske kvartalet, Klagemuren og de jødiske nabolagene).

Til tross for disse innrømmelsene klarte palestinerne aldri å bli kvitt sitt image som ubøyelige. I virkeligheten var palestinerne viktigste feilgrep at de fra begynnelsen av toppmøtet i Camp David og framover hverken var i stand til å si ja til de amerikanske ideene eller å presentere et overbevisende og spesifikt eget motforslag. Fordi de ikke klarte noen av delene, fratok de USA den tyngden de følte var nødvendig for å utprøve Baraks erklærte vilje til å bevege seg ekstra langt. Og de pådro seg den amerikanske presidentens vrede. Da Abu Ala'a, en ledende palestinsk forhandler, nektet å arbeide på kartet for å forhandle om en mulig løsning, under henvisning til at Israel først måtte innrømme at enhver territoriell løsning måtte bygge på grensene fra 4. juni 1967, utbrøt Presidenten: «Dere kan ikke bare ganske enkelt si til israelerne at kartet deres ikke er bra nok. Gi meg et bedre alternativ.» Da Abu Ala'a nok en gang trakk på det, utbrøt presidenten: «Dette er svindel. Det er ikke et toppmøte. Jeg vil ikke la De forente stater beskytte forhandlinger som føres med dårlige hensikter. La oss slutte.» Mot slutten av toppmøtet fortalte en forbitret Clinton Arafat at: «Hvis israelerne kan gjøre kompromisser og dere ikke kan, bør jeg reise hjem. Du har vært her i fjorten dager og sagt nei til alt. Dette vil ha konsekvenser, en fiasko vil bety slutten på fredsprosessen... La helvete bryte løs og lev med konsekvensene.»

Hvordan kan man forklare palestinerne atferd? Som tidligere nevnt, var Arafat overbevist om at israelerne satte opp en felle. Hans viktigste mål ble derfor å begrense sine tap og ikke å maksimere sine gevinster. Dette betydde ikke at han utelukket en endelig avtale. Men dette målet så ut til å være mye mindre oppnåelig enn andre mål. Mye hadde i tillegg til dette sammenheng

med det politiske klimaet i det palestinske samfunnet. Til forskjell fra situasjonen under og etter Oslo fantes det ingen innflytelsesrike palestinske grupper som var opptatt av at Camp David skulle bli en suksess. De gruppene som var vitale som støttespillere for en avtale, hadde mistet troen og var overbeviste om at Israel hverken ville signere noen rettferdig avtale eller etterleve hva landet hadde signert. Palestinske forhandlere, som hadde det ene øyet festet på toppmøtet og det andre på den hjemlige arenaen, reiste til Camp David nesten unnskyldende, fast bestemt på at denne gangen ville de ikke la seg dupere. De så på ethvert forslag fra USA eller Israel med mistanke, og var mer tilbøyelige til å være forsiktige enn kreative. De kunne ikke akseptere de tvetydige forpliktelsene som tidligere var blitt brukt til å slå bro mellom partene, og som etter deres syn senere hadde blitt fortolket til fordel for Israel. Denne gangen ville bare klare og utvetydige overensstemmelser være akseptable.

Ingen steder var dette klarere enn i forhold til det som for palestinerne er kjent som spørsmålet om Haram al-Sharif, og for israelerne som Tempelhøyden. Amerikanerne brukte utallige timer på å finne fantasifulle finesser som kunne løse problemet om hvem som skulle ha suverenitet over dette hellige stedet – en koalisjon av flere nasjoner, FNs sikkerhetsråd, ja, sågar Gud selv ble foreslått. Til syvende og sist ønsket ikke palestinerne noe av dette. En avtale måtte gi dem suverenitet, ellers ville det ikke bli noen avtale i det hele tatt.

Fiendtlighet mot toppmøtet på hjemmebane skjerpet også spenningene blant de vel et dusin palestinske forhandlerne. Disse spenningene hadde alltid vært der, men nå økte de med muligheten for en endelig avtale og en kommende arvefølgestrid. Forhandlerne kikket seg over skuldrene, redde for å innta posisjoner som ville undergrave deres stilling hjemme. Hver palestinsk forhandler la særlig vekt på sine separate saker, tilsynelatende uten at det var noen sentral koordinering. Dette gjorde det nærmest umulig å få til de byttehandlene som ethvert kompromiss måtte inneholde. Til slutt valgte de fleste av dem å få formalitetene unnagjort i stedet for å arbeide for en avtale. Ironisk nok hadde demokraten Barak mye større spillerom enn den formentlige autokraten Arafat. Fordi de palestinske forhandlerne ikke var i stand til å opptre samlet, var de heller ikke i stand til å håndtere Camp David som et avgjørende, for ikke å si historisk, møte.

Palestinerne betraktet de amerikanske ideene, selv når de hadde form av «grunnlag for videre forhandlinger», som en fare i seg selv. Camp David-forslagene ble sett på som lite adekvate, de sa ingenting om flyktingenes status, byttet av land var ubalansert, og både Haram og mye av Øst-Jerusalem skulle forbli under israelsk suverenitet. Hvis de aksepterte disse forslagene i håp om at Barak deretter ville bevege seg videre, risikerte de å utvanne de palestinske posisjonene på en fundamental måte: Gjennom en slik aksept ville perspektivet bli flyttet vekk fra den internasjonale legitimiteten til FN-

resolusjonene om israelsk tilbaketrekking og flyktningenes tilbakevendingsrett, i retning av de uklare ideene som USA presenterte. Uten at en avtale var garantert, betydde dette å gamble med det palestinerne mente var sin mest verdifulle kapital, nemlig internasjonal legalitet. Palestinernes motvilje mot å gjøre noe som kunne undergrave FN-resolusjonene som gjaldt dem, ble forsterket av Israels beslutning om nøye å etterleve de resolusjonene som gjaldt Libanon og ensidig trekke seg tilbake derfra i månedene før Camp David. Full tilbaketrekning som Egypt hadde skaffet seg og som Israel hadde tilbudt Syria, ble nå gitt til Libanon. Når Hisbollah – en væpnet militans som fremdeles betraktes som i krig med Israel – kunne oppnå noe slikt, burde absolutt ikke en nasjonal bevegelse som hadde forhandlet fredelig med Israel i årevis, kunne forvente noe mindre.

Når palestinerne generelle handlingsmønstre ble koplet til Baraks overbevisning om at Arafat bare ønsket å hente ut israelske innrømmelser, måtte det føre til katastrofale resultater. Den gjensidige og dypt befestede mistilliten betydde at Barak skjulte sine endelige forslag, «sluttspillet», inntil Arafat eventuelt hadde beveget seg, og at Arafat ikke ville bevege seg før han kunne se dette sluttspillet. Baraks strategi var bygget på ideen om at hans fasthet ville føre til en viss palestinsk fleksibilitet som i sin tur ville berettiggjøre videre innrømmelser fra Israel. I stedet førte Israels stykkevisse forhandlingsstrategi kombinert med Arafats uvilje mot å bøye av til paradoksale resultater. Ved å presentere sine tidlige posisjoner som «grunnfjellet» skapte israelerne mistro hos palestinerne. Og ved deretter å forandre disse grunnposisjonene skjerpde de palestinerne appetitt. Ved slutten av prosessen var det vanskelig å si hvilke grunnposisjoner som var reelle og hvilke som ikke var det.

USAs motsetningsfylte roller

De forente stater hadde flere forskjellige, komplekse og ofte motsetningsfylte roller i forhandlingene: som førende megler for en antatt avtale, som vokter av fredsprosessen, som Israels strategiske allierte, så vel som kulturelle og politiske partner. Ideene USA fremsatte gjennom prosessen, bar preg av hver av disse rollene.

Som megler for avtalen ble presidenten forventet å presentere et avsluttende forslag som Arafat ikke kunne avslå. I virkeligheten var dette premisset for at Barak ivret for et toppmøte. Men USAs evne til å spille denne rollen ble lammet av landets andre roller. For det første ble Amerikas politiske og kulturelle affinitet til Israel oversatt til en akutt sensitivitet overfor Israels hjemlige bekymringer og en overdrevet verdsetting av Israels faktiske initiativ. Amerikanske tjenestemenn ble til å begynne med målløse da Barak indikerte at han kunne akseptere en oppdeling av Gamlebyen eller palestinsk suverenitet over mange av Jerusalems arabiske nabolag. Denne reaksjonen reflekterte i mindre grad en vurdering av hva en «rettferdig

løsning» burde være enn en oppfatning om hva den israelske opinionen kunne svelge. Det amerikanske teamet overveide ofte om Barak kunne selge et gitt forslag til sitt eget folk, inkludert forslag han selv hadde fremlagt. Dette spørsmålet ble sjelden, om noen gang, stilt med hensyn til Arafat.

En annen begrensning skrev seg fra USAs strategiske forhold til Israel. En konsekvens av dette var regelen om «ingen overraskelser». Det var en amerikansk forpliktelse om at de helst skulle klarere sine ideer og i alle fall gjøre Israel kjent med dem på forhånd. Fordi Baraks strategi utelukket å gjøre noen (inkludert presidenten) kjent med sine sluttposisjoner, kunne han påberope seg regelen om «ingen overraskelser» for å argumentere mot substansielle amerikanske forslag som han følte gikk for langt. USA endte opp (ofte uten selv å forstå det) med å presentere israelske forhandlingsposisjoner og fremsette dem som det lengste Israel under noen omstendigheter kunne tenke seg å gå.

Konfrontert med Arafats tilbakevisning ville Clinton så skaffe seg Baraks samtykke for et litt forbedret forslag og presentere det for palestinerne nok en gang som det lengste Israel kunne forventes å strekke seg. Mens USA stadig vekk spilte en sluttspillstrategi («this is it!») i det som faktisk var spillets midtfase («well, perhaps not»), ble utfallet at man reduserte verdien av de aktive Barak stolte på for den *virkelige* finalen: Palestinernes tillit til Clinton, USAs troverdighet og Amerikas evne til å øve effektivt press. (...) Kort sagt, regelen om «ingen overraskelser» skapte sine egne overraskelser. På en merkverdig, boomerang-aktig måte bidro den til å overbevise palestinerne om at enhver ide fra USA, uansett hvordan den ble fremsatt, var israelsk og derfor både umiddelbart suspekt og mulig å forhandle om.

Syv år med ansvar for fredsprosessen, ofte mot vanskelige odds, bidro ytterligere til å svekke USAs effektivitet i dette kritiske stadiet. Jo større investeringer Washington hadde i prosessen, desto mer sto på spill for å få den til å lykkes, og desto sterkere ble tendensen til å ville redde prosessen ved å se gjennom fingrene med hver av sidene sine nykker og destruktive atferd. (...)

Til tross for alt dette spilte USA en viktig rolle i utformingen av forslagene innhold. En av de skadeligste virkningene av den synlige samstemmighet mellom Israel og USA var at den dekket over de reelle konfliktlinjene mellom dem. Igjen og igjen, og vanligvis uten at palestinerne visste om det, søkte presidenten å overbevise statsministeren om å akseptere hva han inntil da hadde tilbakevist. Blant disse sakene var prinsippet om bytte av land, palestinsk suverenitet over i det minste deler av arabisk Øst-Jerusalem og – etter Camp David – over Haram al-Sharif, så vel som en betydelig reduksjon av området Israel ønsket å annektere. Dette ledet Barak til å kommentere overfor presidenten at i substansielle saker var USA mye nærmere palestinerne posisjoner enn de israelske. Dette var bare en refleksjon av et langt videre mønster av forskjeller mellom israelske og

amerikanske posisjoner – men som er blitt systematisk oversett av både palestinere og andre arabere.

Arafats manglende evne til å begripe det komplekse forholdet mellom Washington og Tel Aviv kostet ham dyrt. Ved å la være å fremsette klare forslag, berøvet palestinerne amerikanerne det instrumentet de følte de trengte for å presse israelerne videre; og det ledet dem til å stille spørsmålstegn både ved palestinerne seriositet og deres genuine ønske om en avtale. Som presidenten fortalte Arafat flere ganger i Camp David, forventet han ikke at han skulle være enig i USAs eller Israels forslag. Men han stolte på at Arafat ville si noe som han kunne bringe med seg tilbake til Barak for å få ham til å bevege seg lenger. «Jeg trenger noe å fortelle ham» ba han inntrengende. «Så langt har jeg ingenting.»

Forhandlingsveien amerikanerne forestilte seg – finne en posisjon som var nær ved Israels «grunnfjell»; presentere den for palestinerne; få et motforslag fra dem; bring dette tilbake til israelerne – førte til slutt galt av sted. Den startet uten et virkelig «grunnfjell», fortsatte uten et motforslag og endte uten en avtale.

Noen konklusjoner

Under det overfladiske øyeblikksbildet av Baraks tilbud og Arafats avvisning ligger et bilde som er både sammensatt og forvirrende. Baraks taktikk som var utformet for å bevare hans aktiva til «sannhetens øyeblikk», sikret at partene aldri kom dit. Hans beslutning om å betrakte alt gjennom prismet til en «alt-eller-ingen»-forhandling om en altomfattende avtale, ledet ham til å se hvert skritt som en prøve på hvem som hadde den sterkeste viljen. Tilsvarende betraktet han ethvert tillitskapende tiltak som tegn på svakhet.

Fordi Arafat var besatt av Baraks taktikk, brukte han mindre tid på å bekymre seg over substansen i en avtale enn å tenke på muligheten for et mulig plott. Fordi han var fullstendig fiksert på mulige feller, kunne han ikke se de potensielle mulighetene. Han innså aldri helt hvor langt Barak var villig til å gå, hvor sterkt USA var villig til å presse, og dermed heller ikke hvor sterke kortene hans var. Etter å ha brukt et tiår på å bygge et forhold til Washington, viste han seg ute av stand til å bruke det da han trengte det aller mest.

Når det gjaldt USA, tok de aldri full kontroll over situasjonen. De ble dratt i mange og motstridende retninger og klarte ikke å finne noen egen retning. Derfor lot de seg altfor ofte bruke i stedet for å bruke sin autoritet.

Mange av dem som heller i retning av å kaste all skyld på Arafat for sammenbruddet i forhandlingene, peker på hans manglende evne til å akseptere ideene til et forlik som ble foreslått av Clinton den 23. desember, fem måneder etter slutten på forhandlingene i Camp David. I løpet av disse månedene hadde nye samtaler funnet sted mellom israelerne og palestinerne,

og kraftige voldshandlinger hadde brutt ut mellom de to partene. Presidentens forslag viste at avstanden som var tilbakelagt siden Camp David var betraktelig og stort sett i palestinernes retning. Ifølge forliket presidenten hadde tegnet et omriss av, ville Palestina få suverenitet over 94 til 96 prosent av Vestbredden og ville i tillegg få land fra Israel før 1967 som tilsvarte 1 til 3 prosent av Vestbreddens territorium. Palestinske flyktninger ville ha rett til å vende tilbake til sitt hjemland i det historiske Palestina; en rett som ville garantere deres ubegrensede mulighet til å leve i Palestina, men deres integrering i Israel ville bli overlatt til dette landets suverene beslutning. I Jerusalem ville alt som er arabisk være palestinsk, alt som er jødisk være israelsk. Palestinerne ville ha suverenitet over Haram og Israel over Vestmuren; gjennom denne kunne de beholde kontakten med stedet for det gamle jødiske tempelet.

Til forskjell fra Camp David, og som det fremgår både av tiden det tok ham å reagere og tvetydigheten i hans reaksjoner, tenkte Arafat seg grundig om før han ga sitt svar. Men mange av de problemene som hadde plaget ham i juli, hjemsøkte ham igjen i desember. Som i Camp David presenterte ikke Clinton betingelsene for en endelig avtale, men retningslinjene for forserte sluttforhandlinger. Som i Camp David følte Arafat seg under press fordi både Clinton og Barak annonserte at ideene ville forsvinne fra bordet – «fordufte med presidenten» – dersom de ikke ble akseptert av begge sider. Med bare tretti dager igjen av Clintons presidentskap og ikke særlig mer av Baraks tid som statsminister, var muligheten for en avtale i beste fall fjern. Dersom ingen avtale ble inngått, fryktet palestinerne at de kunne bli sittende igjen med prinsipper som var tilstrekkelig detaljerte til å overta rollen til de internasjonale resolusjonene, men for lite håndfaste til å utgjøre en avtale.

Gitt forhandlingenes historie klarte palestinerne dessuten ikke å unngå den konklusjon at dette var oppvarmede israelske synspunkter, og at et bedre forslag fremdeles kunne bli fremsatt. Når det gjaldt dette, hadde imidlertid Clinton faktisk motstått israelske forsøk på å vanne ut forslagene på to nøkkelområder – palestinsk suverenitet over Haram og omfanget av territoriet til den palestinske staten. Når alt kom til alt, foretrakk Arafat å fortsette forhandlingene under den behagelige paraplyen av internasjonale resolusjoner heller enn begrenset av Amerikas usikre forslag. I januar førte en felles anstrengelse mellom israelske og palestinske forhandlere i den egyptiske byen Taba (uten amerikanerne) til mer framgang og glimt av håp. Men da var det for sent, i det minste for noen av forhandlerne. Den 20. januar hadde Clinton pakket kofferten og var på vei ut. I Israel var Sharon i mellomtiden på vei inn. (...)

(12. juli 2001)

Oversatt av Sjur Kasa

Morten Levin

STYRER DEN PRO-ISRAELSKKE LOBBYEN USAs MIDT-ØSTEN-POLITIKK?

Kontrollerer pro-israelske pressgrupper USAs Midtøsten-politikk? Er USAs støtte til Israel og aksept for Israels kontinuerlige brudd på folkeretten og overgrep mot Palestinerne bekreftelse på dette? Er slike forestillinger gamle antisemittiske konspirasjonsteorier i en ny innpakning?

Innledning

Det bør vekke forundring hvordan det er mulig for et lite land som Israel å vedlikeholde og utvide sitt grep over okkupasjonen av palestinske, syriske og libanesiske landområder. Internasjonal fordømmelse er nærmest unison. Det er bare USA som fremstår som uforbeholden støttespiller til Israel, ved enten å legge ned veto i sikkerhetsrådet eller å være enslig i «Israel-blokken» ved avstemninger i Hovedforsamlingen. Tre milliarder dollar (vel 20 milliarder kroner) i årlig økonomisk støtte fra USA (militært og økonomisk) gir et åpenbart svar.¹ USA er uten tvil den nasjon som gjør det mulig for Israel å føre den politikk som nå utøves. Dette er jo på ingen måte noe nytt. Men hvorfor spiller USA rollen som aktiv støttespiller for Israel i Midtøsten?

En vanlig forklaringsmodell bygger på geostrategiske og nykolonialistiske forståelsesrammer, hvor USAs støtte blir forklart mer ut fra de brede politiske strategier enn omsorg for staten Israel.² Det er også like åpenbart som forunderlig at staten Israel på mange områder er temmelig uavhengig av USA og på ingen måte oppfører seg som en lydige vasallstat. I løpet av de to siste årene har president Bush gjentatte ganger kommet med sterke utsagn mot Israel, og noen har faktisk vært svært kritiske til Israels fremferd i de okkuperte områdene. Men etter få dager har kritikken stilnet og blitt omgjort til de sedvanlige pro-israelske støtteerklæringer. Det er aldri gitt noen forklaring fra Bush-administrasjonens side på hvorfor slike snuoperasjoner nærmest har blitt sedvane.

Denne artikkelen søker å forklare sider ved USAs politikk i Midtøsten som innenrikspolitisk motivert. Poenget er ikke at USAs politikk kan forstås enten som geostrategi eller som innenrikspolitikk, men at det er et komplekst samspill mellom de to politikkkfeltene. Hva som blir utslagsgivende avhenger av hvorvidt det er en geostrategisk eller innenrikspolitisk avveining. Geostrategiske ambisjoner og etablering av brohoder i områder som ikke følger den amerikanske doktrinen for liberale demokratier, gjør at Israel fremstår som en «naturlig» politisk alliert for USA. Denne artikkelen drøfter kritisk de

innenrikspolitiske sidene ved USAs Midtøsten-politikk, og konsentrerer seg spesielt om hvordan konstruksjonen av jødisk identitet meisles ut og hvordan den jødiske lobbyen kan øve innflytelse på innenrikspolitiske prosesser.

Mange kritikere av USAs politikk i Midtøsten legger betydelig vekt på at den virkelige forklaringen bare finnes i geopolitiske og nykolonialistiske interesser.³ I mitt perspektiv blir dette for enkelt. For det første er argumentet mitt at USAs utenrikspolitikk i ekstrem grad er dominert av innenrikspolitiske forhold. For å forstå USAs utenrikspolitikk må en kjenne til grunntrekkene i de innenrikspolitiske maktkamper som utspilles. Et tydelig bevis på denne sammenhengen ser vi i dag i Bush-administrasjonens politiske strategi i Irak. Disse aktivitetene er bygget opp omkring kampanjen i det republikanske partiet for å sikre Bush gjenvalg. På bakgrunn av denne posisjonen blir derfor neste skritt å undersøke hvordan nasjonale politiske prosesser fungerer. Et sentralt element i USAs politiske system er lobbygruppenes betydning for politikkenes utforming. I kjølvannet av invasjonen i Irak har det blitt synlig hvordan konservative lobbygrupperinger, for eksempel New Enterprise Institute og Christian Coalition, har vært pådrivere for Irak-krigen. For å forstå Israels framferd og at USA aksepterer Israels okkupasjon av palestinsk territorium, er det viktig å studere den pro-israelske lobbyen.

Antisemittismen som forsvar for Israel

Det er et interessant paradoks at dersom det formuleres kritikk av sionismen eller staten Israel, så møtes kritikerne nærmest unisont med beskyldninger om å være antisemittiske. Jødiske kritikere av sionismen og av staten Israel har fått merkelappen «selvhatende jøde». Stemplingen av alt kritisk som antisemittisk er selvsagt feil, og det er viktig å påvise hvorfor kategoriseringen av alle kritikere som antisemitter eller selvhatende jøder er en bevisst herskestrategi for å kneble kritikk. Antisemittismen har i århundrer ridd Europa og de nære asiatiske land som en mare. De russiske pogromene på midten av 1800-tallet og det nazistiske folkemordet på jødene under andre verdenskrig viste skremmende trekk ved moderne samfunn som ingen ønsker skal gjenta seg. Antisemittismens tradisjonelle kjerneområder har vært å finne i Sentral-Europa og de tilgrensende forhenværende sovjetrepublikkene.

I dagens politiske debatt om Israel blir anklager om antisemittisk virksomhet fremsatt for å bygge en argumentatorisk mur som skal hindre politisk kritikk av Israel. Et grelt eksempel på en slik argumentasjon finner vi i en kronikk i *Dagbladet* (26.11.2003), skrevet av Israels ambassadør Liora Herzl. Hun konkluderer med at kritikk av Israel, som altså tolkes som en trussel mot staten Israels eksistens, nærmest per definisjon er antisemittisk.⁴ Statsminister Ariel Sharon fremmer det samme synspunktet i et intervju

gjengitt i *spiegel online*. Der går han hardt ut mot dem som skiller mellom antisemittisme og kritikk av den israelske regjeringen:

«I dag finnes det ikke lenger noe skille. Vi snakker om kollektiv antisemittisme. Staten Israel er en jødisk stat og holdningen overfor Israel er tilsvarende.»⁵

Den logiske konsekvens av denne type argumentasjon er at legitim politisk kritikk av Israel er rasistisk og uakseptabel. Dette er selvsagt en bevisst sammenblanding for å vanskeliggjøre politisk kritikk av sionismen og av staten Israel.

Det er grunn til å presisere nærmere hva som vanligvis forstås med det mer generelle rasismebegrepet (som altså antisemittismen er en del av). Rasisme er å forstå som undertrykking eller forfølgelse av mennesker for hva de er og ikke for hva de har gjort. Å kritisere sionismen som politisk ideologi eller staten Israels politikk som okkupasjonsmakt har selvsagt ingenting med antisemittisme å gjøre, ettersom slik kritikk er en del av akseptable meningsytringer om politiske forhold. Det er jo som kjent slike meningsbrytninger som kjennetegner ethvert levende demokrati.

Antisemittisme er i dag ikke annerledes enn fremmedhatet mot arabere, muslimer, mørkhudede eller mongoler. Poenget er at den andre verdenskrigens grusomheter skapte den jødiske tragedien – et Holocaust – som etter hvert ble kulturelt utviklet til å bli tolket som folkemordet fremfor alle folkemord. Det er viktig å forstå «Holocaust» som fenomen ettersom det fremstår som den viktigste kilden til rettferdiggjøring og legitimering av moderne sionisme og staten Israels politikk. Kritikk av Israels politikk og statens sionistiske aktivitet vanskeliggjøres ved at bruken av «Holocaust» utløser en kollektiv skyldfølelse hver gang en kritisk røst blir reist. Dette har vært en vellykket pro-israelsk strategi fordi det har plassert svært mange kritikere i defensive posisjoner.

Holocaust som nordamerikansk fenomen

Tilintetgjørelse av europeiske jøder under den andre verdenskrigen ble i den første mannsalderen etter krigens slutt betraktet først og fremst som et vanvittig og nærmest uforståelig folkemord. Nazistens tilintetgjøring av 4,5 millioner jøder ble betegnet som folkemord på linje med for eksempel det ottomanske rikets drap av over en million armenere under første verdenskrig. Men dette endret seg. På slutten av 1960-tallet og i begynnelsen av 1970-tallet skjer det en radikal språklig fornyelse og endring. Nyskapingen vokser frem i USA. Essensen er en gradvis forming av en bevissthet om at folkemordet på jødene under den andre verdenskrigen er av en annen art og utført med større råskap enn noe annet folkemord det er verdt å nevne. Gradvis skapes en kollektiv historieoppfatning om at nazistens folkemord på jødene er et ragnarok – «Holocaust». «Et offer som går opp i flammer» vil

være en direkte oversettelse til norsk.⁶ Holocaust får en sekundær forklaring som massedrap på sivile, men blir i det alt vesentlige forbeholdt drap på jøder. Gradvis blir Holocaust tatt i bruk som den unike betegnelse på de jødiske ofrene under den andre verdenskrigen.

Det er viktig å påpeke at Holocaust ikke var et begrep som ble brukt de første tiårene etter krigens avslutning. Hvordan kan det så ha seg at Holocaust befester seg som begrep først 30–40 år etter andre verdenskrig? Peter Novick, som er historiker ved det velrenommerte University of Chicago, argumenterte i boka *The Holocaust and Collective Memory* for at Holocaust representerer en utvikling av kollektiv hukommelse.⁷ Den gjensidige forestillingen som innebærer en bestemt mytisk tolkning av historien, fremstår derved som høyst aktuell legitimering av staten Israels handlinger i dag:

«Den kollektive historien forenkler; den ser hendelser fra et enkeltstående, involvert og forpliktende perspektiv; den er utålmodig overfor tvetydigheter av noe slag og reduserer hendelser til arketyper. (...) Historien har ingen forestillinger om tidens gang, og den forneker at noe kan identifiseres som 'fortiden'.»⁸

Den overordnede forklaringsmodellen er altså at den kollektive hukommelsen bidrar til å forklare, legitimere og rettferdiggjøre dagens politiske og samfunnsmessige handlinger, alt det som angår nåtidens stridsspørsmål. Historiske hendelser, slik de formes av den kollektive hukommelsen, blir med andre ord brukt som en ubetinget, udiskutabel og absolutt rettferdiggjøring av dagens politikk.

Holocaust er en historiefortolkning som først vokste frem i USA. Dette er et paradoks fordi mindre enn en prosent av befolkningen, dvs. under halvparten av den jødiske befolkningen i USA, kan sies å ha direkte familiære relasjoner til nazistenes ofre. I Europa har det knapt vært noe engasjement for å fremstille folkemordet på jødene som annerledes eller verre enn folkemordet på for eksempel armenere, sigøynere eller homofile. Oskar Mendelsohns arbeid *Jødernes historie i Norge*, utgitt i 1969 og 1986 (første og andre bind), er en omfattende historisk fremstilling av jødens liv og levnet i Norge. Andre bind omhandler tiden etter andre verdenskrig. Det er bemerkelsesverdig at når Mendelsohn refererer til «Holocaust» – vel å merke i anførselstegn – så refererer han utelukkende til miniserien som ble vist i NRK TV.⁹ Klarere kan det neppe illustreres hvordan Holocaust ble skapt som språklig nyvinning. Frem til begynnelsen av 1970-tallet var ikke Holocaust som begrep for folkemordet på jødene vanlig i noe europeisk land.

Hvorfor er det nødvendig å utvikle en kollektiv historiefortolkning med funksjon å legitimere dagens politikk? To viktige hendelser preger bevisstheten til USAs jøder. Den ene er «Seks-dagers krigen» som førte til at Israel klart og tydelig fremsto som okkupasjonsmakt. Etter å ha seiret i krigen ble den israelske krigsmakten stående som okkupant på fremmed jord. Opinionen i USA måtte vinnes for Israels sak, og USAs interesser måtte veves inn i

interessesfæren til staten Israel. Militær og økonomisk støtte fra USA ble etter hvert en grunnleggende forutsetning for staten Israels eksistens. Det trengtes med andre ord en legitimering som rettferdiggjorde at ofrene fra folkemordet under andre verdenskrig selv var blitt okkupanter og undertrykkere.

Den andre viktige begivenheten var Eichmann-prosessen i Jerusalem. Nazistens fremste organisator av jødeutryddelsen ble kidnappet i Argentina for å bli stilt for israelsk rett i Jerusalem. En bagatell i denne sammenheng er bruddene på folkeretten ved kidnapping i et fremmed land og opprettelse av en egen domstol på ofrenes territorium. Mer interessant er debatten som vokste frem i USA som følge av rettergangen. Tom Segev skriver i boka *The Seventh Million – The Israelis and the Holocaust*:

«Rettesaken var bare et redskap og Eichmanns rolle var å gi en stemme til det jødiske folket, som Israel hevdet å tale for i sionismens ideologiske ånd.»¹⁰

Hannah Arendt som på den tid uten tvil var den mest prominente jødiske intellektuelle i USA, dro til Jerusalem for å overvære rettssaken mot Eichmann. Hun rapporterte jevnlig til *The New Yorker*, og disse kommentarene ble plagsomme for alle med blind lojalitet til Israel. Kritikken mot sakens legalitet blir bare en bagatell sammenliknet med den grunnleggende refleksjon Arendt vakte ved å argumentere for at folkemordet på jødene kan forstås som «ondskapens banalitet».¹¹ Hennes hovedargument var at Eichmann er et helt vanlig menneske, og hans grusomme gjerninger ble gjennomført som hverdagslige, teknokratiske plikthandlinger. Ondskapens banalitet blir et skremmende og kontroversielt argument ettersom alle kan bli bødler og alle kan bli ofre. Det var med andre ord ikke slik at jødene lidelser under andre verdenskrig var noe som bare kunne ramme jøder og ingen andre. Det kunne ramme alle og bli gjennomført av alle, ettersom ondskapen i bunn og grunn er banal.

En tredje forklaringsfaktor er knyttet til jødene situasjon i USA. De amerikanske jødene hadde gjort et vellykket inntog i det amerikanske samfunnslivet. De fleste universitetene var åpne for jødiske intellektuelle, samtidig som jødene fikk en viktig posisjon i kunst og kultur. Hollywood hadde et betydelig innslag av skuespillere og filmskapere med jødisk bakgrunn. I kjølvannet av denne markerte suksessen fulgte en sekularisering av jødene i USA. Peter Novick påviser hvordan sentrale jødiske geistlige ser trusselen i en sekularisert jødisk befolkning og derfor ser behovet for å disiplinere jødene i USA.¹² Holocaust fremstår som den sentrale brekkstangen i dette arbeidet.

Hvordan kan det så utvikles en effektiv strategi for å forme en kollektiv historieforståelse? Historieforståelsen skal kunne mobilisere jødene i USA, og dessuten ha gjennomslag i bredere lag av befolkningen. På politiske arenaer og i massemedia kunne budskapet om Holocaust som det enestående

folkemordet på jødene lett fremmes. Jødiske og sionistiske tidsskrifter ble naturlige kanaler, og pro-israelske journalister ga sine bidrag. Til forskjell fra Europa, hvor det i kjølvannet av Seks-dagers krigen og Yom Kippur krigen ble skapt en mer kritisk opinion til Israel som okkupasjonsmakt, førte ikke disse to krigene til noen markert kritisk holdning til staten Israel i USA. Massemedia i Europa representerer et bredere politisk spektrum, noe som gir flere stemmer i den offentlige debatten. En ikke uvesentlig faktor i Europa var vitnesbyrdene fra hjemvendte FN-tropper i Libanon. Soldatene dro nedover som støttespillere for Israel og vendte hjem som skarpe kritikere.¹³ De ble sannhetsvitner som formidlet direkte og usminket historien om okkupasjonsmakten Israels arroganse og maktmisbruk. I Europa tapte Israel kampen om opinionen. Det gjorde de ikke i USA. Der seiret Holocaust, noe som la grunnlaget for en uforbeholden ideologisk, politisk og økonomisk støtte til Israel.

Hvordan kan vi forklare dette? Media var ikke alene om den sterke påvirkningen. Kunstneriske uttrykksformer ble derimot svært så sentrale. Store deler av forfatterskapet til Eli Wiesel kan tolkes som et bidrag til å fremstille folkemordet på jødene under andre verdenskrig som et Holocaust som bare rammet jødene. Effekten av de kunstneriske uttrykksmidlene er en viktig nøkkel for å forstå hvordan Holocaust kunne bli en så rotfestet og endimensjonal legitimering av jødernes «særegne» skjebne. Hollywood ga også markante bidrag, som antagelig var viktigere enn Wiesels forfatterskap. Wiesel fremstår som den ypperste i den litterære tolkningen, men gjennomslaget kommer først når film og TV tas i bruk. Miniserien «Holocaust» spredte sitt budskap i de aller fleste vestlige land, men den ideologiske betydningen var størst i USA. Senere skapte Stephen Spielberg med filmen «Schindlers liste» en ny fortolkning og revitalisering av Holocaust-myten. Filmen var premiereklar i 1995. «Schindlers liste» bidro til å vedlikeholde forestillingen om Holocaust som det særegne jødiske ofret; et folkemord som er annerledes enn alle andre folkemord.

Hvem utgjør den pro-israelske lobbyen i USA?

Et kjennetegn ved lobbyvirksomhet er at pressgrupper øver innflytelse på politiske beslutninger ved å utvikle kanaler for påvirkning utenfor det politiske demokratiske systemet. Lobbyvirksomhet kan studeres som et reelt politisk maktpill som utøves av grupperinger og organisasjoner med ønske om å fremme særinteresser. Det blir et demokratisk problem når lobbyistene er skjulte eller kamuflerer sin virksomhet, og fordi lobbyistenes økonomiske ressurser avgjør muligheten for å påvirke politikken. Det er viktig å avdekke og analysere det pro-israelske lobbysystemet uten å begå den forenklete feilslutningen som består i å konstruere et bilde av Zions eldre som verdens konspiratoriske «regjering».

To grupperinger fremstår som kjernetroppene i den pro-israelske lobbyen. Den ene grupperingen som har vokst særlig i løpet av de siste 30–40 årene, er konservative og fundamentalistiske kristne samfunn. Den andre er nettverket av jødiske, israelske og sionistiske organisasjoner innvevd i det amerikanske samfunnssystemet.

Den kristne falanksen utgjør de troende som like så gjerne leser det gamle testament som det nye. Oppfatningen av jødene som Guds utvalgte folk skaper et religiøst og ideologisk grunnlag for uforbeholden legitimering av sionismen og av staten Israel. De konservative støttespillerne for Israel finnes særlig i fundamentalistiske kristne miljøer. Christian Coalition under den tidligere leder Ralph Reed, har ledet an for å forme kristne konservative synspunkter slik at de blir en uforbeholden støtte til staten Israel.

På den annen side har fundamentalistiske religiøse strømninger i USAs bibelbelte tradisjonelt inntatt en klart rasistisk og antisemittisk holdning. Ku-Klux-Klans lefling med en spesiell tolkning av kristendommen for å legitimere rå voldsrasisme er et eksempel på dette. Predikanter som Pat Robertson har gradvis modifisert sine gamle antisemittiske synspunkter for å gjøre dem mer salgbare på dagens konservative kristne marked i USA. Denne sammensausingen av religion og politikk er i seg selv problematisk nok, ettersom religiøse bevegelser tar politiske former. I dette perspektivet er det en klar parallell til sionismen som politisk-religiøs bevegelse. De grunnleggende tenkemåtene blir de samme, og det er lett for slike aktører å finne støtte i hverandres måte å argumentere på.

Det er imidlertid langt alvorligere når sentrale politikere fremstår som renheklede sionister. Republikanernes leder i Kongressen, Tom DeLay, er et skremmende eksempel på en slik politiker. Under et besøk i Israel uttale han følgende i Knesset:

«De kan snakke om fred og palestinsk statsdannelse i Washington, men DeLay er på reise i Det hellige land med et budskap til de israelske haukene. Krigen er ikke over, og USA er Israels broder i denne frem-skutte kampen mot det onde.»¹⁴

Disse konservative kristne kreftene har i dag en betydelig innflytelse på politikken til regjeringen i Washington. Slike politiske ytringer kan forklares ved at Bush sin administrasjon ikke har tenkt igjennom saken, eller at pro-israelske krefter i administrasjonen er i stand til å gjøre sin innflytelse gjeldende. Det er selvsagt ikke slik at den pro-israelske lobbyen har absolutt innflytelse i det politiske systemet, men det er viktig å forstå at denne støtten kan mobiliseres når noen ser det nødvendig. Vi kjenner for eksempel til at det ved flere anledninger har blitt arrangert større demonstrasjoner i Washington i et samspill mellom jødiske organisasjoner og kristne konservative grupperinger. Ikke sjelden har slike demonstrasjoner samlet 50-60.000 deltakere, og gjerne med sentrale israelske politikere som hovedtalere. Utenriksminister Benjamin Netanyahu har ved flere anledninger vært hovedtaler ved slike

massemønstringer. Det er innlysende at den slags manifesteringer er en viktig ytringsform som gir politisk uttelling.

Det er særlig den jødiske innflytelsen innenfor den sionistiske lobbyen jeg ønsker å drøfte nærmere. Dette er et perspektiv som ikke har fått særlig plass i seriøse analyser. Spesielt har det vært få grundige, saklige og vel dokumenterte analyser som har tatt opp jødisk politisk innflytelse i det landet hvor det er en meget betydelig konsentrasjon av verdens etniske jøder. Slike analyser har stort sett blitt røyklagt ved at pro-israelske krefter med stort trykk har fremført ideologiske og religiøse argumenter for å stemple all kritikk som antisemittisk. Dette har målbundet eller marginalisert de fleste kritikerne.

Det engelske tidsskriftet *Prospect* publiserte i 2002 en artikkel om jødisk politisk makt i USA. Umiddelbart etterpå ble redaktøren intervjuet i CNN. Intervjueren bidro til å reise en advarende pekefinger ved å hevde at det å publisere en slik artikkel var det samme som å nøre opp under antisemittiske tanker og holdninger. Derimot viste han liten interesse i å gå inn på hovedargumentene i artikkelen om den jødiske innflytelsen på USAs kultur og samfunnsliv. Journalisten i *Prospect* ble konfrontert med en representant for den sentrale amerikanske sionistiske lobbyen, og drevet på defensiven. Samtalen dreide seg i hovedsak om anklager om antisemittisme, og det ble brukt lite tid på å debattere artikkelens egentlige innhold.

Jødene utgjør i dag 2,2 prosent av befolkningen i USA, dvs. ca. 8 millioner jøder. Tallet er selvsagt forbundet med stor usikkerhet ettersom det alltid vil være vanskelig å avgjøre hvem som rettmessig tilhører en bestemt rase eller etnisk gruppe. Selv nazistene greidde ikke med sin raselogikk å etablere klare operasjonelle kriterier for hvem som tilhørte den ene eller annen gruppe. Det er minst like vanskelig å avgjøre hvem som er jøder i dagens USA. Derimot er det viktig å se hvor de fleste jødene lever. Den største tettheten finnes i metropolene New York City og Los Angeles, med Miami på tredjeplass. Dermed er grunnlaget lagt for politisk innflytelse i de tre delstatene New York, California og Florida. I New York bor det ca. 4,5 millioner jøder, noe som indikerer en betydelig potensiell innflytelse på valg til delstatsforsamling, Kongressen eller Senatet.

Jødiske og pro-israelske lobbyorganisasjoner

Det er et betydelig antall jødiske organisasjoner i USA, og mange har tatt mål av seg til å kunne øve politisk innflytelse. Formene varierer, og operasjonsområdet er på ingen måte begrenset til USA. Et utsnitt av slike organisasjoner er vist i tabell 1.

Organisasjonene har ulike formålsparagrafer. Noen er opptatt av å sikre politiske relasjoner mellom Israel og USA, mens andre motarbeider antisemittisk virksomhet. Men de forenes i sin støtte til Israel, enten den er

aggressiv og uforbeholden eller viser seg i en stilltiende uvilje mot å kritisere Israels politikk. Funksjonen til organisasjonene varierer, og samlet utgjør de en betydelig påvirkningskraft. De er på ingen måte beskjedne når det gjelder forhold de ønsker å øve innflytelse på.

Tabell 1: Jødiske organisasjoner i USA

American Council for Judaism	American Zionist Emergency Council
American Israel Public Affairs Committee	American For a Safe Israel
American Jewish Committee	Anti-Defamation League of B'nai B'rit
American Jewish Congress	Jewish Labor Committee
American Jewish Conference	Jewish National Fund
American Jewish Historical Society	Jewish People's Committee
American Joint Distribution Committee	Jewish Welfare Fund

Som eksempel på lobbygruppens arbeidsmåte tar jeg frem noe som skjedde i Norge i 2002. På sensommeren oppfordret lederen for LO, Liv Gerd Valla, til boikott av Israel. Umiddelbart tikket det inn meldinger til nyhetsbyråene hvor American Jewish Committee kategoriserte Valla som antisemitt. Men de nøyde seg ikke med det. President Harold Tanner og sjef for internasjonal avdeling i American Jewish Committee, Jason F. Isaacs, troppet opp på kontoret til statsminister Bondevik den 30. august 2002 for, som det sto i *Dagbladet*, de «... tar turen over Atlanteren for å undersøke hva som egentlig foregår.» Når vi ser hvordan disse organisasjonene opererer i Norge, er det lett å tenke seg hvordan de øver innflytelse i USA.

I en artikkel i tidsskriftet *Prospect* pekes det på at denne lobbyen ikke nødvendigvis er bygget opp omkring støtte til israelsk politikk, men først og fremst for å påvirke USAs politikk i forhold til Israel. Den pro-israelske lobbyen arbeider åpenbart sofistisert. Den er for det første viktig for valgene i delstatene New York og California. Der er den lokale jødiske befolkning av en slik størrelse at de har betydelig innflytelse på valgfallet. Ingen senator fra New York vil legge seg ut med de lokale jødiske velgermassene. Den tidligere republikanske senatoren fra New York (Alfonso D'Amato) gjorde sine hoser grønne for lokale jødiske grupperinger (Han tok et betydelig initiativ for å kreve penger fra østerrikske banker til fordel for jødiske organisasjoner.¹⁵) Likeledes ble det tydelig at Hilary Clinton brukte media for å få frem at hun var positiv til jødiske interesser, etter at hun ble kritisert for ikke å være vennlig nok overfor Israel. Hun optrådte for eksempel på Clintons State of Union Address, som er amerikanernes frontale, i 1996 sammen med Eli Wiesel og datteren Chelsea.

De betydelige økonomiske ressursene som den jødiske lobbyen rår over, er viktige i det amerikanske valgsystemet. Valgkampbidrag gir grunnlag for å formidle ressurser til de kandidater som er mest ønskelige for den pro-

israelske saken. Dette er en taktikk som ble utviklet av Ralph Reed, leder for The Christian Coalition. Det er dessuten påvist et samspill mellom deler av den jødiske lobbyen og de konservative kristne kreftene i USA.¹⁶

USAs valgsystem er basert på at kandidatene må reise betydelige midler til sin egen valgkamp. Partiene sentralt har lite å tilby av økonomisk støtte. Uten penger har kandidatene ingen mulighet til å bli valgt. Derfor er systemet slik at lobbygrupperinger kjøper seg innflytelse ved å gi valgkampbidrag. En viktig oppgave for de grupperingene som gir valgkampbidrag, er å finne frem til kandidater som er positivt innstilt til lobbyistens sak og som kan være i stand til å vinne i sin valgkrets. I kretser med få velgere vil sjansen til å få maksimal uttelling for den økonomiske støtten være større enn i valgkretser med mange velgere. Christian Coalition forsto dette og satte det i system. Det er en strategi som har blitt anvendt av den pro-israelske lobbyen.

Politikere med sterke pro-israelske sympatier

En stor del av lobbyvirksomheten til fordel for Israel utføres av politiske bakmenn. Dette er aktører med betydelige politiske ambisjoner. De tilhører gjerne partiene, men satses ikke på å bli valgte representanter. Slike politiske aktører innehar viktige posisjoner i den amerikanske administrasjon. Paul Wolfowitz og Richard Pearle har for eksempel begge hatt posisjoner som viseforsvarsminister under Donald Rumsfeld. Poenget er at det ikke er likegyldig hvorvidt slike politiske figurer har vært aktive i politiske organisasjoner som befinner seg langt ut på høyre fløy, og at de i slike posisjoner har argumentert for bestemte politiske løsninger i Midtøsten.

Et eksempel er at tidligere viseforsvarsminister Richard Pearle sammen med nåværende viseforsvarsminister Douglas J. Feith utformet et dokument for den daværende statsministeren i Israel, Benjamin Netanyahu: «A Clean Break: A New Strategy for Securing the Realm.»¹⁷ Rådet som gies til Netanyahu er å bryte med Osloprosessen for fred mellom Israel og Palestina. Disse politiske bakmennene har stort sett alle en fortid ved American Enterprise Institute eller har vært knyttet til Project for a New American Century. Begge disse organisasjonene har påviste sterke bånd til den nåværende Bush-administrasjonen og øver betydelig innflytelse på politikken i Midtøsten.

Det er karakteristisk hvordan Pearle, som i januar 2004 var innleder på det årlige oljeseminalet på Sanderstølen, i et intervju med *Dagbladet* under overskriften «Skjult jødehat blant kritikere» (av USAs midtøstenpolitikk? – min tilføyelse) tar den sedvanlige tonen med å stemple all kritikk av Israel som jødehat, selvsagt uten vilje til å gå inn på det saklige innholdet.¹⁸ Dette er en strategi og taktikk han deler med de fleste pro-israelske krefter. Kritikk blir betegnet som antisemittisk uten at det gjøres noe forsøk på å delta i en debatt. En nærliggende konklusjon er da selvsagt at disse kreftene har en klar

uvilje mot en åpen debatt. Mangler man argumenter er det enklere å stemple motstandere som jødehatere enn å akseptere dem som legitime kritikere. Men demokratiet er faktisk tuftet på en åpen og fri debatt, også om slike spørsmål.

Den amerikanske opinionen og Israel-Palestina konflikten

La meg først vende tilbake til den innledende plassering av konflikten i Midtøsten i skjæringspunktet mellom USAs geostrategiske ambisjoner og landets innenrikspolitik. Et viktig moment er at USA åpenbart har tatt mål av seg til å forsvare landets posisjon som eneste supermakt. Dette innebærer også politiske ambisjoner om å øve innflytelse eller kontroll over utviklingen mange steder i verden. En drøfting av denne målsettingen vil ikke bli fulgt opp her. Jeg er mer opptatt av om det er mulig å endre USAs utenrikspolitikk gjennom å påvirke den nasjonale opinionen. De fleste aktører med interesse for og kunnskap om konflikten mellom jøder og arabere i Midtøsten, innser at den nåværende situasjon bare kan opprettholdes ved at USA opptrer som en uforbeholden støttespiller for Israels politikk. Et grunnleggende spørsmål som kan reises i et slikt perspektiv, er om USAs interesser bare kan nåes gjennom den ensidige alliansen med Israel?

I mange situasjoner er en ubetinget støtte til Israel en klamp om foten på de som utformer USAs politikk. Regimet under Bush har på grunn av innenrikspolitisk press trukket tilbake alternative utspill som hadde til hensikt å begrense Israels maktmisbruk i de okkuperte områdene. USA har åpenbart alternativer til den nåværende utenrikspolitikken. Utenriksminister Powell blir av mange vurdert som en aktør i kjernen av den politiske makten i USA som har hatt ønsker om en annen politisk strategi. Det sentrale spørsmålet er ikke om alternativet også vil bygge på de samme geopolitiske strategivalg, men at flere veivalg er mulige, og at ikke alle innebærer uforbeholden støtte til Israel.

Går det an å tenke seg at politikken kan endres ved at den pro-israelske lobbyen får mindre gjennomslag? Andre strategivalg for USAs utenrikspolitikk må ha en legitimering i endrede utenrikspolitiske realiteter, og dette spørsmålet er mer fundamentalt enn hvorvidt demokrater eller republikanere vil ha makten i Det hvite hus eller på Capitol Hill. Det er påtakelig at det ikke er noe vesentlig realpolitisk skille mellom republikanere og demokrater i relasjonene til Israel. Den interessante diskusjonen blir med andre ord om det er mulig å endre de mer grunnleggende forhold i den pro-israelske opinionsdannelsen. Holdninger til og synspunkter på USAs politikk relatert til Israel skapes på andre samfunnsarenaer enn i partiapparatene.

Argumentasjon i denne artikkelen er bygget på hvordan konstruksjonen av den jødiske amerikaneren vokser frem. Holocaust er i dette perspektivet det mest grunnleggende elementet i konstruksjonsprosessen. Den kollektive historien som på denne måten gies mening, er tuftet på offerets forferdelige

lidelseshistorie. Den er ikke forstått og formulert primært av dem som konkret led eller erfarte konsekvensene av det nazistiske folkemordet, men forankret hos dem som i ettertid (nesten 60 år etter krigen) annekterer lidelsen som sin kollektive forståelse og skjebne på grunn av «overgrep» mot egen etnisitet. Holocausts sekundære effekt er at det har bidratt til en uforbeholden og ofte ureflektert støtte til alt hva staten Israel foretar seg. Jøder kan i private diskusjoner gjerne fremstå som sterkt kritiske, men dette er en reservasjon og kritikk som sjelden når offentlighetens rom. Det er grunn til å hevde at den åpne kritikken av Israels politikk i de okkuperte områdene faktisk er mindre i USA enn den er i Israel.¹⁹ Dette er en prosess hvor opinionen i USA har blitt mer katolsk enn paven, eller rettere sagt: mer «rettmennende» enn jødene i Israel.

Nøkkelen til endring av den amerikanske opinionen blir å vise at den kollektive forståelsen av historien som et (jødisk) Holocaust er urettmessig. Det blir viktig å vise at det ikke finnes rimelig faktagrunn til hevde at Holocaust var mer grusomt enn andre folkemord. Uansett hvem som rammes, så er folkemord så forferdelig at det blir meningsløst å gradere forbrytelsene. Det er grunnløst av jødene å innta en posisjon hvor de fremstiller seg som offeret fremfor alle andre ofre. Det er et forvridt bilde uten dekning i virkeligheten. Dette er ikke en diskusjon om folkemordenes grusomhet. Det er heller ikke en diskusjon om folkemord er en forbrytelse mot menneskeheten. Folkemord skal og må bekjempes der hvor brutale makthavere ser dette som en løsning på sine kontroll- og herskeambisjoner. Det er enighet om at et internasjonalt rettsystem er en viktig brikke i bekjempelsen av folkemord. Enhver forbrytersk despot må i dag regne med å kunne bli stilt for et internasjonalt tribunal, hvis vedkommende da ikke kommer fra USA eller Israel. Poenget her er at den kollektive forståelsen av egen etnisitet blant jøder i USA ikke må være konstruert på jødens ønske om å fremstå som Guds utvalgte og derved ofrene for Guds mest utvalgte folkemord.

Endring av den kollektive historieforståelsen er ingen enkel prosess. Holocaust er skapt i et samspill mellom dyktige kunstnere, innflytelsesrike intellektuelle og sentrale religiøse ledere. Betydelig preass har blitt brukt, men prosessen kan reverseres. Et bredt og saklig mediebilde vil være én faktor. Et blikk på USAs selvsensurerte presse etter 11. september gir ikke så alt for store forhåpninger. Faktisk er det grunn til å tro at innsatsen til utøvende kunstnere har større potensial. På samme måte som kunstneriske uttrykksmidler var av stor betydning for konstruksjonen av Holocaust, kan også kunsten bidra til å skape nye bilder og holdninger. En tredje faktor er reduksjon av yppersteprestenes evne og mulighet til å styre meningsdannelsen. Et virkemiddel er å skape en motvekt til de monomane religiøse fortolkningsmodellene.

Endelig blir det viktig å synliggjøre de krefter som utgjør den pro-israelske lobbyen i USA. En ny lov om valgkampbidrag kan være en viktig faktor, og at opinionen får kjennskap til hvem som gir sin uforbeholdne støtte til Israel.

Argumentasjonen min for en mulig endring av de politiske realitetene i konflikten mellom jøder og palestinere er primært knyttet opp til endring av USAs innenrikspolitik. Første skritt er å endre den kollektive selvforståelsen av det jødiske offeret i Holocaust som et folkemord annerledes enn alle andre. Holocaust vil dermed ikke lenger fremstå som rettferdiggjøring av alt den israelske staten foretar seg. Uten denne kollektive selvforståelsen vil også den brede støtten til den pro-israelske lobby utebli, og det vil være mulig å bevege USAs utenrikspolitik slik at alternative løsninger på konflikten mellom Israel og Palestina kan utformes.

(Mars 2004)

NOTER

- 1) Tallet er hentet fra *Christian Science Monitor* og gjelder for 2003. Jfr. www.csmonitor.com/2002/1209/p16s01/wmgn
- 2) Se Noam Chomsky, *Fateful Triangle – The United States, Israel & The Palestinians*, Pluto Press, London 1999.
- 3) Se Chomsky, *ibid.*
- 4) Kronikk i *Dagbladet*, 26.11.2003
- 5) «Heute gibt es keine Trennung mehr. Wir reden über kollektiven Antisemitismus. Der Staat Israel ist ein jüdischer Staat und die Haltung gegenüber Israel ist entsprechend». *spiegel online*, ([URL: http://www.spiegel.de/politik/ausland](http://www.spiegel.de/politik/ausland)), 24.11.2003 (min oversetting).
- 6) *Merriam Websters Dictionary*, 2001, s. 552 (min oversettelse).
- 7) Peter Novick, *The Holocaust and Collective Memory*, Bloomsbury, London 1999.
- 8) Jfr. *Ibid.*, s. 4 (min oversetting).
- 9) Oskar Mendelsohn, *Jødenes historie i Norge gjennom 300 år, Bind I*, Universitetsforlaget, Oslo 1969; og samme forf., *Jødenes historie i Norge gjennom 300 år, Bind II*, Universitetsforlaget: Oslo 1986.
- 10) «The trial was only a medium, and Eichmann's role was to give voice to the Jewish people, for whom Israel claimed to speak in the ideological spirit of Zionism.» Tom Segev, *The Seventh Million – The Israelis and the Holocaust*, Henry Holt and Company, New York 2002, s. 358 (min oversetting).
- 11) Hannah Arendt, *Eichmann in Jerusalem – A Report on the Banality of Evil*, The Viking Press, New York 1963.
- 12) Jfr. Novick, *op.cit.*
- 13) Se Kjell Bygstad's artikkel i dette heftet.
- 14) *The Seattle Times*, 31.07. 2003
- 15) Norman G. Finkelstein, *The Holocaust Industry – Reflections on the Exploitation of Jewish Suffering*, Verso Books, New York 2000.

- 16) Anatol Lieven, «The Push for War», *London Review of Books*, vol. 24, no. 19, 03.10.2002.
- 17) Jfr. *Prospect*, April, 2002.
- 18) *Dagbladet*, 7. februar 2004.
- 19) Blant USAs jøder er for eksempel Noam Chomsky og Ronald Bleier relativt ensomme talerør for slik kritikk. I Israel er det mange som også er internasjonalt kjent, blant andre Uri Avnery og Baruch Kimmerling, selv om de sjelden blir nevnt i norske media.

Wilhelm Denkert

ISRAEL OG VESTEN – SKULDER VED SKULDER MOT KATASTROFEN?

Denne artikkelens hovedtese lyder: Israels politikk og den uforbeholdne aksept og støtte regjeringene i de vestlige statene gir denne politikken, truer på lang sikt eksistensen til staten Israel.

INNLEDNING

Under arbeidet med denne artikkelen snakket jeg med flere venner og bekjente om temaet for mitt bidrag. I 70-80% av disse samtalene var reaksjonene av dette slaget: «Hvordan kan akkurat du som tysker skrive om dette?» og «Som tyskere bør vi være svært tilbakeholdne når det gjelder dette spørsmålet.» og «Du får trøbbel ved å skrive en slik artikkel.»

De som ga meg disse rådene, tilhører ikke de såkalte «sluttstrekfolkene» som nytter enhver anledning til å foreslå at den årtierlange diskusjonen i Tyskland endelig må ta slutt. Nei, det er mennesker som er seg svært godt bevisst at jødeforfølgelsene og massedrapene på jøder under nasjonalsosialismen hadde et historisk usammenlignbart omfang, det er mennesker som kjenner fakta og ikke bagatelliserer farene. I min overbevisning om at disse «rådgiverne» tenker omtrent på samme måte som svært mange mennesker, går jeg ut fra at det under overflaten i Tyskland finnes et ubehag som skjules massivt spesielt under den offentlige og den offentliggjorte opinion. Den faren som har sitt utspring i at kritikk av Israels politikk rett og slett blir tabuisert i Tyskland, vil bli motarbeidet i denne artikkelen.

Hva er opplysning?

Opplysning består i at en bruker sin egen forstand. Til det trenger en frihet til å gjøre offentlig bruk av sin fornuft.

*Opplysning er at mennesket kommer seg ut av sin selvforskyldte umyndighet. Umyndighet er mangel på evne til å gjøre bruk av ens forstand uten anvisning fra en annen. Selvforskyldt er denne umyndigheten når årsaken til den ikke er mangel på forstand, men mangel på beslutsomhet og mot. *Sapere aude!* Ha mot til å gjøre bruk av din egen forstand! er altså opplysningens valgspørsmål.*

Til denne opplysningen trengs ikke noe annet enn frihet, faktisk det minst skadelige av alt som kan kalles frihet, nemlig friheten til å gjøre offentlig bruk av ens forstand.

*(Utdrag fra Immanuel Kant, *Was ist Aufklärung? Grundlegung der Metaphysik der Sitten*, 1785.)*

I år blir det markert at det er 200 år siden den tyske filosofen Immanuel Kant døde. Tyskernes selvpålagte forbud mot å kritisere staten Israel viser at hans oppfordring til åpen offentlig diskusjon fortsatt er aktuell. Restriksjonene på fri tale som rådde på Kants tid, eksisterer selvsagt ikke lenger objektivt, men derimot subjektivt i de vestlige demokratiene. I sitt lille skrift «Hva er opplysning?» framstiller han kortfattet noe som hittil ikke er oppfylt.

Dersom vår umyndighet ikke skal være selvforskyldt, bør vi altså følge den store filosofen. Dersom vi ikke ytrer oss offentlig, skal det ikke skyldes mangel på besluttsomhet og mot. Hvorvidt vi mangler forstand, blir det opp til andre å bedømme.

AKTUELL OG HVERDAGSLIG: EN HYLLEST FRA DEN ISRAELSKJE JUSTISMINISTEREN

Utdelingen av prisen «Det gylne kamera» blir arrangert av radio- og fjernsynsbladet *Hörzu*, som utgis av Springerkonsernet. Ved den siste overrekkelsen av denne prisen ga den israelske justisministeren og visestatsministeren Yosef Lapid en hyllest til en fjernsynsjournalist som er blitt kjent for sine programmer om nyere tysk historie og som var en av prisvinnerne. Underholdningsprogrammet, som var blitt tatt opp i Berlin den 4. februar 2004, ble kringkastet to dager senere av almenkringkasteren *Das Zweite Deutsche Fernsehprogramm*. Arrangementet minnet om en Oscarprisutdeling. Nesten alle de inviterte tilskuerne syntes å tilhøre prominensen. I dette overfladiske underholdningsprogrammet begynte Yosef Lapid sin hyllesttale med en følelseladet og beveget skildring av sin personlige skjebne som ungarsk jøde. Deretter sa han:

«... som Holocaust-overlevende og justisminister i den jødiske staten står jeg nå her i Berlin for å overrekke Hr. Dr. Guido Knopp prisen 'Det gylne kamera' som en utmerkelse for ... fremragende dokumentarfilmer. Disse filmene beskriver ugjerningene til nazilederne som styrtet verden ut i den andre verdenskrigen og førte til tilintetgjørelsen av seks millioner jøder. Historien må aldri gå i glemmeboken, uansett hvor smertefull den er. Her kan fjernsynet ha en viktig rolle. ... det ytterst viktige dokumentasjonsarbeidet er ikke bare en inntrengende påminnelse om hva som skjedde i fortiden, men samtidig også en advarsel om hva som kan skje i fremtiden. *Antisemittismen, ofte forkledd som antiisraelske holdninger*, hever igjen sitt skrekkelige hode i Europa og Midtøsten og truer på ny Israels eksistens, bare fordi de er jøder.»¹

Så vidt jeg vet, kom det ingen reaksjon på dette programmet i Tyskland. Bare i *Frankfurter Rundschau* av 09.02.2004 sto en kommentar under tittelen «Donaldrumsfeldske trekk». Der ble det til slutt bemerket i forbifarten:

«... fortjener 'Det gylne kamera', også Guido Knopp. Det mente iallfall han som overrakte prisen, nemlig Yosef Lapid som er Israels visestats-

minister. I sin følelsesladde politiske talte våget han seg også på en riktig kinkig sammenligning av antisjonisme og antisemittisme.»

Å karakterisere Lapid's ytringer – for øvrig feilaktig og forkortet sitert – som *kinkige* er slett ikke fyllestgjørende. Med hensikt knytter Lapid sammen to temaområder på en utillatelig måte: Holocaust og den for ham beklagelige og angivelig økende antisemittismen. Her vil jeg først bemerke at det ikke er passende å tematisere Holocaust med dens bent fram utrolige grusomheter i et overfladisk underholdningsprogram. Det vitner om mangel på dømmekraft og betyr en marginalisering av forbrytelsene. Men Lapid vet nøyaktig hva han gjør når han ved denne anledningen bringer på banen en såkalt *anti-israelisme* presentert som forkledd antisemittisme. Lapid vet nøyaktig at i Tyskland kan og skal enhver kritikk av israelsk politikk slås ned og undertrykkes med «Auschwitz-køllen». Tenk om Tony Blair hadde holdt hyllingstalen ved dette arrangementet og nyttet anledningen til å forsvare og rettferdiggjøre Storbritannias deltakelse i Irak-krigen. Det ville ha vært høyst upassende, og selv om det ikke hadde kommet protestrop, ville et høylydt stønn ha bredt seg gjennom auditoriet. Slik var det ikke med Lapid. Han visste at en israeler som snakker til millioner av tilskuere og fjernsynsseere i Tyskland, uansett ikke vil møte noe motmæle, for ikke å snakke om protest. Denne situasjonen utnyttet han skamløst.

Her er et par merknader på sin plass: Gjennom Lapid's politisk motiverte og urimelige ny-definisjon av antisemittismen blir tallet på antisemitter mangedoblet. Og Lapid stempler forfatteren av denne artikkelen som antisemitt, i og med at jeg kritiserer Lapid.

TILBAKEVENDINGSRETTE

Bare i en stat på jorden lever bare en tredjedel av statsborgerne på statens territorium. De resterende to tredjedelene lever overalt i verden, i diasporaen. Denne staten er Israel. Jødenes så å si medfødte rett til å vende tilbake, deres automatiske tilhørighet til den israelske staten, har dyptgripende konsekvenser. Traumaet av fordrivelse og tilintetgjøring under nazismen, jødeforfølgelsene gjennom hundrevis av år, samt opprettelsen av staten Israel har hatt til følge at det er skapt en «trygg havn» som står åpen for alle jøder. Men det er et faktum at begrepet «tilbakevendings»-rett er fullstendig feilaktig og irriterende, og at bare et lite mindretall av de ca. åtte millioner jøder i diasporaen noen gang har levd i Israel. Det kan altså ikke bli snakk om noen tilbakevending.

Helt annerledes ser det ut når palestinerne snakker om sin rett til å vende tilbake. De har faktisk bodd og levd i de områdene de vil vende tilbake til, før de ble fordrevet i løpet av de siste femti årene. Men palestinernes tilbakevendingsrett blir ikke bare benektet av Israel. Den blir kategorisk avvist, selv om det er et brudd med Flyktningkonvensjonene, de øvrige folkerettslige

prinsippene, og tallrike FN-resolusjoner. Heller ikke det ofte brukte argumentet om plassmangel i det lille landet er egnet til å overbevise; for i mellomtiden har titusenvis av jøder, i Israel betegnet som «russere», innvandret. Plassmangelen gjelder åpenbart bare for de tidligere innbyggerne, palestinerne.

Israel og diasporaen virker som de to polene på en magnet som ville miste sin polaritet hvis den ble delt. Denne dikotomien har fatale konsekvenser. Israel utnytter diasporaen i den grad at den gjøres til gissel, og diasporaen blir dermed tvunget til å forsvare en politikk som den ikke har noen innflytelse på. Jødernes Sentralråd i Tyskland stiller seg således kritikkløst og refleksaktig bak Sharons politikk. Selv om de er tyske statsborgere, lar de seg lede utelukkende av israelske interesser. På spørsmålet om hvorfor svarer Hanno Loewy, avdelingsleder ved Fritz Bauer-instituttet i Frankfurt am Main:

«Rett fram og litt ondsinnet sagt: En ambassadør kritiserer ikke regjeringen sin, selv om han ikke er medlem av regjeringspartiet. Nå er ikke de jødiske samfunnene i Tyskland ambassadører for Israel. ...»

Riktig, men hvorfor opptrer representantene for de tyske jødene så tvangsaktig? Loewy prøver seg på et svar:

«... Så lenge forholdet mellom diasporaen og Israel ikke er annerledes avklart, har de jødiske samfunnene knapt noen annen mulighet enn å anse angrep på Israel som angrep på seg selv. Spesielt gjelder dette de jødiske samfunnene i Tyskland. Det er ikke noen ond vilje eller jødisk lobbyisme, men den fatale konsekvensen av Holocaust.»²

Det er ikke riktig. Som mange representanter for de tyske jødene følger Loewy her en fatal mekanisme: Bare det å nevne Holocaust rettfærdiggjør forsvaret av enhver israelsk politikk. Denne mekanismen fungerer spesielt inntrykksfullt i Tyskland fordi den ikke blir motsagt. Men på lengre sikt skader denne oppførselen både Israel og diasporaen. Loewy må derimot gis rett når han sier og foreslår følgende om tilbakevendingsretten:

«Mitt standpunkt var ikke å si: Fordi jeg vil ha min tilbakevendingsrett, skal palestinerne også få en slik rett. Jeg sier derimot: Historisk er det ikke mulig at hundretusenvis om ikke millioner palestinere som i dag lever i Jordan, Libanon eller i andre stater, vender tilbake til det palestinske kjernelandet uten at det ender i en absolutt katastrofe. For at palestinerne oppgir sin tilbakevendingsrett må vi som motytelse oppgi vår tilbakevendingsrett. Israel og Palestina kan leve ved siden av hverandre bare hvis de endelig får en forfatning som definerer statsborgerskap territorielt, og ikke jødisk, ikke muslimsk og i grunnen heller ikke arabisk.»³

Loewy har gitt symbolsk avkall på sin tilbakevendingsrett til Israel.

MINORITETER

Jødene i diasporaen, som utgjør to tredjedeler av alle jødiske mennesker, vet og har internalisert i årtusener at deres velferd, deres sikkerhet, deres muligheter, ja ofte også livene deres er avhengig av konstitusjonen til den staten de befinner seg i. Dette gjelder uavhengig av om de har borgerskap i denne staten eller ikke. Historisk er det lett å påvise at denne sensibiliteten er spesielt utviklet i Tyskland. Minoritetenes krav til vertsstaten er en frihetlig grunnlov, demokrati, ytrings- og organisasjonsfrihet, maktdeling osv. Spesiell vekt og spesiell oppmerksomhet blir viet til hvordan minoritetene ikke bare har rettslig beskyttelse, men hvordan forfatnings- og rettsvirkeligheten ser ut. I tillegg kommer betingelsen at befolkningsflertallet ikke bare aksepterer disse rettighetene, men støtter dem – også offentlig – og om nødvendig er villig til å forsvare dem. Disse betingelsene som gjelder mer enn en sikker eksistens for minoritetene, må stadig overprøves. Jødene i Tyskland virker her som en følsom seismograf og er ofte de første til å gjøre oppmerksom på farer som flertallet ennå slett ikke er seg bevisst.

Minoritetenes rett er en allmenn rett; det er universelle krav til et samfunn, altså en menneskerett. Dette filteret må alle stater underkastes, også Israel som går for å være en «sikker havn» i bakhånden til enhver diasporajøde.

Hvordan ser så minoritetsrettene ut i Israel? Denne staten uten forfatning har ca. en million borgere av arabisk herkomst på sitt territorium. De er stort sett muslimer, og de utgjør ca. 20% av den totale befolkningen, med andre ord en svært stor minoritet. De arabiske israelerne blir utestengt fra mange yrker i den offentlige sektor, og hittil har ikke en eneste minister kommet fra den arabiske minoriteten. De har riktignok stemmerett, men de «arabiske» representantene i Knesset teller ikke mye siden regjeringsdannelser i Israel alltid tilstreber en «jødisk» majoritet. Ifølge israelsk rett kan ikke arabiske parlamentsmedlemmer delta ved beslutninger i saker som er såkalte «eksistensielle spørsmål for den jødiske staten».⁴

Den *indre* konflikten i Israel mellom jødiske og arabiske israelere er blitt dramatisk skjerp gjennom en postmoderne versjon av en religionskrig som fører til etnisering. Moshe Zimmermann, direktør for Richard Koebner-sentret for tysk historie ved Det hebraiske universitetet i Jerusalem, skriver:

«Den tiltakende fundamentalistiske og religiøse fanatismen i denne konflikten står i nær sammenheng med den voksende betydningen til begrepet 'jødisk stat' i den indre israelske diskursen. Grunnleggeren av den sionistiske bevegelsen, Theodor Herzl, snakket i sitt program ved slutten av det 19. hundreåret om 'jødestaten'. Rundt 50 år senere brukte staten Israels uavhengighetserklæring begrepet 'jødisk stat' i samsvar med FNs delingsresolusjon. Men først mye senere og helt tydelig i løpet av det siste tiåret ble dette begrepet tillagt en nasjonal-religiøs mening og gjort til et

grunnkrav for politikken. Opprinnelig var det i første rekke et internt jødisk definisjonsproblem som sekulære og religiøse, ortodokse og liberale jøder kjempet om. Men i de siste tiårene er det blitt årsaken til en farlig spenning mellom det jødiske flertallet og det arabiske mindretallet i Israel. De arabiske borgernes likestilling blir ikke lenger betingelsesløst akseptert, og høyrefløyen i israelsk politikk krever at de arabiske parlamentsmedlemmene ikke skal tillates å delta i beslutninger om 'jødestatens eksistensielle spørsmål'. Henvisninger til at symbolene til staten Israel – flagget og nasjonalhymnen – ikke er i samsvar med de israelske arabernes kollektive identitet, møter temmelig aggressive reaksjoner. For kort tid siden våget en tidligere høyesterettsdommer å foreslå at nasjonalsangen burde få en tilleggsstrofe for de israelske araberne. Hun høstet rasende kritikk. Her må en ha klart for seg at hymnen starter med ordene: 'Så lenge den jødiske sjelen lever i hjertet ...'»⁵

Historisk, spesielt gjennom sin egen historie, har jødene i diasporaen måttet utvikle en høy sensibilitet overfor minoritetsrettene i landene de levde i. På denne bakgrunn er det uforståelig at de er så ufølsomme i forhold til mindretallets rettigheter i Israel. Det er forståelig at de er følsomme, ja endog overfølsomme, overfor flertallet av befolkningen i vertslandene når det dreier seg om randgrupper og etniske grupper som ikke tilhører majoriteten. Men denne følsomheten står i grell kontrast til at de er fullstendig døde og tause når minoritetspolitikken i Israel blir tematisert. I diasporaen blir den israelske statens innenrikspolitik med undertrykking og marginalisering av de arabiske israelerne knapt nok registrert. Kritiske meninger om denne politikken er ytterst sjeldne. Her synes det å være en stilltiende overenskomst mellom Israel og diasporaen.

Gapet mellom de to nivåene av følsomhet kan ikke begrunnes rasjonelt. Høyt utviklet evne til kritikk står her overfor en total mangel på evne til kritisk observasjon. Det er mulig at jødene i diasporaen tenker at de med sin formelle tilbakevendingsrett en dag skal komme til Israels land og få *den komfortable rollen å tilhøre flertallet*. Da vil ikke minoritetenes situasjon berøre deres eksistens lenger. Denne mulige forklaringen er sikkert ikke fyllestgjørende. Men i alle fall må ikke en menneskerett blir korrumpert på denne måten.

Den europeiske union (EU) har med rette bygget opp høye hindre for de landene som vil bli medlemmer. Disse statenes forhold til egne minoriteter er ikke det minst viktige hinderet. EU krever at dette kriteriet blir oppfylt av alle medlemsstater, dermed også av Tyskland og dets borgere, uten hensyn til hvilken religion eller etnisk gruppe de tilhører. I Israel blir det derimot verken krevd eller oppfylt.

USA OG ISRAEL – «NORMALE» STATER?

Det er en forbløffende likehet i måten regjeringene i USA og Israel driver politikk og reagerer på kritikk. Her synes det å dreie seg om felles røtter og årsaker som Ekkehart Krippendorff, professor i statsvitenskap, har gitt en utførlig beskrivelse av.⁶ De to statene har en lang rekke fellestrekk:

- Begge stater ble grunnlagt eller konsolidert relativt sent, i modernitetens epoke.
- Begge stater er utopiske prosjekter.
- Begge stater har hatt militær og politisk suksess i en fiendtlig omverden.
- Begge stater går enten ut fra at det fra før ikke fantes noen mennesker i nybyggerterritoriet (Theodor Herzl i *Der Judenstaat*), eller at urbefolkningen, indianerne, ikke har noen som helst retter i settlernes forstand. Til tross for dette ble de tidlige nybyggerne både i Amerika og i Palestina vennlig mottatt i begynnelsen.
- Begge stater driver med planlagt bygging av nye bosettinger og tar med på kjøpet at dette innebærer fordrivelser. Eller de bruker voldsmidler som fører til massakre.
- Begge stater presser de opprinnelige innbyggerne sammen i reservater (indianerne) eller i menneskeøyer som ligner bantustans (palestinerne).
- Begge prosjekter er religiøst og messiansk begrunnet. Bibelske motiver spiller en avgjørende rolle (Gods own country, Fedrenes land, Det lovede land, Det utvalgte folk).

Både USAs historie (siden føderalstaten ble dannet i 1789) og Israels historie (siden 1948) er basert på en indre overbevisning om at Gud er på deres side. Selv Martin Buber følte seg viss på at den israelske staten og dens samfunn er noe historisk enestående. Han snakket om «... å være noe større enn bare en stat blant statene».⁷ Denne kollektive selvbevisstheten om å representere et utvalgt folk gjør at begge stater etter egen selvforståelse stiller seg over de andre «normale» statene. Likedan som religioner kan de i prinsippet ikke begå noen urett.

USAs og Israels religiøse røtter produserer en selvrettferdig samvittighet. Begge stater argumenterer moralsk, følgelig rettferdiggjør formålet alle midler. FN-vedtak, Folkeretten eller Den internasjonale straffedomstolen blir derfor ikke godkjent eller sabotert. Av dette perspektivet følger det at kritikk alltid blir oppfattet som en fundamental trussel. Som ved en refleks blir kritikk uvilkårlig eller oftest nøye kalkulert svertet som anti-amerikanisme eller antiisraelisme. Helt usjenert gjør den amerikanske presidenten sin tale om nasjonens tilstand (januar 2002) til en tale om verdens tilstand. Og: «De som ikke er med oss, er mot oss.»

Av de grunner som nå er beskrevet, kan det ikke ventes at stormakten USA vil blande seg inn i konflikten mellom Israel og Palestina på en substansiell og objektiv måte. Både USA og Israel lider åpenbart av å være

omgitt av innbilte eller faktiske fiender, og de vil på ingen måte være i stand til å vurdere konflikten fordomsfritt. Det er heller ikke grunn til å håpe at de to statene vil komme til den innsikt at de mange «fiendene» som de værer overalt, blir gjort til potensielle fiender *gjennom deres egne handlinger*.

JØDER I TYSKLAND

Bare ca. 20.000 av de opprinnelig 500.000 jødene som levde i Tyskland før andre verdenskrig, overlevde naziregimet og dermed Holocaust eller ble jaget i eksil. Jøder som nå lever i Tyskland mener at traumat ved utryddelsene førte til en «tilbakestående, engstelig og forsmådd miniminoritet».⁸

De tidlige diskusjonene om denne gruppens identitet førte til den heller nøytrale selvbetegnelsen «jøder i Tyskland». Dermed spilte ikke det tyske statsborgerskapet noen rolle når det gjaldt tilhørighet til denne gruppen. Den spesielle historiske situasjonen i Tyskland viser seg i det sentrale spørsmålet om den jødiske identitet, som også alltid var og er et spørsmål om det ikke-jødiske flertallets identitet. Det blir for eksempel beklaget at jødene i Tyskland ikke har noen lobby. Selv om advarslene og truslene deres har aldri så høy nyhetsverdi, har de derfor svært begrenset virkning. Men denne vurderingen samsvarer slett ikke med kjensgjerningene. Jeg skal gi tre eksempler.

Tilfellet Martin Walser

Ved tildelingen av De tyske bokhandlernes fredspris i Pauluskirken i Frankfurt am Main den 11. oktober 1998 holdt forfatteren Martin Walser en takketale som stort sett har møtt avvisende reaksjoner. I disse reaksjonene ble selve talen knapt nok sitert. Som noe «usigelig» ble den faktisk gjort usynlig. Derfor vil jeg her sitere de viktigste passasjene:

«Enhver av oss kjenner den historiske byrden, den uforgjengelige skjensel. Det går ikke en dag uten at vi blir minnet om den. Kan det være at de intellektuelle som minner oss om denne skjensel, for et kort øyeblikk derved blir offer for en illusjon? Kan det være at de ved igjen å ha arbeidet i den grusomme erindringstjenesten, føler seg litt unnskyldt, at de for et øyeblikk føler seg nærmere ofrene enn gjerningsmennene? En kortvarig mildning av det ubønnhørlige gapet mellom gjerningsmenn og ofre. Jeg har aldri holdt det for mulig å forlate de skyldige sin side. Ofte kan jeg ikke snu meg til noen kant uten å bli angrepet med en beskyldning. For å avlaste meg, prøver jeg da å innbille meg at mediene har utviklet en *beskyldningsrutine*. Minst tjue ganger har jeg snudd meg vekk fra de verste filmsekvensene fra konsentrasjonsleirene. Ikke noe menneske som fortjener respekt, benekter Auschwitz; ikke noe tilregnelig menneske bagatelliserer grusomhetene i Auschwitz. Men når jeg hver dag blir konfrontert med denne fortiden i mediene, merker jeg en motvilje i

meg mot den uavbrutte presentasjonen av vår skjensel. I stedet for å være takknemlig, begynner jeg å se vekk. Jeg vil gjerne vite hvorfor fortiden blir presentert mer i dette tiåret enn noen gang før. Når jeg merker at noe i meg forsvarer seg, begynner jeg å søke etter motiver for denne stadige påminnelsen om vår skjensel. Og jeg blir nesten glad når jeg tror å kunne oppdage at motivet som oftest ikke er erindringen, det at vi ikke må glemme, men *instrumentalisering av vår skjensel for nåværende formål*. Gode formål er alltid ærverdige. Men like fullt instrumentalisering. En eller annen mener at den måten vi vil overvinne den tyske delingen på, ikke er god. Og han sier at vi på denne måten muliggjør et nytt Auschwitz. Av innflytelsesrike intellektuelle ble allerede selve delingen, så lenge den varte, rettferdiggjort med henvisning til Auschwitz. (...)

Når jeg opplever å bli moralsk og politisk irettesatt på denne måten, dukker det opp et minne fra 1977. Det året måtte jeg holde en tale i Bergen-Enkheim, og jeg benyttet anledningen til å komme med en tilståelse: 'Den nyere tyske historien har vært forferdelig. For meg er det likevel utholdelig å la den ende som et katastrofeprodukt.' Og: 'Skjelvende av dristighet sier jeg: Vi kan ikke anerkjenne verken Forbundsrepublikken eller DDR. Vi må holde åpent det åpne såret som heter Tyskland.' Dette faller meg inn nå fordi jeg igjen skjelver av dristighet når jeg sier: *Auschwitz egner seg ikke til å bli en trusselrutine, et skremmelsinstrument som når som helst kan tas i bruk, eller en moralkølle, eller bare en pliktøving*. Det som kommer ut av slik ritualisering, har karakter av leppebekjennelser. Men hvor mye mistanke møter en når en sier at tyskerne i dag er et normalt folk, et vanlig samfunn?»⁹

Som reaksjon på denne talen sa lederen for Jødenes Sentralråd i Tyskland, Ignatz Bubis, i en tale av 9. november 1998:

«... Samfunnet er utfordret. Det kan ikke aksepteres at det blir overlatt til jødene å bekjempe rasisme og antisemittisme så vel som fremmedfiendtlighet, mens en del av samfunnet føler seg mer eller mindre plaget av dette. (...) I etterkrigstiden fantes det noen forsøk på å skrive om historien. De kom i hovedsak, men ikke utelukkende, fra høyre-radikale kretser. Det fantes forsøk på å bagatellisere eller til og med benekte Auschwitz. Her bruker jeg Auschwitz som synonym for utryddelsen av jødene, sigøynene og romanifolket, homoseksuelle og politisk eller religiøst forfulgte grupper. Vi har opplevd en Historikerstrid som pekte i samme retning, eller – som tegn på 'normalitet' – forsøk på framføre et antisemittisk teaterstykke.(...) Martin Walser sto for det nyeste forsøket på å fortrenge historien eller viske ut erindringen. Det gjorde han i sin takketale i forbindelse med at han mottok De tyske bokhandlernes fredspris den 11. oktober i år.(...)

Her er mitt svar til Walser:

Martin Walser tilhører de ledende forfatterne i etterkrigsrepublikken. Han er en mann med ordet i sin makt. Han må derfor finne seg i at språket og uttryksmåten hans blir viet mer oppmerksomhet enn språket og uttryksmåten til en vanlig dødelig som jeg. Ikke vet jeg hvordan en skal tyde setningen om at han har måttet lære å se vekk, at han har øvd seg i å tenke vekk. Her taler Walser entydig for en kultur av å se vekk og tenke vekk som var mer enn vanlig under nasjonalsosialismen, og som vi i dag ikke må få lov å venne oss til igjen.(...)

Den som ikke er villig til å vende seg til denne delen av historien, men foretrekker å tenke vekk og glemme, må regne med at historien kan gjenta seg. Denne skjensel var et faktum, og den vil ikke forsvinne ved at en ønsker å glemme. Det er 'åndelig brannstifting' når noen i dette ser en instrumentalisering av Auschwitz for nåværende formål. ...»¹⁰

Michel Friedman, den gang medlem av styret for Jødernes Sentralråd i Tyskland, tok også standpunkt til Walsers tale i et intervju. Friedman svarer på spørsmålene: «Hvilken mening og funksjon har denne debatten, og hvor fører den hen?»

«Siden 1945 har interesserte grupper stadig vekk forsøkt å sette 'sluttstrek' og innføre 'Stunde Null' i denne diskusjonen. ...»

Og på spørsmålet: «Treffer Walser her et svakt punkt hos den 'postnasjonalt' oppvokste generasjonen?», svarer Friedman:

«Den unge generasjonen må ikke skamme seg. Av sine erkjennelser må de utvikle ansvar for sine egne handlinger. Det er for meg å lære aktivt av historien. Uavhengig av om jeg er tysker eller ikke, kan det vi her snakker om bare føre til følelser og spørsmål som: Hvordan kunne mennesker gjøre noe slikt mot andre mennesker? Og spørsmålet: 'Hva ville jeg ha gjort den gang?' må bli oversatt. På den måten kan den unge generasjonen lære å gi et svar på: 'Hva gjør jeg i dag?'»

Lenger nede i intervjuet sier Friedman:

«I Forbundsrepublikkens historie fantes hele tiden disse testene: Hvor langt kan vi gå når det gjelder å bli kvitt personlig og kollektivt ansvar? (...) Når kan vi skape en bevissthetssituasjon som tillater oss å være en 'normal' stat og et 'normalt' folk? Denne setningen har en hørt oftere de siste ukene enn på mange år. Bare denne begrepsbruken viser hvor truet og bundet de føler seg, de som sier det! For Tyskland er et land med både dystre og lyse sider, både problemer og suksesser. Og nettopp denne lengselen etter å være et 'normalt' land, dementerer normaliteten.»¹¹

Tilfellet Ted Honderich

Hovedtrekkene i denne skandalen er velkjente. Derfor referer jeg kort hva som skjedde. I sin jubileumsserie «40 Jahre Edition Suhrkamp» publiserte Suhrkamp Verlag boken *Traktat: Etter terroren* av den amerikanske filosofen

Ted Honderich i tysk oversettelse. Første opplag av boken ble raskt utsolgt. Micha Brumlik, direktør for Fritz Bauer-instituttet i Frankfurt am Main, var opprørt over at Honderichs traktat var blitt publisert. I et åpent brev til forlaget skrev han blant annet:

«Honderichs bok ... er i mange henseender absolutt leseverdig. Men jeg trodde ikke mine egne øyne da jeg måtte lese ytringer om staten Israel og sionismen som langt overgår hva den nå avdøde Jürgen Möllemann lirte av seg.¹² (...) Etter at Suhrkamp Verlag publiserte den antisemittiske romanen *Tod eines Kritikers* av Martin Walser, gir de nå ut et skrift som brer antisemittisk antisjonisme i jubileumsserien(!). Denne boken rettferdiggjør mord på jødiske sivile i Israel, og – i samsvar med den strenge moralske logikken til forfatteren Honderich – foreslås det nettopp at slike gjerninger blir etterlignet. (...) Jeg oppfordrer Dem derfor til å trekke denne boken fra markedet umiddelbart.»¹³

Filosofen Jürgen Habermas, som selv hadde anbefalt boken til Suhrkamp Verlag, kom med et svar til Brumlik. Der skriver han at han tror hans venn Brumlik har vært litt for omtrentlig når han setter *Etter terroren* på linje med «Möllemanns brosjyre og Walsers roman». Han har selv anbefalt Honderichs bok for Edition Suhrkamp, og må følgelig bære en del av ansvaret. Habermas kritiserer Honderichs konklusjoner: «Innen rammen av moralfilosofien kommer han ulykkeligvis til en konklusjon som jeg ikke deler, som jeg mener er feilaktig: Honderich skiller ikke sin politiske vurdering av den palestinske terroren fra dens moralske rettferdiggjøring.» Mang en setning hos Honderich har sågar fått ham til å «sukke». Ved lesningen av den tyske oversettelsen har han imidlertid ikke funnet noen bekræftelse på beskyldningen om antisemittisme. Sett i den tyske sammenheng kan han likevel «forstå følelsene til flertallet av vår jødiske befolkning». Habermas slutter med disse ordene: «Dersom jeg med min anbefaling har forsømt å vise det nødvendige hensyn til disse følelsene, beklager jeg det.»¹⁴

Etter de åpne brevene fra Brumlik (5.8.2003) og Habermas (6.8.2003) kunngjorde Suhrkamp Verlag (7.8.2003) at de ikke kom til å trykke det planlagte nye opplaget av boken.

Den uavhengige regjeringskommisjonen for tilvandring

For noen år siden nedsatte Forbundsrepublikkens innenriksminister en «uavhengig kommisjon for tilvandring». Den fikk som mandat å komme med forslag om en nye lovformuleringer om *tilvandring*, dvs. flytting til Tyskland både for midlertidig og varig opphold.

Rapportutkastet fra kommisjonen har også noen sider om den jødiske kontingenten. Her er det bare snakk om innvandring, altså varig bosetting i Tyskland. Men det er ikke det egentlige problemet. Som Irene Runge skriver:

«Kommissjonen har fullt og helt sluttet seg til forslaget fra Jødenes Sentralråd. Den mener nå at 'den jødiske billetten' må formelt knyttes til den jødiske konfesjon, med andre ord at den statlige innvandringspolitikken må være basert på jødisk-religiøs rett. Selv de ortodokse i Israel har ikke oppnådd det. Begrunnelsen for dette ligger i formålet med innvandringen: 'Styrking av de jødiske menighetene i Tyskland'. I følge kommisjonens plan skal det så å si settes i system at bare etterkommere av jødiske mødre eller personer som har konvertert til jødisk ortodoksi skal få innvandre. For de jødiske menighetene i Tyskland følger *Halaka*, religionsloven. I motsetning til reformretningen godkjenner den ikke barn av jødiske fedre og ikke-jødiske mødre som jøder. (...) Kommissjonen synes ikke å være seg bevisst absurditeten i dette forslaget.»¹⁵

Direktøren for Moses Mendelssohn-sentret for europeisk-jødiske studier, Julius H. Schoeps, går enda lenger i sine krav om immigrasjon:

«Schoeps foreslår blant annet at det skal bli mulig for jøder å få statsborgerskap allerede etter tre eller fire år, i stedet for åtte år. Det vil hjelpe dem litt når det gjelder å søke arbeid. Han betrakter det som selvfølgelig at yrkesutdannelse i andre land skal godkjennes. Når det gjelder pensjoner, må dessuten de jødiske tilvandrerne bli likestilt med dem som vandret sent ut av Tyskland.»

Riktignok kritiserer Schoeps *Halaka* som kriterium for tilvandring:

«Schoeps protesterer bestemt mot dem i Jødenes Sentralråd i Tyskland som forlanger at nye jødiske tilvandrere må dokumentere en stamtavle etter strenge jødiske lover. Mange i menighetene beskylder nemlig tilvandrerne for slett ikke å være jøder.»¹⁶

Konklusjoner

Følgende konklusjoner kan trekkes av de tre utvalgte skandalene:

For det første: Med «Auschwitz-køllen» blir Martin Walsers tale svertet som en tale fra en fortidslevning, en som vil sette sluttstrek. Selv blir han erklært som ikke-person. Walser setter navn på sine subjektive følelser og oppfatninger. Men han generaliserer dem slett ikke, selv om de blir delt av mange. Disse følelsene og oppfatningene blir svertet som «åndelig brannstifting», og dermed skjer akkurat det som Walser forstår som instrumentalisering av Auschwitz. Antagelsene hans vedrørende motivene blir bekreftet av fordømmelsen fra representantene for jødene i Tyskland. Ikke med ett ord har Walser modifisert Holocausts monstrøsiteter. Han har bare observert og kritisert at den uavlatelige påminnelsen om disse ugjerningene tjener nåværende politiske hensikter.

Friedman trekker den riktige konsekvensen av fortiden for nåtiden når han i sin replikk skriver at spørsmålet «hva ville jeg ha gjort den gang» må nydefineres for den unge generasjonen som «hva gjør jeg i dag». Men er ikke

berettiget kritikk av Israels politikk den logiske konsekvensen av Holocaust? Skal målestokkene beholdes, kan ikke Israels behandling av palestinerne i de okkuperte områdene likestilles med Holocaust. Men det er legitimt og påkrevd å påpeke og kritisere Israels gjentatte brudd på folkeretten og FN-vedtak.

Kritikk av Israels politikk er i Tyskland et tegn på dette landets politiske modenhet. Når det blir hevdet at en ikke har lov til å kritisere israelsk politikk og Israel i Tyskland, kommer det stereotype svaret fra jødernes representanter: «Naturligvis har en lov til det!» Og på konferansen om antisemittisme i Brussel sa den tyske utenriksministeren Joschka Fischer: «Naturligvis er det lov å kritisere Israel.» Men den israelske statens eksistensrett har en ikke lov å stille spørsmål ved. Riktig. Men *tillatt* kritikk er alltid mindreverdig. Hvorfor kan Bush, Blair eller Berlusconi bli kritisert *uten tillatelse*? Hvorfor trengs det en tillatelse når det dreier seg om Sharon? Så veldig langt har nok ikke normaliteten utviklet seg ennå. Friedman gjør dessuten en dialektisk saltomortale når han hevder: «Og nettopp denne lengselen etter å være et normalt land dementerer normaliteten.» Altså må Tyskland heller forbli anormalt. Mange synes åpenbart at det er rett og rimelig.

For det andre: Med antisemittisme-køllen har jødene i Tyskland prestert å forhindre at en bok kommer ut i nytt opplag. Rent saklig gir ikke Habermas motstanderne av et nytt opplag rett. Men han ber dem om unnskyldning. For hva? Habermas sitt knefall og det renommerte forlagets forskrekkede og forskrekkelige helomvending hører til i kapitlet: Vær på vakt mot begynnelse som starter med boksensur. Autoriteten til å definere hva som er antisemittisme og ikke, kan ikke overlates til noen få som bruker dette for sine politiske formål, eller endog for å tjene andres politiske hensikter. På samme måte som når det gjelder Holocaust-problematikken, er det også her fare for at instrumentaliseringen tar overhånd. På denne bakgrunn var det gledelig å se leserinnlegg som sa klart fra at de ikke vil akseptere sensur, at de vil ha fri tilgang på informasjon for å gjøre seg opp sine egne meninger.

For det tredje: Når Jødernes Sentralråd blander sammen begrepene tilvandring og innvandring, skjer det ikke tilfeldig, men med hensikt. At en lobby i den grad går massivt inn for kontingent-tilvandrere og foreslår etniske og religiøse kriterier for tilvandringspolitikken, gir grunn til ettertanke. Av Shoeps sine ytringer går det fram at innvandringen er tenkt som en bakvei. Uten blygsel foreslår han at den juridisk foreskrevne oppholdsperioden for å oppnå statsborgerskap skal kuttes fra åtte til tre eller fire år. Opptaket i det tyske pensjonssystemet som følger av dette, synes ham rett og rimelig.

For å unngå misforståelser: Her dreier det seg ikke om å argumentere for eller mot til- eller innvandring. Tyskland trenger begge deler i stigende antall, og i fremtiden må immigrasjonen gjøres lettere. Det vi derimot må argumentere mot, er den måten tyske jøder legger press på lovgiverne og regjeringen for å oppnå særvilkår for sin befolkningsgruppe. Å formulere og

vedta innholdet og karakteren til migrasjonslovene er den tyske Forbundsdagens oppgave. I disse lovene har etniske og religiøse utvalgsmetoder ingenting å gjøre.

RIGHT OR WRONG – IT'S ISRAEL!?

Innledende merknader

I Storbritannia og dets imperium, senere også i Commonwealth, gjaldt maksimen «*Right or Wrong – it's my country*». På den måten ble alle handlinger eller unnlatte handlinger og også vold og kriger underordnet formålet som lød: Hvis noe tjener vårt eget lands størrelse og makt, kan det ikke være urettferdig; det er alltid riktig. Den som stilte spørsmål ved dette, var en forræder mot den nasjonale saken, en motstander, en fiende.

Lett forvandlet til «*Right or Wrong – it's Israel*», gjelder det samme utsagnet, bare med en vesentlig forskjell: Det gjelder ikke bare i den israelske selvforståelsen, for staten Israel. Det er, forståelig nok, blitt internalisert av jødene i diasporaen. Men det egentlig fatale og uforståelige er at det også er blitt internalisert av nesten alle regjeringer i de vestlige demokratiene. Og regjeringene handler i samsvar med dette. De vestlige regjeringenes stilltende eller åpne støtte til enhver israelsk politikk er en fribillett som tillater Israel å bruke alle politiske midler.

I talen sin konstaterte Martin Walser hva han har fornemmet, nemlig at «fortiden blir presentert mer i dette tiåret enn noen gang før», og at dette er en instrumentalisering av Holocaust for den nåværende politikken. Dette kan ikke være tilfeldig. Walser aner derfor motiver bak det. Ting som har skjedd senere, blant annet intrigene i forbindelse med en studie fra Sentrum for antisemittisme ved Den tekniske høyskolen i Berlin, tyder på at han hadde rett. Oppdragsgiveren for studien, Den europeiske sentret for observasjon av rasisme og fremmedfrykt (European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia – EUMC), ville først ikke ha den offentliggjort. De argumenterte med vitenskapelige grunner. Men Sentret i Berlin trodde at forbudet heller skyldtes politisk påvirkning fra EU-land. I mellomtiden er studien blitt fritt tilgjengelig.¹⁷ Denne rapporten dokumenterer den problematiske sammenhengen mellom konflikten i Midtøsten og en del av de antisemittiske overgrepene i Europa.¹⁸

I denne sammenheng er også den planlagte konferansen om antisemittisme i EU relevant. I forkant av konferansen kom Edgar Bronfman fra Den jødiske verdenskongressen og Cobi Benatoff fra Den europeiske jødiske kongressen med voldsomme bebreidelser mot EU-kommisjonen: «ved ikke å gjøre noe, men også gjennom direkte tiltak fremmer de antisemittismen».¹⁹ Det førte til at konferansen ble utsatt. Da den endelig startet i Brussel, sa EU-kommisjonens president Prodi i åpningstalen: «Vårt Europa er ikke lenger Europa i tretti- og førtiårene. (...) Respekten for ofrene for Holocaust forbyr

at lidelsene deres blir sammenlignet med dagens hendelser.» Prodi snakket om en «ny kontekst»: «antijødiske følelser blir i dag også nørt opp under av den uløste konflikten i Midtøsten.»²⁰

Den israelske statsministeren Ariel Sharon hevder at en ikke kan skille mellom antisemittisme og kritikk av den israelske regjeringen: «I dag finnes det ikke lenger noe skille. Vi snakker om kollektiv antisemittisme. Staten Israel er en jødisk stat og holdningen overfor Israel er tilsvarende.»²¹ Dette er et simpelt og plumpt forsøk på å kvele all kritikk i fødselen. Kritikerne skal drives opp i et hjørne der ingen argumenter har gyldighet lenger. Sharons visestatsminister og justisminister Lapid blåser i det same hornet med sitt utsagn om at antiisraelsk kritikk bare er fordekt antisemittisme.

Israelsk politikk og antisemittisme

I en artikkel med tittelen «Den nye antisemittismen» beskriver Antony Lerman ikke-sammenhengen mellom antisjonisme og antisemittisme og sammenhengen mellom antisjonisme og faktisk israelsk politikk.²² Han påviser at det etter Oslo-avtalen var en tilbakegang i antisjonisme, spesielt i de arabiske landene.

Sharons tempelbesøk i Jerusalem utløste ikke bare al-Aksa-intifadaen, men førte til at tallet på antiisraelske aksjoner steg i hele verden. Etter den 11. september styrket Sharon-regjeringen krigen mot det den kaller palestinsk terror. Den globale krigen mot terror, som ble erklært av USA, utnyttet således Sharon til egne formål. Vilkårligheten i definisjonen av terror tillot Israel – for øvrig også Putin i Tsjetjenia-konflikten – å intensivere sine aksjoner med planlagte drap utført av politi og militære i ly av USAs bekjempelse av terror. Også dette hadde, som årsak, tilbakevirkninger på økningen i antisjonistiske episoder. Forsterkende i samme retning virket byggingen av en mur som legger beslag på 16% av Vestbreddens totale areal, deler landsbyene og skiller bøndene fra jordene deres. Alt dette er drivstoff for antiisraelske holdninger.²³

På denne måten virker den israelske regjeringens politikk og utbredelsen av antiisraelske følelser som to kommuniserende rør. De to rørene er avhengige av hverandre, men i motsetning til fysikken, kan vi her skille klart mellom årsak og virkning. Denne selvproduserte styrkingen av antisjonismen blir så omdefinert til antisemittisme, jfr. ytringene til Sharon og Lapid. I Israels selvforståelse tjener den verdensomspennende antisemittismen i neste omgang til å rettferdiggjøre Israels eksistens.

Flere studier påviser at den virkelige, klassiske antisemittismen ikke har forandret seg vesentlig i kvantitet og kvalitet de siste tiårene. Som vi dessuten vet siden Theodor Adornos mer enn 50 år gamle studie av «den autoritære personlighet», er den nær beslektet med en karakterstruktur som også forakter fargede og kvinner, handikappede og homoseksuelle.²⁴ Denne antisemitt-

ismen fungerer også uten jøder, også uten Israel. Den er uavhengig av den daglige politikken. Denne antisemittismen gjelder det om å bekjempe, også der den er skjult eller bare opptrer rudimentært.

En annen langsiktig virkende kilde til følelser mot Israel er den utislørte forskjellsbehandlingen, eller rettere: bedrebehandlingen av staten Israel sammenlignet med andre stater. Hvorfor overholder ikke Israel FN-vedtak, mens nabostater blir tvunget til det med sanksjoner, eller til og med krig? Hvorfor gjelder ikke forbudet mot spredning av atomvåpen og biologiske og kjemiske våpen også for Israel? Dette er ikke lett å forklare vanlige mennesker, spesielt i nabolandene. Det finnes belegg for at Israel takket være støtte fra de vestlige statene, spiller en internasjonal særrolle og nyter privilegier som endog innebærer brudd på folkeretten. Dette virker ødeleggende på oppbyggingen av nødvendig tillit i Midtøsten. FNs hovedforsamling vedtok å bringe byggingen av muren på palestinsk territorium inn for Haag-domstolen. Men USA og de europeiske statene nedvurderte dette skrittet som «unyttig» og stemte mot. Det betyr at de tok åpent parti. Palestinerne oppfatter denne holdningen som at Vesten åpent støtter Israel.

Utillatelige overdrivelser

Både beskrivelsene av antiisraelske angrep på jødiske organisasjoner og eiendom i Europa og nyhetsreportasjene om israelske aksjoner og palestinske attentater har mistet all realitetssans. Jøder i Frankrike sammenligner angrepene på synagoger med Rikspogromnatten i nazi-Tyskland den 9. november 1938. Den israelske regjeringens motterrorentiltak overfor palestinerne (likvidasjoner av palestinske ledere, riving av hus, oppretting av veisperringer, angrep på flyktningleire, anneksjoner av palestinsk land osv.) blir i fullt alvor sammenlignet med folkemord. Sharon blir betegnet som nazist. Av den andre siden blir også Arafat sammenlignet med fascister. Disse absurditetene viser at irrasjonelle beskyldninger og sammenligninger griper stadig mer om seg. Jo større overdrivelsen er, desto mer innbitt oppfører propagandistene seg i frykt for å tape ordkrigen. Disse forvrengningene på begge sider hjelper ikke til å løse den reelt eksisterende konflikten i Midtøsten. De skader derimot en tilnærming til politiske løsninger.

Israelske identiteter

Når jødene begrenser sin identitet til Holocaust og antisemittismen, stemmer det ikke med deres historie. For den jødiske kulturen har alltid hatt en kraft som gjorde det mulig for den å overleve i over tusen år med befolkningen spredt over hele kloden. Den er for sterk og for differensiert til å bli redusert til to røtter som jødene verken hadde eller har egen innflytelse på. På lang sikt kan ikke staten Israels eksistens og berettigelse sikres varig gjennom disse to eksklusive og ekskluderende hovedmomentene. Israels selvdefinerte

etniske og religiøse særstilling kan ikke bli varig. Statsforfatningen må muliggjøre og tilstrebe et multireligiøst og multikulturelt samfunn, slik at en normal stat kan oppstå. Skal dette skje, må det både øves internasjonalt press og gis hjelp til Israel. En stat som definerer seg etnisk-religiøst, som islamsk, kristelig, hinduistisk eller jødisk, har på lang sikt ingen sjanser i en verden som blir stadig mindre gjennom moderne kommunikasjon.

Kjensgjeringene festner det fatale inntrykket at Israel blir vurdert med andre målestokker enn sine nabostater, ja, enn alle andre stater i verden. Dette inntrykket er skjebnesvangert, og det øker forbitrelsen i Europa og andre steder. Den som for eksempel likestiller Israel, økonomisk og militært, med palestinerne i Gaza og på Vestbredden, gir sin støtte til ulikheten. Som Oslo-prosessen og følgene av den har vist, eksisterer det i dag en asymmetri mellom de to folkene som ikke må overses.

Fremtiden

Betingelsene for å sikre Israels og Palestinas overlevelse på lang sikt, er:

1. To stater, Israel og Palestina, lever med trygge grenser. Gjennom freds- og samarbeidsavtaler er de nært knyttet til hverandre.
2. Begge stater er multikulturelt organisert. Forfatningene utelukker etniske og religiøse preferanser.
3. Minoritetenes rettigheter blir fastlagt rettslig etter forbilde fra moderne vestlige stater og stadig overprøvd gjennom erfaring.
4. Begge stater underordner seg folkeretten. FN-vedtak blir overholdt. Begge stater slutter seg til internasjonale organisasjoner og avtaler (Den internasjonale straffedomstolen, Det internasjonale atomenergi-byrået, Kyoto-avtalen osv.).
5. De vestlige statene, også alle andre stater, behandler Israel og Palestina som andre normale stater. Israel avstår fra den særrollen som Vesten har sett gjennom fingrene med og tolerert.
6. Palestinernes tilbakevendingsrett og diaspora-jødernes innvandringsrett til Israel blir reduserte til vanlig migrasjonsrett.
7. En «Marshall-plan» for Midtøsten sikrer regionens økonomiske og kulturelle utvikling.

(Februar 2004)

Oversatt av Rune Skarstein

NOTER

- 1) Overrekkelse av «Det gygne kamera». Program i Das Zweite Deutsche Fernsehen (ZDF), 06.02.2004. Avskrift av et videobånd som ble stilt til disposisjon av ZDF. Mine uthevninger.

- 2) Intervju med Hanno Loewy under tittelen «Når solidaritet munner ut i gisseltaking», i *Blätter für deutsche und internationale Politik*, nr. 7, 2002, s. 801-811.
- 3) Hanno Loewy, «Blutiger Stillstand. Kann es Solidarität mit Israel geben – ohne eine Solidarität mit den Palästinensern?», *Die Zeit*, 18.04.2002.
- 4) Jfr. Margaret Johannsen, «Palästinas Flüchtlinge», *Blätter für deutsche und internationale Politik*, nr. 2, 2001, s. 149-153.
- 5) Moshe Zimmermann, «Ein Religionskrieg des 21. Jahrhundert», *Blätter für deutsche und internationale Politik*, nr. 11, 2000, s. 149-153.
- 6) Ekkehart Krippendorff, «Die Vereinigten Staaten und Israel – Projektionsflächen für Hoffnung und Hass», *Blätter für deutsche und internationale Politik*, nr. 8, 2002, s. 943-953.
- 7) Martin Buber (1878-1965), født og oppvokst i Østerrike. Kjent teolog og filosof. Professor i jødisk religionshistorie i Frankfurt a.M. tidlig i 1930-årene. Fra 1937 professor i religionsfilosofi i Jerusalem. Aktiv i den offentlige debatt i de tysk-språklige landene. [O.a.]
- 8) Jfr. Micha Brumlik, «Deutschlands Juden», *Blätter für deutsche und internationale Politik*, nr. 11, 2000, s. 1287-1289. I dag lever ca. 100.000 jøder i Tyskland.
- 9) Utdrag fra Martin Walser, «Erfahrungen beim Verfassen einer Sonntagsrede», *Blätter für deutsche und internationale Politik*, nr.1, 1999, s. 119-120. Uthevelsene er mine.
- 10) Utdrag av Ignatz Bubis sin tale ved Minnehøytiden om Rikspogromnatten, Berlin, 9. november 1998, *Blätter für deutsche und internationale Politik*, nr. 1, 1999, s. 119-120.
- 11) Michel Friedman intervjuet av Karl D. Bredthauer under tittelen «Streit um die Koordinaten der Republik – Wohin führt Walsers Friedensrede?», *Blätter für deutsche und internationale Politik*, nr. 1, 1999, s. 33-39.
- 12) Jürgen W. Möllemann, medlem av CDU til 1970 og deretter FDP, var en profilert konservativ-liberal politiker. Han hadde forskjellige ministerposter i Kohls regjeringer og var representant i Forbundsdagen fra 1972 til sin død i 2003. Under valgkampen til Forbundsdagen i 2002 kommenterte han de palestinske selvmordsangrepene mot israelere: «Jeg ville også forsvare meg selv, ... og jeg ville også gjøre det i aggressorens land.» Denne uttalelsen utløste en voldsom og unison kritikk mot ham i media og blant politikere. Michel Friedman i Jødenes Sentralråd beskyldte ham for antisemittisme. Det ble også hevdet at han hadde brukt illegale penger for å produsere kritisk materiale om Sharons angrep mot palestinerne, og det ble trukket fram at han var president i Det tysk-arabiske samfunn (Deutsch-Arabisches Gesellschaft). I mars 2003 trakk Möllemann seg som nestleder i FDP, og han meldte seg ut av partiet. Den 5. juni 2003 omkom han under fallskjermhopping. Det blir vanlig antatt at han gjorde selvmord, men hittil er verken denne hendelsen eller beskyldningene om korrupsjon blitt offentlig oppklart. [O.a.]
- 13) Jfr. *Frankfurter Rundschau*, 05.08.2003.
- 14) Jfr. Habermas sitt åpne brev, publisert i *Frankfurter Rundschau*, 06.08.2003.
- 15) Irene Runge, «Einwanderung nach der Halacha?», *Blätter für deutsche und internationale Politik*, nr. 9, 2001, s. 1031-1034. [O.a.]: Halaka (hebr. Av halak, å gå) er en vanlig betegnelse på den religiøst funderte autoritative lov, særlig de deler av den rabbiniske litteratur som omfatter lover.

- 16) Begge sitater vedrørende Schoeps er fra artikkelen «Berlin statt Israel», *Berliner Zeitung*, 12.02.2004, s. 19.
- 17) Werner Bergmann and Juliane Wetzel, *Manifestations of anti-Semitism in the European Union*, Synthesis Report, March 2003. Finnes under nettadressen: www.cohn-bendit.de/
- 18) Jfr. *ibid.*, særlig Executive Summary, s. 5-7 og Political Background, s. 16-18.
- 19) Jfr. *Süddeutsche Zeitung*, 20.02.2004, s. 2.
- 20) *Ibid.*
- 21) «Scharon wirft Europäern kollektiven Antisemitismus vor», *spiegel online*, 24.11.2003: www.spiegel.de/politik/ausland/
- 22) Antony Lerman, «Der neue Antisemitismus», *Blätter für deutsche und internationale Politik*, nr. 10, 2002, s. 1245-1253. Lerman er tidligere direktør for The Institute of Jewish Policy Research i London.
- 23) Jfr. *Ibid.*
- 24) Jfr. Theodor W. Adorno m.fl., *The Authoritarian Personality*, John Wiley, New York 1964. Publisert første gang i 1950.

Edward Said

VERDIGHET, SOLIDARITET OG STRAFFEKOLONIEN*

Lang tids sykdom medfører sterkt fysisk ubehag og en fryktelig følelse av hjelpeløshet, men også perioder med analytisk klarsyn som selvfølgelig bør verdsettes. I de siste tre månedene har jeg vært inn og ut av sykehuset med lange og smertefulle behandlinger, blodoverføringer, endeløse undersøkelser og lange uproduktive perioder hvor jeg bare satt og stirret i vegg. Jeg har vært tappet for krefter og ute av stand til å kunne arbeide normalt, mens jeg tenkte og tenkte.

Men en gang i blant ble dette avbrutt av perioder med klarsyn og refleksjon hvor jeg var i stand til å heve meg over hverdagens tildragelser og se ting i et nytt perspektiv, uten at jeg kunne gjøre noe ved dem. Avisenes nyheter fra Palestina sammen med de skrekkelige fjernsynsbildene av død og ødeleggelse har fylt meg med avsky og samtidig gitt meg mer innsikt i den israelske politikken, spesielt hvordan Ariel Sharon tenker. Etter at et F16-fly hadde gjennomført et bombetokt i Gaza og drept ni barn, ble Sharon sitert for å ha gratulert piloten og uttale at dette var en stor suksess for Israel. Dette ga meg en langt klarere forståelse av Sharons sykelige og sinnsforvirrede tenkemåte enn jeg hadde hatt tidligere. Jeg forsto ikke bare hvordan han planlegger og gir ordre, men – mye verre – hvordan han er i stand til å overbevise andre til å tenke i de samme falske og kriminelle baner som han selv. Det har vært en nyttig, men ubehagelig erfaring å få dette innblikket i tenkemåten til det offisielle Israel.

I Vesten har imidlertid oppmerksomheten vært rettet mot de palestinske selvmordsbomberne på en ensidig og nedslående måte. Det har blokkert for innsikt i hvordan det offisielle Israels, eller Sharons egen, besluttsomme og metodiske ondskap har hjemsøkt det palestinske folket. Selvmordsbombing er forkastelig, men det er en direkte respons på langvarige overgrep som har medført maktesløshet og desperasjon. Etter min mening er denne responsen tilsiktet av de israelske overgriperne. Den har like lite å gjøre med araberes og muslimers angivelige tilbøyelighet til vold som mannen i månen. Sharon ønsker terrorisme, ikke fred, og han gjør alt han makter for å skape betingelser for terrorisme. Palestinsk vold framstår dermed som gruffull og meningsløs uten at den forstås ut fra sin sammenheng, som reaksjoner fra et desperat, undertrykt og lidende folk. Manglende forståelse for disse forholdene er et uttrykk for mangel på medmenneskelighet og innlevelse. Slik forståelse gjør ikke volden mindre fryktelig, men den hjelper oss til å begripe volden ut fra en virkelig historie og geografi.

Men den palestinske terroren – for det er selvfølgelig terror – blir aldri forstått ut fra sin historiske og geografiske kontekst. I offentligheten behandles den som et frittstående fenomen. Den framstår da som en ren og ubegrunnet ondskap som Israel bekjemper i godhetens tjeneste. Dermed legitimeres avskyelige israelske voldshandlinger mot tre millioner palestinske sivile som ikke står i noe forhold til den terroren som angivelig bekjempes. Her tenker jeg ikke bare på Israels manipulasjon av offentligheten, men også på den nytten landet har dratt av USAs kampanje mot terrorisme. Uten denne ville det ikke ha vært mulig for Israel å handle som de nå gjør. Jeg kan ikke forestille meg at noe annet land enn Israel kunne komme helskinnet fra å utføre denne typen detaljert sadisme mot et helt samfunn med full fjernsynsdekning. At denne ondskapen nå uttrykkelig er blitt inkludert i George W. Bushs antiterrorkampanje og bidrar til å forsterke amerikanske fantasier og vrangforestillinger, er en viktig del av dens blinde destruktivitet. Skarene av ivrige (og etter min mening gjennomkorruperte) amerikanske intellektuelle produserer en vev av løgner om nødvendigheten av amerikansk imperialisme og de gode hensiktene som ligger til grunn for den. På samme måte har Israel rekruttert en rekke intellektuelle, akademikere og forhenværende militære fra tenketanker, forsvarsorienterte virksomheter og reklamebransjen for å rasjonalisere den umenneskelige straffepolitikken og overbevise om at den er nødvendig for israelsk sikkerhet.

Israelsk sikkerhet er blitt et fabeldyr. På samme måte som enhjørningen søkes den overalt uten å bli funnet, slik at den alltid står som et mål for framtidig handling. At Israel har blitt mer usikkert og mindre akseptabelt for sine naboer, er det ingen som stopper og tenker over. For hvem er det som vil utfordre det synspunktet at hensynet til Israels sikkerhet bør definere vårt moralske univers? I hvert fall ikke de arabiske og palestinske regjeringslederne som de siste 30 årene har gitt alle tenkelige konsesjoner til israelsk sikkerhet. Skal hensynet til sikkerhet begrunne at Israel i forhold til sin størrelse har påført palestinere og andre arabere mer ødeleggelse enn noe annet land i verden, Israel med sitt atomarsenal, luftforsvar, marine og hær, med ubegrenset finansiering fra amerikanske skattebetalere? Logikken med israelsk selvforsvar og bekjempelse av terrorisme (terroristinfrastruktur, terroristreder, terroristbomfabrikker, terroristmistenkte, listen kan forlenges i det uendelige) skjuler hva palestinerne daglig må gå igjennom på en måte som passer perfekt for Sharon og den ynkelige George W. Bush. Ideer om terrorisme har dermed fått sitt eget liv og har oppnådd en legitimitet som stadig fornyes uten bevis, logikk eller rasjonell argumentasjon.

La oss som eksempler se på ødeleggelsene i Afghanistan og likvideringene av nesten hundre palestinske «mål» (for ikke å tale om de mange tusen «mistenkte» som er blitt arrestert av israelske soldater og fortsatt er innesperret). Det er ingen som spør om alle de drepte menneskene faktisk var terrorister, eller om det foreligger beviser for at de var terrorister eller var i

ferd med å bli terrorister. Alt som trengs er noen arrogante talsmenn som stadfester deres terroristidentitet, som de tølperaktige Ranaan Gissin, Avi Pazner eller Dore Gold, eller i Washington den ustoppelige apologeten for uvitenhet og inkonsistens, Ari Fleischer, og «målene» er så godt som døde. Det finnes ikke tvil, spørsmål eller innsigelser. Det er ikke behov for bevis og annet trettende mas om detaljer. Terrorismen og den maniske terroristjakten er blitt en selvbekreftende sirkelslutning som utløser drap og langsom død overfor fiender som står uten mulighet til å komme til orde.

Med unntak av rapporter fra enkelte modige journalister og skribenter som Amira Hass, Gideon Levy, Amos Elon, Tanya Leibowitz, Jeff Halper, Israel Shamir og noen få andre, har den offentlige diskursen i israelske media forfalt fryktelig med hensyn til kvalitet og ærlighet. Skeptisk refleksjon og moralsk seriositet er blitt fortrenget av patriotisme og blind støtte til regjeringen. Israel Shahak, Jakob Talmon og Yehoshua Leibowitch hører fortida til. Jeg har vanskelig for å se at israelske akademikere og intellektuelle – personer som Zeev Sternhell, Uri Avnery og Ilan Pappé for eksempel – har mot til å forkaste den fordummende og nedverdiggende debatten om «sikkerhet» og «terrorisme» som later til å holde den etablerte israelske fredsbevegelsen, og til og med dens raskt svinnende venstreopposisjon, fanget. Forbrytelser utøves hver dag i navnet til Israel og det jødiske folket. Likevel fortsetter de intellektuelle sine diskusjoner om strategisk tilbaketrekning, om hvorvidt bosettingsområder skal inkorporeres eller om byggingen av det monstrøse «sikkerhetsgjerdet» skal fortsette eller avblåses (er en sykere idé noensinne blitt virkeliggjort i den moderne verden, å sette millioner av mennesker i et bur og så påstå at de ikke eksisterer?). Slike diskusjoner passer bedre for generaler og politikere enn for intellektuelle og kunstnere med uavhengig dømmekraft og moralsk integritet. Hvor er det israelske motstykket til hvite forfattere som talte klart og tydelig mot sørafrikansk apartheid, som Nadine Gordimer, Andre Brink og Athol Fugard? De finnes rett og slett ikke i Israel. Den offentlige diskursen til forfattere og akademikere har forfalt til tvetydigheter og gjentakelse av offisiell propaganda, mens akademisk arbeid av høy standard for det meste er forsvunnet.

La oss imidlertid vende tilbake til det offisielle Israels praksis og tenkemåte som har trollbundet landet i de siste årene, spesielt Sharons plan. Denne planen innebærer intet mindre enn en langsom og systematisk utslettelse av et helt folk ved hjelp av metoder som blokkering av forsyninger, direkte mord og ved å gjøre hverdagslivet utholdelig for befolkningen. Franz Kafka skrev den bemerkelsesverdige fortellingen *Straffekolonien* om en forrykt embetsmann som viser fram en utrolig detaljert torturmaskin med et komplekst system av nåler til å lage innskrifter over hele kroppen til fangen som til slutt forblør til døde. Det er dette Sharon og hans skare av villige bødler gjør overfor palestinerne, uten at de møtes med annet enn begrenset og hovedsakelig symbolsk opposisjon. Alle palestinere er blitt

fanger. Gaza er omgitt av et elektrisk gjerde på tre sider, beboerne er inn-gjerdet som dyr, ute av stand til å flytte, arbeide, selge sine frukter og grønnsaker eller å gå til skolen. De er utsatt for angrep fra lufta av israelske fly og helikoptre, og på bakken beskytes de av tanks og maskingeværer. Det fattige og utsultede Gaza er et menneskelig mareritt. I hver av de episodene som utspiller seg i Erez, eller nær bosettingskoloniene, er tusener av soldater involvert i utålelige former for ydmykelse, straff og utpining av palestinere uten hensyn til alder, kjønn eller helse. Medisinforsyninger blokkeres ved grensen, ambulanser beskytes eller anholdes. Hundrevis av hus er blitt ødelagt, og hundretusener av trær er sammen med landbruksland blitt ødelagt i systematiske kollektive avstraffelser mot sivile som hovedsakelig er flyktninger etter Israels ødeleggelser av deres samfunn i 1948. Ordet «håp» er forsvunnet fra det palestinske ordforrådet, bare trassig motstand står igjen. Sharon og hans sadistiske følgesvenner plaprer uforstyrret videre om å eliminere terrorismen med en okkupasjon som stadig brer seg ut og nå har vart i 36 år. At kampanjen, som all annen kolonial brutalitet, er nytteløs, eller at den gjør palestinere mer opprørske, ser ikke ut til å trenge inn i Sharons lukkede tankeverden.

Vestbredden er okkupert av tusen israelske stridsvogner som har som eneste formål å skyte på og terrorisere sivile. Portforbud innføres inntil to uker uten avbrudd. Skoler og universiteter lukkes, eller det blir umulig å komme fram til dem. Ingen kan reise rundt mellom de ni viktigste byene, og heller ikke innen hver enkelt by. Byer forvandles til ødemark med bygninger i ruiner og plyndrede kontorer, mens vann- og elektrisitetsforsyningen blir ødelagt med hensikt. Nesten all handelsvirksomhet er spolert, halvparten av barna er feilernærte, to tredjedeler av befolkningen lever under fattigdomsgrensa på to dollar dagen. I Jenin skyter tanks mot barn og dreper dem (og israelske styrker gjennomførte grove krigsforbrytelser da de ødela flyktning-leiren i Jenin uten at dette ble etterforsket av feige internasjonale byråkrater som Kofi Annan, som ikke våget å stå opp mot Israels trusler). Likevel er de bare en dråpe i den uendelige floden av palestinske sivile dødsfall forårsaket av israelske soldater som lojalt og uten å stille spørsmål står til tjeneste for den ulovlige israelske okkupasjonen. Alle palestinere er «terrormistenkte». Okkupasjonens sjel er de unge israelske vernepliktige som ved kontrollpostene har fritt leide til å praktisere privat tortur og ydmykelse mot palestinere. Soldatene på kontrollpostene har gjort palestinernes liv til et kvelende helvete. Der må de stå og vente i sola i timevis. Medisinforsyninger blokkeres, matvarer på vei til markedet råtner. Soldatene slynger ut fornærmelser og vilkårlige slag. Menneskene som venter i de lange køene, utsettes for vilkårlige angrep av soldater og jeeper. Dusinvis av ungdommer må knele i sola i timevis. Menn blir tvunget til å kle av seg. Foreldre blir fornærmet og ydmyket med barna som tilskuere. Syke blir etter forgodtbefinnende nektet rett til å passere. Ambulanser anholdes og beskytes.

Antallet drepte palestinere (fire ganger flere enn antall israelere) øker daglig uten at de registreres og rapporteres. Stadig flere «terrormistenkte» samt deres koner og barn drepes, mens «vi» bare beklager deres død.

Israel omtales ofte som et demokrati. I så fall er det et demokrati uten samvittighet, et land som har mistet sin sjel i en nasjonal mani for å straffe den svake, et demokrati som gjenspeiler den psykopatiske mentaliteten til dets hersker, general Sharon, som drives av en eneste idé – hvis det er det rette ordet – å drepe, mishandle og fordrive palestinerne inntil de «brister». Han angir ikke noe mer konkret enn dette som mål for sine nåværende og sine tidligere kampanjer. På samme måte som den snakkesalige embetsmannen i Kafkas fortelling er han svært stolt av sin maskin som brukes til å pine forsvarsløse palestinske sivile. Hans groteske løgner assisteres på uhyrlig vis av hans hoffrådgivere, filosofer, generaler og av hans trofaste amerikanske tjenere. Det eksisterer ikke noen palestinsk okkupasjonsstyrke, stridsvogner, soldater, helikoptre med maskingeværer eller artilleri. Det finnes heller ikke noen palestinsk regjering verdt navnet. Det man står igjen med er «terroristene» og «volden» som Israel har oppfunnet slik at landets egne nevrososer kan hogges inn i kroppen på palestinerne, uten hørbare protester fra majoriteten av Israels filosofiske baktropp av nølende intellektuelle, kunstnere og fredsaktivister. Israelske og vestlige organisasjoner som kjemper for ytringsfrihet og akademisk frihet, har vært påfallende tause om situasjonen i Palestina. Palestinske skoler, bibliotek og universiteter har ikke fungert normalt i flere måneder, men jeg har ennå ikke sett at noen akademisk organisasjon i Israel eller i Vesten har erklært at dette er et brudd på palestinernes rett til kunnskap, læring og skolegang.

Palestinerne må altså dø en langsom død for at Israel skal kunne oppnå sin sikkerhet. Denne sikkerheten er rett rundt hjørnet, blir vi fortalt, men man når aldri fram til den. Israel er permanent usikkert. Hele verden må sympatisere med dette. Men gråten til foreldreløse palestinske barn, syke gamle kvinner, ødelagte samfunn og torturerte fanger må ikke høres, ikke ses. Vi vil uten tvil bli fortalt at disse skrekkelige hendelsene tjener et høyere formål, at det ikke bare handler om sadistisk grusomhet, at «de to sidene» er involvert i en «voldsspiral» som må opphøre en gang, et sted. Når vi hører dette, bør vi stoppe opp og si med indignasjon at det bare er en side med en hær og et land. Den andre siden består av en statsløs, fordrevet befolkning uten rettigheter og uten midler til å sikre sine rettigheter. Dette er sannheten om hva palestinerne opplever. Et språk som er så avstumpet og pervertert at det ikke kan uttrykke palestinernes lidelser og konkrete dagligliv, fungerer som et slør som tildekker det som etter min mening er de israelske hensiktene; stadig flere drap, stadig mer tortur, langsomt, metodisk og ustopkelig. Men uansett, den israelske politikken vil ikke lykkes.

Den som måtte tro at Bush-regjeringens «veikart for fred» tilbyr noe som i det minste ligner en løsning på konflikten og dens grunnleggende

problemer, tar feil. I likhet med det meste av den øvrige fredsdiskursen plasserer den ansvaret for selvbegrensninger, ofre og forsakelser på palestinernes skuldre og benekter derfor tyngden og alvoret i palestinsk historie. Veikartet er et dokument som nekter å lokalisere det palestinske spørsmålet i tid og rom.

Veikartet er med andre ord ikke primært en fredsplan, men snarere en plan for pasifisering. Det handler om å få en slutt på Palestina som problem. Derfor gjentaes ordet «ytelse» («performance») til stadighet i dokumentets klossete sakprosa, med andre ord hvordan palestinerne forventes å oppføre seg. Ingen vold, ingen protest, mer demokrati, bedre ledere og institusjoner; alt sammen ut fra en antagelse om at det grunnleggende problemet er villskapen til den palestinske motstanden, og ikke den israelske okkupasjonen som har gitt opphav til denne motstanden. Det stilles ingen tilsvarende krav til Israel, bortsett fra at et fåtall små bosettinger som betegnes som «illegale utposter» (en helt ny klassifisering som impliserer at andre israelske installasjoner på palestinsk grunn er legale) må bli oppgitt, og at de større bosettingene skal «fastfryses», men ikke fjernes. Det finnes ikke et ord om hva palestinere har måttet holde ut fra Israel og USA, først etter 1948 og så igjen etter 1967. Det er ingenting i dokumentet om nedbrytingen av Palestinas økonomi som den amerikanske forskeren Sara Roy beskriver i sin kommende bok *Scholarship and Politics*. Ødeleggelser av hus, trær som rives opp med røttene, 5.000 fanger, kanskje flere, målrettede likvideringer, inngjerdingene siden 1993, den generelle ødeleggelsen av infrastruktur, det utrolige antallet døde og mishandlede. Alt dette og mer til forbigås uten ord.

Det kan virke overdrevet optimistisk, men jeg mener oppriktig at selv om de umiddelbare utsiktene er dårlige fra et palestinsk perspektiv, så er de ikke utelukkende mørke. Palestinerne overlever standhaftig, og det palestinske samfunnet som i mange henseender er blitt ruinert og isolert, er som Hardy's trost i sin pjuskete fjærdrakt fortsatt i stand til å løfte seg over sitt voksende tungsinn.¹ Ikke noe annet arabisk samfunn er like balstyrig og sunt uregjerlig, så fullt av initiativer på grasroten som det palestinske. Dette samfunnet har fortsatt fungerende institusjoner, inklusive et mirakuløst vitalt musikk-konservatorium. Selv om medlemmene av den palestinske diasporaen for det meste er uorganiserte og i noen tilfeller fører en trist, statsløs tilværelse i eksil, er de likevel energisk engasjert i palestinernes kollektive skjebne. Alle som jeg kjenner, forsøker på et eller annet vis å kjempe for den felles saken. Bare en bitteliten del av denne energien har funnet veien inn til Den palestinske selvstyremyndigheten, som med unntak av den høyst tvetydige Yassir Arafat har spilt en marginal rolle i palestinernes felles skjebnedrama. I følge opinionsmålinger fra sommeren 2003 deler Al Fatah og Hamas omtrent 45 prosent av det palestinske velgerkorpset mellom seg. De resterende 55 prosentene er i gang med å utvikle mer lovende former for politisk organisering.

Det er særlig en bevegelse jeg mener er viktig (og som jeg selv har sluttet meg til), siden den er den eneste ekte grasrotbevegelsen som styrer klar av så vel religiøse partier og deres sekteriske politikk, som den tradisjonelle nasjonalismen til Arafats gamle Fatah-aktivister. Den kalles Det Nasjonale Politiske Initiativ (NPI). Dens sentrale person er Mostapha Barghuti. Han har vært i stand til å overvinne de mange hundre begrensninger på bevegelsesfriheten i og utenfor Palestina og har reist rundt og mobilisert nær sagt enhver uavhengig person og organisasjon av betydning for et politisk program for sosial reform og frigjøring på tvers av doktrinære skillelinjer. Barghuti har samarbeidet med israelere, europeere, amerikanere, afrikanere, asiater og arabere for å bygge opp en ytterst veldreven solidaritetsbevegelse som praktiserer den pluralismen og sameksistensen som den forkynner. Medlemmer er rekruttert blant akademikere, blant folk fra arbeiderklassen, unge intellektuelle, aktivister, lærere og leger. De er arbeidende folk som har holdt samfunnet i gang, mens de også har stått imot daglige israelske angrep. NPI slår ikke ut med hendene overfor den retningsløse militariseringen av intifadaen. Organisasjonen tilbyr opplæringsprogrammer for arbeidsløse, helsetjenester til folk uten helseforsikring og de fattige, en god sekulær utdannelse til en ny generasjon av palestinere som må undervises i den moderne verdens realiteter, ikke bare i den gamle verdens særegne verdi. Framfor alt forsøker NPI, som er i gang med å bli et anerkjent politisk parti, å mobilisere det palestinske samfunnet hjemme og i eksil til frie valg – autentiske valg som representerer palestinske heller enn israelske og amerikanske interesser. En slik sans for det autentiske ser ut til å være fraværende i den kursen som er staket ut for Abu Mazen.

NPIs visjon er ikke en konstruert, provisorisk stat på 40 prosent av det palestinske landet hvor flyktingene er overlatt til sin egen skjebne og Israel beholder Jerusalem, men et suverent territorium befridd fra militær okkupasjon gjennom masseaksjoner som så vidt mulig inkluderer både arabere og jøder. Fordi NPI er en autentisk palestinsk bevegelse, har reform og demokrati blitt en del av dens hverdagspraksis. Mange hundre palestinere, primært aktivister og uavhengige har allerede meldt seg til tjeneste, og konstituerende møter er allerede blitt avholdt, og mange flere er planlagt i utlandet og i Palestina, til tross for de enorme vanskelighetene med de israelske begrensningene på bevegelsesfriheten. Det er oppmuntrende at mens de formelle forhandlingene og diskusjonene pågår, så eksisterer det allerede en rekke uformelle alternativer som ikke er blitt kooptert, med NPI og en voksende internasjonal solidaritetskampanje som de viktigste komponentene.

I det siste har vi hørt så mye om veikartet og mulighetene for fred at vi har oversett det grunnleggende faktum at palestinerne nekter å kapitulere og overgi seg til tross for de kollektive avstraffelsene de blir påført av USA og Israel i samarbeid. Det er dette faktum, snarere enn noen overbevisning i

USA, Israel og det internasjonale samfunnet om at drapene og volden må stoppe, som er årsaken til veikartet og en rekke andre tidligere såkalte fredsinitiativ. Selv om den palestinske motstanden har gjort mange feil, er det viktig at vi fastholder denne sannheten om dens kraft (og med det mener jeg ikke selvmordsbombingene som gjør mer skade enn gagn), ellers mister vi alt. Palestinerne har alltid vært et problem for det sionistiske prosjektet, og det har uavlatelig ført til angivelige løsningsforsøk for å redusere, men ikke løse problemet. Den offisielle israelske politikken står fast uansett om Ariel Sharon anvender ordet «okkupasjon» eller ei, og uansett om han demonterer et eller to gamle, rustne og ubrukte kontrolltårn. Israel aksepterer ikke det palestinske folket som likeverdig og er ikke engang villig til å innrømme den skandaløse undertrykkelsen som hele tiden har pågått av palestineres rettigheter. Mens et fåtall modige israelere i årenes løp har forsøkt å avdekke denne skjulte historien, har israelere flest og det som later til å være et flertall av amerikanske jøder gjort enhver tenkelig innsats for å benekte, unngå eller utradere den palestinske realiteten. Derfor er det ikke fred. Dessuten sier veikartet ingenting om rettferdighet eller om den historiske straffen som er blitt påført det palestinske folket gjennom så mange tiår.

Hver gang fakta om palestineres situasjon blir gjort kjent, fører det til umiddelbar anerkjennelse av rettmessigheten i deres sak og sterke solidaritetserklæringer til det palestinske folkets tapre kamp. Det er ekstraordinært at Palestina var et sentralt tema både under anti-globaliseringsmøtene i Porto Alegre og møtene i Davos og Amman, to ytterpunkter i det internasjonale politiske spektret. Våre amerikanske medborgere fores imidlertid med en opprørende ensidig diett av uvitenhet og forvrengt informasjon gjennom media. Okkupasjonen nevnes aldri i de gruvekkende rapportene om selvmordsangrep. Den 25 fot høye, fem fot tykke og 350 kilometer lange apartheidmuren som Israel bygger, blir ikke engang vist av fjernsynsselskapene (eller bare nevnt i veikartets livløse prosa). Krigsforbrytelser, vilkårlige ødeleggelser, ydmykelser, mishandling og død påført sivile palestinere blir aldri framstilt som de daglige, rutinemessige prøvelser de faktisk er. Man bør derfor ikke bli overrasket over at amerikanere flest har en svært lav vurdering av arabere og palestinere. Tross alt bør man huske på at alle etablerte media i USA, fra de venstreliberale til de sterkt høyreorienterte, er utvetydig anti-arabiske, anti-muslimske og anti-palestinske.

I amerikanske media er det en ekstrem redsel for å virke anti-semittisk ved å kritisere Israels daglige krigsforbrytelser mot uvæpnede palestinske sivile, eller anti-amerikansk ved å kritisere den amerikanske regjeringen for dens ulovlige krigføring og vanstyrte militær okkupasjon i Irak. Den ondsinnede kampanjen fra media og regjeringen mot arabisk samfunn, kultur, historie og mentalitet, anført av primitive neanderthalerskribenter og orientalister som Bernard Lewis og Daniel Pipes, har fordummet alt for mange av oss til å tro at arabere virkelig er et underutviklet, inkompetent og fortapt folk som ikke

har oppnådd demokrati og utvikling og står alene igjen i denne verden som retarderte, umoderne og dypt reaksjonære. Her er det viktig å mobilisere anstendighet og kritisk historisk tenkning for å skille sannhet fra propaganda.

Ingen vil benekte at de fleste nåværende arabiske stater styres av upopulære regimer, og at en mengde fattige, svakt stilte, unge arabere utsettes for hensynsløs fundamentalistisk religion. Men det er simpelthen løgn å hevde, slik *The New York Times* regelmessig gjør, at arabiske samfunn er totalt kontrollerte, og at det ikke finnes noen ytringsfrihet, sivile institusjoner og fungerende sosiale bevegelser for og av folket. Til tross for presselover kan du kjøpe både kommunistiske og islamistiske aviser i Amman sentrum. Det store antallet av aviser og journalister i Egypt og Libanon tyder på langt mer debatt og diskusjon enn det disse samfunnene vanligvis krediteres for. Satellittkanaler med et utall forskjellige meninger flourerer. Sivile institusjoner som er involvert i sosialhjelp, menneskerettigheter, nyhetsmedia og forskning er aktive og levende i hele den arabiske verden. Det er mye som gjenstår før vi har oppnådd et akseptabelt demokratisk nivå, men vi er på vei.

Bare i Palestina er det mer enn tusen frivillige organisasjoner. Det er denne vitaliteten og denne type aktivitet som holder samfunnet i gang og gjør at det palestinske samfunnet under de verst tenkelige omstendigheter hverken har blitt overvunnet eller har forvitret fullstendig. Barn går fortsatt på skole, leger og sykepleiere tar seg fortsatt av sine pasienter, menn og kvinner går på arbeid, organisasjoner holder møter, og folk fortsetter å leve. Alt dette later til å være en fornærmelse mot Sharon og de andre ekstremistene som ønsker at palestinerne enten skal arresteres eller fordrives. Den militære løsningen fungerer ikke, den har aldri fungert og vil aldri fungere. Hvorfor er det så vanskelig for israelerne å erkjenne dette? Vi må hjelpe dem til å innse det, ikke med selvmordsbomber, men med rasjonelle argumenter, massebasert sivil ulydighet og organisert protest, her og overalt.

Mitt poeng er at vi må betrakte den arabiske verden generelt og Palestina spesielt komparativt og kritisk, ikke overfladisk og nedsettende slik det gjøres i bøker som Lewis' *What Went Wrong*² eller i Paul Wolfowitz' uvitende uttalelser om å bringe demokrati til den arabiske og islamske verden. Hva enn sannheten om araberne måtte være, så er deres samfunn dynamisk og komplekst med kryssende utviklingstrender, fordi de er virkelige mennesker som lever i et virkelig samfunn, ikke karikaturenes sydende masse av voldelige fanatikere. Vi må uttrykke vår solidaritet med den palestinske kampen for rettferdighet og ikke bli sittende fast i endeløs kritikk, frustrerende og forbitret pessimisme og lammende splid. Glem ikke solidariteten her og overalt, i Latin-Amerika, Afrika, Europa, Asia og Australia, og glem heller ikke at mange mennesker har viet seg til den palestinske saken til tross for en rekke vanskeligheter og store hindre. Hvorfor? Fordi den er en rettferdig sak, et edelt ideal og en moralsk søken etter likhet og menneskerettigheter.

Jeg vil nå gå over til å tale om verdighet, som selvfølgelig spiller en sentral rolle i alle kulturer som er kjent av historikere, antropologer, sosiologer og humanister. La meg først framheve på det sterkeste at oppfatninger om at arabere i motsetning til europeere og amerikanere ikke har noen individualitet, ikke tar hensyn til enkeltmenneskers liv, mangler verdier som uttrykker kjærlighet, intimitet og forståelse (fordi dette er eksklusive kjennetegn ved kulturer som har gjennomgått en renessanse, en reformasjon og en opplysningstid), er grunnleggende feilaktige, orientalistiske og rasistiske. Dette vulgære og åndsforlatte tøvet er blant annet blitt markedsført av Thomas Friedman.³ Det er blitt snappet opp av arabiske intellektuelle på det samme lave nivået – jeg ønsker ikke å nevne navn – som mener at massakren den 11. september og terrorismen viser at den arabiske og islamske verden er patologisk og dårlig fungerende med større forstyrrelser enn andre kulturer.

Vi kan la det ligge at antall dødsfall forårsaket av den islamske verden i det 20. århundre bare er en brøkdeler av det som Europa og USA står ansvarlig for. Bak alt dette kvasivitenskapelige tøvet om riktige og gale sivilisasjoner ser vi skikkelsen til den store, falske profeten Samuel Huntington, som har forført mange til å tro at verden kan deles inn i atskilte sivilisasjoner i evig kamp med hverandre.⁴ Han tar fullstendig feil. Det finnes ingen selvtilstrekkelige kulturer eller sivilisasjoner. Ingen sivilisasjon skiller seg ut fra de øvrige ved å ha individualitet og opplysning som sitt særegne kjennetegn. Det eksisterer ikke kulturer som mangler sentrale menneskelige egenskaper som fellesskapsfølelse, kjærlighet, respekt for liv. Å påstå noe annet, som Huntington gjør, er en støtende form for rasisme på linje med å hevde at afrikanere av natur har mindrevverdige hjerner, at asiater er født til ufrihet eller at europeere er en naturlig overlegen rase. Det er nærmest en parodi på en hitlersk vitenskap spesielt rettet mot arabere og muslimer. Vi må stå fast, og unngå at vi implisitt anerkjenner disse tankene ved å argumentere mot dem. For dette er rent sludder. En langt mer troverdig og seriøs spesifisering av arabisk og muslimsk kultur enn dette tøvet, er at den som enhver annen menneskekultur rommer verdier og verdighet som arabere og muslimer uttrykker på sin spesielle kulturelle måte. Disse uttrykksformene er ikke nødvendigvis kopier av en godkjent modell som alle kulturer bør følge.

Det viktige ved menneskehetens forskjellighet er at den i siste instans utgjør en form for dyp sameksistens mellom svært forskjellige former for individualitet og erfaring som ikke kan reduseres til en overlegen form. Dette på tross av de falske påstandene som prakkes på oss av «de lærde» som klager over mangelen på utvikling og kunnskaper i den arabiske verden. Alt man trenger å gjøre for å imøtegå dette er å se på det store utvalget av litteratur, film, teater, maling, musikk og populærkultur som skapes av og for arabere fra Marokko til Den persiske gulf. Dette må telle med som en indikator på arabernes utvikling, det dreier seg ikke bare om å oppfylle industristatistikkens utviklingskrav.

Hovedsaken for meg er imidlertid at det er et svært stort skille i dag mellom våre kulturer og samfunn og den lille gruppen som hersker over disse samfunnene. Man har knapt opplevd tidligere i historien at makten har vært så konsentrert til en liten gruppe som de kongene, generalene, sultanene og presidentene som i dag hersker over araberne. Det største problemet med disse herskerne er at de nesten uten unntak ikke representerer de beste av sine folk. Det handler ikke bare om mangel på demokrati, men også om at herskernes undervurdering av seg selv og sitt folk på et vis isolerer dem, gjør dem intolerante, engstelige for forandring, fryktsomme for å åpne opp samfunnene for sine folk, og fremfor alt skremt overfor muligheten av at de kunne terge storebror USA. Borgerne betraktes ikke som nasjonens potensielle rikdom, men som skyldige konspiratører og rivaler som kjemper om herskerens makt.

Her er det virkelige problemet. Hvordan var det mulig at ingen arabisk leder hadde tilstrekkelig verdighet og selvtillit til å stå opp under den fryktelige krigen mot det irakiske folket og tale mot plyndringen og den militære okkupasjonen av et av de viktigste arabiske landene? Det er bra at Saddam Husseins motbydelige regime er borte, men hvem utnevnte USA til å være arabernes formynder? Hvem ba USA om å ta over den arabiske verden, angivelig på vegne av de arabiske borgerne, og gi dem noe som kalles «demokrati»? Og det mens USAs skole- og helsesystem, ja hele den amerikanske økonomien forfaller til det laveste nivået siden depresjonen i 1929. Hvorfor ble det ikke ytret en felles arabisk protest mot USAs eklatant ulovlige intervensjon, som har gjort så mye skade og har påført den arabiske nasjonen så mye ydmykelse? Dette viser en opprørende mangel på mot, verdighet og arabisk solidaritet.

Hvorfor hadde ingen arabisk leder mot til å parere Bush-regjeringens tale om veiledning fra Den allmektige med at vi som et stort folk er ledet av våre egne lys, tradisjoner og religioner? Men ingenting, ikke et ord. Mens de stakkars borgerne i Irak går gjennom forferdelige prøvelser, skjelver regionens herskere i buksene, hver og en livredd for at hans land kanskje blir det neste. Hvor skjebnesvangert har det ikke vært at et forent arabisk lederskap omfavnet George W. Bush, mannen som uberettiget ødela et arabisk land. Var det ingen som dristet seg til å minne George W. om at han har påført det arabiske folket større lidelse enn noen før ham? Hvorfor skal han alltid hilses med omfavnelser, smil, kyss og dype bukk? Hvor finnes den nødvendige diplomatiske, politiske og økonomiske støtten til å holde i gang en bevegelse mot okkupasjonen av Vestbredden og Gaza? I stedet hører man bare utenriksministrenes formaninger til palestinerne om å være forsiktige, unngå vold og fortsette med fredsforhandlingene, selv om det er åpenbart at Sharons interesse for fred er tilnærmet lik null. Det har ikke vært noen samordnet arabisk reaksjon på den store muren, likvideringene eller den kollektive avstraffelsen av palestinerne, bare en rekke slitte fraser på

grunnlag av de velbrukte formularene som er autorisert av det amerikanske utenriksdepartementet.

Den nåværende tilstanden til Den palestinske selvstyremyndigheten uttrykker etter min mening kanskje et lavmål for arabiske leders mangel på evne til å forstå verdigheten i palestinernes sak. Abu Mazen er en underordnet person med liten politisk støtte i sitt eget folk som ble valgt ut av Arafat, Israel og USA nettopp fordi han ikke har noen støttegruppe, ikke er en stor taler, en dyktig organisator eller noe annet, unntatt en lydig hjelper for Yassir Arafat, og også – frykter jeg – fordi de anser ham som en person som vil utføre Israels oppdrag. Abu Mazen sto som en buktalerdokke i Aqaba og talte ord som var skrevet for ham av en eller annen funksjonær i det amerikanske utenriksdepartementet. Han talte prisverdig om jødernes lidelser, men ufattelig nok sa han nesten ikke et ord om sitt eget folks lidelser under Israels åk. Hvordan kunne han akseptere å spille en så uverdigg og manipulert rolle, hvordan kunne han glemme sin selvrespekt som representant for et folk som har kjempet heroisk for sine rettigheter i mer enn et århundre, bare fordi han fikk beskjed om det fra USA og Israel? Når Israel sier at det skal etableres en «provisorisk» palestinsk stat, uten å vise noen form for anger for det enorme skadeverket de har utført, de talløse krigsforbrytelsene, den sadistiske, systematiske ydmykelsen av enhver palestin, mann, kvinne og barn, er jeg ute av stand til å forstå at dette folkets representant ikke reagerer. Har han mistet enhver fornemmelse av verdighet?

Har han glemt at han ikke bare er et individ, men også en bærer av sitt folks skjebne på et spesielt avgjørende tidspunkt? Finnes det noen som ikke ble bittert skuffet av hans manglende evne til å stå opp med den verdigheten som ligger i hans folks erfaringer og sak, og tale denne saken stolt, kompromissløst og utvetydig, uten den halvveis brydde tonen som palestinske ledere har lagt seg til når de ber om en almisje fra en fullstendig uverdigg hvit far?

Men slik har palestinske ledere oppført seg siden Oslo, ja siden Haj Amin⁵, en kombinasjon av malplassert ungdommelig trass og klagende trygling. Hvorfor i all verden mener de at det er absolutt nødvendig å lese opp fra manuskripter skrevet for dem av deres fiender? Den grunnleggende verdigheten til våre liv som arabere i Palestina, i hele den arabiske verden og her i USA består i at vi er et eget folk med en arv, en historie, en tradisjon og framfor alt et språk som er fremragende til å representere våre virkelige aspirasjoner, siden disse aspirasjonene stammer fra erfaringen med fordrivelse og lidelse som er blitt påført på hver palestin siden 1948. Ikke en eneste av våre politiske talspersoner – og det samme gjelder for alle arabere etter Abdel Nassers tid – taler med selvrespekt og verdighet om hva vi er, hva vi ønsker, hva vi har gjort og hvor vi ønsker å gå.

Men situasjonen vil endre seg. Det gamle regimet til Abu Mazener og Yassir Arafater vil forsvinne fra denne verden og gradvis erstattes av en ny

gruppe ledere i emning over hele den arabiske verden. De mest lovende er medlemmene i NPI, som jeg allerede har omtalt. De er grasrotsaktivister som ikke har som hovedbeskjeftigelse å flytte papir rundt på skrivebordet, sjonglere med bankkonti og lete etter journalister som vil vie dem oppmerksomhet. Dette er folk som er forpliktet overfor en form for demokrati og folkelig deltagelse som Selvstyremyndigheten aldri har drømt om. Dens forestilling om demokrati er stabilitet og sikkerhet for seg selv. NPI fastslår at et demokratisk program bare kan realiseres ved å bli kvitt okkupasjonen, og at det forutsetter et representativt, nasjonalt forent palestinsk lederskap utnevnt gjennom frie valg, i stedet for det nåværende kompisveldet med dets foreldede synspunkter og ineffektivitet som har svekket palestinske ledere i det siste århundret.

La meg konkludere med en siste ironi. Er det ikke forbløffende at palestinere og arabere mottar en rekke tegn på folkelig solidaritet uten at vi selv markerer vår egen solidaritet og verdighet, at andre beundrer og respekterer oss i høyere grad enn vi gjør selv? Er det ikke på tide å komme på høyde med vår egen status? Da må vi som et første steg forsikre oss om at våre representanter her og andre steder innser at de kjemper for en rettferdig og edel sak, og at de ikke har noen grunn til å unnskyldes seg eller skamme seg. Tvert imot burde de være stolte over hva det palestinske folket har gjort og over å representere dette folket.

Oversatt av Kristen Nordhaug

NOTER

- *) Denne oversettelsen er en litt forkortet versjon av Saids artikkel i Alexander Cockburn og Jeffrey St. Clair (eds.), *The Politics of Anti-Semitism*, AK Press, New York 2003. (Red.)
- 1) Said refererer til Thomas Hardys dikt «The Darkling Thrush» hvor den glade sangen til en trost avbryter fortellerens triste grublerier. (O.a.)
- 2) Bernard Lewis, *What Went Wrong: Western Impact and Middle Eastern Response*, Oxford University Press, Oxford og New York 2001.
- 3) Journalist i *New York Times* og forfatter av boka *Longitudes and Attitudes: The World in the Age of Terrorism*, Farrar, Strauss & Giroux, New York 2002. (O.a.)
- 4) Samuel Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, New York: Simon & Schuster, New York 1996.
- 5) Al_hajj Amin eller Al-husayni Amin var stor-mufti (muslimsk administrativ leder) i Jerusalem under det britiske mandatet i perioden 1921-36 og spilte en ledende rolle i den palestinske nasjonalistiske bevegelsen. I 1936 ble han leder for Den arabiske høykomiteen som organiserte en generalstreik mot jødisk immigrasjon. Streiken utviklet seg til et opprør mot det britiske mandatstyret. (O.a.)

Kjell Bygstad

NORSK MIDT-ØSTEN POLITIKK OG SOLIDARITETS- ARBEIDET FOR PALESTINERNE

FNs delingsplan for Palestina i 1947 og etableringen av staten Israel i 1948 ble godt mottatt i Norge, både blant politikere og folk flest. Spesielt var sympatien stor i Arbeiderpartiet og fagbevegelsen som utviklet et nært forhold til det israelske arbeiderpartiet og fagbevegelsen Histadrut. Med satsing på flerpartisystem og kollektive løsninger som *kibbutz*, ble Israel oppfattet som et forlokkende alternativ både til vestlig kapitalisme og kolonialisme, og østlig kommunisme av Stalin-modell.

Også blant kristenfolket var sympatien med Israel enorm. Fra en passiv holdning til den tyske antisemittismen i 1930 og begynnelsen av 40-åra, skiftet innstillinga totalt etter krigen. Det var gode grunner for begge typer holdninger: «det var jo Guds vilje at det folket som korsfestet Guds enbårne sønn ble straffet», og det motsatte «jødene er Guds utvalgte folk og Israel det landet Gud har lovet dem».

En liten krets av nordmenn var skeptiske til den overveldende støtten til alt den nye staten sto for. Det var dem som hadde egne erfaringer fra området og en viss forståelse for den annen part som ble fordrevet i hundre tusenvis. De fantes i UD og i diplomatmiljøet, bl.a. Norges mangeårige ambassadør i Kairo, Peter Anker. Etter hvert gjaldt det også norske militære som tjenestegjorde som FN-observatører i området, bl.a. general Odd Bull. Men de var fåtallige.¹

NORSK OPINION

Selv Suez-krigen i 1956 betydde lite for den massive norske støtten til Israels politikk. Først med «6-dagerskrigen» i juni 1967 begynte deler av opinionen å snu i en mer kritisk retning. I en opinionsmåling kort tid etter krigen i 1967, uttalte 75% at de sympatiserte med Israel. Bare 5% uttrykte sympati for «araberstatene», mens 20% var usikre eller hadde «ikke tatt stilling».² Dette var tross alt en betydelig endring fra før krigen da mer enn 90% sympatiserte med Israel.

I 1978 angrep Israel Libanon og norske UNIFIL styrker ble stasjonert i Sør-Libanon. Ved ankomsten sympatiserte 60% av de norske UNIFIL-styrkene med Israel, ved hjemkomsten bare 15%.³ Også i befolkningen som helhet økte skepsisen mot Israel. Våren 1988, kort tid etter starten på den første palestinske intifada, i desember 1987, tok stadig flere avstand fra

Israels fremgangsmåte på Vestbredden og i Gaza, og 60% mente Israel skulle oppgi de okkuperte områdene.⁴

I dag kan man slå fast at det solide flertall som «Israels venner i Norge» engang hadde, nå er borte og at flertallet av det norske folk har langt større sympati for palestinerne sak.⁵

Årsaker til endringene i norsk opinion

Denne artikkelen drøfter betydningen det norske solidaritetsarbeidet for palestinerne har hatt for endringen i norsk opinion. For å sette solidaritetsarbeidet i perspektiv, skisseres først hvilke andre faktorer som har hatt betydning. Solidaritetsarbeidet er ikke den viktigste grunnen til opinionsendringen, den skyldes partenes egen opptreden og politikk. Men solidaritetsarbeidet har vært viktig for å informere befolkningen i Norge om partenes handlemåte.

1) Israels egne handlinger

Allerede før staten Israel ble etablert i 1948 var det organisert terrororganisasjoner som *Irgun Zwei Leumi* og *Stern-ligaen* ved siden av den regulære hæren *Haganah*. Flere av lederne var etterlyst av den britiske mandatmakten. De var beryktet for slike aksjoner som sprengningen av Kong David hotell og mordet på FNs meglingsmann i Palestina, grev Folke Bernadotte. Etter hvert gikk terroren ut over palestinerne, med massakrene i Deir Yasin i april 1948 som de mest kjente. Nærmere 400 palestinske landsbyer ble jevnet med jorda, og fra 1948 til våpenhvilen i 1949 flyktet storparten av palestinerne (ca 750 000) fra sine hjem. De ble enten direkte fordrevet eller flyktet i rein panikk. FNs delingsplan som gav storparten (56%) av landet, og dertil de mest fruktbare delene til 1/3 av innbyggerne (jødene), var i seg selv en enorm urett. Ved våpenhvilen hadde Israel sikret seg 78% av Palestina.

Med krigen i 1967 overtok Israel kontrollen over resten av Palestina, samt over okkuperte landområder som hadde tilhørt nabostatene Jordan, Egypt og Syria. Terrorister som Begin og Shamir tok etter hvert over som statsminister. Invasjonen i Libanon i 1982 toppet seg med massakrene i Sabra og Shatila høsten samme år. Ansvarlig for dette var krigsforbryteren Sharon. Han måtte da forlate jobben som forsvarsminister, men fortsatte i fram-tredende posisjoner. Tjue år seinere ble han valgt til Israels statsminister. Hva han har utrettet de årene han har hatt makten, med gjentatte invasjoner i de områdene palestinerne fikk et visst selvstyre i gjennom Oslo-prosessen, er velkjent.

Forakten for verdensopinionen og for alle FN-resolusjoner som har fordømt okkupasjon og erobring av arabisk land, kjennetegner staten Israel. Israels egen politikk, okkupasjonen og en rasistisk og undertrykkende behandling av palestinerne, er den viktigste forklaringen på at opinionen i

Norge har skiftet fra å være massivt pro-israelske, til i dag å ha langt større sympati med palestinerne.

2) PLOs opptreden og kompromissvilje

Da konflikten i Midt-Østen startet, eksisterte det knapt et palestinsk lederskap. Under det palestinske opprøret (1936 – 39) mot den økende jødiske koloniseringen av landet, gikk den britiske kolonimakten inn på sionistenes side. Dermed ble den palestinske motstanden mot fortsatt kolonisering slått ned. Den religiøse lederen, stormuftien av Jerusalem, ble også ille kjent for sine anti-jødiske utsagn og nazi-vennlige holdning.

Den voksende arabiske nasjonalismen etter 2. verdenskrig, og spesielt den algeriske frigjøringskrigen mot kolonimakten Frankrike, smittet imidlertid over på andre arabiske folk, også palestinerne. Fatah ble dannet i 1961 og 1. januar 1965 gjennomførte organisasjonen den første militære operasjon i det okkuperte Palestina. PLO ble dannet av den arabiske liga i 1964 for å sikre seg kontroll med den palestinske saken. PLOs første leder, *Ahmed Shoukeiri*, var et lydige redskap for den arabiske liga og motsetningene mellom palestinske aktivister og den arabiske liga økte. Spesielt ble dette klart etter det arabiske nederlaget i 6-dagerskrigen i 1967 da Israel tok resten av Palestina - Vestbredden fra Jordan og Gaza fra Egypt - samt Sinai fra Egypt og Golanhøydene fra Syria. Mens den arabiske liga slikket sine sår, tok den palestinske frigjøringsbevegelsen i februar 1968 opp kampen mot den israelske hærens forsøk på å tilintetgjøre PLO-basen i El Karameh i Jordan. Det fikk stor politisk betydning, og de palestinske organisasjonene overtok kontrollen over PLO i løpet av året.

PLO vedtok deretter sin konstitusjon eller sitt politiske program, og gikk inn for en demokratisk sekulær (ikke-religiøs) stat i Palestina, med like rettigheter for alle, uansett tro eller rase. Det skulle være like kår for jøder, kristne og muslimer, samt at palestinske flyktninger skulle få rett til å vende tilbake. Selv om PLO besto av mange og til dels ideologisk ulike organisasjoner med Fatah og Yasser Arafat som de klart ledende, var det full enighet om programmet i starten.

Etter krigen i 1973, som på nytt demonstrerte Israels enorme militære styrke og araberstatenes tilsvarende svakhet, samt USAs rolle som økonomisk og militær garanti for den eksisterende israelske statsdannelse, begynte enkeltpersoner og organisasjoner å tenke nytt. Nytenkningen gikk ut på å droppe ideen om en felles stat og ta opp tanken om en israelsk stat med grensene fra våpenhvilen i 1949, mot at palestinerne fikk sin egen stat på de områdene Israel okkuperte i 1967, dvs. 22% av Palestina. Hovedarkitekt bak denne nye strategien var PLOs og Fatahs leder, Yasser Arafat. Andre organisasjoner som DFLP støttet planen, mens PFLP og andre var sterke motstandere og dannet en «Nei-front» som boikottet PLO i lang tid.

Strategene bak «tostats-løsningen» gikk seinere enda et skritt lenger. På PLOs nasjonalkongress i Jordan i 1981 ble det alternativt foreslått «en jordansk løsning»: PLO kunne gå inn som en del av en jordansk delegasjon som forhandlet med Israel om en jordansk/palestinsk stat. Splittelsen i PLO økte og Nasjonalkongressen var bare så vidt vedtaksfør fordi så mange boikottet den. Forslaget forsvant etter kort tid ettersom også Israel nektet å godta denne typen palestinsk selvutslettelse. Kong Hussein og Yasser Arafat måtte innse at Israel nektet å gi fra seg okkuperte områder selv om de ikke kom under PLO og Arafats kontroll.

I stedet invaderte Israel Libanon og fordrev PLO fra Libanon til Tunis. Der tilbrakte PLO-ledelsen 10 år i ettertanke, mens den israelske okkupasjonen av Vestbredden og Gaza (Mini-Palestina) fortsatte. Med enda hardere undertrykkelse, flere settlements og mindre jord til palestinerne.

Den første palestinske intifadaen som startet i desember 1987 endret den fastlåste situasjonen. Bildene av de israelske okkupasjoningstroppenes krig mot palestinske barn nådde verdens TV-skjermer og fikk selv israelske statsledere seg til å føle seg ubekvemme. USA måtte dessuten honorere de araberstatene som støttet landet i Golf-krigen mot Iraks president Hussein i 1991. Israels 24 årige okkupasjon av Vestbredden og Gaza fortjente oppmerksomhet etter at Iraks ettårige invasjon/okkupasjon av Kuwait var ryddet av veien under amerikansk ledelse. Israel ble utsatt for et sterkt press om å yte noe. Madrid-konferansen begynte og Israel som var imot konferansen, ble tvunget til å delta med løfte om at PLO ikke offisielt deltok. Enkelte palestinske representanter fra de okkuperte områdene fikk likevel være med i den jordanske delegasjonen. Forhandlingene fortsatte i Washington, men det kom ikke noe ut av dem.

Så skjedde et regjeringsskifte i Israel. Den gamle terroristleder og daværende statsminister Shamir tapte valget. General Rabin overtok og en annen militær hawk, Shimon Peres, ble utenriksminister. De visste at Israel måtte de gi noe for å få slutt på intifadaen og presset fra USA og en samlet vestlig verden. Da var det bedre å forholde seg til PLOs leder Arafat, enn å tilfredsstille kravene fra det okkuperte Palestina - personer som Heidar Abdel Shafi og Hanan Ashrawi. Etter 10 års eksil i Tunis og hans støtte til Saddam Husseins okkupasjonsforsøk i Kuwait, var Arafat og PLO i eksil nå politisk og økonomisk sterkt svekket. «Husk at Arafat er en dreven hestehandler», ble det imidlertid sagt. Da trengtes bare en ting til: En «bak-kanal» som kunne erstatte konferansebordet i Washington. Slik oppstod Oslo-avtalen som brakte Arafat tilbake til Palestina.

Hvilket beviser hva som ble hevdet innledningsvis i denne artikkelen: PLO-ledelsens fleksible og lite doktrinære holdninger er den nest vesentlige grunn til at norsk opinion og verdensopinionen gradvis har endret syn. Bare den israelske maktarrogansen har betydd mer for skiftet i opinionen.

3) Solidaritetsarbeidets betydning

Når det gjelder det sterke skiftet i opinionen her i landet har det norske solidaritetsarbeidet for palestinerne betydd mye. Men først en fjerde årsak til skiftet i opinionen:

4) Norsk tilstedeværelse i området

a) Deler av UD

Den delen av UD som befant seg utenfor den hjemlige kretsen av norske Israel-venner på Youngstorget eller i bedehusmiljøet, og som var stasjonert i Midt-Østen eller i FN-miljøet, hadde en breiere kontaktflate enn de som dro på «*guided tours*» til Israel, arrangert av religiøse fanatikere eller det israelske arbeiderpartiet og fagbevegelsen. Innledningsvis er ett navn nevnt, den norske ambassadøren i Egypt, Peter Anker. Flere andre kan nevnes.⁶ Det norske diplomatiske korps har også seinere til tider opprettholdt samme profesjonelle holdning i Midt-Østen konflikten. Hans Wilhelm Longva, har både i rollen som norsk sendemann i Libanon og seinere som rådgiver i UD, spilt en vesentlig rolle. Andre navn kunne også nevnes.

b) UNIFIL

Etter den israelske invasjonen i Sør-Libanon vedtok FN å plassere ut en internasjonal styrke, UNIFIL, på den libanesiske siden av grensa mellom de to land. Norge deltok i mange år med en styrke på bortimot 1000 soldater. Som meningsmålingen viste, sympatiserte 60% av de norske UNIFIL-soldatene med Israel ved ankomsten mens andelen var sunket til 15% ved hjemkomsten. Blir man plassert midt mellom to uforlikte parter kan egen erfaring være et nyttig korrektiv til hjemlige fordommer. Det samme skjedde da norske militære observatører og soldater ble plassert på grensen mellom Israel og Egypt etter våpenhvilen i 1949 og etter Suezkrigen i 1956. General Odd Bull kan nevnes som eksempel.

c) Norske mediers tilstedeværelse

Norske journalister og reportere i området førte også til en annen fremstilling av konflikten. Fritz Nilsen, Jarl Munch, Odd Karsten Tveit og Lars Sunnanå fra NRK radio og fjernsyn rapporterte med stor kunnskap og som øyenvitner, det samme gjorde Harald Stanghelle (da journalist i Arbeiderbladet, nå redaktør i Aftenposten), Jan Erik Smilden (Dagbladet) og Ole Valberg (NTB). Aftenpostens korrespondent (Per A. Christensen) var i området i flere år og kommenterte flittig og saklig. Han skrev også et par bøker om konflikten. Flere kunne nevnes, bl.a. Stavanger Aftenblads Kjell Gjerset.

Etter at den norske UNIFIL-styrken kom på plass i 1978 med soldater fra hele Norge, fortalte norske lokalaviser om hvordan det gikk med Lars fra indre Troms og Ola fra Telemark. Lokalavisene hadde ikke journalister med erfaring fra det store utland, unntatt enkelte sportsjournalister. Men de gjorde

jobben sin godt og rapporterte hva de og sambygdingene så og opplevde. Både Ola soldat og Søren journalist oppdaget fort hvem som skjøt først, og hvem som opptrådte med størst arroganse.

Opinionsskiftet i SV og resten av venstrefløyen⁷

Våren 1967 økte spenningen mellom Israel og nabostatene Syria og Egypt. På sentralstyremøte i SF⁸ siste uka i mai kom det en anmodning fra den israelske ambassaden om støtteerklæring til Israel. Dette ble avvist av et flertall i sentralstyret som enstemmig vedtok å utsette saken og å invitere Erik Nord til å innlede om konflikten. Neste møte fant sted en uke seinere. I mellomtida hadde Israel gått til lynkrig (6-dagerskrigen), okkupert resten av Palestina og fordrevet nye 400 000 palestinere og Egypt fra Gaza og Jordan fra Vestbredden, samt erobret Sinai fra Egypt og Golan-høydene fra Syria. Midt-Østen konflikten var første sak på dagsorden. Erik Nord innledet. Forslag til uttalelse ble fremlagt, diskutert, og etter hvert enstemmig vedtatt. Det ble ingen støtteerklæring til Israel, snarere tvert i mot.⁹

Selv om sentralstyrets uttalelse var enstemmig, var det ikke full enighet i partiet om synet på Midt-Østen konflikten. Det ble dramatisk avslørt på ungdomsforbundet SUFs landsmøte høsten samme år. SUFs sentralstyre hadde allerede samme dag som SFs sentralstyre, den 6.6. 1967, vedtatt en langt skarpere fordømmelse av Israels angrepskrig enn SFs kompromissfylte uttalelse. SUFs landsmøteuttalelse rystet partiet og var en sterkt medvirkende årsak til splittelsen mellom parti og ungdomsorganisasjon vel et år seinere, i februar 1969.

I uttalelsen fra SUFs landsmøte heter det:

«Så lenge Israel fortsetter sin aggressive, ekspansjonistiske og rasistiske politikk, må vi slå fast følgende:

- 1) SUF støtter Palestina-flyktningenes og de undertrykte araberes kamp for å få tilbake sitt eget fedreland.
- 2) Staten Israel i sin nåværende form *som brohode for imperialismen* må opphøre å eksistere.¹⁰
- 3) Den nåværende befolkningen i Israel må garanteres sin rett til å bo i Midt-Østen.»

Den partipolitiske effekten var voldsom. SFs ukeavis, «Orientering», fordømte uttalelsen på lederplass den 14. oktober.¹¹ Debatten fortsatte i Orienterings spalter i månedsvis.

SOLIDARITETSARBEIDET STARTER

Da SF var kvitt sin ungdomsorganisasjon og en brysom venstreside ble det stille om Palestina-spørsmålet i SF og seinere SV (1973) i mange år. Til gjengjeld var SUF særdeles aktive og sendte folk til området med rapporter

tilbake. Palestinerne tok samtidig kontrollen over PLO, noe som gjorde det enklere for dem som ønsket å stifte en solidaritetsorganisasjon.

I utgangspunktet var SUFs initiativ godt og inkluderende,¹² og det ble i starten lagt stor vekt på studiearbeidet. Presse, media generelt og hele det politiske miljøet - med få unntak - hadde i alle år vært gjennomsyret av den israelske versjonen av konflikten. Jeg ble studieleder, samt leder av en av de fire aktivistgruppene i Oslo: Oslo Øst. Forholdet til Palestinakomiteens første leder, Finn Sjøe, og den neste lederen, Peder Martin Lysestøl, var godt. Begge hadde for øvrig fått sine første erfaringer som israelske kibbutz-deltakere, seinere som observatører og studenter fra den andre sida av Israels grenser.

Ved siden av å bygge opp en ny organisasjon, sette seg seriøst i inn i partenes rolle i Midt-Østen konflikten, og ved å invitere representanter for den palestinske frigjøringsbevegelsen til Norge, publisere løpesedler og artikler og utgi bladet *Fritt Palestina*, samt å avholde stands og demonstrasjoner, ble det de første årene gjort alvorlige forsøk på å få andre organisasjoner (enn SUF og seinere AKP) til å innta en ny holdning til konflikten. To av de aktive medlemmene i Palkom kom fra AUF.¹³ Det blåste en venstrevind over landet, og Midt-Østen konflikten skapte konflikter mellom generasjoner i mange politiske miljøer.

AUF i Oslo vedtok i juni 1970 en klart pro-palestinsk resolusjon. Dette ble fulgt opp på AUFs landsmøte i februar 1971, som vedtok å støtte PLOs mål om at Israel skulle slutte å eksistere som en jødisk stat, og omdannes til en ny demokratisk og sekulær stat, hvor jøder, muslimer og kristne skulle ha like rettigheter. Den nyvalgte AUF-leder, Bjørn Tore Godal, har seinere, og spesielt som utenriksminister og overfor Israel, hatt store problemer med å bortforklare eller bagatellisere denne resolusjonen.

Den israelske ambassaden i Oslo, som hadde stor innflytelse over den norske Midt-Østen politikken gjennom den nære kontakten med DNA, var fullt klar over at Israel snart ville bli alvorlig utfordret av generasjonsskiftet i Det norske Arbeiderpartiet. I juni 1970 skrev den israelske ambassadøren bl.a.: «*Det er friksjoner mellom den gamle og nye generasjonen innenfor partiet og fagbevegelsen...De unge er i mot oss...Haakon Lie har mistet mye av sin innflytelse. Åse Lionæs har blitt eldre. Trygve Bratteli er syk. Derfor arbeider den biologiske utviklingen mot oss. Fra nå av er vi avhengig av de unge. Det blir ikke enkelt.*»¹⁴

For en gangs skyld erklærer vi oss helt enige i den israelske ambassadørs vurdering. Skarpt observert og riktig erkjent!

Splittelsen i solidaritetsarbeidet (1975/76)

Fra om lag 1975 begynte enheten i Palkom å bli mer problematisk. Fra å være å være en åpen og inkluderende organisasjon, ble den mer ekskluder-

ende både i forhold til deler av den eksisterende medlemsmassen og spesielt i forhold til nye medlemsmiljøer. Dette hadde med linjeskifter i AKP å gjøre. AKP(m-l) ble stiftet i februar 1973. En stor del av Palkoms medlemmer hadde også tilknytning til AKP(m-l) og dets ungdomsorganisasjon, SUF (m-l). Men mange var også partiløse og uavhengige. Etter hvert som dogmatismen i m-l-miljøet tilspisset seg, ble enheten i solidaritetsarbeidet mer problematisk, og Palkom ble splittet. Det var to hovedårsaker til splittelsen:

1) *A- og B-medlemmer*

AKP(m-l) så på solidaritets- og andre såkalte front-organisasjoner som viktige rekrutteringssentraler for å øke medlemstall og oppslutning om Partiet. Partilinja skulle gjelde også for frontorganisasjoner som i utgangspunktet hadde vært åpne for både partiløse og folk fra andre politiske miljøer. Etter hvert medførte dette et skille mellom A- og B-medlemmer. En viktig konsekvens av dette var fraksjonsvirksomheten.¹⁵

2) *Kampen mot «den sovjetiske sosialimperialismen»*

Fra starten hadde Palkom et såkalt «minimumsprogram» med fem hovedparoler. I 1975 ble parole nr 4 foreslått endret fra «Bekjemp USA-imperialismen» til «Bekjemp de to imperialistiske supermaktene USA og Sovjet». Det var flertall for at Palkom skulle bære denne parolen i Faglig 1. mai Fronts tog. Mange av Palkoms medlemmer var uenige i at det var riktig å framstille Sovjet som det palestinske folkets hovedfiende på linje med, eller verre enn USA som flere ml-ere uttrykte det. Det oppsto en veggavisdebatt på Blindern som resulterte i at ca 1/3 av medlemmene i Oslo, som var mot dette linjeskiftet og åpent kritiserte det, ble ekskludert rundt 1. mai 1975. De dannet sitt eget Midt-Østen Forum. På landsmøtet i Trondheim i januar 1976 vedtok Palkom et nytt program som stadfestet linjeskiftet. Fire av deltakerne var uenige og forlot møtet og Palestinakomiteen.

Splittelsen bekreftes – Palestinafronten dannes

PLOs holdning var klar: Organisasjonen var uenig i så vel å utnevne Sovjet til hovedfienden som å nedtone motsetningsforhold til «den arabiske reaksjonen». PLO oppfordret oss til å fortsette Palkoms solidaritetsarbeidet i Norge, og i februar 1976 ble en ny solidaritetsorganisasjon, *Palestinafronten*, dannet på Palkoms gamle programgrunnlag og i samarbeid med PLO.

Lederen for PLOs kontor i Sverige, Daoud Kaloti, inviterte seg selv til Norge i Palestinafrontens regi i februar 1976, og gav klar beskjed om hvor PLO sto i splittelsen som var oppstått.¹⁶ Men Palkom og AKP(m-l) fortsatte angrepene på den nye solidaritetsorganisasjonen, både i Palkoms blad «Fritt Palestina» og AKPs blad Klassekampen.¹⁷

Palestinafronten [seinere Palestinagruppene (PgN)]

Splittelser i politisk arbeid kan ha både negative og positive sider. De negative er åpenbare, men det positive i denne sammenhengen var at mange nye enkeltpersoner og grupperinger kom med i solidaritetsarbeidet. Palestinafronten prioriterte å få med andre organisasjoner, bl.a. politiske partier og ungdomsorganisasjoner og spesielt fagbevegelsen. En del av medlemmene i Midt-Østen Forum (MØF) som var ekskludert fra Palkom rundt 1. mai 1975, meldte seg inn i Palestinafronten da denne ble dannet, og etter vel ett år gikk denne organisasjon (MØF) i passivitet. Men det store tilslaget til Palestinafronten var folk som ikke tidligere hadde vært aktive i solidaritetsarbeidet fordi de mente at Palestinakomiteen var for sterkt knyttet til AKP(m-l).¹⁸

De første årene etter stiftelsen var Palestinafronten preget av studiearbeid, diskusjoner, reiser til Midt-Østen (mest Libanon før PLO ble kastet ut derfra i 1982). Samt trykking av løpesedler, utgivelse av Palestina-Nytt, standsvirk-somhet, demonstrasjoner, invitasjoner av palestinere til Norge, etc. Da Sadat og Begin fikk Nobels fredspris i 1978 arrangerte Palestinafronten den største anti-imperialistiske fredsmarsjen siden Vietnam-krigen. 5000 mennesker trosset de mange kuldegradene 10. desember og gikk i protest-tog fra Youngstorget til Konserthuset som ble fylt av tilhørere.

Fellesutvalget for Palestina (FUP) ble dannet i 1980 etter initiativ fra Palestinafronten. Dannelsen av Fellesutvalget betydde en samling av mange landsomfattende organisasjoner som støttet palestinernes sak, fra politiske partier og ungdomsorganisasjoner til fagforbund tilknyttet LO, student- og kvinneorganisasjoner og andre, vesentlig landsomfattende organisasjoner.¹⁹ Palestinakomiteen og Palestinafronten (seinere omdøpt til Palestinagruppene - PgN) var basert på individuelt medlemskap. Fellesutvalget på medlemskap av organisasjoner.

Aktiviteten stilnet på slutten av 80-tallet, men FUP ble reaktivisert i begynnelsen på 90-tallet, og er i dag det viktigste redskapet for solidaritetsarbeidet for palestinerne i Norge.

Krigen i Libanon (1982) – Humanitært arbeid (Helseteam, NOMSME, Ain Shams)

Palestinafronten fikk flere «oppdrag» fra PLO, som det å drive hjelpearbeid i det palestinske miljøet inne i Israel, for eksempel i Galilea, være kontakt mellom PLO og arabiske jøder i Israel, kristne palestinere, og jødiske anti-sionister, samt å bidra til at arabiske regimer garanterte for at jøder som hadde forlatt sitt arabiske hjemland og reist til Israel, var velkomne tilbake med alle rettigheter, inkludert eiendomsretten.

PLO sto sterkt på denne tida og hadde sitt hovedkvarter i Beirut i Libanon. Det hadde også Den palestinske røde halvmåne (PRCS) og dets leder, Dr Fathi Arafat, bror av Yasser Arafat. Palestinafronten hadde et

utmerket samarbeid med begge og med en rekke andre palestinske organisasjoner både i Libanon og Palestina. Mange konkrete hjelpeprosjekter ble igangsatt, for eksempel innsamling av penger til bygging av et palestinsk kulturhus i landsbyen Deir al Assad i Galilea.²⁰

PgN har drevet humanitært helsearbeid i mange år, først i Libanon fra 1977 med leger, sykepleiere, fysioterapeuter, ergoterapeuter og barnevernere involvert. I 1980 ble det inngått avtale med palestinsk Røde Halvmåne om å etablere en helseklinikk og et handicap-senter i den største flyktningleiren i Sør-Libanon, Ain el Helweh. Senteret sto ferdig i 1981, og besto bl.a. av ni norske/utenlandske helsearbeidere.²¹ Ved den israelske invasjonen i Libanon i 1982 ble klinikken og det meste av leiren med omlag 90 000 innbyggere jevnet med jorden. Både prosjektet og hele landsbyen Ain el Helweh ble lagt i grus. Pasientene overlevde, helsepersonalet ble arrestert og to deportert til Israel og fengslet.²²

Etter dette flyttet Palestinafronten sin hovedaktivitet til det okkuperte Palestina, til Vestbredden og Gaza. Egne organisasjoner, som *Norsk medisinsk komité for Midt-Østen* (NOMSME), arbeidet fra 1984 til 2001 hovedsakelig på Vestbredden og i Gaza, (med prosjekter innenfor fysio- og ergoterapi, samt med tannhelseprosjekter), og *Ain Shams* som arbeidet med funksjonshemmede barn, først i Kairo, seinere i Gaza, fra 1984 til 2000.

Ødeleggelsen av Palestinafrontens prosjekt i Ain el Helweh førte til at Norsk Folkehjelp, etter oppfordring fra flere fagforbund og Fellesutvalget for Palestina, startet en innsamlingsaksjon til krigens ofre. Palestinafronten stanset egne innsamlingsaksjoner og humanitære prosjekter, og la dem under Norsk Folkehjelps ledelse. Samarbeidet var ikke av ny dato. Norsk Folkehjelp hadde også vært samarbeidspartner ved handicap-senteret i Ain el Helweh.²³ Siden 1982 har Norsk Folkehjelp vært fast engasjert i Libanon med ulike prosjekter fram til i dag.

Prosjektene ble støttet av NORAD og hadde årlige budsjetter på vel 1 million kroner. Sammenliknet med Palestinakomiteens store satsing på helseprosjekter, er PgNs innsats beskjeden. Filosofien har hele tida vært å bringe profesjonelle norske hjelpeorganisasjoner inn i arbeidet, og konsentrere arbeidet om å øke den politiske bredden bak solidariteten med det palestinske folket. Norsk Folkehjelp har etablert seg som den viktigste norske humanitære hjelpeorganisasjonen også på Vestbredden og i Gaza. Andre humanitære organisasjoner har kommet til, og målsettingen er nådd.

Internasjonal høring i Oslo

Etter hvert som helsearbeidere, journalister og andre som hadde vært vitner til den brutale israelske krigføringen i Libanon sto fram med erfaringer og øyenvitneskildringer, ble det arrangert en rekke høringer over hele verden der vitner la fram dokumentasjon over israelske krigsforbrytelser.²⁴ Høringen i

Oslo fant sted 30. og 31. oktober 1982, og skilte seg positivt ut fra andre høringer:

Den var en del av «Den internasjonale kommisjonen for å undersøke påståtte brudd på internasjonal lov under Israels invasjon i Libanon». Kommisjonen bestod av folkerettsekspertter fra vesteuropeiske land. Formann for kommisjonen var den internasjonalt anerkjente fredsforkjemper og Nobelprisvinner Sean MacBride, som kom til Oslo for å åpne og lede deler av høringen. Den nordiske kommisjonen som ledet mesteparten av høringen bestod av to kjente danske jus-professorer, en svensk jurist, riksdagsmann og leder for Amnesty i Sverige, den norske jus-professor Anders Bratholm og general Odd Bull.

Antallet og allsidigheten av vitner var stor. Et trettital vitner opptrådte. Noen journalister og fotografer, noen våpeneksperter, noen sosialarbeidere, mesteparten helsearbeidere, et flertall var leger og kirurger. Geografisk kom de fra Japan og Bangladesh, fra USA og Canada, fra flere europeiske land, fra Libanon og fra vertslandet Norge og andre nordiske land. Deres øyenvitneskildringer var rystende.

Bildematerialet de viste var unikt. Fra krig, bomber og granater til de første bildene som viste massakrene av hundrevis av mennesker i Sabra og Shatila. Det unike bestod også i at alt dette materialet ble tatt vare på. Høringen er tatt opp på video, til sammen 13 timer. Lysbilder og annet fotografisk materiale er kopiert.

Det hele ble tapet og kom i bokform tre måneder seinere: *Witness of War Crimes in Lebanon. Testimony given to the Nordic Commission, Oslo, October 1982*. Ithaca Press, London 1983.

Original video av hele høringen, samt lysbilder/illustrasjoner hadde jeg gleden av (eller det motsatte) å overlevere Arafat på hans kontor i Tunis et par måneder seinere. Der ble det vist utdrag av lysbildene på veggen i nattemørket.

Kopi av video, lysbilder og boka fra høringa er sendt til advokatene som har reist krigsforbryter-rettsaken mot Ariel Sharon for den belgiske spesialdomstolen.

For å utvikle bredden i solidaritetsarbeidet var «koblervirksomhet» viktig. Palestinske organisasjoner ble «koblet» til mest mulig motsvarende norske organisasjoner, faglige-, kvinne-, student- eller ungdomsorganisasjoner, og til kulturell utveksling, osv. Her nevnes de mest vellykkede eksempler på slik koblervirksomhet.

FAGBEVEGELSEN

I februar 1978 møtte representanter for Palestinafronten for første gang ledelsen i den palestinske fagbevegelsen *Arbeiderunionen*, i Libanon, og det ble avtalt å invitere representanter for *Arbeiderunionen* til Norge. Norske

fagforeninger, Samorganisasjoner og LO-forbund sendte invitasjonen som var undertegnet av 16 norske tillitsvalgte, fire fra hhv AP, SV, NKP og politisk uavhengige. Fire måneder seinere kom lederen og den internasjonale sekretæren i Arbeiderunionen (Abu Usama og Abu George) til Norge og turnerte hele landet, fra Kristiansand i sør til Hammerfest i nord, fra Lillehammer i øst til Bergen i vest. Overalt hadde palestinerne møter med fagforeninger og samorganisasjoner. Det var en glimrende start, og i september samme år var den første norske fagforeningsdelegasjonen på plass i Damaskus på Arbeiderunionens kongress, og seinere på besøk i Libanon.

Neste år fortsatte reise- og møtevirksomheten: Abu Usama og Abu George var tilbake i Norge i juni på en ny landsomfattende turné. Denne gangen møtte de også ledelsen i flere av LOs fagforbund, samt representanter for Arbeiderpartiet, SV og NKP.

Året etter (1980) sendte fem LO-forbund sine ledere til Libanon og Syria. Delegasjonen møtte også PLO-leder Yasser Arafat. Det var en «tung» delegasjon, som rapporterte tilbake til LOs ledelse og fikk atskillig oppmerksomhet i media. Kort tid etter vedtok Kjemisk Forbund på sitt landsmøte en uttalelse som støttet PLO og palestineres rett til egen stat (med 300 mot 3 stemmer).

Et halvt år seinere (juni 1981) var det LO kongress. Mange foreninger sendte inn vedtaksforslag med krav om støtte til palestineres frigjøringskamp og at LO skulle etablere kontakt med palestinsk fagbevegelse. Faktisk ble dette viktigste stridsspørsmål på kongressen, og det som fikk mest medieoppmerksomhet. Opprinnelig sto partene langt fra hverandre, men det endte i full forsoning. Kongressen vedtok enstemmig å etablere kontakt med Arbeiderunionen, samt opprettholde kontakten med den israelske fagbevegelsen, Histadrut.

Dermed var et viktig slag vunnet. Det tok tre år å forandre LO fra en varm tilhenger av Histadrut til å bli om mulig enda varmere tilhenger av den palestinske fagbevegelsen. Utviklingen de neste 23 årene har fortsatt i samme spor. De første fire årene etter Oslo-avtalen ga LO en økonomisk støtte på 17 millioner til palestinsk fagbevegelse på Vestbredden og Gaza. I seinere år er støtten ca 1 million kr i året.

Fagbevegelsens engasjement medførte også at ledelsen i Arbeiderpartiet gradvis endret syn på Palestina-konflikten. Kontakten mellom norsk og palestinsk fagbevegelse var den viktigste enkeltsak som førte til den markerte endringen i det norske synet på Palestina-konflikten. Norsk fagbevegelse har vært en ledende kraft i solidaritetsarbeidet for det palestinske folket.

Jordbruksorganisasjoner

Et annet eksempel på vellykket «kobling» finner vi på jordbrukssektoren. Palestina var og er fortsatt et jordbruksland. Ca. 60% av folket er i større eller

mindre grad avhengig av og sysselsatt i jordbrukssektoren. En vesentlig årsak til Palestina-konflikten er kampen om jord og vann, retten til å eie og dyrke. *Palestinian Agricultural Relief Committees* (PARC) som er den største palestinske jordbruksorganisasjonen, ble stiftet i 1983 etter initiativ fra velutdannede agronomer. Organisasjonen har bygd opp et omfattende nettverk i de okkuperte områdene.

Etter at PARCs leder, Ismail Daiq, første gang var i Norge etter invitasjon fra Palestinagruppene, ble norske organisasjoner, som Småbrukerlaget, Bondelaget, Gartnerhallen og først og fremst Det kongelige Selskap for Norges Vel, forsøkt koblet til PARC. Spesielt var koblinga til Norges Vel vellykket.²⁵ «*PARCs rolle i Palestina kan sammenliknes med Norges Vels rolle under moderniseringen av norsk landbruk i 1920-årene og lokalsamfunnsutviklingen i dag*» skrev Norges Vel i sin rapport til det norske utenriksdepartementet i oktober 1994. Dette resulterte i en rekke prosjekter med støtte fra UD og NORAD på fra 2 til 5 millioner norske kroner årlig. Prosjektene har hatt en enorm betydning for PARC sin innsats for de palestinske småbrukerne.

Idrettsorganisasjoner

Ungdoms- og idrettssamarbeid, spesielt palestinsk deltakelse i Norway Cup, har vært et tredje område for PgNs koblervirksomhet. Det startet i 1990 med et initiativ om palestinsk deltakelse i Norway Cup, og et lag fra Gaza deltok. Seinere ble palestinsk fagbevegelse involvert og etter Oslo-avtalen og opprettelsen av et palestinsk fotballforbund har stadig flere palestinske lag deltatt.²⁶ Hovedsponsor for denne virksomheten er norsk fagbevegelse.²⁷

«Vårt livs største opplevelse». Slik har omlag 500 palestinske barn og ungdom karakterisert sin deltakelse i Norway Cup, verdens største fotballturnering med mer enn 20 000 deltakere under mottoet «fargerikt fellesskap».

Fellesutvalget for Palestina (FUP)

Hensikten med solidaritetsarbeid er å øke bredden og styrken i den norske innsatsen for okkuperte, undertrykte og fattige folk. Derfor legges hovedvekten på å få flest mulig organisasjoner og politiske retninger til å delta. Samtidig øker presset på den norske staten og dens organer for å bli aktive medspillere. Ikke minst har fagbevegelsens linjeskifte betydd mye for klimaskifte i opinionen og i offentlige og politiske organer i Norge.

Først på 1990-tallet ble FUP reorganisert. Nye medlemmer kom til, bl.a. Palestinakomiteen og en rekke andre. Fellesutvalget har i dag 20 medlemsorganisasjoner, 17 er landsdekkende og 3 regionale.²⁸ I tillegg er det åpnet for individuelt medlemskap. Mye av grunnlaget for tidligere splittelse i solidaritetsarbeidet er overvunnet.

Fellesutvalget for Palestina er etter PgN's oppfatning det viktigste redskapet for solidaritetsarbeidet i Norge for palestinerne. Derfor har PgN også hele tiden stilt kontor og sivilarbeider gratis til FUPs disposisjon, noe som årlig koster PgN ca 150 000 kr av et årsbudsjett på 250 000 kr. Det som gjør PgN i stand til dette er vår mangeårige oppbygde tillit og solide politiske og økonomiske støtte fra norsk fagbevegelse.

Etter 1993 og Oslo-avtalen fikk Fellesutvalget i flere år betydelig økonomisk støtte fra Utenriksdepartementet til konferanser, reiser og besøk fra Palestina. Det ble inngått samarbeid med *PNGO network*, et palestinsk nettverk av frivillige organisasjoner, og fokus ble satt på det frivillige organisasjonsarbeidet og samfunnsutviklinga i Palestina, ved siden av selvstyremyndighetene.²⁹

Politisk plattform

DA FUP ble stiftet i 1980 etter initiativ fra Palestinagruppene, SV og AUF, og innflytelsesrike krefter i fagbevegelsen, het det i organisasjonens statutter i paragraf 1:

Fellesutvalgets for Palestina er et utvalg av organisasjoner og partier som støtter den palestinske frigjøringskampen. Utvalgets formål er å koordinere solidaritetsarbeidet mellom de forskjellige partier/organisasjoner, samt å stå bak eksterne markeringer og arrangementer når Fellesutvalgets medlemmer måtte finne det formålstjenlig.

Paragraf 5 lød:

Det politiske grunnlaget for Fellesutvalget er uttrykt i følgende minimumsparoler:

- *Støtt den palestinske frigjøringskampen*
- *For et fritt og demokratisk Palestina*
- *Anerkjenn PLO, det palestinske folkets eneste rettmessige representant*

De siste par årene

Fellesutvalget har tatt initiativet til flere arrangementer. I mars 2002 ble det holdt en stor demonstrasjon mot Israels voldsbruk i de okkuperte områdene. LO-leder Gerd Liv Valla holdt hovedtalen på Youngstorget. Tusen mennesker deltok i fakkeltog forbi Stortinget. Etter påske samme år var det demonstrasjoner hver lørdag på Eidsvolds plass foran Stortinget.³⁰ Høsten 2002 skjedde en større markering til minne om massakrene i Sabra og Shatila i Beirut 20 år tidligere, og de aktuelle massakrene i Jenin og andre palestinske byer og flyktningleirer.

Behovet for markeringer ble ikke mindre i 2003. Statsminister Bondevik fant det for godt å invitere den israelske statsministeren og krigsforbryteren Ariel Sharon på besøk til Molde, noe som førte til brei mobilisering på kort varsel. I Molde jobbet FUP sammen med et engasjert lokalmiljø. Det var

demonstrasjonstog og protestkonsert med jazzmusikere fra jazzfestivalen, begge med over 1000 frammøtte.

Aktuelle oppgaver

Kampanjen mot muren som Israel bygger i de okkuperte palestinske områdene er et hovedsatsingsområde for solidaritetsarbeidet i 2004. Etter besøk av representanter for palestinske motstandsorganisasjoner har FUP sammen med Norsk Folkehjelp tatt initiativet til en kampanje i Norge mot muren. En rekke organisasjoner som LO, Utdanningsforbundet og Kirkens Nødhjelp, deltar. 9.11. 2003 ble symbolske murer revet ved arrangementer en rekke steder i landet, og det ble holdt taler av blant andre Kåre Willoch mot den folkerettsstridige byggevirksomheten på Palestinsk område.

Muren tydeliggjør okkupasjonen på en dramatisk og avslørende måte, og den er i ferd med å drepe ethvert håp om en levedyktig palestinsk stat i de okkuperte områdene. Det er åpenbart behov for kampanjen så lenge norske myndigheter, som riktignok tar avstand fra byggingen av muren, mener Den internasjonale domstolen i Haag ikke bør behandle spørsmålet om muren strider mot folkeretten.

Fellesutvalget for Palestina arbeider for å skape større bredde i solidaritetsarbeidet. Samtidig er organisasjonen i en fase hvor arbeidet profesjonaliseres og med behov for større administrative ressurser. Ved en slik omlegging er det viktig å beholde det som alltid har vært solidaritetsarbeidets styrke: aktivisme og frivillig engasjement.

(Mai 2004)

NOTER

- 1) Se Hilde Henriksen Waage, *Da staten Israel ble til. Et stridsspørsmål i norsk politikk 1945 – 49*. Gyldendal, Oslo, 1989 og av samme forfatter: *Norge Israels beste venn. Norsk Midt-Østen politikk 1949 – 56*. Universitetsforlaget, Oslo, 1996.
- 2) Måling foretatt av Norsk Gallup og gjengitt i *Norske meninger 1946 – 93, bind 1*, Bjørn Alstad red., Sigma, Oslo, 1993.
- 3) Kilde: Martin Hjelmervik Næss - norsk UNIFIL-undersøkelse.
- 4) OPINION foretok meningsmålinger i februar og april 1988. På spørsmålet «Mener du at Israels framgangsmåte på Vestbredden og Gaza er forsvarlig eller er den for hard» svarte hhv 5% (februar) og 6% (april) at den var forsvarlig, 59% og 72% at den var for hard, og hhv 16% og 13% ville ikke ta standpunkt. De øvrige «visste ikke». Et annet spørsmål i samme meningsmåling lød: «Bør Israel etter din mening oppgi de okkuperte områdene eller ikke». Hhv. 47% og 60% svarte «oppgi områdene», mens 10% svarte fortsatte okkupasjon. Hhv. 23% og 20% hadde ikke tatt standpunkt og vet ikke prosenten hadde sunket fra 20% til 10%.
- 5) I en meningsmåling utført av MNI for Dagbladet 14. april 2001 (vel et halvt år etter den 2. palestinske intifadaen) stiller flertallet seg nøytrale. (I pakt med

ånden i Oslo-avtalen og «begge parter»- terminologien). På spørsmålet: «Støtter du noen av partene i konflikten mellom israelere og palestinere» svarte 67% at de ikke vet eller ikke støtter noen av partene. Blant de relativt få som tar stilling, er støtten til palestinere dobbelt så stor som støtten til Israel, hhv 17% og 9%. På partibasis støtter 43% av KrFs velgere Israel, mens 54% av SV og RVs velgere støtter palestinere. Interessant nok er støtten til Israel sterkest blant folk med lav utdanning og støtten til palestinere sterkest blant folk med høyere utdanning.

- 6) Se Hilde Henriksen Waage (1989), op.cit.
- 7) Jeg baserer meg her i første rekke på egne opplevelser. På SFs landsmøte i mars 1967 hadde jeg gått av som partisekretær, valgt på landsmøtet høsten 1964, men fortsatte som medlem av sentralstyret.
- 8) SF: Sosialistisk Folkeparti, en forløper til Sosialistisk Venstreparti (SV).
- 9) For meg som reiste land og strand rundt og skulle forsvare og forklare partiets politikk var det naturlig å søke alt relevant bakgrunnsmateriale om Midt-Østen konflikten. Det fikk jeg av Erik Nord som var SF's fremste utenrikspolitiske ekspert. Han hadde flyttet fra Utenriksdepartementet, på grunn et noe avvikende utenrikspolisk syn, til en friere rolle i Norsk Utenrikspolitisk Institutt (NUPI). Han ble min fremste læremester. En annen person i SF med store kunnskaper om Midt-Østen var professor Guttorm Gjessing, en av partiets tre såkalte grunnleggere. Han hadde nettopp utgitt boka *Kibbutz* på PAX forlag, der han gikk langt i å lovprise det israelske kibbutz-systemet. Israels angrepskrig i juni 1967 fikk ham til å skrive nytt forord til boka hvor han tok avstand fra deler av innholdet i sin egen bok.
- 10) Særlig pkt 2 vakte oppsikt, fordi det opprinnelige forslaget fra Bryn/Hellerud SUF ikke inneholdt reservasjonen «som brohode for imperialismen», og dermed lettere kunne bli oppfattet som et forslag om å utslette staten Israel. Som en av partiets gjester på landsmøtet tilhørte jeg flertallet som vant fram med denne nødvendige presiseringen. Andre gjester på landsmøtet valgte å ikke være til stede under behandlingen av uttalelsen.
- 11) Det var ekstra bemerkelsesverdig at lederen for første gang i bladets historie var usignert. Det vil si at den ikke bare sto for redaktørens regning, men også for redaksjonsutvalget som bestod av 4 personer: partiets leder og nestleder Knut Løfsnes og Ola Bonnevie, parlamentarisk leder Finn Gustavsen og tidligere redaktør Sigurd Evensmo.
- 12) Gamle «hovedfiender» som meg, og andre som heller ikke var begeistret for at Stalin og Maos lille røde fikk samme plass i det nye bedehusmiljøet som Bibelen hadde i det gamle, ble invitert med i arbeidet for å skape en norsk solidaritetsorganisasjon for palestinere. Ferdig med partipolitikken, etter splittelsen i SF i februar 1969, ble jeg med fra starten av i det som ble Palestinakomiteen i Norge (Palkom). Den offisielle stiftelsen fant sted på slutten av 1970.
- 13) Vi kalte dem «Hasse og Tage», men egentlig het de Hasse Bendiksbjerg og Steinar Tamsfoss.
- 14) Sitert fra Hilde Henriksen Waage, *Norwegians? Who needs Norwegians*, PRIO International Peace Research Institute, Oslo, s. 38
- 15) Et eksempel illustrerer dette: Jeg hadde fra starten i 1970 vært med i, og leder for, Gruppe Oslo Øst i Palkom. Av de fire-fem aktive gruppene i Oslo var den trolig den største og mest aktive. I starten var flertallet av medlemmene partipolitisk uavhengige. Etter hvert forandret dette seg, og selv jeg ble for en

kort periode medlem av AKP. De siste åra før splittelsen var 12 av 13 medlemmer AKP-ere – bare en uavhengig. Det betydde at vi ble pålagt å ha fraksjonsmøte oss 12 i mellom og møttes for eksempel en time før avtalt møtetid, da den 13. dukket opp og det offisielle møtet kunne starte. Klarere kunne man knapt markere at solidaritetsarbeidet hadde A- og B-medlemmer. Et annet eksempel var da Palkom skulle velge ny leder etter Finn Sjøe (leder første året) og Peder Martin Lysestøl (leder andre og tredje året). Dette skulle diskuteres både i fraksjonen og i den samla gruppa. Begge steder var vi enige om at den meget aktive Trond (seinere Trond Ali) Linstad var beste kandidaten. Da grep ledelsen i Oslo AKP inn og bestemte at Trond ikke kunne velges, selv om han var på vei inn i AKP, og pekte ut Per Dahl som ny leder. Han ble da også valgt.

- 16) Et hovedproblem for «det nye Palkom (m-l)» var at organisasjonens hovedparole nr 1 fortsatt eksisterte: «*Full støtte til det palestinske folkets nasjonale frigjøringskamp, på deres egne vilkår*». Innebar denne parolen at det sto enhver solidaritetsorganisasjon fritt å utnevne hvem som var PLOs hovedfiender? Palkoms svar var ja. PLOs svar var nei. Spørsmålet ble derfor ganske enkelt: Er PLO i det hele tatt meningsberettiget? Etter et halvt år, i juli 1976, måtte Palkom innkalle til ekstraordinært landsmøte og stryke sin nye parole om «den sovjetiske sosialimperialismen» som palestinernes hovedfiende. Forklaringen i en lederartikkel i deres blad «Fritt Palestina» nr 7/76 var: «Det er ikkje praktisk for Palkom i dag å ha ei politisk plattform som går ut over PLO si plattform». Dersom Palkom hadde innsett dette et par år tidligere ville kanskje splittelsen vært unngått.
- 17) I oktober 1976 ble det trykt tre kronikker på mer enn en hel side hver som tok opp «Solidaritetsarbeidet for Palestinas folk». Første del hadde tittelen: «Sovjet og Palestina: Fra utskjelling til falsk støtte» Her er sitat fra avisa: «Om vi forstår sosialimperialismens utvikling og forholdet til det palestinske folket, blir det også mulig å forstå hvorfor Bygstad-gruppa er en falsk solidaritetsorganisasjon» Andre del framstår med følgende tittel: «Sovjet og Palestina. Bygstad-gruppa nyttig for Moskva», med konklusjon i ingressen: «Bygstad vil neppe spille noen betydelig rolle på lang sikt. Men akkurat nå er han nyttig som organisator for det falske Palestina-arbeidet i Norge». I den tredje kronikken er tittelen «Palestinafrontens krisehjelpaksjon: Revisjonisme forkledd som humanisme» Den konkluderer med: «Det er ikke noe rart i at både SV-ledelsen og NKP har slutta helhjerta opp om Bygstadgruppa. De ser på Bygstad som en motor for å organisere en falsk solidaritetsbevegelse som tjener deres interesser. Han tjener Moskvas interesser i deres verdensomspennende kamper». I tillegg til disse karakteristikken om å være leder for det falske solidaritetsarbeidet, og dermed tjene Moskvas interesser, haglet det i månedsvis med en rekke andre karakteristikker av samme slag, som for eksempel «Israels beste venn i Norge». Jeg veit ikke om Klassekampen, AKP og Palkom noensinne har skiftet standpunkt, eller når dette har skjedd. Det hadde da også liten betydning for meg. Men det fikk en viss betydning for solidaritetsarbeidet i Norge etter 1976.
- 18) I første rekke gjaldt dette gruppa «kristne sosialister» og organisasjonen Norges Kristelige Studentforbund med hovedkontor i Universitetsgt. 22 og kursstedet Haugtun, hvor Palestinafronten avholdt sine første landsmøter og årlige pineseminar.
- 19) De første årene i FUPs historie spilte AUF en ledende rolle. De tre første lederne kom alle fra AUF og gjorde en fin innsats. Den første lederen var Siri Bjerke, daværende sentralstyremedlem i AUF. Seinere tok Øystein Mæland

over. Han var samtidig leder for AUF i Oslo. Begge har seinere gjort politisk karriere i Arbeiderpartiet, Siri Bjerke som statssekretær og seinere miljøvernminister og Øystein Mæland et par ganger som statssekretær i justisdepartementet. Tredje leder var Oddvar Saltnes fra AUF, journalist i LO-Aktuelt. Han døde i ung alder i en tragisk ulykke midt på 80-tallet. Deretter gikk Fellesutvalget inn i en stille periode.

- 20) Prosjektet var i hovedsak ferdig oppbygget ca 1980, men interne problemer oppstod og det tok tid før det kom til endelig anvendelse.
- 21) Leger, sykepleiere, fysio- og ergo-terapeut, hjelpepleiere og barnevernspedagoger. Til sammen fem norske, en dansk, to finske og en hollandsk + lokalt personale.
- 22) Den kvinnelige delen av personalet ble satt i husarrest i nabobyen Saida. De norske gutta, Dr. Steinar Berge og barnevernspedagog Øyvind Møller, forsvant i dagevis. Med god hjelp fra Utenriksdepartementet ble de til slutt lokalisert som krigsfanger i Magido-fengselet i Israel. De ankom Fornebu i sine israelske fangedrakter, og ble mottatt med norske og palestinske flagg og stor jubel, men til stor forvirring for medpassasjerene, Trygve Bratteli og frue som ankom med samme fly etter å vært i Israel og fått en skog oppkalt etter seg.
- 23) Det nye prosjektet, som bl.a. besto av et kirurgisk kriseteam med kirurg, anestesilege, lege, operasjonssykepleier, to avdelingssykepleiere, ambulansesjåfør og tolk, ble lansert som «Krisehjelp til Libanon». Det hadde det første året (1982) en statlig støtte på 2,3 millioner fra regjeringen og etter hvert ca 700 000 innsamlet i bøsser på gata og ikke minst bevilgninger fra norsk fagbevegelse.
- 24) Slike høringer fant sted i en rekke europeiske land, i Australia, og flere steder i USA og altså i Oslo.
- 25) I oktober 1994 dro en delegasjon fra Norges Vel med leder Per Dæhlen og seksjonssjef Torger Dahl, samt produktsjef Øyvind Bergstrøm fra Gartnerhallen og undertegnede fra PgN til Vestbredden og Gaza og diskuterte samarbeidsprosjekter med PARC.
- 26) Gaza har vært med i alle år, noen ganger også med palestinske jentelag. Etter hvert har også Vestbredden blitt involvert, først med et felleslag, seinere også med lag fra byer som Nablus, Jerusalem og i forfjor (etter massakren) Jenin. De fire siste åra har også etterkommerne fra massakrene i Sabra og Shatila i Beirut, Libanon deltatt.
- 27) LO og de fleste forbund bevilger til sammen vel 200 000 kr. Arrangøren, Bekkelaget Sportsklubb bruker vel 100 000 kr på innlosjering, transport og mat. UD bidrar med 2 – 300 000 kroner. I 2003 var det 14. året på rad med palestinsk deltakelse. Tre lag deltok: Gaza, Vestbredden og «Sabra/Shatila survivors» fra Libanon, med et samlet budsjett på 570 000.
- 28) Ved stiftelsen var følgende 16 organisasjoner med:
  - Arbeidernes Ungdomsfylking, Norges Kommunistiske Parti, Norges Kommunistiske Ungdomsforbund, Norges Kristelige Studentbevegelse, Norges Unge Venstre, Norsk Barnevernspedagogforbund, Norsk Grafisk Forbund, Norsk Kjemisk Industriarbeiderforbund, Norsk Kvinneforbund, Norsk Sosionomforbund, Norsk Studentunion, Palestinagruppene i Norge, Senterungdommens Landsforbund, Sosialistisk Ungdom, Sosialistisk Venstreparti, Unge Pionerer.

Siden stiftelsen er to organisasjoner nedlagt: Norsk Kvinneforbund og Unge Pionerer. To har meldt seg ut: Unge Venstre og Norges Kristelige Student-

forbund. To har sluttet seg sammen (sosionomer og barnevernpedagoger) til Fellesorganisasjonen for sosionomer og barnevernpedagoger, FO, og er fortsatt med.

Andre organisasjoner har kommet til:

- Palestinakomiteen, Rød Valgallianse, Rød Ungdom, Norges Handikapforbund, Teologene, Den palestinske forening i Norge.

Også landsomfattende organisasjoner er nå medlemmer av FUP:

- LO Oslo, Fellesutvalget i Rogaland, Fellesutvalget i Hedmark.

- 29) Trygve Natvig, som i flere år hadde spilt en sentral rolle i Norges Kristelige Studentforbund, var en energisk leder til han gikk av i 2000. Han ble etterfulgt av Trine Lid Larsen (fra AUF) som fungerte ett år, deretter Rannfrid Thelle fra NKSF, knapt ett år, og så i 2003 Reza Rezae. Han er også leder av SVs utenrikspolitiske utvalg. På årsmøtet 9. februar 2004 ble Martin Holter fra PgN valgt. Han er tidligere sivilarbeider i PgN.
- 30) Kjente politikere fra de fleste politiske partier, ungdomsorganisasjoner og humanitære organisasjoner holdt appell, bl.a. Jens Stoltenberg, Kristin Halvorsen og Aslaug Haga. En rekke organisasjoner som ikke er med i Fellesutvalget sluttet seg til arrangementene, det gjaldt for eksempel LO, Norsk Folkehjelp, Flyktningerådet, Kirkens Nødhjelp, Mellomkirkelig Råd, Norges Fredsråd, Human-Etisk Forbund og Norges Bygdeungdomslag.

Informasjon om og fra Fellesutvalget

Palestinakomiteen utga bladet Fritt Palestina fra 1970 til 1990. Palestinagruppene utga bladet Palestina-Nytt fra 1976 til 1995. Fra 1996, da begge solidaritetsorganisasjonene kom med i Fellesutvalget, utga Fellesutvalget bladet **Palestina**. Det utkommer vanligvis med 4 nr i året og er i sin 10. årgang.

Det koster 150 kroner i året og kan bestilles via Fellesutvalget eller direkte til **Palestina**: Adresse. Storgt.22, 0184 Oslo. Evt. på tlf. 22 17 06 77 eller fax 22 17 05.

E-mail: fup@palestina.no Abonnementskonto er 9001.23.39932

BIDRAGSYTERNE

Baruch Kimmerling er professor i politisk sosiologi ved Det hebraiske universitetet i Jerusalem. I 2003 publiserte han boken *Politicide – Ariel Sharon's War Against the Palestinians* (Verso, London). Noen av hans viktigste vitenskapelige artikler er samlet i boken *The Invention and Decline of Israeliness* (University of California Press, Berkeley 2001.) Artikkelen «Israels fordrivelse av palestinerne – før og nå», som vi trykker her, er et utdrag fra flere av hans arbeider pluss et nytt etterord av forfatteren. Den er konsentrert om passasjer i Kimmerlings arbeider som inneholder historisk substans og gir således en sammenfatning av den bredere analysen i boken *Politicide*. © Baruch Kimmerling 2004.

Perry Anderson er historiker, forlegger (Verso Books), politisk aktivist og redaktør av tidsskriftet *New Left Review*. Han har vært professor i historie og samfunnsvitenskap ved State University of New York, New School for Social Research i New York og University of California, Los Angeles. I tillegg til mangfoldige artikler i *New Left Review* har Anderson publisert flere bøker. Hans historiske hovedarbeider er de banebrytende studiene *Passages from Antiquity to Feudalism* (nyeste opplag på Verso, London 1996) og *Lineages of the Absolutist State* (nyeste opplag på Routledge, London 1996), som begge kom ut første gang i 1974. Artikkelen vi trykker her, ble første gang publisert i *New Left Review* 10, juli/august 2001 under tittelen «Scurrying to Bethlehem». © Perry Anderson 2001.

Ronald Bleier er forfatter og forsker, bosatt i New York. Han er redaktør for en Web-side som inneholder dokumentasjon, artikler og debattinnlegg om demografi, miljø- og sikkerhetsspørsmål: <http://desip.igc.org/rbbio.html>. Bleier har publisert en rekke kommentarer og artikler om Midtøsten-spørsmål, blant annet i *Middle East International*, *Middle East Policy* og i *New York Times*. Artikkelen vi trykker her, ble første gang publisert i *The Link*, vol 36, no. 3, July-August 2003, under tittelen «In the Beginning, there was ...». © Ronald Bleier 2004.

Erich Follath er en profilert journalist i det tyske nyhetsmagasinet *Der Spiegel*. Hans spesialområde er stater og samfunnsforhold Midtøsten og Asia. © *Der Spiegel* 2004.

Lars Mjøset er professor i sosiologi ved universitetet i Oslo. Har han arbeidet mye med økonomisk sosiologi og gjort sammenlignende studier av både små vest-europeiske land og stormakter i verdensøkonomien. Han er dessuten opptatt av vitenskapshistorie, spesielt forholdet mellom samfunnsendring og teoriutvikling, og grunnlagsproblemer innen sosiologien. Disse problemfeltene drøfter han i boken *Kontroverser i norsk sosiologi* (1991). Mjøset er medlem av *Vardøgers* redaksjon; han har hatt redaksjonelt (med-)ansvar for flere numre og bidradd med mange artikler.

Arne Overrein er magister i filosofi og underviser ved Universitetet i Tromsø. Forskningsarbeidet hans har et sterkt tverrfaglig preg, med vekt på politisk filosofi og analyser av politiske og intellektuelle strømninger, blant annet arbeiderbevegelsens ideologiske krise og postmodernismen. Overrein er fast spaltist i *Klassekampen*. Han er medlem av *Vardøgers* redaksjon, har hatt det redaksjonelle ansvaret for flere numre og bidradd med et stort antall artikler.

Robert Malley var spesialrådgiver for president Clinton i arabisk-israelske spørsmål og medlem av det amerikanske fredsteamet ved toppmøtet i Camp David i juli 2000. *Hussein Agha* har arbeidet med palestinske spørsmål i mer enn tretti år og vært aktiv i israelsk-palestinske relasjoner. Artikkelen vi trykker her, ble første gang publisert under tittelen «Camp David: The Tragedy of Errors» i *New York Review of Books*, 9. august 2001. Redaksjonen har gjort noen små forkortelser og satt inn mellomtitlene i artikkelen.

© *New York Review of Books* 2001.

Morten Levin er professor i sosiologi ved Norges teknisk naturvitenskapelige universitet (NTNU) i Trondheim. Han har i mange år deltatt aktivt i den offentlige debatten omkring Israel og Palestina.

Wilhelm Denkert, som bor i Braunschweig i Tyskland, er redaktør av det satiriske tidsskriftet *Profan*. Han har vært aktiv på tysk venstreside siden midten av 1970-tallet. Artikkelen vi trykker her, har originaltittelen «Israel und Westen – gemeinsam in die Katastrophe?» og er skrevet spesielt for Vardøger.

© Wilhelm Denkert 2004.

Edward Said ble født av palestinske foreldre i Jerusalem i 1935. Etter oppvekst i Kairo studerte han litteratur i USA og ble ansatt ved University of Columbia i 1963. Fra 1970 engasjerte han seg stadig mer i politiske spørsmål, spesielt palestineres situasjon. Said er først og fremst kjent som en fremstående litteraturkritiker. Hans kanskje viktigste bok er *Orientalism* fra 1978 (norske oversettelser i 1994 og 2001), der han avkledd og kritiserte grunnleggende vestlige forestillinger og fordommer om araberne. Han skrev en rekke avisartikler, essays og bøker om palestineres situasjon og måten Israel behandler dem på. Etter lang tids sykdom døde Edward Said i New York den 25. september 2003.

Artikkelen vi trykker her, med noen mindre forkortelser, er blant det aller siste Said skrev. Den ble første gang publisert under tittelen «Dignity, Solidarity and the Penal Colony» i Alexander Cockburn og Jeffrey St. Clair (eds.), *The Politics of Anti-Semitism*, AK Press, New York 2003. Senere ble den også publisert i *Counterpunch*, 25. september 2003.

© AK Press 2003.

Kjell Bygstad har vært aktiv i anti-imperialistisk arbeid siden begynnelsen på 1960-tallet. Han var informasjonssekretær i Norsk Aksjon Mot Apartheid (NAMA) fra 1962 til 1964. Senere partisekretær i SF fra 1964 til 1967. Deretter engasjert i Midtøsten-konflikten og Palestina-spørsmålet fra 1967 og fram til i dag. Var blant stifterne av Palestinakomiteen i 1970, Palestinafronten, seinere Palestinagruppene, i 1976 og Fellesutvalget for Palestina i 1980. Han har vært med i ledelsen for PgN fra stiftelsen til i dag, og var leder i årene 1980-1984. Mangeårig redaktør av Palestina-Nytt (PgNs blad) og Palestina (FUPs blad) fra 1996 til 2002.

© Kjell Bygstad 2004.